BOGOSLOVNA BIBLIOTEKA
IZDAJE FRANJEVAČKA VISOKA BOGOSLOVIJA — MAKARSKA

KNJIGA 13

HRVATSKA KRŠĆANSKA TERMINOLOGIJA

DRUGI DIO:

HRVATSKI KRŠĆANSKI TERMINI LATINSKOGA PORIJEKLA

Napisao

Dr o. JERONIM ŠETKA
profesor

MAKARSKA 1964

HRVATSKA KRŠĆANSKA TERMINOLOGIJA

DRUGI DIO:

Hrvatski kršćanski termini latinskoga porijekla

Napisao

Dr o. JERONIM ŠETKA
profesor

MAKARSKA 1964

BOGOSLOVNA BIBLIOTEKA
IZDAJE FRANJEVAČKA VISOKA BOGOSLOVIJA - MAKARSKA

Knj. 6. Šetka dr o. J., **Hrvatska kršćanska terminologija.** Prvi dio: Hrvatski kršćanski termini grčkoga porijekla. Šibenik 1940.

Knj. 13. Šetka dr o. J., **Hrvatska kršćanska terminologija. Drugi dio: Hrvatski kršćanski termini latinskoga porijekla. Makarska 1964.**

Tisak: »Tipografija« Đakovo

S dopustom Starijih

Uvod

1. — Hrvatska kršćanska terminologija pokazuje mnoge tragove različitih utjecaja. Osobito su značajan utjecaj na njezinu izgradnju izvršili grčki, latinski i slavenski jezik. I teško je na prvi mah reći koji je od ova tri utjecaja jači, važniji i značajniji. Sva tri od njih zaslužuju da im se posveti posebna pažnja, da se u posebnoj studiji obrade... (v. TG predg. i uvod). Latinski je jezik na poseban način vrlo mnogo utjecao na izgradnju hrv. ršć. terminologije. Važnost, značenje i opseg toga utjecaja najbolje ćemo uočiti ako upoznamo u kakvim je kulturnim, prosvjetnim, vjerskim odnosima bio hrvatski narod s latinskim Zapadom, a onda kako su se ti odnosi odrazili u stvaranju naše kršćanske terminologije.

Teško je odrediti kada su i kako Slaveni stupili u prve odnose s romanskm svijetom. Iako nemamo očitih dokaza, možemo ipak s puno vjerojatnosti nagađati da su oni već u svojoj pradomovini iza Karpata imali neke veze s Rimom, ponajprije posredno preko svojih susjeda (Tračana, Dačana, Germana...), a onda izravno i neposredno. Te su prve veze po svoj prilici bile trgovačke, vojničke, ratničke naravi. Rimska je država imala na Dunavu svoje utvrde za obranu protiv barbara. Preko ovih »barbara«, s kojima su Rimljani ratovali, stizala je sigurno i k Slavenima pokoja vijest o Rimljanima. Vrlo je vjerojatno da su i sami Rimljani zalazili među Slavene mnogo prije nego se ovi pojaviše na pozornici ljudske povijesti. Za vrijeme, kad je na granici oko Dunava vladao mir, bilo je sigurno poduzetnih rimskih trgovaca koji su prelazili preko Dunava, zalazili duboko u unutrašnjost da među »divljim« narodima obave unosan posao... Slutim, pače, da je među ovim poduzetnim i praktičnim Rimljanima bilo i kršćana, pa i kršćanskih vjerovjesnika, svećenika..., koji su po svoj prilici vrlo rano prelazili i pre-

ko Dunava da propovijedaju Evanđelje... Jesu li ti kršć. vjerovjesnici dolazili i među Slavene? Jesu li među njima imali uspjeha? Jesu li našli pristalica za svoju vjeru? Sve to ostaje samo nagađanje!

Nego, ako Rimljani i nisu zalazili među Slavene, ostaje ipak vrlo vjerojatno da su se sami Slaveni dosta rano (već u III ili IV st.) približili Rimljanima na Dunavu. Među narodima, koji su oko Dunava ugrožavali carstvo, pojavili su se bez sumnje vrlo rano i Slaveni, koji su tako izbližega barem ponešto mogli upoznati život, običaje i vjeru naroda koji će kasnije na njihove potomke izvršiti vrlo velik utjecaj (v. Jireček, DAW 48, 35 s.; Brückner 205; Skok, Dol. 23). Međutim, prvi jači i sigurni doticaj s klasičnim svijetom nastaje kad Slaveni prijeđoše preko Dunava i naseliše se trajno u novoj domovini u kojoj i danas žive.

2. — Prije doseljenja Hrvata, na Balkanu su boravili različiti narodi od kojih su najglavniji: Iliri, Grci i Rimljani. Za našu je povijest posebno značajno da je prije dolaska Hrvata ova zemlja bila skoro sasvim romanizirana. Pobijedivši i pokorivši Ilire, Rimljani su osigurali svoj posjed na Balkanu. Romaniziranje je napredovalo vrlo brzo. Dok se starosjedioci povlače u unutrašnjost, dok pomalo uzmiče grčki duh, jezik i kultura, na obalama Jadrana i uzduž Dunava Rimljani izgrađuju jake utvrde i gusta naselja. Ova se naselja brzo razvijaju u raskošne gradove koji doskora postaju bujna trgovačka, obrtna i kulturna središta. Iz ovih gradova širi se rimska kultura i latinski jezik koji na Balkanu dobiva poseban tip s narječjima: starodalmatskim i rumunjskim. Rimske provincije Dalmacija i Panonija ubrajaju se među najodličnije provincije carstva. Iz naših krajeva bilo je i nekoliko careva: Prob, Dioklecijan, Konstantin Veliki, Gracijan... (isp. Jireček, DAW 48, 20 s.; Šišić 150; Skok, Dol. 18 ss., 174).

Za početke naše kulturne povijesti još je značajno da je zemlja, u kojoj su se Hrvati naselili, bila većim dijelom kristijanizirana. Poznato je da je kršćanstvo još za života apostola bilo uhvatilo dubok korijen u južnom dijelu Balkana. O tome svjedoče poslanice sv. Pavla Solunjanima i Korinćanima. Iz grčkih primorskih gradova sigurno su kršćanski vjerovjesnici vrlo rano zalazili i u unutrašnjost Balkana, pa i u naše strane. Sam sv. Pavao spominje putovanje svog učenika Tita u Dalmaciju (isp. II Tim. 4, 10). Međutim, jače,

dublje širenje kršćanstva u unutrašnjosti Balkanskog poluotoka povezano je sa zapadnom, latinskom, rimskom Crkvom. To širenje velikim dijelom ide usporedo sa širenjem latinskog jezika i rimske kulture u našim stranama.

Već u III i IV st., osobito poslije Milanskog edikta (g. 313) kršćanstvo je po cijelom carstvu, pa i u našim krajevima uhvatilo dubok korijen. Romanski su gradovi u to doba bili jaka žarišta kršć. religije. U njima stoluju biskupi, a u Saloni i Sirmiju i metropolite. Crkvena je hijerarhija bila visoko razvijena. Po gradovima se drže crkv. sinode, a po dalmatinskim otocima žive pustinjaci, redovnici... Tako je teritorij, na koji će se Hrvati doseliti, bio prije njihova dolaska skoro potpuno latiniziran i kristijaniziran (isp. Jireček, DAW 48, 22; Šišić 151 ss.; Skok, Dol. 141).

3. — Prve skupine Slavena približile su se Dunavu — kako je rečeno — već u III, a najkasnije u IV stoljeću. Bile su to omanje skupine koje nisu svratile na se pažnju rimske vojske ni povjesničara. Bile su to — tako reći — prethodnice većih slavenskih skupina koje se doseljuju u drugoj polovini VI i na početku VII stoljeća. Neke od ovih većih skupina dolaze na miroljubiv način, pače u sporazumu s bizant. vladarom u Carigradu prodiru u unutrašnjost carstva i tu stalno ostaju. Druge se opet skupine udružuju s Avarima, te kao organizirana vojska nastupaju prema rimskim gradovima. Pred njihovom najezdom pada Salona, Narona, Scardona, Aenona. U prvoj polovini VII st. Slaveni konačno zaposjedaju ove zemlje, postaju gospodari zaposjednutih pokrajina i okupljaju se oko dva najznačajnija imena, a to su Hrvat i Srb.

Starosjedioci su ispočetka sigurno s puno nepovjerenja gledali na nemile došljake; skrivali su se pred njima u unutrašnjosti ili su se povlačili u primorske gradove i na otoke. No, iza prvoga neprijaznog susreta, doskora se stao između njih razvijati normalan život: uspostavljaju se poznanstva i prijateljstva; sklapaju se brakovi. Došljaci Slaveni-Hrvati stadoše pomalo asimilirati dotadašnje stanovništvo: Rimljane i romanizirane Grke, Ilire i dr. S vremenom su se starosjedioci sasvim izgubili među došljacima; ali ona kulturna dobra, što su ih naši pređi od njih primili, ni do danas se nisu izgubila. Dolazak Hrvata na latinizirani i kristijanizirani teritorij, uspostavljanje tijesnih veza s latinskim Zapadom bilo je vrlo značajno za našu prošlost. Osobito treba istak-

nuti kako latinski jezik već otada počinje vršiti jak utjecaj na hrvatski jezik. A kako se Hrvati u novoj domovini upoznaju s Rimljanima kao kršćanima, to je utjecaj lat. jezika na hrvatski jezik već od početka imao i jako kršćansko obilježje.

4. — U novoj domovini Hrvati su vrlo lako i vrlo brzo mogli upoznati kršć. vjeru. O novoj vjeri govorili su im najprije službeni predstavnici kršćanstva, biskupi i svećenici, koji su preživjeli krizu seobe, osobito svećenici iz carskih latinskih gradova (Šišić 308; Barada 167). Osim toga, došljacima su sigurno mnogo o novoj vjeri govorili i obični vjernici, s kojima su dolazili u dodir. A onda, na kršćanstvo su ih podsjećale mnoge zgrade, crkve, kao i ruševine crkava, zatim privatne kuće s kršćanskim simbolima. Sve je to bez sumnje utjecalo da su Hrvati dosta brzo i lako upoznali i primili novu vjeru. O tome nas uvjerava i činjenica, da pokrštavanje Hrvata nije vezano uz nekakav izvanredan historijski događaj, uz nekakva osobita historijska lica. Povijest ne spominje, da su se Hrvati opirali kršćanstvu, izuzevši Neretljane koji za duže vrijeme zadržaše naziv »pogani«. Povijest ne govori ni to da su Hrvati ubijali kršć. vjerovjesnike, kako se je to događalo kod pokrštavanja drugih naroda. Uzevši u obzir sve ove okolnosti, možemo pretpostaviti da su Hrvati primili novu vjeru mirno i gotovo neosjetljivo, bez značajnijeg otpora, kratko vrijeme iza doseljenja (isp. Jireček, DAW 48, 35).

Posao oko pokrštavanja napredovao je osobito otkako je obnovljena crkvena hijerarhija u Dalmaciji. Neki drže, da je tu obnovu izvršio Ivan Ravenjanin sredinom VII st.; dok drugi misle da je hijerarhiju obnovio Bizant preko svećenika zapadnoga obreda u drugoj pol. VIII st. Iza te obnove, stara središta kršćanskog života u našim stranama vrše jak utjecaj na kulturni i vjerski život Hrvata. Jedno od tih starih žarišta kršćanstva, biskupija solinsko-splitska, postaje »metropolis usque ad ripam Danubii et pene per totum regnum Chroatorum«. Ako je u unutrašnjosti još ostalo pristalica stare vjere, i oni se konačno početkom IX st. pokrstiše od franačkih misionara, koji kršćanstvu kod Hrvata udariše pečat katolicizma (v. Šišić 308; Barada 172); zatim od učenika sv. Braće Ćirila i Metoda koji među Hrvatima nađoše obilno i plodno polje rada.

5. — Zanimljivo je pitanje: kako su latinski svećenici i vjernici tumačili kršć. vjerske istine svojim novim susjedima? Posebno nas zanima: kako su latinski misionari tumačili Slavenima različite pojmove, ideje? Sigurno nećemo biti daleko od istine, ako pretpostavimo da su prvi latinski (romanski) misionari među Hrvatima postupali uglavnom onako kako i danas vjerovjesnici postupaju. Ako su u staroj vjeri naših pređa našli prikladan izraz, oni su se vjerojatno tim izrazom služili da tumače kršć. ideje, te su tako domaćoj riječi davali nov sadržaj. Prema tome su po svoj prilici već od onih vremena mnoge slavenske riječi (Bog, duša, milost, raj, pakao, svet, svećenik, žrtva, žrtvenik...) dobile značenje i kršćansko obilježje koje i danas imaju.

Međutim, latinski misionari bili su sigurno u neprilici, kada u staroj vjeri naših pređa nisu našli zgodan izraz koji bi mogao izraziti kršć. ideju. U tom su slučaju bili prisiljeni služiti se ustaljenom latinskom kršć. terminologijom. Tako su Hrvati odmah nakon doseljenja od latinskih misionara preuzimali ne samo nove ideje, nego i mnoge nove termine kao nosioce tih novih ideja. Neki su od ovih termina izvorno grčkoga porijekla, ali su već bili uobičajeni u crkv. lat. govoru preko kojega smo ih primili (anđeo, apostol, biskup, crkva, krst, kršćanin, papa, pop... v. TG 29 ss.). Druga je skupina ovakvih termina latinskoga porijekla (kalež, križ, oltar, kum, misa, poganin...). Latinski crkv. jezik utjecao je na stvaranje naše kršć. terminologije ne samo izravno, neposredno, nego i preko različitih narječja lat. govora koja su se razvila u našim stranama. Pri tome je osobito važnu ulogu imao govor crkve i svećenstva glavnih gradova, naročito crkve i klera u Akvileji, Saloni, Sisku, Sirmiju... Tu su bila središta, žarišta kršć. vjere za naše krajeve u vrijeme pokrštavanja i kasnije. U latinitetu tih crkava valja tražiti prvi i ponajglavniji izvor hrv. kršć. termina latinskog porijekla. Mnogi termini, koje su Hrvati tada preuzeli iz lat. jezika, održali su se do danas. Neki su se od njih raširili i među druge Slavene, ne samo katolike nego i pravoslavne. Stoga je utjecaj latinskoga jezika značajan ne samo za hrvatsku nego i za svu slavensku kršć. terminologiju (v. Mažuranić III 476; Skok, RESl VII 190, 196; X 186 ss.; Dol. 33. s.; Meillet, Études I 186).

6. — Zauzevši novu domovinu i primivši kršćanstvo pretežno od Latinske crkve, Hrvati ostaju u uskim odnosima s tom Crkvom. Ona vrši kroz vjekove vrlo jak utjecaj na kul-

turni, prosvjetni i vjerski život hrvatskog naroda; a crkv. lat. jezik vrši i dalje jak utjecaj na izgradnju hrv. kršć. terminologije.

Iako lat. jezik poslije seobe naroda nije više živi jezik, on ipak kao službeni jezik na Zapadu, pa i kod Hrvata, ima veliko značenje. Upotrebljava se ne samo u bogoštovlju, kod crkv. obreda, nego i izvan crkve, kao jezik službenih crkv. razgovora, diplomacije, nauka i škola. S vremenom se ustalila i uzakonila praksa, da je latinski postao nastavni jezik na katoličkim visokim školama, bogoslovijama i teološkim fakultetima. Mnogi pisci pišu na latinskom jeziku svoja naučna djela i različite rasprave. Oni se njime služe ne samo kod raspravljanja o bogoslovnim i drugim pitanjima nego vrlo često i u običnom životu. Tako kroz cijeli srednji vijek i u prvih nekoliko stoljeća novog vijeka latinski ostaje živi jezik. Kao živi jezik on se s vremenom razvija i pomalo udaljuje od klas. jezika stare rimske književnosti. Kao što su s vremenom neprestano nadolazili novi pojmovi, tako je rastao i rječnik toga latinskog jezika, koji onda različitim putovima ulazi u žive jezike katoličkih naroda.

U Hrvatskoj se na poseban način njegovao lat. jezik ne samo u crkv. krugovima nego i izvan crkve. Za vrijeme narodnih vladara (do kraja XI st.) latinskim jezikom služe se kraljevski činovnici, pisari i tajnici. Njime se pišu različite povelje, isprave i oporuke. A kada je Hrvatska stupila u personalnu uniju s Ugarskom, latinski postaje službeni jezik između obiju zemalja. Kada sve ovo imamo pred očima, postaje razumljivo zašto je latinski jezik i neposredno (kroz više stoljeća) vršio jak utjecaj na našu kulturnu prošlost i, posebno, na izgradnju naše kršć. terminologije.

7. — Međutim, latinski jezik utjecao je na našu kršć. terminologiju ne samo neposredno nego i posredno, preko drugih jezika, osbito preko staroslavenskog, madžarskog, njemačkog i talijanskog jezika.

a) S t a r o s l a v e n s k a kršćanska terminologija sastoji se poglavito od dva elementa. U njoj se ponajprije nalaze različiti crkveni termini što su ih sv. Braća donijela sa sobom u Moravsku, a onda mnogobrojni termini što su ih našli u Moravskoj i Panoniji. U obje skupine bilo je i termina lat. porijekla. Osobito je u drugoj skupini bilo dosta termina koji su uzeti iz crkv. lat. jezika, a među Moravljane su ih donijeli njemački misionari (Jagić, Enst. 199, 203), ili su

tamo doprli iz balkanskog latiniteta (Skok, RESl X 186). Takvi su lat. termini lat. porijekla: kalež', kan'dil', kan'dilo, m'ša, ol'tar', ol'tar'n', ol'tar'nik', pogan', poganin' i dr. Iako se ne može reći da su lat. izrazi calix, altare, paganus i dr. došli k nama preko stsl. jezika, jer su oni — kako je gore rečeno — mogli putem običnog govora ući u naš jezik i bez posredništva sv. Braće; ipak ne možemo zanijekati da je pokoji od njih k nama mogao doći i preko stsl. jezika (npr. kandil, kandilo i dr.). A onda vrlo je vjerojatno da je i djelovanje učenika sv. Braće mnogo pridonijelo da su se ovakvi termini među Hrvatima učvrstili i održali.

b) Kao što su se Hrvati doselili na kristijanizirani latinski teritorij, tako su nekoliko vjekova kasnije došli M a d ž a r i na kristijanizirani slavenski teritorij, u neposrednu blizinu Hrvata. Geografski položaj i razvoj historijskih prilika dadoše povod da su Hrvati s Madžarima stupili u državnu zajednicu u kojoj ostadoše kroz mnogo stoljeća (1102-1918). Značajna je pri tome i činjenica da su Madžari (kralj Vladislav) g. 1094. osnovali zagrebačku biskupiju koja je dugo vremena bila pod madžarskim biskupijama (ostrogonskom do g. 1185; kaločko-bačkom do g. 1852). Kroz tako dugo razdoblje bez sumnje je bio jak međusobni utjecaj između madžarskog i hrvatskog jezika. Madžari su primili više kršć. izraza od Hrvata. Ali je i, obrnuto, madžarski jezik utjecao na izgradnju hrv. kršć. terminologije, osobito u sjevernim stranama. Nije onda čudo da smo i preko madžarskog jezika primili pokoji latinski termin (kantore, kaptolom, prepošt i dr.).

c) Bliski su susjedi Slavena kroz vjekove bili G e r m a n i. Jedan dio Slavena primio je od Germana i kršćanstvo. I Hrvati su kroz mnogo stoljeća bili u uskim vezama s Germanima. Kroz više stoljeća (1526-1918) nalazili su se zajedno s njima u jednoj državi (Austriji). Njemački je utjecaj na naš kulturni, prosvjetni i vjerski život kroz to vrijeme bio vrlo jak. Naš je jezik primio mnogo njemačkih riječi, osobito u sjeverozapadnim krajevima, a onda, što nas ovdje zanima, ima i latinskih kršć. termina koji su k nama došli preko njemačkog jezika (berma, firma, kapuc, kelih, klostar, mežnjar, ofar, rota, tolerancija). Osobito je mnogo glagola lat. porijekla koji su kod nas primili nastavak prema njem. nastavku -ieren (instalirati, konsekrirati, meditirati, mortificirati, predestinirati, purificirati, recitirati, reformirati, recenzirati, vizitirati itd.).

d) Vrlo značajnu ulogu posrednika između latinskog i hrvatskog jezika imao je t a l i j a n s k i jezik koji se razvio od latinskoga. Da se uoče veze između Hrvatske i Italije, dosta je spomenuti kako neko vrijeme iz Italije dolaze vladari (Anžuvinci) na hrvatsko-ugarski prijesto; zatim, kako Venecija kroz duga stoljeća (1000-1797) vlada jednim dijelom naše zemlje. Ako se još sjetimo da je u starije doba Italija bila žarište evropske kulture i da je u Italiji središte Katoličke crkve, neće se činiti čudno što su se između Hrvatske i Italije razvile vrlo tijesne trgovačke, kulturne, prosvjetne pa i vjerske veze. Poznato je kako iz Italije dolaze mnogi svjetovnjaci i svećenici da u našoj zemlji, osobito u primorskim gradovima vrše službe činovnika, odgojitelja, učitelja, župnika i biskupa. Mnogi naši učenjaci, književnici i umjetnici u Italiji svršavaju svoje školovanje. Za predmet, koji prikazujem, osbito je značajno da mnogi svećenici u Italiji svršavaju bogoslovne nauke pa se onda vraćaju u domovinu noseći sa sobom latinske i talijanske knjige. Tako je Italija kroz više stoljeća vršila jak utjecaj na naš kulturni, prosvjetni i vjerski život, osobito u primorskim krajevima. Ovaj utjecaj očitovao se vrlo jasno i na polju kršć. terminologije. Odatle velik broj lat. kršć. termina što su ih Hrvati primili preko talijanskog jezika ili različitih romanskih narječja (atricion, devocion, dotrina, festa, funeral, impedimento, interdet, konšijenca, kontricion, konvenat, letur, sakriled). A, usto je velik (možda i veći) broj termina za koje je talijanski (rom.) jezik izvor (balauštar, bareta, begvina, Dolorita, fijera, inferata, kalota, kamiž, kampanel, katafalk, kvarantore, kvatre, loža, Madona, medalja, meštar, moceta, monsinjor, monstranca, napa, nuncijatura, ombrela, paleta, skomunika, stomanja).

8. — Kod preuzimanja lat. kršć. termina sudjelovali su ne samo poznavaoci lat. jezika (svećenici, propovjednici, ispovjednici) nego i obični vjernici, i to ne samo u početku kod primanja kršćanstva nego i kasnije kroz povijest. U vrlo mnogo slučajeva, npr. za vrijeme crkv. obreda, za vrijeme vjerske pouke, preko propovijedi, pa i u običnu razgovoru, neuki su vjernici imali prigodu da čuju tuđu riječ koju su onda na svoj način preudešavali i usvajali. Tako su među neukim svijetom nastali izrazi: Dolorita, ecomo — ocomo, injot, injotski, kapošanat, kijabet, korosante, ledan, Luncijata, manjurica, picokara, proloncije, veršarije i sl.

Međutim, izuzevši najstarije doba, držim da je ipak daleko veći broj lat. termina ušao u naš jezik preko knjige. Redovno je to bivalo na taj način da su pisci uzimali tuđi izraz kad ne bi poznavali ili ne bi nalazili prikladnu domaću riječ. Pri tome latinski termini nisu uvijek bili dobre sreće. Dok su neki od njih prilično lako ušli u hrvatski jezik, u njemu se učvrsitili i održali (ablucija, bilokacija, definitor, inspiracija, kapitul, korporal, ofertorij, purifikatur, sekreta, talar...); drugi su se, naprotiv, zaustavili — tako reći — odmah na pragu jezika (komunion, sačerdot, sermon, solenitad, virtud...), gdje su ih potisnuli drugi već udomaćeni, naši ili strani, termini (pričest — euharistija, svećenik — pop, propovijed — predika, svečanost, krepost...).

Kod toga valja imati na pameti da sami pisci ne postupaju uvijek dosljedno, po nekim ustaljenim pravilima, po tradiciji. Tako, npr., neki stariji pisci (Dobretić, Kadčić, A. d. Costa) nastoje i za već uobičajene tuđe nazive naći domaći izraz (glavoredski mj. kapitularni, redodržavnik mj. provincijal, svetodnevnik mj. kalendar, pohoditelj mj. vizitator, jarmica mj. paramenta). Noviji pisci, naprotiv, redovno dosta smjelo uzimlju tuđe izraze (audijencija, konkordat, magistar, presumpcija, preskripcija, rekoncilijacija, reparacija, reskript, reverencija, sanacija, satisfakcija), a da i ne pokušavaju naći domaću riječ. Oni pače uzimlju tuđi naziv i onda kada već postoji domaći izraz (anuncijacija mj. navještenje, apsolucija mj. odrešenje, cirkumcizija mj. obrezanje, Imakulata mj. Bezgrešna, inkarnacija mj. utjelovljenje, oracija mj. molitva, purifikacija mj. očišćenje, religija mj. vjera, statua mj. kip, Skriptura mj. Sv. pismo). Štaviše, za jedan isti lat. naziv upotrebljavaju različite oblike (brevijarij, brevijar, brevir; celebrans, celebrant; cingul, cingulum; kompletorij, kompletor, komplita; ofertorij, ofertor; rozarij, ruzarij, ružarij, ružarje; turiferarij, turifer). Suvišno je isticati što bi za hrvatski jezik bilo bolje i korisnije.

9. — Motrimo li, napokon, kakvu su sudbinu doživjeli lat. termini, nakon što su postali sastavni elemenat kršć. terminologije, tada i tu zapažamo veliku raznolikost. Ponajprije velika je skupina termina koji su ušli u jezik u staro doba (prije Preporoda), ili čak u najstarije doba (odmah iza pokrštavanja). Od njih su se neki u jeziku ustalili te su i danas više — manje obični (advenat, amikat, baldakin, brevijar, ceremonija, dalmatika, devot, ferija, gradual, gvardijan, introit, invitatorij, kalendar, kandela, kapela. korizma,

kum, manipul, novicijat, oficij, ostijarij, rota, sakrarij, tabernakul, vigilija, vijatik, vikar, žezin...), dok su drugi iščezli te se danas više ne upotrebljavaju (afinitad, ašenzion, atricion, iregularitad, konsakracion, kontemplativ, kveštion, lecion, meditacion, mision, mortifikacion, okažion, prefacion, profešion, promision, purifikati, satisfati, santiz, skalinik, skomunikati, suspension, venijal...). — U drugu skupinu mogu se svrstati termini koji su ušli u jezik u novije doba, u drugoj pol. XIX st. i poslije (anticipirati, apstinencija, aspersorij, benedikcija, direktorij, egzemcija, eksekvije, ekskardinacija, ekskomunikacija, inkardinacija, intencija, jurisdikcija, nuncij, oratorij...), te su danas manje — više sasvim obični.

S obzirom na značenje pojedinih termina, lako je uočiti da velik broj njih ima samo crkveno značenje (abit, adoracija, aniversar, biret, buđija, genufleksija, hostija, indulgencija, interdikt, kardinal, koncil, konsistorij, kurat, kustod, misa, nona, prelat, rit, rosarij, sakramenat, sakristija, sufragan, tonsura, vespere...); dok s druge strane velik broj njih uz crkveno ima i profano značenje (administracija, akcidenat, aktualan, asistent, definicija, dekret, delegat, disciplina, doktor, forma, formula, general, institucija, kandidat, komesar, konferencija, materija, misija, prefekt, proces, rubrika, titul, tradicija, vizija, vizita).

10. — Napokon moram istaknuti da u okvir ovoga rada ne mogu ući svi termini lat. porijekla koji nose kršćansko obilježje. Tako se posebno ne obrađuju nazivi mjesta, imena svetaca i svetkovina (izuzevši najznačajnije svetkovine), nazivi različitih redovničkih zajednica i sl. Isključeni su zatim mnogobrojni filozofski termini, koji ne nose posebno kršćansko obilježje, iako ih bogoslovi često upotrebljavaju.

Da zaokružim pitanje stranog utjecaja na našu kršćansku terminologiju, k terminima lat. porijekla dodajem i one koje smo primili iz talijanskog, germanskog, madžarskog, turskog... jezika. Ali pri tome ne mogu jednolično postupati. Budući da je talijanski (romanski) jezik vrlo usko povezan s latinskim, termine talijanskog porijekla obrađujem zajedno s onima latinskoga porijekla; a termine germanskog, madžarskog... porijekla obrađujem u dodatku. K ovim posljednjima dodajem i neke termine grčkoga porijekla, koji nisu obrađeni u prvome dijelu kršćanske terminologije (Hrvatski kršćanski termini grčkoga porijekla).

Kod obradbe pojedinih termina postupam uglavnom po ovim načelima: dajem značenje termina; kažem od koje je tuđe riječi postao; je li potvrđen u starijem ili novijem jeziku... Kod svakog termina donosim pokoju potvrdu ili samo navodim pisca, djelo, u kojem je riječ potvrđena. Do riječi »subdekan« češće upućujem na ARj, gdje čitalac može naći više potvrda iz starijega jezika. Ispred termina, kojih nema ARj, nalazi se zvjezdica; a ispred onih, koji u ARj nemaju crkveno značenje, nalaze se dvije zvjezdice. Ako za koji izraz nemam pismene potvrde, ali sam doznao da se govori u kojem kraju, to označujem sa Š.

I na ovome mjestu zahvaljujem svima koji su mi na bilo koji način u radu pomagali. Posebnu zahvalnost dugujem prof. dru J. Oberškomu, koji je ovaj rad pregledao i saopćio mi svoje opaske, i Staroslavenskom institutu u Zagrebu, koji mi je stavio na raspolaganje građu za novi stsl. rječnik.

Izvori i literatura

A R j — Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Izdaje Jugosl. Akademija. Zagreb 1880 —.

A. d. C o s t a — Zakon carkovni složen i upravljen za naučenie i prosvitljenie redovnikov harvaskoga naroda od Angela dalla Costa. U Mneci 1778.

B a b i ć T., Cvit razlika mirisa duhovnoga (II izd.). Mleci 1736.

B a d r i ć S., Pravi način za dovesti duše virni na život vičnji. Mleci 1746.

B a i l l y M. A., Dictionnaire grec — français. Paris 1915.

B a j i ć — Wallenstein P. A. — Bajić P. L., Katekizam kršćanskog savršenstva. Makarska 1941.

B a k o t i ć dr L., Rečnik sprskohrvatskog književnog jezika. Beograd 1936.

B a k o t i ć dr L., Sveto pismo Staroga i Novoga zaveta. Beograd 1933.

B a k š i ć dr S., Presv. Trojstvo. Zagreb 1941.

B a n d u l a v i ć I., Pištole i evangelija priko svega godišta . . . v Bnecih 1718.

B a n o v a c J., Pripovidanja na svetkovine korizmene. Mleci 1747.

B a r a d a dr M., Episcopus Chroatensis. Croatia sacra 2 (Zagreb 1931).

B a r t o l i M., Riflessi slavi di vocali labiali romane e romanze, greche e germaniche. Zbornik u slavu Vatroslava Jagića. Berlin 1908.

B e l. — Belaj dr F., Katoličko crkveno pravo. Zagreb 1893.

B e r n a r d i n — Lekcionarij Bernardina Splječanina po prvom izdanju od god. 1495. Izdala Jugosl. Akademija s predgovorom T. Maretića. Zagreb 1885.

Berneker E., Slavisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg 1908 — 1914.

Brückner A., Poczatki kultury slowianskiej. Enciklopedyja polska, tom IV, czesc 2, Dzial V. Kraków 1912.

Buj. — Bujanović dr I., Sveti sakramenti (2 sveska). Zagreb 1895. i 1898.

Bulat P., Iz života reči. JF II (1921), IV (1924), V (1925 — 1926).

Cabrol — Leclerq, Dictionnaire d' archeologie chrétienne et de liturgie. Paris 1924 —

Caerem. — Caeremoniale Romano-Seraphicum (editio altera). Ad Claras Aquas 1927.

Chudoba Mr. D., Muzički priručnik. Zagreb 1946.

Cr., KP — Crnica dr o. A., Kanonsko pravo Katoličke crkve (2 sveska). Split 1937. i Šibenik 1941.

Cr., Pr. — Crnica dr o. A., Priručnik kanonskoga prava Katoličke crkve. Zagreb 1945.

Dan. — Daničić Đ., Rječnik iz književnih starina srpskih. Biograd 1863 — 64.

Daničić Đ. — Vuk S. Karadžić, Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta. U Pešti 1868.

DAW — Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften (Wien). B. 15, 24, 48, 49, 50.

Deanović dr M., Talijansko — hrvatski rječnik. Zagreb 1942.

Dict. — Dictionnaire de theologie catholique. Paris.

Divković M., Latinsko — hrvatski rječnik (II izd.). Zagreb 1900.

Divković fra Matija, Nauk karstianski s mnoziemi stvari duhovniemi... Mnecie 1738.

Diz. lit. — Dizionario pratico di Liturgia Romana, diretto da Roberto Lesage. Roma 1956.

Diz. mor. — Dizionario di theologia morale (II ediz.), diretto da Francesco Roberti. Roma 1957.

Dobretić — Kratko skupljenje ćudoredne iliti morale bogoslovice... pomnjivo složeno od F. Marka Dobretića. U Ankoni 1782.

Du Cange — Glossarium ad scriptores mediae et infimae latinitatis... Auctore Carolo du Fresne, Domino Du Cange. Lutetiae Parisiorum 1678.

Đorđić P., O dvojakim završecima nekih tuđica. Naš jezik II (1933 — 1944), br. 5.

Ercegović A., Katolička dogmatika. Split 1932.

Fancev F., Vatikanski hrvatski molitvenik i Dubrovački psaltir. Zagreb 1934.

Filipović J., Pripovidanje nauka krstjanskoga. Knjiga prva — Mleci 1750; Knjiga druga — Mleci 1759.

Filipović P., Kratko iztomačenje zapovidi regule svetoga patrijarke Franceška. Mleci 1750.

Forcellini — Totius Latinitatis Lexicon. Opera et studio Aegidii Forcellini lucubratum et in hac editione post tertiam auctam et emendatam a Josepho Furlanetto... novo ordine digestum. Prati 1858 — 1875.

Gaffiot F., Dictionnaire illustre latin — français. Paris 1934.

Gjanić S., Priručnik za vršenje službe Božje po propisima rimskoga obreda. Zagreb 1919.

Glavinić F., Cvit svetih, to jest život svetih. V Bnecih 1702.

Hamm J., Gramatika starocrkvenoslavenskog jezika. Zagreb 1947. i 1958.

Hamm J., Čitanka starocrkvenoslavenskog jezika. Zagreb 1947.

Herman dr F., Važnije odredbe i rješenja Sv. Stolice god. 1940. Bogoslovska smotra XXIX (Zagreb 1941), br. 2-3, str. 177 — 188.

IB — Iveković F. — Broz I., Rječnik hrvatskog jezika. Zagreb 1901.

Ivšić S., Hrvatska glagoljska dvanaesteračka legenda o sv. Jeronimu, štampana 1508. Nastavni vjesnik 39 (1930 — 31), br. 1-4.

Ivšić S., Hrvatski ćirilski testamenat Radoslava Vladišića iz god. 1436. u priepisu iz god. 1448. Časopis za hrvatsku poviest. Knjiga I 1-2.

Jagić V., Enstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache. Berlin 1913.

Jardas I., Kastavština. Zbornik za narodni život i običaje 39. Zagreb 1957.

JF — Južnoslavenski filolog (Beograd). G. II, IV, V, VIII.

Jireček K., Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters. DAW 48 i 49 (1902, 1903).

Kadčić A., Theologia moralis... alias Bogoslovje diloredno olti rukovod slovinski na poznanje svetoga reda upravljen. Bononiae 1729.

Kanižlić A., Pobožnost molitvena. Priredio F. Iveković. Zagreb 1893.

Kašić B., Ritual rimski... U Rimu 1640.

Kiparsky V., Die Gemeinslavischen Lehnwörter aus dem germanischen. Annales Academiae scientiarum Fenicae. B. 32. 2. Helsinki 1934.

Klaić dr B., Rječnik stranih riječi. Zagreb 1958.

Klich E., Polska terminologia chrzescijanska. Poznan 1927.

Knežević P., Osmina redovnička zabave duhovne. Mleci 1766.

Kn. — Kniewald dr D., Liturgika, Zagreb 1937.

Kod. — Codex juris canonici. Typis polyglottis Vaticanis 1929.

Kolunić — Kolunićev zbornik; glagolj. rukopis od god. 1486. Izdala Jugosl. Akademija. Predgovor napisao M. Valjavac. Zagreb 1892.

König F., Religions-Wissenschafliches Wörterbuch. Verlag Herder Freiburg 1956.

Kostić D., Preudešavanje grčkolatinskih međunarodnih reči na -ium (-ion). Naš jezik I (Beograd 1933), str. 149-154.

Kovačević D., Nauka o bogosluženju pravoslavne crkve (liturgika). Beograd 1934.

Krek G., Einleitung in die slavische Literaturgeschichte. Graz 1887.

Lanović M., Lukno u Hrvatskoj. Zagreb 1914.

Leskien A., Grammatik der altbulgarischen Sprache. Heidelberg 1909.

Leskien A., Grammatik der serbo-kroatischen Sprache. Heidelberg 1914.

Lex. — Lexikon für Theologie und Kirche. Freiburg im Breisgau 1930 — 1938.

Maretić T., Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika (II izd.) Zagreb 1931.

Maretić T., Jezični savjetnik. Zagreb 1924.

Margitić S., Izpovied karstianska... Mleci 1704.

Marulić M., Pjesme. Skupio I. Kukuljević. Stari pisci hrvatski I. Zagreb 1869.

Matzenauer A., Cizi slova ve slovanskyh rečech. Brno 1870.

Mažuranić Vl., Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik. Zagreb 1908 — 1922.

Meillet A., Études sur l' etymologie et le vocabulaire du vieux slave. Paris 1902, 1905.

Meillet A., RESl VI — L' Hypotese d' une influence de la Vulgata sur la traduction slave de l' Evangile. RESl VI (1926).

Miklošić F., Monumenta serbica. Vienae 1858.

Miklošić F., Die christliche Terminologie der slavischen Sprachen. DAW XXIV. Wien 1876.

Miklošić F., Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen. DAW XV. Wien 1867.

Miklošić F., LP — Lexicon palaeoslovenico — graeco — latinum. Vindobonae 1862 — 65.

Minges P. P., Compendium theologiae dogmaticae generalis... et specialis (edit. II — 3 vol.). Ratisbonae 1921 — 1923.

Mirakuli ili čudesa. Sv. I. Sabrao R. Strohal. U Zagrebu 1917.

M Nov — Misal kneza Novaka iz god. 1368.

M Vat — Vatikanski misal Illyrico 4.

Noldin H., De praeceptis Dei et Ecclesiae (edit. XX). Oeniponte 1930.

Noldin H., De principiis theologiae moralis (edit. XXI). Oeniponte 1931.

Noldin H., De sacramentis (edit. XX). Oeniponte 1930.

Novum Testamentum graece et latine. Textum graecum reçensuit, latinum ex vulgata versione Clementina adiunxit... F. Brandscheid. Friburgi Brisgoviae 1906.

Oberški dr J.: Gentes, ethnici, pagani. Bogoslovska smotra XXVI (Zagreb 1938), br. 3.

Obr. — Rimski Obrednik. Zagreb 1929.

Ostojić I., Katalog benediktinskih samostana na Dalmatinskom primorju. Život s Crkvom VII (1941) 4-5, str. 81 ss.

Par. — Parčić C., Vocabolario Croato-italiano (III ediz.). Zara 1921.

Petrócchi P., Nuovo dizionario universale della lingua italiana. Milano 1894.

Preuschen F., Vollständiges Griechisch-Deutsches Handwörterbuch... Giessen 1910.

Quicherat L., — Davelny A., Dictionnaire latin — français. Paris 1913.

Rajić Lj., Dogmatika. Beograd 1936.

Ranjina — Zadarski i Ranjinin lekcionar. Za štampu priredio M. Rešetar. Izdala Jugosl. Akademija. Zagreb 1894.

Raumer R., Die Einwirkung des Christentums auf die althochdeutsche Sprache. Stuttgart 1845.

RESl — Revue des études slaves. T. II, V ,VI, VII, VIII, X, XI.

Reg. Const. — Regula et constitutiones generales Ordinis fratrum minorum. Romae 1953.

Rituale Romano-Seraphicum Ordinis fratrum minorum (edit. III). Romae 1955.

Rog. — Rogošić dr fra R., Priručnik crkvenoga prava. Sv. I. Zagreb 1941.

Sakač S. K., Apostol Hrvata Ivan Ravenjanin. Život XIX (1937), br. 7.

Sch. — P. — Schüch-Polz, Pastirsko bogoslovlje. Preveli i priredili Gjanić S. i Strižić B. Zagreb 1917.

Senc S., Grčko-hrvatski rječnik. Zagreb 1910.

Skarić J. M., Sveto pismo Staroga i Novoga uvita. Beč 1858 — 1861.

Skok P., Dolazak Slovena na Mediteran. Split 1934.

Skok P., JF VIII — O slav. palatalizaciji sa romanističkog gledišta. JF VIII.

Skok P., RESl X — La terminologie chrétienne en slave. RESl X.

Skok P., RESl VII — La terminologie chrétienne en slave: l' eglise, les prêtres et les fideles. RESl VII.

Skok P., RESl VIII — Les noms de jours de la semaine. RESl VIII.

Skok P., Sl. 3 — Uslovi života glagoljice. Slovo 3 (Zagreb 1953).

Starine 23 — Milčetić I., Prilozi za literaturu hrvatskih glagolskih spomenika. Starine 23 (Zagreb 1890).

Starine 33 — Milčetić I. i Milošević J., Šibenska molitva (XIV vijeka) pisana latinicom. Starine 33 (Zagreb 1911).

Starine 35 — Milčetić I., Hrvatski prijevod bule pape Grgura XI Pavlinima. Starine 35 (Zagreb 1916).

Stojanović Lj., Stare srpske povelje i pisma. Knjiga I, prvi deo (Beograd — Sr. Karlovci 1929) i drugi deo (Beograd — Sr. Karlovci 1934).

Šarić dr I., Sveto pismo Staroga i Novoga zavjeta (u 3 sv.). Sarajevo 1941 — 1942.

Šišić dr F., Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara Zagreb 1925.

Št. — Štiglić dr M., Katoličko pastirsko bogoslovlje (2 sveska). Zagreb 1886. i 1887.

Štrekelj K., DAW 50 — Zur slavischen Lehnwörtekunde. DAW 50 (1904).

Šurmin Đ., Hrvatski spomenici. Sveska I. Monumenta historico — iuridica Slavorum meridionalium. Vol. VI. Zagreb 1898.

Tentor dr M., Prilog Bernekerovu rječniku. JF V.

Terzić L., Pokripljenje umirući. In Venetia 1704.

TG — Šetka dr J., Hrvatski kršćanski termini grčkoga porijekla. Šibenik 1940.

Vasmer M. R., Greko slavjanskie etjudy. Izvestija XI 2, XII 2.

Vimer R., Uvod u svete knjige Novoga zavjeta. Zagreb 1903.

Vlašić O. P., Evanđelistar, to jest epistole i evanđelja. Dubrovnik 1921.

Volović J., Historijska i kritička introdukcija u svete knjige Staroga zavjeta. Zagreb 1903.

Vondrák W., Altkirchenslavische Grammatik. Berlin 1912.

V o n d r á k W., Vergleichende slavische Grammatik. Göttingen 1924. i 1928.

V u k S. K a r a d ž i ć, Srpski rječnik istumačen njemačkijem i latinskijem riječima. Biograd 1898.

V u l g a t a — Biblia Sacra iuxta Vulgatae exemplaria et correctoria Romana. Denuo edidit A. C. Fillion. Parisiis 1921.

V y k o u k a l O. A., Otkud naziv »Missa«? Život s Crkvom VI (1940) 11, str. 273-278.

Z a d a r s k i l. — Zadarski i Ranjinin lekcionar. Za štampu priredio M. Rešetar. Zagreb 1894.

Z a g o d a F., Sveto pismo Novoga zavjeta. Zagreb 1925.

Z o r i č i ć M., Uprava mnogo korisna ispovidnika. Mleci 1781.

Ž e p i ć S., Latinsko-hrvatski rječnik. Zagreb 1881.

Ž. I — Živković A., Osnovno moralno bogoslovlje. Zagreb 1938.

Ž. II — Živković A., Katoličko moralno bogoslovlje. II svezak: Kršćanske kreposti. Zagreb 1942.

(Ovdje nisu navedena djela, koja se u tekstu samo jedanput ili dvaput citiraju).

S k r a ć e n i c e :

m — muški rod, ž — ženski rod, s — srednji rod, im. — imenica, pr. — pridjev, mn. — množina, ib. — ibidem (na istome mjestu), s. v. — sub verbo (kod riječi), kan. — kanon, art. — artikul (član). — Ostale će skraćenice (nazive različitih jezika, knjiga Sv. pisma i sl.) čitalac lako shvatiti.

N a p o m e n a :

Budući da Tiskara nema grčkih i staroslavenskih slova, radi toga grčke i stsl. riječi transkribiram, a na mjesto nekadašnjih poluglasova stavljam apostrof (').

A

Abit m odijelo osoba crkvenog reda, muških i ženskih; lat. h a b i t u s (v. habit), tal. a b i t o (odijelo uopće, a onda posebno redovničko odijelo). V. Forcellini III 257; Petròcchi s. v. abito; Kod. kan. 596; Reg. Const. art. 102 i dr. — Dosta često od starine (ARj).

* **Ablucija** ž pranje prstiju poslije pričesti; vino i voda ili samo voda u kojoj se to pranje obavilo; lat. a b l u t i o — pranje (v. Diz. lit. 5). U naše vrijeme (Obr. 98; Kn. 260).

* **Adjutor** (vikar adjutor) m pomoćnik župnika koji je postao nesposoban za službu; lat. a d i u t o r - pomoćnik (v. Kod. kan. 475). Kod novijih pisaca (Rog. 468). V. vikar.

Administracija ž služba administratorova; lat. a d m i n i s t r a t i o — upravljanje (isp. Kod. kan. 313, 315, 1519, 1520...). U naše doba (Rog. 251, 328).

* **Administrator** m upravitelj (lat. a d m i n i s t r a t o r); posebno: osoba kojoj je povjereno upravljanje biskupijom (apostolski administrator — administrator apostolicus), župom, crkvenim dobrima ili sl. (isp. Kod. kan. 312 ss.; Lex. I 103). U naše doba (Rog. 251, 466; Sch. — P. 779; Cr., KP II 1, 144).

* **Administratura** (apostolska administratura) ž biskupija ili dio biskupije kojom upravlja apostolski administrator; lat. a d m i n i s t r a t u r a a p o s t o l i c a (Rog. 251; Cr., KP II 1, 144).

* **Admonicija** ž službeno opominjanje podložnika sa strane crkvenih starješina; lat. a d m o n i t i o — sjećanje, opominjanje. U naše vrijeme (Kn. 303).

* **Admonitor** m služba, čast u Družbi Isusovoj; lat. a d m o n i t o r — koji podsjeća, opominje, potiče (Rog. 505).

* **Adoracija** ž vanjski čin kojim se iskazuje štovanje Bogu; lat. a d o r a t i o — klanjanje (Diz. lit. 13. s.; Minges,

Comp. theol. dogm. sp. II 325; Noldin, De praec. 135). Posebno se tako zove: poklon, klanjanje pred olt. Sakramentom, pred križem na Veliki petak (Kn. 154).

Adorati — moliti se, klanjati se Bogu, olt. Sakramentu; od lat. gl. a d o r a r e koji u Sv. pismu označuje štovanje, što se iskazivalo tako da bi čovjek pao na koljena i čelom taknuo zemlju (isp. Gen. 24, 26; Exod. 20, 5; Mat, 28, 9 . . .; Cabrol I 1, 539 ss.; Du Cange I 66; Forcellini I 106). U starijih pisaca (ARj). V. adoravati, adorirati.

* **Adorator** m tko obavlja adoraciju, klanjalac: lat. a d o r a t o r. U novije vrijeme (Vjesnik đak. bisk. XI 1, 12).

Adoravati — isto što adorati. U starije doba (ARj).

* **Adorirati** — isto što adorati; prema njem. a d o r i e r e n. Sasvim obično u naše doba (Gjanić 178).

* **Adulterij** m grijeh protiv ženidbene vjernosti (isp. Exod. 20, 14; Deut. 5, 18; Mat. 15, 19; I Kor. 6, 9), a onda i grijeh idolatrije (isp. Jer. 13, 26 s.; Ezek. 16, 36 ss.), jer se ugovor između Izraela i Boga uzima kao sličan ženidbenom ugovoru; lat. a d u l t e r i u m — preljub (v. Dict. de la Bible I 242 ss.; Cabrol I 1, 546 ss.; Forcellini I 115 s.). U naše doba (Š).

Adven(a)t m vrijeme kad se vjernici pripravljaju za Božić; lat. a d v e n t u s — dolazak. To vrijeme nije uvijek jednako trajalo. Od IX ili X st. ono traje 4 sedmice, a počinje s nedjeljom koja je najbliže svetkovini sv. Andrije (30. XI). S tom nedjeljom počinje ujedno crkvena godina (Du Cange I 74; Forcellini I 110; Lex. I 110; Diz. lit. 55 ss.; ARj s. v. advenat; Sch. — P. 243; Ž. II 56; Kn. 136).

* **Adventski** pr. što se odnosi na advenat (Sch. — P. 439; Kn. 138).

* **Afinitad** ž ženidbena zapreka; srodstvo, svojta, tazbinstvo . . . između muža i rodbine njegove žene, odnosno između žene i rodbine njezina muža (isp. kan. 97 i 1077; Cr., Pr. 208); lat. a f f i n i t a s. U starijem jeziku (Ako tkogo bude znati koju god zaprečicu od rodbine ili bližnosti od afinitadi, ili rodbine duhovne . . ., ima nama opoviediti. Kašić 242). Isp. konsangvinitad.

* **Akciden(a)t** m nebitno, promjenljivo svojstvo stvari (količina, veličina, kakvoća, boja . . .); lat. a c c i d e n s, pl. accidentia (part. prez. od accido — pripadam). Tim izrazom služe se bogoslovi, npr., kad tumače pretvorbu u misi, kod koje se bit — substantia — kruha i vina mijenja u tijelo i krv Isusovu, dok prilike — accidentia — kruha i vina ostaju (isp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 169 ss.). U novije vrijeme (Prije pretvorbe akcidenti kruha i vina imali su svoj bitak u substanciji kruha i vina kao u svojem subjektu. Buj. I 368). V. supstancija.

* **Akcija** ž (obično s atributom »katolička«) sudjelovanje svjetovnjaka u misiji koja je vlastita Crkvi . . . u hijerarhijskom apostolatu Crkve (Rog. 590. V. i Cr., Pr. 150); lat. a c t i o — rad, činjenje, djelovanje. U naše doba (Š).

* **Aklamacija** ž kratka molitva, usklik, kao npr. Bogu hvala, moli za nas . . . (Kn. 58); lat. a c c l a m a t i o — usklik odobravanja, neodobravanja.

* **Akt** m voljni, moralni čin, djelo; lat. a c t u s — čin, djelo (isp. Noldin, De princ. 43 ss.; Diz. mor. 127 ss.). U novijih pisaca (Ž. I 347). V. at.

* **Aktualan** pr. djelatan, djelotvoran, stvaran; lat. a c t u a l i s. Često kao atribut uz različite imenice: aktualna nakana — koju netko ima dok obavlja čin (Št. II 34; Sch. — P. 492 s.); aktualna milost — Božji utjecaj koji čovjeka potiče na dobro djelovanje i čini ga sposobnim za to djelovanje (isp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 7 ss.); aktualni župnik — koji stvarno vrši službu moralne osobe koja je habitualni župnik (Rog. 331 s. V. vikar).

* **Alba** ž duga, bijela, lanena haljina (od lat. albus — bijel; a l b a sc. vestis — bijela haljina), što je kod službe Božje oblače svećenik, đakon i podđakon. Kao liturgijsko odijelo spominje se već u IV stoljeću, a u liturgijsku upotrebu ušla je iz svjetovne nošnje (Du Cange I 120 ss.; Lex. I 116 s.; Diz. lit. 16). U starijem i novijem jeziku (ARj; Kn. 94 s.; Sch. — P. 308). V. kamiž, kamša, kansa, kanša, košulja, stomanja.

* **Alokucija** ž svečan govor što ga u osobitim prigodama drži papa ili biskup; lat. a l l o c u t i o — nagovor, osobito nagovor kojim se tko tješi, sokoli (Forcellini I 208). U novije doba (Herman 178; Buj. II 343 s.; Kn. 294).

Altar m isto što oltar. U nekih starijih pisaca (ARj).

Altarija ž imovina, zaklada, od koje se ima po nakani zakladatelja govoriti jedna ili više misa (isp. Du Cange I 131 ss.). V. altaristika, fundacija.

Altarijski pr. što se odnosi na altariju, što pripada altariji (Lanović 106).

* **Altarist(a)** m tko udovoljava obvezama altarije (Oberški).

* **Altaristika** ž isto što altarija (Št. II 57).

* **Alumni** m mn. kandidati koji se odgajaju u sjemeništu za svećenički stalež; lat. a l u m n i (alumnus — gojenac, pitomac. V. Kod. kan. 1355, 1361, 1367, 1370...) U novijih pisaca (Bel. I 160 s.).

Amik(a)t m liturgijsko odijelo koje se prije oblačenja albe postavlja na glavu, a onda udesi oko vrata; lat. a m i c t u s (Du Cange I 186; Forcellini I 237; Lex. I 363; Diz. lit. 22 ss.). U starijem jeziku dosta često (ARj), a danas sasvim obično (Kn. 94; Sch. — P. 308 i dr.). V. amit, amitak.

Amit m isto što amikat; tal. a m i t t o (Kašić 272). Govori se i danas u Blatu na Korčuli (Š).

Amitak m isto što amikat (Kašić 141).

* **Ampula** ž mala posudica u kojoj stoji voda i vino za misu, sv. ulje; lat. a m p u l l a — vrč, vrčić, uljarica... (isp. Diz. lit. 24). U naše doba.

Ampulica ž isto što ampula (ARj).

* **Aniversar** m godišnjica posvete crkve, krunjenja pape, posvete biskupa; godišnjica smrti svetaca i običnih vjernika; posebna misa što se služi za pokojnika na godišnjicu smrti ili ukopa; lat. a n n i v e r s a r i u m (anniversarius — godišnji) — misa in die anniversaria (Du Cange I 197; Lex. I 460 s.; Sch. — P. 422 s.). U naše doba. V. aniversarij, veršarije.

* **Aniversarij** m isto što aniversar (Sch. — P. 423).

* **Antependij** m dio oltarnika koji zastire prednji dio oltara; lat. a n t i p e n d i u m (Lex. I 475; Diz. lit. 32 s.; Št. I 403). U novije vrijeme (Kn. 81). V. antipendij, incef, palij, predoltarje, predoltarnica, predoltarnik.

* **Anticipacija** ž moljenje jednog dijela oficija (v. oficij) dan prije negoli je propisano; lat. a n t i c i p a t i o — preotimanje (Lex. I 507). U naše doba (Kn. 263).

* **Anticipirati** — izmoliti jedan dio oficija dan prije (v. anticipacija); lat. a n t i c i p a r e — preotimati, unaprijed nešto obavljati. U naše vrijeme (Rog. 182; Kn. 154; Ž. I 237).

* **Antipendij** m isto što antependij (Sch. — P. 326).

* **Anuncijacija** ž jedna od najstarijih svetkovina Majke Božje koja se svetkuje 25. III, a podsjeća na događaj kad je anđeo Gabrijel navijestio Mariji da će postati Majka Božja (Luk. 1, 26-38); lat. a n n u n t i a t i o — navještenje (Diz. lit. 31 s.). V. Luncijata, Nuncijata.

* **Aplicirati** — primijeniti milosti i plodove mise ili drugih dobrih djela prema određenoj nakani; lat. a p p l i c a r e (prisloniti, pristajati, primijeniti), njem. a p p l i z i e r e n. U naše doba (Sch. — P. 361 i passim). V. aplikati.

* **Aplikacija** ž namjena, nakana, na koju se primjenjuju milosti i plodovi mise ili drugih dobrih djela; lat. a p p l i c a t i o — pristajanje, namjena... (Sch — P. 359).

* **Aplikati** — isto što aplicirati; lat. a p p l i c a r e. Kod starijih pisaca (Koje more proštenje i za mrtve aplikati, odlučiti i priporučiti. Babić 16).

* **Aprobacija** ž autentično objašnjenje sposobnosti svećenika, da može dijeliti sakramenat pokore, što ga daje ordinarijat nakon ispita (Sch. — P. 539. V. jurisdikcija); lat. a p p r o b a t i o — odobrenje, potvrđivanje.

* **Aprobati** — odobriti, ovlastiti svećenika za ispovijedanje; lat. a p p r o b a r e — odobriti, dokazati, potvrditi. Kod starijih pisaca (Toli se dogodi pogibia smrtna, i ne bude ispovidnika aprobana odredjena, sfaki misnik može od svačijih censura, zavezaja i griha odrišiti tada. Kašić 50). V. aprobirati.

* **Aprobirati** — isto što aprobati; lat. a p p r o b a r e, njem. a p p r o b i e r e n. U naše doba (Sch. — P. 450).

* **Apropríjacija** ž pripisivanje jednoj božanskoj osobi svojstva ili vanjskoga djelovanja koje je zajedničko svim trima božanskim osobama (npr. stvaranje Bogu Ocu, posvećenje ljudi Duhu Svetomu...); lat. a p p r o p r i a t i o — prisvajanje. Kod novijih pisaca (Bakšić 370, 372).

* **Apsolucija** ž oprost, opraštanje, odrešenje (lat. a b s o l u t i o); posebno: oproštenje grijeha u ispovijedi (Kod. kan. 872 ss.); praštanje kazna za grijehe (kan. 2248); odrešenje s potpunim oprostom (absolutio generalis); odrešenje mrtvima (absolutio ad tumulum); kratka molitvica koja se moli između psalama i lekcija (Du Cange I 27 s.; Forcellini I 26; Lex. I 46, IV

371 s.; Diz. lit. 46 ss.; Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 229 ss.; Noldin, De sacr. 240 ss.). U naše vrijeme (Sch. – P. 393, 458, 648; Kn. 158, 329).

* **Apstinencija** ž propis (lex abstinentiae) koji zabranjuje jesti meso i juhu od mesa, a obvezuje svakoga petka sve kršćane koji su navršili sedmu godinu (Kod. kan. 1250 ss.; Diz. mor. 118; Noldin, De praec. 625 ss.; Cr., Pr. 239); lat. a b s t i n e n t i a — uzdržljivost, uzdržavanje od jela... U naše doba (u svećeničkim krugovima). V. žežin.

* **Areligiozan** pr. onaj ili ono, što je bez religije (v. religiozan). U novije doba (Ž. II 54).

* **Arhipastir** m prvi među pastirima, biskup, arhijerej (o prefiksu arhi — v. TG 42). U novije doba. V. pastir.

* **Arhipastirski** pr. što pripada arhipastirima (Rog. 484).

Arhidekan m prvi među dekanima; lat. a r c h i d e c a n u s (ARj). V. dekan.

* **Asignacija** ž prenošenje svetkovine kod stalnoga sukoba koji se opetuje svake godine; određivanje stalnoga dana svetkovine; lat. a s s i g n a t i o — doznačivanje (Sch.-P. ib. I 266). Isp. konkurencija, okurencija.

Asisten(a)t m klerik viših redova koji sudjeluje, pomaže u službi Božjoj kod oltara; član uprave u nekim redovima ili kongregacijama; duhovnik katoličke akcije; lat. a s s i s t e n s (part. prez. od assistere — stati uz, pomagati). Isp. Lex. I 730. U starijih i novijih pisaca (Kašić 152; Rog 289, 504, 596; Kn. 297).

* **Asistencija** ž svečana podvorba, služenje kod službe Božje; lat. a s s i s t e n t i a (isp. Diz. lit. 45. — V. asistenat). Dosta često u novije vrijeme (Rog. 471; Kn. 46 s., 84; Sch. – P. 349).

* **Asistentica,** * **asistentkinja** ž služba kod redovnica; lat. (Cr., KP II 2, 160).

* **Asistirati** — pomagati, služiti, prisustvovati kod svečane a s s i s t e n s, s hrv. nastavkom (v. asistenat). U naše doba službe Božje; lat. a s s i s t e r e (v. asistenat i asistencija), njem. a s s i s t i e r e n. U novije vrijeme (Kn. 99; Rog. 230, 293; Sch. – P. 33...).

* **Aspersorij** m predmet kojim se uzimlje blagoslovljena voda i škropi narod ili koje mjesto; lat. a s p e r s o r i u m (aspergo — škropim, aspersio — škropljenje). Isp. Caerem. 284. U naše doba.

* **Aspiranat** m * **aspirantura** ž vrijeme koje netko mora čekati dok bude primljen u redovnički stalež; mjesto u kojemu se to vrijeme provodi. U naše doba (v. aspirant).

* **Aspirant** m pripravnik za redovnički stalež; lat. a s p i r a n s (part. prez. od aspirare — težiti za nečim, približavati se). Isp. Reg. Const. art. 19. U naše doba (Rog. 517).

* **Aspirantica** ž pripravnica za redovnički stalež (v. aspirant). Rog. 516.

* **Asumpcija** ž uznesenje Majke Božje u nebo; svetkovina kojom se slavi spomen na taj događaj (15. VIII) — jedna od najstarijih crkvenih svetkovina, spominje se u V stoljeću (Cabrol I 2, 2995 ss.); lat. a s s u m p t i o — primanje, preuzimanje, uznesenje. Kod nas se obično kaže: Uznesenje Majke Božje ili Velika Gospa. U svećeničkim se krugovima čuje i lat. naziv.

* **Ašenzija** ž uzlazak Isusov na nebo 40 dana poslije uskrsnuća (Luk. 24, 50 ss.; DjA 1, 9 ss.); svetkovina kojom se od starine slavi spomen na taj događaj; lat. a s c e n s i o — uzlaženje (Cabrol I 2, 2934 ss.; Forcellini I 413). Češće u svećeničkim krugovima. V. Ašenzion, Sensa, Sensana, Sensova, Senza, Križi.

* **Ašenzion** m isto što Ašenzija (Od ascenziona ili zasastia Isusova. Glavinić 95).

At m isto što akt; lat. a c t u s, tal. a t t o. Posebno: čin vjere, ufanja...; naziv jedne knjige Sv. pisma NZ-a (Acta Apostolorum — Ati apostolski, danas »Djela apostolska«). U starijih pisaca (Kašić 114; Terzić 63).

* **Atricija** ž nesavršeno kajanje za grijehe koje ne proizlazi iz ljubavi prema Bogu, nego iz kojega drugog motiva koji je ipak u nekome odnosu prema Bogu (npr. strah od pakla...); lat. a t t r i t i o (isp. Noldin, De sacr. 253 ss.; Diz. mor. 355). U naše vrijeme. V. atricion, kontricija.

* **Atricion** m isto što atricija; tal. a t t r i z i o n e. Kod starijih pisaca: Strah od muka paklenih more biti zadovoljan na misto atriciona (»attritiona«) oliti nesvršena skrušenja. Dobretić 147.

Audijencija ž primanje kod pape; lat. a u d i e n t i a — pažnja, slušanje, slušateljstvo (audio — čujem, slušam). U naše vrijeme.

* **Auditor** m klerik kojemu je povjereno izviđanje i upućivanje parnice; sudac kod Rimske Rote; lat. a u d i t o r — slušalac (isp. Kod. kan. 1580 ss., 1598; Cr., Pr. 298, 300). Češće u novije doba.

Auditur m isto što auditor. U starijih pisaca (ARj).

* **Augzilijaran** pr. pomoćan (lat. a u x i l i a r i s); redovno kao atribut uz »biskup«: augzilijarni biskup (coadiutor auxiliaris) — u crkv. pravu (kan. 350) pomoćnik koji je dan osobi biskupa, bez prava nasljedstva.

* **Aureola** ž kruna, vijenac kojim su urešeni pravednici u nebu (isp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 307); od crkv. lat. a u r e o l a (aureolus — zlatan, krasan, prekrasan). U naše doba.

* **Avemarija** ž početna riječ i naziv poznate molitve kojoj je prvi dio sastavljen od riječi Gabrijelovih (Luk. 1, 28) i Elizabetinih (Luk. 1, 42), a drugi je dio Crkva dodala; lat. A v e, M a r i a — Zdravo, Marijo. U Dalmaciji se tako zove još trokratno zvonjenje (izjutra, na podne i uvečer) koje zove na molitvu.

B

* **Bakalaureat** m usposobljenje da se mogu pohađati crkvene škole za više nauke (Cr., Pr. 263); lat. b a c c a l a u r e a t u s (bacca — Jagoda, zrno, biser; laurus — lovor, lovorvijenac). Isp. Dict. VI 2, 1688 s.

* **Balauštar** m, * **balauštra** ž ograda koja dijeli prostor oko velikog oltara od ostalog dijela crkve; tal. b a l a u s t r a (Diz. lit. 61 s.). Govori se u Dalmaciji, npr. u Sinju (Š).

Baldakin, baldahin m sjenica, pokrov koji se nosi nad Svetotajstvom, relikvijama sv. Križa, nad biskupom i nekim drugim prelatima; ili stoji nad oltarom, nad tronom pape, kardinala, biskupa...; lat. b a l d a c h i n u m (tal. b a l d a c c h i n o) — prvotno skupocjena svilena tkanina koja se dobivala iz Baldaka (Bagdad), a onda predmet koji se od te tkanine pravio (Du Cange I 443 s.; Lex. I 926; Diz. lit. 62. s.; Matzenauer 103; Sch. — P. 275; Kod. kan. 239, 325, 349). Od XVII stoljeća (Kašić 68; Kn. 86; Rog. 270; Bel. I 225).

* **Balotacija** ž jedan od tri načina kanonskog izbora koji se obavlja kuglicama (p e r b a l l o t a t i o n e m; isp. tal. b a l l o t t a — glasačka kuglica)). Reg. Const. art. 358. Govori se u naše vrijeme.

Bareta ž isto što biret; tal. b i r e t t a - kapa (Kašić 141). U Blatu na Korčuli veli se: bareta kroče (tal. croce — križ) i bareta križarica (Š).

* **Beatificirati** — proglasiti blaženim; lat. b e a t i f i c a r e — učiniti blaženim (beatus — blažen; facio — činim). Isp. Forcellini I 539; Kod kan. 2138. U naše doba (Sch. — P. 262).

* **Beatifikacija** ž čin kojim Crkva proglašuje nekoga blaženim; lat. b e a t i f i c a t i o (isp. Kod. kan. 2125 ss.). U naše doba (Rog. 236; Ž. I 243).

* **Begvina** ž pobožna žena, bogomoljka; tal. b e g h i n a (Protiva biskupu i ostalim glavarom crkvenim, koji dopuštaju oblačit se u fratiće, oli picokare oli begvine. Kadčić 291).

* **Benedikcija** ž blagoslov; obred kojim se zazivlje Božja pomoć, kojim se nešto Bogu predaje ili posvećuje; lat. b e n e d i c t i o — blagoslov. Taj se obred vršio ispočetka podizanjem ili polaganjem ruku (isp. Luk. 24, 50). Ali je vrlo rano (možda već za vrijeme apostola) nastao običaj da se nad predmetom, mjestom ili osobom čini znak križa i moli kraća ili duža molitva, da se škropi blagoslovljenom vodom... (Du Cange I 523 ss.; Forcellini I 546; Diz. lit. 73 ss.; Noldin, De sacr. 44; Kod. kan. 1148 i dr.). U novije vrijeme (Sch. — P. 459 i dr.).

* **Benedikta** ž kod franjevaca post od 40 dana što počinje od Bogojavljenja; lat. b e n e d i c t a — blagoslovljena (Reg. Const. art. 186).

Beneficij m pravno biće koje crkvena vlast ustanovljuje zauvijek, a sastoji se od crkvene službe i prava na prihode od dobara priključenih službi; lat. b e n e f i c i u m (dobro djelo, usluga; imanje koje daje kralj odličnijem podložniku; imanje koje su od kralja primali biskupi i opati; napokon imanje koje Crkva — sa službom — daje svojim službenicima). Isp. Du Cange I 529 ss.; Lex. II 163 ss.; Cr., Pr. 269;

Lanović 2 s.; Kod kan. 1409 ss. Često i u starijih i u novijih pisaca (Marulić 286; Kadčić 6; Št. II 422; Sch. – P. 264; Cr., KP I 551 i dr.).

* **Beneficijalan** pr. što se odnosi na beneficij; lat. b e n e f i c i a l i s. U novije doba (Sch. – P. 779; Št. II 425; Cr., KP II 1, 51). V. beneficijaran.

Beneficijan pr. koji ima beneficij; od beneficij s nastavkom — an. U starijem jeziku (ARj). V. beneficijat.

* **Beneficijaran** pr. isto što beneficijalan; lat. b e n e f i c i a r i u s (isp. Kod. kan. 1438). U naše doba (Cr., KP II 1, 182 s.).

Beneficijat pr. isto što beneficijan; lat. b e n e f i c i a t u s. U starijih i novijih pisaca (v. ARj s. v. beneficijat; Št. II 422; Kn. 96 i dr.).

Beraš (stsl. ber'š') m isto što veraš. U starim glagolj. spomenicima (Baromićev brev. 204 d, M Vat 162 c).

Berita ž isto što biret; tal. b e r e t t a — kapa. U starije doba (ARj).

Berma ž sakramenat potvrde, krizme; crkv. lat. c o n f i r m a t i o — potvrda, po srnjem. firme (Du Cange I 1167; Miklošić, Fremdw. DAW XV 15, 77). U starijem jeziku (ARj). V. firma, krizma — TG 139 s.

Bermalac m tko podjeljuje bermu (ARj).

Bermati (se), birmati (se) — dijeliti (primiti) bermu (ARj). V. firmati (se).

* **Beskonfesionalnost** ž stanje onoga koji je bez vjeroispovijesti; od bez i lat. c o n f e s s i o n a l i s — što se odnosi na vjeru (confessio — ispovijedanje, vjera). U naše doba (Cr., KP I 43).

* **Bilokacija** ž istovremena prisutnost jednoga tijela na dva mjesta o kojoj se pripovijeda u životu nekih svetaca (sv. Franje Ks., sv. Petra Alk., sv. Filipa N. i dr.); crkv. lat. b i l o c a t i o (bis — dvaput, dvostruko; locare — postaviti, smjestiti). Isp. Lex. II 358 s. U naše doba.

* **Binacija** ž govorenje dviju misa u jedan dan; crkv. lat. b i n a t i o (od distr. br. bini — po dva). Isp. Lex. II 359; Diz. lit. 79 s.; Noldin, De sacr. 213 ss.; Št. II 65 ss.; Kod. kan. 806; Rog. 304; Sch. – P. 444 i dr. V. trinacija.

* **Binirati** — govoriti dvije mise na dan; crkv. lat. b i n a r e (v. binacija). U novije vrijeme (Sch. – P. 444). V. trinirati.

* **Biret** m klerička kapa u liturgijskim funkcijama; crkv. lat. b i r r e t u m (dem. od birrus — crven, crvenkast; odijelo, plašt crvenkaste boje). Isp. Du Cange I 560 s.; Forcellini I 564; Cabrol II 1, 907 ss.; Lex. II 364; Diz. lit. 77 s.; Št. I 438; Kn. 104; Bel. I 240; Rog. 330 i dr. V. bareta, berita, križarica, križnica.

Botar m (botra ž) isto što kum (kuma); lat. c o m p a t e r (ARj).

Brev m manje svečano papino pismo (litterae breves) koje počinje s pozdravom ili riječima »In perpetuam rei memoriam«, a završuje s datumom i pečatom (»annulus Piscatoris«); crkv. lat. b r e v e (kratak govor, kraća poslanica, odredba; kratak opis, imenik osoba — stvari...). Isp. Du Cange I 614 ss.; Forcellini I 584; Cabrol II 1, 1316 s.; Lex. II 550; Bel. I 6; Cr., KP I 123; Rog. 241. U starijih pisaca (ARj). V. breve.

* **Breve** m isto što brev. U novijih pisaca (Cr., KP I 123; Rog. 241; Št. I 324; Bel. I 6, 33...).

Breveleg m isto što privilegij. U starijem jeziku (ARj).

Brevijal m isto što brevijar; lat. b r e v i a r i u m, tal. b r e v i a l e. U starijem jeziku (ARj).

Brevijar m knjiga u kojoj su pravila za moljenje, liturgijski kalendar, a onda same molitve, koje se imaju moliti zajednički u katedralnim, kolegijalnim i samostanskim crkvama; a privatno su ih dužni moliti klerici u višim redovima, redovnici i redovnice sa svečanim zavjetima; lat. b r e v i a r i u m (statistički pregled, popis...; zatim od srednjega vijeka: upute, pravila za obavljanje službe Božje, za moljenje oficija; konačno: knjiga u kojoj su pravila za moljenje i tekst molitava).

Glavni, molitveni dio današnjega brevijara dijeli se na ove dijelove: O r d i n a r i u m (u kojem je okvir svih dnevnih časova, himni, kantici i ostalo što se moli u ferije), P s a l t e r i u m (u kojem su psalmi), P r o p r i u m d e T e m p o r e (sadrži oficija za božićno, uskrsno, duhovsko doba, za nedjelje i ferije), P r o p r i u m S a n c t o r u m (u kojem su oficija za pojedine nepomične svetkovine), C o m-

mune Sanctorum (u kojem su oficija zajednička pojedinim skupinama svetaca: apostola, mučenika...). Najveći dio molitava u brevijaru sačinjavaju psalmi (v. TG 135) koji su tako raspoređeni da se kroz 8 dana svi (150) izmole. Uz psalme dolaze još: kantici, himni, lekcije, kapituli, responzoriji, oracije...

Dnevno moljenje brevijara dijeli se na više dijelova koji se zovu horae (časovi), horae canonicae (kanonski časovi) jer se moraju moliti u određene satove, prema propisu kanona. Ti se časovi zovu: matutinum cum laudibus, prima, tertia, sexta, nona, vesperae, completorium. Matutinum se moli noću, a razvio se iz prakse da se kršćani (najprije za vrijeme progonstva!) noću sastaju na službu Božju (v. vigilija). Laudes se mole izjutra, a vesperae uvečer. Postale su iz židovskoga običaja da se moli jutrom i uvečer. Tertia, sexta i nona razvile su se iz židovskoga običaja, kojega su se držali i apostoli, da se moli u određene satove preko dana (isp. DjA 2, 15; 3, 1; 10, 9). Prima i completorium nastali su u samostanu (isp. Du Cange I 620; Forcellini I 582 s.; Cabrol II 1, 1263 ss.; Lex. II 551 ss.; Diz. lit. 80 ss.; Sch. – P. 452 ss.; Kn. 326 ss. — V. i oficij). Oblik »brevijar« običan je u starijem i novijem jeziku od XVI stoljeća (Marulić 254; Ž. I 287; Cr., KP I 362; Kn. 43; Rog. 182 i dr.). V. brevijal, brevijarij, brevir, brivijal, brvijal, brvijar.

* **Brevijarij** m isto što brevijar (Kn. 329).

* **Brevijariti**, * **breviriti** — moliti brevijar, oficij. U naše doba.

* **Brevir** m isto što brevijar (Kn. 54; Rog. 182).

* **Brguja** ž isto što brgulja. U Imotskoj krajini (Š).

Brgulja ž slavlje kojim se u crkvi i van crkve slavi svetkovina zaštitnika jednoga dijela župe (komšiluka); tal. bergolare — šaliti se (ARj). Obično u Dalmaciji (Š).

* **Brivijal** m isto što brevijar; tal. breviale (Da vs'ki redovnik misnik kapitula Omiš'lskoga... imij imeti svoj brivijal svršen. Šurmin 210).

Brvijal m isto što brevijar; tal. breviale. U starijem jeziku (ARj).

Brvijar m isto što brevijar. U starije doba (ARj).

* **Buđija** ž svijećnjak što ga drži klerik (minister de palmatoria, de candella; bugiarius) kad svečanu službu obavlja koji crkveni prelat; crkv. lat. i tal. bugia (Lex. II 623; Diz. lit. 82; Caerem. 97). U naše doba.

Bula ž svečano papino pismo, na lat. jeziku, koje raspravlja o važnijim pitanjima. Na početku je ime pape s riječima »Episcopus, servus servorum Dei«. Pečat nosi sliku sv. Petra i Pavla, a naokolo je ime vladajućeg pape. Ako se izdaje u konzistoriju, potpisuju je i kardinali. Naziv postaje od lat. bulla (najprije dragocjen predmet, nakit, što su ga na prsima nosila djeca odličnijih Rimljana; znak koji bi se utisnuo na takve predmete; zatim: pečat koji je visio u kutiji o ispravi, diplomi, što bi je izdali kraljevi, carevi i rimski biskupi; a onda i sama isprava, diploma). Isp. Du Cange I 638 ss.; Forcellini I 592; Cabrol II 1, 1331 ss.; Lex. II 630 s.; Matzenauer 123; Cr., KP I 121; Rog. 240. U starijem i novijem jeziku (ARj s. v. bula; Bel. I 5; Cr., KP I 121).

* **Bularij** m zbirka papinskih naredaba; crkv. lat. bullarium. Prvi je takvu zbirku izdao Laertius Cherubini u XVI stoljeću (Bel. I 39; Cr., KP I 23).

* * **Bursa, burza** ž dvostruki četverouglasti poklopac iz kartona, preobučen u tvar boje misnoga ruha, u kojem se nosi korporal k oltaru i od oltara; spremica, u obliku kese, u kojoj se nosi pričest bolesnicima; crkv. lat. bursa (Du Cange I 654; Forcellini I 595; Lex. II 647; Diz. lit. 80). U naše doba (Kn. 108; Sch. – P. 317).

C

* **Cecilijanac** m član crkv. pjevačkog pokreta ili zbora koji časti sv. Ceciliju (lat. Caecilia) V. Kn. 76.

* **Cecilijanski** pr. što pripada crkv. pjevanju, crkv. glazbi, cecilijancima (Kn. 76).

* **Celebracija** ž obavljanje sv. čina, službe Božje; lat. celebratio — slavljenje, svetkovanje. U novije vrijeme (Kn. 116).

* **Celebrans** m svećenik koji obavlja sv. čin (misu, oficije); crkv. lat. celebrans (part. prez. od celebrare —

hvaliti, veličati, slaviti, svetkovati). Isp. Caerem. 124 i passim. U novije vrijeme (Kn. 268, 270). V. celebrant.

* **Celebrant** m isto što celebrans (Gjanić 240; Rog. 295; Kn. 23, 34, 110).

* **Celebrati** — obavljati sv. čin (misu, oficije...); lat. c e l e b r a r e (v. celebrans). U starije doba (Misnik ima celebrat svaki dan. I Držić 369. ARj s. v. sekular). V. celebrirati.

* **Celebret** m preporučno pismo crkv. poglavara, bez kojega upravitelj crkve ne smije dopustiti stranome svećeniku govoriti misu; lat. c e l e b r e t (konj. prez. od celebrare, tj. neka slavi, neka obavlja sveti čin). Isp. Kod. kan. 804; Cr., Pr. 162; Diz. lit. 103 s. U novije vrijeme (Sch.—P. 36, 451).

* **Celebrirati** — isto što celebrati; lat. c e l e b r a r e, njem. z e l e b r i e r e n. U novije vrijeme (Kn. 124).

* **Celibat** m djevičanstvo, uzdržljivost od ženidbe, na koju se obvezuju svi klerici viših redova u Zapadnoj crkvi (Kod. kan. 132), zatim redovnici, redovnice svih kršćanskih crkava (isp. Cabrol II 2, 2802 ss.; Cr., KP II 1, 36 ss.); lat. c a e l i b a t u s — izvanbračni život, življenje bez žene, beženstvo (caelebs — neoženjen). U novije vrijeme (Cr., KP II 1, 37; Rog. 150...).

* **Cenzor** m osoba kojoj je služba da pregleda ono što se ima štampati (Kod. kan. 1393); koja bilježi one koji ne prisustvuju božanskim službama (kan. 395) itd.; lat. c e n s o r (procjenitelj, sudac, nadglednik morala . . .). Danas obično (Cr., KP II 1, 186; Rog. 288, 546 i dr.). V. punktator.

* **Cenzura, censura** ž služba cenzora; službeni pregled knjiga koje se imaju štampati; kazna kojom se krivac lišava nekih duhovnih ili s duhovnima spojenih dobara, dok ne bude odriješen, nakon što odustane od upornosti (Kod. kan. 2241; Cr., Pr. 389); lat. c e n s u r a (sud, procjena, služba cenzora...). Imaju znati (ispovjednici) i censure zavezaje pristolju apostoskomu. Kašić 51. V. još Št. II 289; Bel. I 334; Rog. 127, 232; Cr., KP I 541. Isp. cenzura.

* **Cenzurirati** — obaviti službeni pregled knjige, udariti nekoga crkvenom kaznom (Sch.—P. 560). V. cenzura.

Cerej m voštana crkvena svijeća; lat. c e r e u s — voštan, voštana svijeća, voštanica (cera — vosak). U starijem jeziku (ARj).

Ceremonija ž vanjski čin, kretnja, koja prati molitvu ili javno vršenje bogoštovlja (misa, dijeljenje sakramenata...); lat. c a e r e m o n i a (caerimonia, ceremonia) — vjerski običaj, sveti čin; pobožni obred, štovanje bogova vanjskim znakovima... (Forcellini II 19; Cabrol II 2, 3297 ss.; Lex. X 1041 s.). Od XV stoljeća. Gdn Krištofor biškup modruški... naučen mnogo v zakonih i v ceremonijah crkvenih (1499). Šurmin 426. V. još Kadčić 135; Cr., KP II 1, 125; Rog. 53; Ž. I 27; Kn. 109. Isp. ceremunija, cerimonija.

Ceremonijal m skup ili knjiga odredaba, ceremonija, koje se imaju vršiti u obavljanju sv. čina...; lat. c a e r e m o n i a l e, liber caeremonialis. Knjige s takvim naslovom počele su se izdavati poč. XVI stoljeća, dok su se prije knjige slična sadržaja zvale: Ordines, Rituales libri, Libri agendorum... (Forcelini II 19; Cabrol II 2, 3296 s.; Lex. X 1039 s.; Diz. lit. 105 s.; Kašić XII; Št. I 325; Kn. 21; Rog. 294).

* **Ceremonijalan** pr. što se odnosi na ceremonije; lat. c a e r e m o n i a l i s. Obični su izrazi: ceremonijalni propisi (Ž. I 20), ceremonijalna kongregacija (Rog. 236; Cr., KP I 193; II 1, 113 i 117. Isp. Kod. kan. 254).

* **Ceremonijar** m klerik koji druge uči ceremonije; koji za vrijeme službe Božje upravlja obavljanjem ceremonija; lat. c a e r e m o n i a r i u s (isp. Diz. lit. 107; Caerem. 62 i passim). U naše vrijeme (Gjanić 241 ss., 253 ss.). V. ceremonist(a), ceremoništ(a).

* **Ceremonist(a)** m isto što ceremonijar; crkv. lat. c a e r e m o n i s t a (Rog. 236).

* **Ceremoništ(a)** m isto što ceremonist. Često u naše doba.

Ceremunija ž isto što ceremonija (ARj).

Cerimonija ž isto što ceremonija; lat. c a e r i m o n i a. U starijih pisaca (ARj), a i danas se čuje u sveć. krugovima.

* **Ceroferar(ij)** m klerik ili dječak koji kod svečane službe Božje nosi svijeću; crkv. lat. c e r o f e r a r i u s (cereus — svijeća; ferro — nosim. Isp. Diz. lit. 107; Caerem. 71). Po misi misnik... uzet će pluvijal crni, i prid njim hodeći subdjakon s križem, i s popovi i s dvimi ceroferari sa svićami uježenimi. Kašić 229.

* **Cingul** m dio crkvenog liturgijskog ruha kojim se veže alba oko pasa; lat. c i n g u l u m — pas, pojas (Diz. lit. 114; Caerem. 119). U novije vrijeme (Kn. 95 s., 102). V. cingulum.

* **Cingulum** m isto što cingul (Kn. 101).

Cirkul m gregorijanske mise (tj. niz od 30 misa što se govore za jednoga pokojnika); lat. c i r c u l u s — krug, karika od lanca, skup ljudi... Govori se u Bosni. V. kantamisa, gregorijanski — Dod. IV.

* **Cirkumcizija** ž svetkovina obrezanja koja se slavi 1. I (Luk. 2, 21); lat. c i r c u m c i s i o — obrezanje (Diz. lit. 114 s.). U naše doba.

* **Civilan** pr. građanski, državni (lat. c i v i l i s); obično kao atribut uz imenice »brak, ženidba« (ženidba, koja je sklopljena pred državnim činovnikom po državnim zakonima), »pravo« (c. pravo, za razliku od kanonskog prava)... Isp. Buj. II 343 s.; Cr., KP I 295.

Č

* **Čensura** ž isto što cenzura; prema tal. čitanju lat. — tal. riječi c e n s u r a. (Ispovjednik) ima znati kasove i čensure zavezane pristolju apostolskomu. Kašić 51.

D

Dalmatika ž liturgijsko odijelo najprije (u IV st.) pape i njegovih đakona u Rimu, a kasnije (u IX st.) biskupa i đakona na cijelom području r. obreda; lat. d a l m a t i c a (sc. vestis) — dalmatinska haljina, kako se zvala svjetovna duga gornja haljina s dugačkim i širokim rukavima, koja se najprije nosila u Dalmaciji, a odatle je uvedena u Rim gdje postaje liturgijsko odijelo (Du Cange II 5 s.; Forcellini II 567; Cabrol IV 1, 111 s.; Lex. III 128; Diz. lit. 141). Obično u starijem i novijem jeziku (Kašić 141; Št. I 436; Kn. 99 s. i dr.).

* **Datar** m kardinal koji stoji na čelu Apostolske Datarije; lat. d a t a r i u s (Kod. kan. 261). U novije doba (Cr., KP II 1, 123; Rog. 241).

* **Datarija Apostolska** ž jedan od ureda Rimske Kurije; lat. D a t a r i a A p o s t o l i c a (Kod. kan. 261). Ime dolazi

od datiranja, stavljanja nadnevka (Datum apud S. Petrum). Leon XIII i Pijo X dali su tome uredu oblik koji danas ima (Lex. III 160 s.; Cr., KP II 1, 123). Sasvim obično u naše vrijeme (Rog. 241; Bel. I 242; Ž. I 243).

* **Dedikacija** ž obred kojim se crkva svečano posvećuje službi Božjoj; crkv. lat. d e d i c a t i o (isp. Diz. lit. 142 s.). U naše doba.

* **Definicija** ž čin, odredba Crkvenoga Učiteljstva, kojim se autoritativno uči što treba vjerovati, a što treba odbaciti kao protivno vjeri; lat. d e f i n i t i o — ograničenje, oznaka, razjašnjenje pojma (Forcellini II 607; Lex. III 178). U naše vrijeme (Buj. II 64; Ž. I 24). V. definicion.

* **Definicion** m i ž isto što definicija (Dobretić 22).

* **Definirati** — autoritativno odrediti što treba vjerovati; lat. d e f i n i r e — ograničiti, označiti, odrediti... (v. definicija). Kod novijih pisaca (Ž. I 24; Buj. I 515; Bakšić 147).

Definitor m u nekim redovničkim zajednicama član starješinskoga vijeća, bilo pojedine pokrajine bilo cijeloga reda; lat. d e f i n i t o r — onaj koji određuje, zaključuje, propisuje; vijećnik (Du Cange II 41; Forcellini II 607; Lex. III 178 s.; Reg. Const. art. 431 ss., 509; Cr., KP II 2, 48 s. i dr.). V. difinitur.

* **Definitorij(e)** m (s) redovničko starješinsko vijeće koje sačinjavaju definitori; lat. d e f i n i t o r i u m. Može biti generalni d. — za cijeli red (definitorium generale), ili provincijalni d. — za jednu provinciju (definitorium provinciale). Isp. Reg. Const. art. 435 ss., 486 ss.; Rog. 504; Cr., KP II 2, 48. V. difinitorij(e).

* **Degradacija** ž kazna kojom se kažnjavaju klerici zbog velikih prekršaja, a sastoji se u tome da se krivac svrgne, zauvijek liši crkvenog odijela i povrati u stanje svjetovnjaka; crkv. lat. d e g r a d a t i o (isp. Du Cange II 42 s.; Forcellini II 615; Lex. III 180 s.; Kod. kan. 2305; Cr., KP II 1, 85; Bel. I 353). V. depozicija.

Degradati — kazniti kaznom degradacije; lat. d e g r a d a r e — skinuti sa stepena, lišiti časti, ukloniti sa službe (isp. Forcellini II 615. V. degradacija). Kod starijih pisaca (Dobretić 290 i dr.). V. degradirati.

* **Degradirati** — isto što degradati; lat. d e g r a d a r e, njem. d e g r a d i e r e n. U novije doba (Bel. I 349).

Dekan m svećenik koji, kao biskupov namjesnik, pomoćnik, nadzire život i rad ostalih župnika (vicarius foraneus. V. Kod kan. 445 ss.); kardinal koji je na čelu kardinalskog zbora (kan. 237); presložnik (auditor) koji je na čelu Rote (kan. 1598); lat. d e c a n u s (od decem — deset) — starješina nad desetoricom, crkveni poglavar... (Isp. Du Cange II 16; Forcellini II 578; Lex. III 188 s.; Cr., KP II 1, 210). U starijem i novijem jeziku (ARj s. v. dekan; Bel. I 240; Rog. 240, 303; Cr., KP II 1, 210...). V. dikan, foranski.

* **Dekanalan** pr. što pripada dekanima ili dekanatu; lat. d e c a n a l i s. U novije vrijeme (Rog. 304, 312).

* **Dekanat** m područje vlasti; ured, čast i služba dekanova (v. dekan); lat. d e c a n a t u s (isp. Kod. kan. 217; Cr., KP II 1, 90). U naše doba (Bel. I 166; Rog. 230, 303 i dr.). V. dekanija.

* **Dekanatski** pr. što pripada dekanatu (Rog. 179, 288, 304, 531).

* **Dekanija** ž isto što dekanat; lat. d e c a n i a (Du Cange II 16; Forcellini II 557). U naše vrijeme (Rog. 306).

* **Dekanski** pr. što pripada dekanima (Cr., Pr. 56).

Dekret m pismena naredba, odluka crkv. vlasti; zbirka, knjiga, u kojoj su naredbe crkvene vlasti; lat. d e c r e t u m — odluka, rješenje, naredba državne ili sudbene vlasti (isp. Du Cange II 29 s.; Forcellini II 592; Kod. kan. 227, 509, 1389...). U starijem i novijem jeziku (Dobretić 172; Cr., KP I 127; Bel. I 29; Kn. 19; Rog. 18...).

* **Dekretalan** pr. što se odnosi na dekret, dekretale; lat. d e c r e t a l i s (Rog. 496).

Dekretali m mn. papinske odluke, naredbe, koje se nalaze u pravnim zbirkama srednjega vijeka; lat. d e c r e t a l i a, d e c r e t a l e s (d. epistolae), a ovo od pr. decretalis (v. dekretalan). Isp. Forcellini II 592; Lex. III 189. — U starijem i novijem jeziku (ARj s. v. dekretali; Bel. I 30; Cr., KP I 17; Rog. 18).

* **Dekretalist(a)** m tumač dekretala; crkv. lat. d e c r e t a l i s t a. U novije doba (Rog. 20; Cr., KP I 3).

Dekretalski pr. što se odnosi na dekretale (ARj).

* **Dekretist(a)** m tumač dekreta; crkv. lat. d e c r e t i s t a (Rog. 20; Cr., KP I 5).

* **Delegacija** ž povjeravanje svoje, redovite vlasti (jurisdikcije) zamjeniku; lat. d e l e g a t i o — određenje, doznaka, zamjena (isp. Kod. kan. 199). Danas obično (Sch. — P. 34 s.; Rog. 207...).

* **Delegant** m tko drugome povjerava vršenje svoje vlasti; lat. d e l e g a n s (part. prez. od delegare — odrediti, predati, povjeriti). Isp. Kod. kan. 207. U novije doba (Rog. 209).

* **Delegat** m povjerenik, zamjenik uopće (lat. d e l e g a t u s. — Isp. Kod. kan. 203, 207); poslanik S. Stolice koji nema diplomatskog karaktera (delegatus apostolicus. — Isp. Diz. lit. 294; Kod. kan. 267. V. 1. legat); zamjenik vrhovnoga starješine u redovničkim zajednicama (delegatus generalis. — Reg. Const. art. 455 ss.); zamjenik provincijalnog starješine u redov. zajednicama (delegatus provincialis. — Reg. Const. art. 347). U naše vrijeme (Bel. I 222; Rog. 135, 207; Cr., KP II 1, 202).

* **Delegati** — povjeriti nekome vlast, odrediti zamjenika; lat. d e l e g a r e (v. delegant i Kod. kan. 199). U starijem jeziku (Službenik najposli jest misnik, imajući oblast za odrišiti, ili odredjenu ili podanu deleganu. Kašić 51). V. delegirati, delegovati.

* **Delegirati** — isto što delegati; lat. d e l e g a r e, njem. d e l e g i e r e n. U naše vrijeme (Obr. 559; Rog. 207 i dr.).

* **Delegovati** — isto što delegati (Kn. 19).

* **Delikt** m krivnja, zločin; prekršaj Božje ili crkvene zapovijedi; lat. d e l i c t u m. Kod novijih pisaca (Rog. 367).

* **Delorita** ž isto što Dolorita. U nekim dalm. mjestima.

* **Depozicija** ž crkv. kazna kojom se kažnjavaju klerici, a sa sobom povlači obustavu od službe i nesposobnost za bilo koju službu, dostojanstvo, nadarje; lat. d e p o s i t i o — svrgnuće (Kod. kan. 2303; Cr., Pr. 400). U naše doba (Bel. I 352). Isp. degradacija.

* **Deprekativan** pr. onaj (ono) kojim se (čim se) moli, traži; lat. d e p r e c a t i v u s. U novije vrijeme (Obje su ove molitve deprekativne formule odrješenja od grijeha. Kn. 288). V. deprekatoran.

* **Deprekatoran** pr. isto što deprekativan; lat. d e p r e c a t o r i u s. U naše doba (Obr. 559).

Despensa ž isto što dispensa. U starijem jeziku (ARj).

Despensati — isto što dispensati. U starijih pisaca (ARj).

* **Desperacija** ž duševno stanje grešnika koji se ne ufa da će mu grijesi biti oprošteni; lat. d e s p e r a t i o — zdvajanje, očajavanje. U novije vrijeme. V. desperacion, dešperacija.

Desperacion, desperacijun m isto što desperacija; lat. d e s p e r a t i o, tal. d i s p e r a z i o n e. Kod starijih pisaca (ARj).

Desperati (se) — izgubiti ufanje i zdvajati o svome spasenju; lat. d e s p e r a r e — očajavati, zdvajati. U starijem jeziku (ARj). V. dešperati (se), dišperati (se).

Desperavati (se) — gubiti ufanje (v. desperati). U starijih pisaca (ARj). V. dešperavati (se).

Desputati, dešputati — isto što disputati. U starijih pisaca (Marulić 319).

Dešperacija ž isto što desperacija. U starije vrijeme (ARj), a čuje se i u naše doba.

Dešperati (se) — isto što desperati (se). U starije doba. Edan' č(lovi)k' nevolan i dešperan', prizvavši djavla, re(če) mu. Mirakuli 14. — Čuje se i danas.

Dešperavati (se) — isto što desperavati (se). U starijih pisaca (ARj), no govori se i danas.

* **Determinist(a)** m tko pristaje uz načela determinizma; lat. d e t e r m i n i s t a. U novije vrijeme.

* **Determinizam** m filozofsko-teološki sistem koji niječe slobodu volje; lat. d e t e r m i n i s m u s (isp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. I 97 s.; Noldin, De princ. 22 s.). U novije vrijeme.

* **Devocionalija** s mn. različiti predmeti (krunice, medaljice, križići, kipići, sličice, molitvenici) koji služe pobožnosti vjernika; lat. pr. d e v o t i o n a l i s, s mn. d e v o t i o n a l i a — što se odnosi na pobožnost (devotio — pobožnost). U naše vrijeme.

* **Devocija** ž pobožnost; štovanje Boga, Majke Božje i svetaca; molitva, zavjet, religija; lat. d e v o t i o — zavjetovanje, posvećenje, prinos (isp. Forcellini II 686). V. devocion, devotstvo, divicion, divocion.

Devocion, devocijun m i ž isto što devocija; tal. d e v o z i o n e. U starije vrijeme (Biše edan' vitez', ki imiše veliku devocion' k' ednomu molstiru. Mirakuli 26. V. i ARj).

Devot pr. odan, vjeran; zavjetom posvećen, odan Bogu, Majci Božjoj, svecima; lat. d e v o t u s, tal. d e v o t o (isp. Forcellini II 686). Vrlo često u starijem jeziku (Biše niki žakan' vele devot' i dobar'. Mirakuli 13. V. i ARj). Govori se i danas u Dalmaciji. V. devotan, divot.

Devotan pr. isto što devot, od čega i postaje (s hrv. nastavkom — an). U običnom govoru.

Devotstvo s isto što devocija; od lat. d e v o t u s (v. devot) i hrv. nastavka — stvo. U starijem jeziku (ARj).

* **Difinitur** m isto što definitor. Čuje se katkada od starijih redovnika franjevaca.

* **Difinitorij(e)** m (s) isto što definitorij. Mogu i provinciali s njiovim difinitoriom u kapitulih i kongregacionih (iskušati braću pripovidaoce). P. Filipović 47.

* **Dijurnal** m knjiga u kojoj su dnevni časovi oficija; lat. d i u r n a l i s (diurnus — dnevni, dies — dan, horae diurnae — dnevni časovi). Isp. Diz. lit. 149. — U novije doba (Slavija XXV 2, 344).

****Dikan** m isto što dekan. Zato nove i nepristoešće porizi ot arh(i)bisk(u)pov' ili b(i)sk(u)pov' i ar'hiprv(a)dov', dikanov' (XIV st.). Starine 35, 430.

* **Dimisorije** s otpusno pismo koje dobiju klerici od biskupa da mogu prijeći u drugu biskupiju, da mogu biti ređeni od drugoga biskupa (Kod. kan. 958); pismo koje dobiju redovnici od provincijala da mogu biti ređeni (Kod. kan. 995); crkv. lat. d i m i s s o r i a e, sc. litterae (isp. Du Cange II 105; Forcellini II 724 s.). Kad jedan primi dopuštenje oliti dimisorija (»dimissoria«) od biskupa, za poć u drugoga, pak da ovi biskup umre..., more poć s onim istim dopuštenjem i posli smrti biskupove. Dobretić 324. V. još Rog. 281.

* **Direktivan** pr. koji upravlja, određuje (lat. d i r e c t i v u s; od directus — prav, ispravan). Dolazi obično uz riječ rubrika ili dekret i označuje ona pravila, upute (direktivne rubrike — rubricae directivae, direktivni dekreti — decreta directiva), koje pokazuju kako se ima obaviti koji liturgijski

čin, ali ne vežu pod grijeh (kao rubricae praeceptivae, decreta praeceptiva). U naše vrijeme (Sch. – P. 227; Kn. 20, 23). V. preceptivan.

* **Direktorij** m mala knjižica koja daje upute kako se preko godine ima obavljati služba Božja, posebno oficij i misa; crkv. lat. d i r e c t o r i u m. U naše doba (Sch. – P. 465; Kn. 124).

Disciplina ž crkv. nauka, znanost (Ž. I 7); različite uredbe, dekreti, norme, koje uređuju vanjski život Crkve: propovijedanje, dijeljenje sakramenata, post, pobožnost, crkvene službe, kazne, crkv. imanja (Cr., KP I 54; Bel. I 10); način života klerika, redovnika (Bajić 135); pokora, bičevanje redovnika; bič – šiba kojom se bičuju redovnici (ARj s. v. disciplina); lat. d i s c i p l i n a – odgoj, škola, nastava, zapt, stega; nauka, znanost... (isp. Du Cange II 116; Forcelini II 737; Lex. III 349). V. dišiplina.

* **Disciplinaran** pr. što se odnosi na disciplinu; lat. d i s c i p l i n a r i s. U novije vrijeme (Št. I 208; Buj. II 25; Cr., KP I 59; Rog. 102). V. disciplinski, dišiplinski.

* **Disciplinski** pr. isto što disciplinaran. U naše doba (Cr., KP I 81; Ž. I 229).

* **Diskret** m savjetnik u samostanu (isp. Reg. Const. art. 528 ss.); savjetnik kustoda – čuvara Sv. Zemlje (ib. art. 615); lat. d i s c r e t u s (Du Cange II 119; Lex. III 178 s.). U naše vrijeme (Cr., KP II 2, 48 s.; Rog. 503).

* **Diskretorij(e)** m (s) vijeće, što ga sačinjavaju diskreti; lat. d i s c r e t o r i u m (isp. Rog. 504; Reg. Const. art. 523 ss.). Danas obično (Cr., KP II 2, 48).

* **Dispensa, dispenza** ž oslobađanje od zakona u pojedinačnim slučajevima (isp. Lex. III 347 s.; Cr., KP I 722 s.; Kod. kan. 80); tal. d i s p e n s a. U naše doba (Cr., KP I 551; Rog. 337; Kn. 23; Ž. I 214). V. despensa, dispensacion, dispenzacija, dišpensa.

Dispensacion m i ž isto što dispensa; lat. d i s p e n s a t i o (prvotno: razdjeljenje, upravljanje, gospodarenje; a onda oslobađanje od zakona...); tal. d i s p e n s a z i o n e (isp. Du Cange II 124; Forcellini II 747). U starijih pisaca (Dobretić 301).

Dispensati – osloboditi od zakona, dužnosti u pojedinačnim slučajevima (v. dispensa); lat. d i s p e n s a r e – odmjeriti, porazdijeliti, razrediti, upravljati, osloboditi od dužnosti... U starijem i novijem jeziku (Dobretić 486 i dr.). V. despensati, dispensirati, dišpensati.

Dispensavati, dispensivati – oslobađati od zakona, dužnosti. U starijih pisaca (ARj).

* **Dispensirati, dispenzirati** – isto što dispensati; lat. d i s p e n s a r e, njem. d i s p e n s i e r e n. U naše doba (Cr., KP I 733; Rog. 339; Sch. – P. 464).

* **Dispenzacija** ž isto što dispensa; lat. d i s p e n s a t i o. U novijih pisaca (Kn. 23; Sch. – P. 431).

* **Disponirati (se)** – pripraviti (se), raspoložiti (se) za primanje sakramenata, osobito ispovijedi; lat. d i s p o n e r e (namjestiti, razrediti, poredati...), njem. d i s p o n i e r e n. U naše vrijeme. V. dišponiti.

* **Dispozicija** ž duševno raspoloženje za primanje sakramenata; crkv. lat. d i s p o s i t i o (razdioba, osnova, raspoloženje). U novije vrijeme (Sch. – P. 579; Ž. I 307). V. dispozicion.

Dispozicion m i ž isto što dispozicija; lat. d i s p o s i t i o, tal. d i s p o s i z i o n e. U starijih pisaca (Dobretić 250).

Disputa ž raspravljanje o kojemu ostajstvu vjere; lat. d i s p u t a t i o, tal. d i s p u t a (rasprava, raspravljanje). U starijem i novijem jeziku (ARj. s. v. disputa; Ž. I 320). V. dišputa, kvestija.

Disputati – raspravljati o kojem otajstvu vjere; lat. – tal. d i s p u t a r e (v. disputa). U starijih pisaca (Dobretić 54). V. desputati, dišputati.

* **Distinkcija** ž poseban oblik skolastičkih filozofsko-teoloških rasprava, a onda i pojedini dio takvih rasprava; lat. d i s t i n c t i o – razlika, razlikovanje, rasprava (isp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. I 43 ss.). U novije vrijeme (Bel. I 29; Ž. I 37).

* **Distribucija** ž posebna nagrada što se dijeli kanonicima koji marljivo prisustvuju koralnom moljenju oficija; lat. d i s t r i b u t i o – razdioba, razdjeljenje (Kod. kan. 395). U naše doba (Cr., KP II 1, 186 i passim).

Dišiplina ž isto što disciplina; lat. d i s c i p l i n a (prema tal. izgovoru). U starijih pisaca (Marulić 263; Dobretić 248...), a i danas vrlo obično u govoru.

Dišiplinati, dišiplinavati — obavljati dišiplinu, bičevanje tijela (v. disciplina); tal. d i s c i p l i n a r e (disciplinarsi). U starijem jeziku (ARj).

* **Dišiplinski** pr. isto što disciplinaran. U naše doba.

* **Dišpensa** ž isto što dispensa. Često u govoru (Š).

Dišpensati — isto što dispensati (Dobretić 279).

Dišperati, dišpirati (se) — isto što desperati (se). ARj.

Dišponiti — išto što disponirati (Dobretić 175).

Dišputa ž isto što disputa. U starijih pisaca (ARj).

Dišputati — isto što disputati. U starijih pisaca (Dobretić 85).

* **Divicion** m i ž isto što devocija. U starijem jeziku: Tako oću učiniti plku krst'ênskom za mal' divicion'... Kolunić 182. Kaže da moli i da stoi s velikim' divicionom' (1496). Starine 23, 134.

* **Divocion** m i ž isto što devocija (ARj s. v. bdjenje).

Divot pr. isto što devot; tal. d i v o t o. U starijem jeziku (ARj).

Doktor m naučni titul u crkv. i prof. govoru (lat. d o c t o r — naučitelj); počasni naziv što ga Crkva daje nekim svecima koji su se istakli u tumačenju vjerskih istina. To su tzv. doctores Ecclesiae: Sv. Augustin, sv. Jeronim, sv. Grgur i dr. (isp. Du Cange II 136; Forcellini II 775; Diz. lit. 152 s.). Obično i kod starijih i kod novijih pisaca (ARj s. v. doktor; Rog. 289; Bel. I 253; Cr., Pr. 84; Ž. I 26). V. doktur.

* **Doktorat** m čast, titul doktora; lat. d o c t o r a t u s. U novije vrijeme (Rog. 289; Bel. I 253).

Doktrina ž nauk vjere; način poučavanja kršćanskog nauka; lat. d o c t r i n a — nauk, znanost. U starijem jeziku (ARj). V. dotrina.

Doktur m isto što doktor. U starijem jeziku (ARj).

* **Dolorita** ž svetkovina Majke Božje Loretske, koja se u Kuni na Pelješcu slavi 9. V; od tal. »d e L o r e t o«. U Dalmaciji. V. Delorita.

Dom kratica za dominus (gospodin). U crkv. lat. govoru uz ime Božje redovno se dodaje »d o m i n u s«: Dominus Deus — Gospodin Bog. Više se puta za Boga veli samo Dominus, a izostavlja se Deus. Takav način govora dolazi u Sv. pismu (isp. Ps. 109, 1; Mat. 7, 21; Iv. 15, 13...). Primljen je pače u bogoslužje kao liturgijski pozdrav: Dominus vobiscum — Gospodin s vama. U prvim vjekovima Crkve nazivlju se »domini« i sveci, a onda poslije i biskupi i drugi crkveni dostojanstvenici. Međutim, dok je za Boga ostao nepromijenjen naziv »dominus«, za ljude se u srednjem vijeku počinje upotrebljavati stegnuti oblik: domnus, domna. Tako se biskupi, opati, a katkad i ostali monasi zovu »domni«; a žene, koje žive u samostanima, zovu se »domnae«; dok se članovi prosjačkih redova zovu »fratres« (Du Cange II 159 ss.; Forcellini II 783).

Kad je govor o Bogu, latinska se riječ dominus na hrvatski prevodi (gospodin), ali kad se radi o naslovu za svećenike, redovnike, redovnice, onda kod nas već od starine susrećemo različite oblike lat. riječi: domin, dom, don, dum, dumo, dun..., dumna, duvna... Skok drži da je u kršć. terminologiju južne Dalmacije lat. izraz ušao vjerojatno u isto vrijeme kad je od »sanctus« postalo »sut« (RESl VII 188 s.; isp. još Miklošić, Fremdw. DAW XV 85. O promjeni glasa **o** u **u** isp. i Maretić, Gram. 52).

U starijem je jeziku običan oblik dom (Gospodinu dom Dujmu Balistriliću. Marulić 3).

* **Domicilij** m mjesto stalnog boravka vjernika; lat. d o m i c i l i u m (isp. Kod. kan. 92). U novije doba. Isp. kvazidomicilij.

Domin (v. dom). Dosta često u starijem jeziku (ARj s. v. domin; Mažuranić II 260).

Don (v. dom). Ovaj je oblik danas vrlo običan; dolazi i u starijem jeziku (ARj).

Dota ž oprema, miraz, što ga prima djevojka kad se udaje ili kad stupa u samostan (isp. Kod. kan. 547); lat. d o s, tal. d o t e. U starijem jeziku od XV stoljeća. Ne žel' mnogu dotu, ni gizdu ni lipost... Marulić 161. — I danas obično u primorskim krajevima. V. miraz — Dod. III.

* **Dotacija** ž skup prihoda koji služe za uzdržavanje klerika, crkve...; lat. d o t a t i o (dos — miraz, dotare — opremiti mirazom). U novije vrijeme (Št. II 422; Cr., KP II 1, 183; Rog. 315, 328).

Dotati — obdariti crkvu, dati djevojci miraz; lat. — tal. d o t a r e (v. dotacija). U starijem jeziku (ARj).

Dotrina ž isto što doktrina; tal. d o t t r i n a. U starijih pisaca (ARj), a čuje se i danas u Dalmaciji (Š).

Dotrinica ž dem. od dotrina. U Dubrovniku (ARj).

Dublijer m velika voštana crkv. svijeća, svijećnjak; srlat. d u p l e r i u s (isp. Du Cange II 207). Susreće se od XVI stoljeća, a i danas obično u južnoj Dalmaciji i Crnoj Gori (ARj). V. dupijer, dupler.

Dum (v. dom). U starijem jeziku od XII st. i danas u Dubrovniku (ARj).

Dumanski pr. što pripada dumnama. Dosta često u starijem jeziku (ARj). V. duvnanski.

Dumanstvo s stanje, stalež dumna (ARj).

Dumna ž žena koja se je zavjetom posvetila te živi u samostanu (v. dom). U starijem jeziku (Dobretić 41, 199) i danas u Dubrovniku. V. duvna, švora.

Dumo m hip. od dum. Tako se oko Dubrovnika veli svećeniku župniku, a da mu se ne spominje ime (ARj).

Dun (v. dom). Govori se u Kotoru (isp. Skok, RESl. VII 188).

Dupijer m isto što dublijer; srlat. d u p l e r i u s, tal. d o p p i e r e. U starijem jeziku (ARj).

* **Dupleks** m jedan od stepena crkvenih svetkovina (v. rit); lat. d u p l e x — dvostruk. U naše doba.

Dupler, duplijer, duplir, dupljir m isto što dublijer (ARj).

* **Duplicija** s mn. (* **duplicije** ž mn.). Nekim je redovnicima po reguli dopušteno da nose samo jednu nutarnju odjeću. Da mogu nositi i drugu, moraju imati opravdan razlog i dopust starješine. Prema tome onda, kad nose samo jednu nutarnju odjeću, reče se da nose »simplicija« ili »simplicije«. A kad na sebi imaju i drugu, kaže se da nose »duplicija« ili »duplicije«. Ovi nazivi potječu od lat. s i m p l e x pl. s i m p l i c i a, sc. vestimenta — jednostruke haljine) i d u p l e x (pl. d u p l i c i a, sc. vestimenta — dvostruke haljine). V. simplicija.

* **Duplicirati** — ponoviti, dva puta reći istu molitvu; lat. d u p l i c a r e — podvostručiti, udvojiti. U novije vrijeme (Sch. — P. 483).

Duvna ž isto što dumna (v. dom). U starijem i novijem jeziku (ARj s. v. duvna; Rcg. 495; Št. I 155). — U nekim mjestima u Dalmaciji (npr. u Blatu na Korčuli) tako se danas zovu sve redovnice (Š).

Duvnanski pr. isto što dumanski (ARj).

DŽ

1. **Dženeral,** dženerao m isto što 1. general; lat. g e n e r a l i s, tal. g e n e r a l e (v. general). U starijem jeziku (ARj).

2. **Dženeral,** dženerao pr. isto što generalan; tal. g e n e r a l e. U starijih pisaca (ARj).

Džentil m neznabožac, nevjernik; lat. g e n t i l i s, tal. g e n t i l e (v. etnik — TG 92 s.). U starijem jeziku (ARj). V. džentilijanin.

Džentila ž nevjernica; lat. g e n t i l i s, tal. g e n t i l e (v. džentil). U starije doba (ARj).

Džentilijanin m isto što džentil (ARj), od čega i postaje s nastavkom — janin.

Džentilski pr. što pripada džentilima (ARj).

Đ

Đeneral m isto što 1. general; lat. g e n e r a l i s, tal. g e n e r a l e (v. 1. general). Češće u običnom govoru.

E

* **Ecomo** m izranjeni i trnovom krunom okrunjeni kip Isusov, koji se u nekim crkvama po dalmatinskom primorju i po otocima preko propovijedi na Veliki četvrtak ili na Veliki petak pokazuje vjernicima. Naziv je nastao od riječi »Ecce homo« (Evo čovjeka), što ih je rekao Pilat kad je Isusa

izranjena i trnjem okrunjena pokazao Židovima (Iv. 19, 5); a propovjednik, govoreći o muci Isusovoj, ponavlja te riječi u času kad se kip ukazuje narodu. V. ecomo, redentur.

* **Edificirati** — dati nekome dobar primjer, svojim primjerom potaknuti nekoga na krepostan kršćanski život; lat. a e d i f i c a r e — sagraditi, sazidati. U naše vrijeme.

* **Edifikacija** ž davanje dobra primjera, odgajanje; lat. a e d i f i c a t i o — građenje, zgrada. U naše doba (Kn. 98).

* **Egzempcija** ž povlastica po kojoj se neka osoba, zajednica ili mjesto izuzimlje ispod vlasti neposrednoga nižega starješine i podlaže višemu; posebno povlastica redovnika, koji su zajedno sa svojim kućama i crkvama izuzeti ispod vlasti mjesnoga ordinarija i podložni izravno Sv. Stolici; lat. e x e m p t i o (od eximere — izuzeti). Prvi slučaj takva izuzimanja susrećemo u VII stoljeću, kad je papa Honorije I (god. 628) odredio da bobijski samostan u pavijskoj pokrajini bude podložan samo Rimskoj Crkvi (Cabrol V 1, 952 ss.; Lex. III 907 s.; Cr., KP II 2, 170 ss.; Kod. kan. 615 ss.). U naše doba.

* **Egzercicije** ž mn. duhovne vježbe (dani molitve, razmišljanja) što ih u određeno vrijeme obavljaju svećenici, redovnici, redovnice i druge osobe (isp. Kod. kan. 126, 541, 571, 595, 1001, 2313); prema prvom dijelu lat. naziva e x e r c i t i a spiritualia — duhovne vježbe. U naše vrijeme.

* **Egzultet** m početna riječ, a onda i naziv za pohvalnu pjesmu, blagoslov uskrsne svijeće, što se svečano pjeva na Veliku subotu; lat. e x s u l t e t — nek se veseli, neka kliče (exsultare — klicati od veselja, poskakivati, zanositi se). U naše doba (isp. Kn. 196). V. prekonij.

* **Eksdefinitor** m redovnik koji je bio definitor (v. definitor); crkv. lat. e x d e f i n i t o r. U naše doba.

* **Eksekracija** ž uklanjanje, gubljenje posvete; lat. e x s e c r a t i o — kletva, proklinjanje, uklanjanje posvete (isp. Kod. kan. 1200). U novije vrijeme (Kn. 81; Sch. — P. 294 s.).

* **Eksekrirati** — učiniti da koji predmet ili mjesto izgubi posvetu; lat. e x s e c r a r i — zaklinjati, prokleti, odstraniti posvetu (Sch. — P. 324).

* **Eksekvijalan** pr. što se odnosi na eksekvije, pogrebni (lat. e x s e q u i a l i s; obično uz riječ misa: eksekvijalna misa (missa exsequialis), tj. misa koja se služi za pokojnika u vezi s njegovim sprovodom.

* **Eksekvije** ž mn. pogreb, sprovod; posebno onaj dio sprovoda što se vrši u crkvi (oficij, misa, odrešenje); lat. e x s e q u i a e — svečani pogreb, mrtvo tijelo... (isp. Du Cange II 316; Forcellini II 983; Lex. III 908; Kod. kan. 1204, 1231). U novije vrijeme (Kn. 109). V. funeral.

* **Ekshorta, egzorta** ž pobožni duhovni nagovor (isp. lat. e x h o r t a r i — bodriti, poticati, pobuđivati; e x h o r t a t i o — opominjanje, poticanje). U novije vrijeme (Sch. — P. 119; Rog. 309).

* **Ekshortacija** ž pobudni govor; lat. e x h o r t a t i o (v. ekshorta). U naše doba.

* **Ekshortator** m tko drži opomene, ekshorte; lat. e x h o r t a t o r (Sch. — P. 119).

* **Ekskardinacija** ž ispis klerika iz biskupije; lat. e x c a r d i n a t i o (Kod. kan. 112 ss.). U novije vrijeme (Cr., Pr. 32; Rog. 169).

* **Ekskardinirati** (se) — ispisati (se) iz biskupije; lat. e x c a r d i n a r i (isp. Kod. kan. 115; Cr., KP II 1, 20).

* **Eksklaustracija** ž dopust po kojem redovnik može privremeno boraviti izvan samostana; lat. e x c l a u s t r a t i o (ex — iz, od; claustra — zatvor, samostan). Isp. Kod. kan. 638 s. U naše doba (Cr., KP II 2, 199; Rog. 551). Isp. sekularizacija.

* **Eksklaustrirati** (se) — dati redovniku dopust da živi izvan samostana (odn. imati dopust da se živi privremeno izvan samostana); crkv. lat. e x c l a u s t r a r e — ri (v. eksklaustracija). U novijih pisaca (Cr., KP II 2, 203).

* **Ekskomunicirati** — izopćiti, isključiti, odijeliti iz zajednice vjernika; crkv. lat. e x c o m m u n i c a r e (ex — iz; communis — zajednički...); njem. e k s k o m u n i z i e r e n. U naše doba. V. ekskomunikacija, skomunikati.

* **Ekskomunikacija** ž crkvena kazna (cenzura, zaveza) kojom se netko isključuje iz zajednice vjernika, te nema prava prisustvovati bogoštovnim činima, primati sakramente; nije dionik javnih crkvenih molitava, oprosta... (isp. Kod. kan. 2257 ss.; Du Cange II 304 ss.; Cr., KP I 246; Sch. — P. 548 i dr.). V. skomunika.

* **Ekskurirati** — obavljati službu Božju u crkvi, u župi, u kojoj se stalno ne boravi (isp. Cr., KP II 1, 238); lat. e x c u r r e r e — istrčati, izletjeti, pohrliti. U naše vrijeme.

* **Ekskustod** m redovnik koji je bio član provincijalne uprave, zamjenik provincijalov, kustod; lat. e x c u s t o s, a ovo od ex — (iz, od) i custos (v. kustod). Danas obično.

* **Eksponirati** — izložiti Sakramenat na klanjanje vjernicima; lat. e x p o n e r e — izložiti, prikazati, staviti pred oči (Sch. — P. 474).

* **Ekspozicija** ž izloženje Sakramenta na klanjanje vjernicima; lat. e x p o s i t i o — izloženje (isp. Kod. kan. 1274; Diz. lit. 159). U naše doba (Sch. — P. 328, 393 s.; Kn. 117).

* **Ekspozitura** ž dio župe koji ima svoju posebnu crkvu i svećenika, župničkoga pomoćnika (cooperator, cappelanus expositus) koji u tome dijelu župe stalno boravi; crkv. lat. e x p o s i t u r a (Cr., KP II 1, 91 i 238; Rog. 320). V. kooperatura.

* **Eksuflacija** ž obredni čin, dihanje, što ga svećenik obavlja kod egzorcizma nad predmetom ili osobom (v. egzorcizam — TG 85); lat. e x s u f f l a t i o (ex — iz, od; sufflare — napuhati, naduhati). U novije vrijeme (Kn. 192).

* **Ekviprobabilist(a)** m tko pristaje uz ekviprobabilizam; crkv. lat. a e q u i p r o b a b i l i s t a (Ž. I 325).

* **Ekviprobabilistički** pr. što se odnosi na ekviprobabilizam (Ž. I 324).

* **Ekviprobabilizam** m moralni sistem koji tvrdi da za slobodu, a protiv zakona, možemo nastupiti onda kad je u sumnji o opstojnosti zakona mišljenje za slobodu jednako (ili skoro jednako) vjerojatno kao i protivno (Ž. I 299); crkv. lat. a e q u i p r o b a b i l i s m u s (aeque — jednako; probabilis — vjerojatan). U novije doba. V. sistem.

* **Elektorat** m stanje katekumena (v. katekumen — TG 127 s.) koji su određeni, izabrani za posebne pouke i bližu pripravu za krštenje; lat. e l e c t o r a t u s — izbor (eligere — izabrati). Kn. 193.

F

* **Fabricijer** m crkovinar; klerik ili svjetovnjak koji je član crkv. imovinskog odbora — consilium fabricae ecclesiae (isp. Kod. kan. 1183; Diz. mor. 544; Cr., Pr. 229); prema tal. f a b b r i c i e r e. U Dalmaciji (Š). V. prokurator, provicijer.

* **Faldistorij** m pokretna sjedalica kojom se služe biskupi i prelati u nekim funkcijama, ako nema trona ili ako oni nemaju prava na tron; lat. f a l d i s t o r i u m, tal. f a l d i s t o r i o (isp. Diz. lit. 164 i 412). U novije vrijeme.

* **Falencija** ž izostanak, neprisustvovanje kanonika u koru; crkv. lat. f a l l e n t i a (fallere — izostati, ne izvršiti dužnost). Isp. Cr., KP II 1, 187.

* **Fanon** m ponajprije liturgijsko ruho, koje se danas zove amikt; zatim (od X st.) isto što orale; lat. f a n o, tal. f a n o n e (isp. Kn. 92, 94).

Ferija ž Riječ »feria« (zapravo feriae — arum) označuje u Rimljana dane kad se nisu obavljali javni poslovi, sudbene rasprave; dani počinka, praznici. Kršćani tim imenom već u doba Tertulijana zovu sve dane u sedmici jer svaki dan moraju praznikovati i služiti Bogu. Način brojenja dana u sedmici preuzeli su kršćani od Židova. Židovima je glavni dan sedmice bio subota. Prvi dan po suboti, naša nedjelja, zvao se una vel prima (dies) sabbati — prvi dan po suboti, tj. prvi dan sedmice; drugi dan zvao se secunda sabbati — drugi dan po suboti, tj. drugi dan sedmice... Kršćanima je glavni dan sedmice bila nedjelja, nazvan dies ili feria Domini (feria Dominica vel prima) jer je taj dan posvećen isključivo službi Božjoj. Ostali se dani u Zapadnoj crkvi zovu po nedjelji: feria secunda — ponedjeljak, f. tertia — utorak, f. quarta — srijeda, f. quinta — četvrtak, f. sexta — petak. Naziv subota uzet je od Židova (TG 199 s.).

Poslije se feriae zovu posebno dani, u koje nije nedjelja ili koji blagdan. Ovakvi se dani — feriae — dijele u: f. maiores — veće (f. adventa, korizme, kvatrene i rogaciona), minores — manje (sve druge). F. maiores mogu biti privilegiatae — povlaštene (pepelnica i feriae Velikoga tjedna) i non privilegiatae — nepovlaštene (ostale). Isp. Du Cange II 378; Forcellini III 57; Lex. III 1002 s.

S ovim posebnim značenjem ušla je lat. riječ i u hrv. jezik (ARj s. v. ferija; Kn. 135; Sch. – P. 249; Št. I 342).

* **Ferijacija** ž svetkovanje blagdana koje sobom nosi obvezu da se sluša misa i uzdržava od teških poslova; lat. f e r i a t i o. U novije vrijeme (Kn. 125).

Ferijal pr. što se odnosi na ferije; lat. f e r i a l i s. U starijem jeziku (Kašić 416). V. ferijalan, ferijalski.

* **Ferijalan** pr. isto što ferijal; lat. f e r i a l i s, s hrv. nastavkom — an. U naše vrijeme (Kn. 43; Sch. — P. 249).

Ferijalski pr. isto što ferijal; od lat. f e r i a l i s, s hrv. nastavkom — ski (ARj).

Festa ž svetkovina, blagdan; dan u koji kršćani slave koji sveti događaj ili svete osobe (svetkovine Gospodnje, Majke Božje i svetaca, koje idu u crkv. godinu); crkv. praznik, veselje; tal. f e s t a (isp. lat. pr. festus — svečan, svetačan, blagdanji; im. festum — blagdan, svetkovina). Glavne od ovih svetkovina slave se, kao i nedjelje, slušanjem mise i uzdržavanjem od teških poslova. Ovakvih je svetkovina bilo prije mnogo. Papa Urban VIII (1642) reducirao ih je na 34, a papa Pijo X (2. VII 1911) sveo je konačno njihov broj na 10 (isp. Kod. kan. 1247). Danas razlikujemo, prema tome, zapovjedne blagdane (festa fori de praecepto), koje svetkuju vjernici, i nezapovjedne (f. chori) koje svetkuje samo kler. Neke, opet, blagdane svetkuje cijela Crkva, a druge pojedine biskupije, provincije... V. Du Cange II 395; Forcellini III 65 s.; Lex. III 1014 ss.; Diz. lit. 168 s. Često u starijem jeziku (ARj s. v. festa). V. fešta.

* **Festivan** pr. svečan, svetačan, blagdanski (lat. f e s t i v u s, tal. f e s t i v o). Obično se veli za način, obred moljenja oficija. Prema lat. officium festivum (feriale) — festivno (ferijalno) oficije (isp. Diz. lit. 169).

Fešta ž isto što festa. U starijem jeziku (ARj s. v. festa), a i danas u Dalmaciji (Š).

Figura ž slika, kip sveca; lat. f i g u r a — lik, oblik, slika. Dosta često u starijem jeziku (Kako... bila e v' ednoj hiži napisana figura naše gospoe. Mirakuli 41...) i danas, npr. po selima oko Metkovića (Š).

* **Figuralan** pr. ukrašen, simboličan (lat. f i g u r a l i s); obično kao atribut uz pjevanje, kao naziv za jednu vrstu

crkvenoga pjevanja koje se razlikuje od korala. U novije vrijeme (Sch. – P. 345).

Fiera ž dernek, sajam, što se drži prigodom koje svetkovine; tal. f i e r a (isp. lat. feria). U južnoj Dalmaciji i po dalmatinskim otocima.

* **Fijoca** ž kumče; lat. f i l i o l a (v. filoco). Govori se u Istri, na Cresu i dr. (I. Jakominić).

* **Fijoco** m. kumče; lat. f i l i o l u s (v. filoco). U Istri, na Cresu (I. Jakominić).

* **Filijala** ž župa, crkva ili samostan, koji su nekom vezom ovisni o drugoj većoj župi, crkvi ili samostanu: lat. f i l i a l i s — sinovski, kćerski; filia — kći (isp. Du Cange II 437). U naše doba (Rog. 291 i dr).

* **Filijalan** pr. što se odnosi na filijalu; lat. f i l i a l i s (v. filijala). Isp. Rog. 312.

* **Filoco** m kumče na krštenju ili krizmi; lat. f i l i o l u s (dem. od filius — sin). Govori se na Dugom otoku i dr. (isp. Skok, RESl X 195 ss.). V. kum.

* **Firma** ž isto što berma; lat. c o n f i r m a t i o, srnjem. firme. U naše doba.

* **Firmati** (se) — isto što bermati (se). U naše doba (Š).

* **Flagelant** m kršćanin koji se bičuje za svoje grijehe; lat. f l a g e l l a n s (part. prez. od flagellare — šibati, bičevati).

* **Foranski** pr. izvanjski (lat. f o r a n e u s); obično u svezi: foranski vikar, f. vikarijat (vicarius foraneus, vicariatus f.), kao pravni naziv za dekana i dekanat (isp. Kod. kan. 445). U naše doba (Rog. 373). V. dekan.

Forma ž oblik, lik (redovno riječi koje se izgovaraju kod dijeljenja) sakramenata; lat. f o r m a — lik, oblik (isp. Noldin, De sacr. 10 ss.; Buj. I 48 ss.; Sch. – P. 490; Ž. I 228). V. materija.

* **Formal** pr. isto što formalan. U starije doba (Ovi se zovu formali, to jest pravi šižmatici i poluvirci. Dobretić 158).

Formalan pr. koji je vezan uz neki oblik (v. forma); ono što je sastavljeno po nekom obrascu; što je pravilno; što je izričito, jasno, određeno, s voljom učinjeno... (lat. f o r -

m a l i s). Suprotno je ono što je neizrečeno, neodređeno, bez sudjelovanja volje (lat. materialis, virtualis...). U naše doba (Ž. II 85, 87, 169). V. formal.

* **Formirati** — izobraziti, odgajati; u sumnjivim slučajevima odrediti, stvoriti sud, što treba raditi; lat. f o r m a r e. U naše doba (Ž. I 308). V. informirati.

* **Formula** ž službeni obrazac, tekst, riječi, po kojima se dijele sakramenti, polažu zavjeti, ispovijest vjere...; lat. f o r m u l a — pravilo, propis, način (Cr., KP II 2, 40; 2, 119; Bakšić 91).

* **Fra** kratica za frater (brat). Najstariji monasi, redovnici zvali su se međusobno braćom. Tako se i danas zovu članovi različitih redova: franjevačkog, dominikanskog, karmelitanskog (isp. Du Cange II 525 ss.; Forcellini III 137; Lex. IV 139; Cabrol V 2, 2578 ss.). S redovništvom sa Zapada primljena je i lat. riječ »frater« (brat) u različitim oblicima: fratar, pratar, vratar... Ovi se oblici redovno upotrebljavaju uz ime redovnika kao titul. A kako se ovakvi tituli često skraćuju (isp. domin, dom, don...), to se mj. navedenih punih oblika govore skraćeni: frat, frad, fra, pra, vra...

Najobičniji je skraćeni oblik fra, prema tal. f r a; stoji proklitički pred imenom redovnika. Javlja se od XV stoljeća (v. ARj s. v. fra).

Frad, frat (v. fra). U starijem jeziku (ARj).

* **Fragmen(a)t** m komadić, čestica hostije; lat. f r a g m e n t u m — ulomak, komad (isp. Diz. lit. 174). U novije doba.

Fratar m (v. fra). Od XIV stoljeća (ARj). V. frator, pratar, prator, vratar. vrator.

Fratarski pr. što pripada fratrima. V. fra, fratar, pratarski, vratarski, vratorski.

Fratarstvo s, **fratrija** ž stanje onoga, koji je fratar (ARj).

Fratić m dem. od fratar; dijete koje nosi fratarske haljine (Kadčić 291).

Frator m isto što fratar (ARj).

Fratrić m. dem. od fratar (ARj); posebno (u Dalmaciji) onaj koji uči za fratra, koji ministrira kod oltara (Š).

* **Fundacija** ž vremenito dobro koje se na bilo koji način daje crkvenoj moralnoj osobi (samostanu, crkvi, biskupiji...) s obvezom, da se zauvijek ili za neko vrijeme od godišnjih prihoda govore mise, ili obavljaju drugi određeni bogoštovni obredi, ili vrše neka djela pobožnosti i kršćanske ljubavi; lat. f u n d a t i o — utemeljenje, zaklada (Kod. kan. 1544; Cabrol V 2, 1811 ss.). U novijih pisaca (Sch. — P. 361; Rog. 574). Isp. altarija.

* **Fundamentalka** ž osnovno dogmatsko bogoslovlje; prema lat. f u n d a m e n t a l i s — temeljan, osnovan (theologia dogmatica fundamentalis). U naše doba (Š).

Fundator, fundatur m osnivač, utemeljitelj pobožne zaklade (v. fundacija); lat. f u n d a t o r — utemeljitelj. U starijem jeziku (ARj).

* **Funeral** m pogrebna svečanost, pogreb, sprovod; tal. f u n e r a l e — sprovod (lat. funeralis — pogrebni; mn. funeralia — pogreb, sprovod; funus — pogreb). Isp. Du Cange II 556; Forcellini III 168; Cabrol V 2, 2705 ss.; Diz. lit. 174 s.; Kod. kan. 1215. Po primorju i po otocima, npr. u Blatu na Korčuli (Š). V. eksekvije, mortorij, tumba.

Funkcija ž obavljanje službe, obreda, svetih čina, koji su vezani uz vlast reda; lat. f u n c t i o (isp. Kod. kan. 462, 481, 2256). U naše vrijeme (Kn. 4; Sch. — P. 35; Rog. 343; Cr., KP II 1, 190 s.).

G

Gardenal, gardenao; gardinal, gardinao, gardino m isto što kardinal; lat. c a r d i n a l i s. U starijem jeziku (ARj).

Gardinalad m isto što kardinalat; lat. c a r d i n a l a t u s, tal. mlet. g a r d i n a l a d o (ARj).

Gardinalski pr. isto što kardinalski (Ivšić, Hrv. gl. leg. NV 39, str. 6).

Gardinalstvo s isto što kardinalat (ARj).

* **Gastal(a)d** m isto što kastaldo. Dosta često u glagoljskoj književnosti (isp. Starine 47, 220; 48, 176).

* **Gaštal(a)d** m isto što kastaldo. U glagoljskoj književnosti (isp. Starine 47, 219 i 265).

1. General, generao m vrhovni starješina crkv. reda; od pr. g e n e r a l i s (opći, općenit, ukupni), koji u lat. crkv. jeziku dolazi uz različite imenice: generalis minister — opći sluga (kod franjevaca), generalis magister — opći učitelj (kod dominikanaca), generalis prior — opći predstojnik (kod karmelićana)... Isp. Lex. IV 371. Kod nas se imenice redovno izostavljaju, a pr. generalis postaje imenica i ima oblik »general«, »generao«. U starije i novije doba (Dobretić 278; Bel. I 299; Sch. — P. 337; Cr., KP II 2, 235). V. 1. dženeral, đeneral.

2. **General, generao** pr. isto što generalan (v. 1. general i generalan). U starijem jeziku (Ministar generao... ima se obrat od ministarah provincialah. P. Filipović 27. Po isti način za četiri generala oficija priko godišta. 37).

* **Generalan** pr. opći, općenit; lat. g e n e r a l i s (v. 1. general). Dolazi redovno kao atribut uz imenice u različitim nazivima: generalni opat — abbas generalis; generalni prior — prior generalis; generalni starješina, generalna starješica (Cr., KP II 2, 39 i 235. V. 1 general); generalni vikar — vicarius generalis (v. vikar); generalni definitor — definitor generalis (v. definitor); generalni kapitul — capitulum generale (v. kapitul); generalna apsolucija — absolutio generalis (v. apsolucija); generalna ispovijed — confessio generalis (Sch. — P. 607); generalno oficije za mrtve — officium generale defunctorum... Svi su ovi nazivi sasvim obični u novije doba (isp. još Cr., KP II 1, 172; Rog. 501...). V. 2. dženeral, 2. general, generalski.

Generalski pr. isto što generalan. U starijih pisaca (ARj) i u naše doba.

Generalstvo s služba i čast vrhovnog starješine reda (v. 1. general). U starijem jeziku (ARj), a i danas (Š).

* **Genufleksija** ž pregibanje koljenja, poklicanje; lat. g e n u f l e x i o (genu — koljeno; flexio — prigibanje). U novije vrijeme (Sch. — P. 328; Kn. 252).

* **Genuflektirati** — prignuti koljena, kleknuti... u znak štovanja prema Bogu; lat. g e n u f l e c t e r e (genu — koljeno; flectere — prignuti). Isp. Diz. lit. 177. U naše doba (Sch. — P. 348; Gjanić 240).

* **Glorija** ž početna riječ i naziv himna koji se moli ili pjeva preko mise; lat. G l o r i a (in excelsis Deo) — Slava (na visini Bogu). Himan je u početku sastavljen na grčkom jeziku, ali se u grčkoj liturgiji nije upotrebljavao u misi nego u časoslovu. U Rimskoj je crkvi vrlo rano uzet u misu katekumena. U starije vrijeme smjeli su ga pjevati biskupi u sve nedjelje i blagdane, a svećenici samo na Uskrs. Od XI st. dopušta se svećenicima da ga mole i u druge dane prema propisu rubrika (Diz. lit. 182; Sch. — P. 380; Kn. 232 s.).

Gracija ž dar Božji; posebno dar koji se prima po sakramentima (milost); lat. g r a t i a — ljubaznost, dobrohotnost, prijaznost, hvala... U starijem jeziku (ARj).

* **Gradoval** m isto što 1. gradual. U starom jeziku (Introit, gradoval, ofertorio... govoré se po sve te nedilje. Bandulavić 184 a. ARj s. v. ofertorio).

1. **Gradual** m psalam — molitva između poslanice i evanđelja, koja se ispočetka pjevala na stepenicama ambona, pa je otud nastao i naziv; lat. g r a d u a l e (gradus — stepenica, koračaj). Ispočetka se pjevao čitav psalam, a od V st. samo »responsum« (odgovor) i jedan stih (Du Cange II 640; Lex. IV 638; Diz. lit. 185). U starijem i novijem jeziku: Što zlamenuje stupnik oliti gradual. Kadčić 99. Posli pištule slidi gradual oliti postupnik, koji se običavaše pivat na skalini oliti postupaji od oltara. Dobretić 408. V. još Sch. — P. 333, Kn. 66. Isp. gradoval, skalinik.

2. **Gradual** pr. što se odnosi na pjevanje uza stepenice (lat. g r a d u a l i s); obično kao atribut za psalam: Psalmi graduales — psalmi graduali To su psalmi (119 — 134), koje su Židovi na svoje tri glavne svetkovine pjevali kod uzlaska u Jeruzalem. Nekoć su ove psalme molili kao obvezatnu molitvu redovnici i svećenici. Tu je obvezu ograničio Pijo V, a sasvim ukinuo Pijo X (Lex. IV 638). U starijem jeziku (Ako bude dug put, govore se psalmi graduali. Terzić 209). V. gradualan, skalinski.

* **Gradualan** pr. isto što 2. gradual. U naše doba (gradualni psalmi, gradualno pjevanje).

Grata ž rešetka na ispovjedaonici koja stoji između ispovjednika i pokornika; željezna rešetka koju imaju redovnice u razgovaraonici da ih dijeli od posjetilaca; lat. c r a t e s, tal. g r a t a. U naše doba. V. inferata.

Grdinal, grdinao m isto što kardinal (Poi ka grdinalom ... Kolunić 10).

* **Gremijal** m liturgijsko ruho koje pokriva biskupu krilo kad sjedi na tronu; lat. g r e m i a l e (gremium — krilo). U naše doba (isp. Kn. 108).

Gvardijan m predstojnik, starješina u samostanima Franjevačkog reda; lat. g u a r d i a n u s, tal. g u a r d i a n o — čuvar (isp. Du Cange II 950; Lex. IV 728 s.; Reg. Const. art. 346; Dobretić 278; P. Filipović 12; Rog. 495; Kn. 86...). V. vardijan.

* **Gvardijanat** m služba, čast, ured gvardijanov; lat. g u a r d i a n a t u s. U naše vrijeme.

Gvardijanstvo s služba i čast gvardijanova. U starijih pisaca (ARj), a i u naše doba (Š).

H

Habit m isto što abit. U starijih pisaca od XV st. (ARj s. v. abit), a i danas (Š).

* **Habitualan** pr. što je trajno, neprekidno, neopozvano; lat. crkv. h a b i t u a l i s (od habitus — osobina, svojstvo, stanje, navika, narav). Često kao atribut uz različite termine: habitualni župnik (Rog. 311); habitualne ovlasti (Cr., KP I 683. Isp. Kod. kan. 66); habitualna namjera (Št. II 34 — V. intencija); habitualna milost (Buj. I 101) ...

* **Habitudinarij** m čovjek koji je često počinjao neke grešne čine, pa je stekao sklonost prema takvim činima; lat. h a b i t u d i n a r i u s (Diz. mor. 8 s.).

* **Hospic** m isto što hospicij. U novije doba (Rog. 490).

* **Hospicij** m kuća za prenoćište i druge potrebe putnika, stranaca, siromaha; redovnička kuća u kojoj redovnici stalno ne borave, koja nije pravi samostan; lat. h o s p i t i u m — gostoljublje, gostoljubno mjesto, noćište za goste (hospes — gost, stranac). Isp. Du Cange II 780; Forcellini III 318; Cabrol VI 2, 2748; Lex. V 152 s.; Reg. Const. art. 341. U novijih pisaca (Rog. 244). V. hospic.

* **Hostija** ž žrtva uopće, žrtva mise (kruh i vino); posebno kruh koji se upotrebljava u žrtvi mise (taj je kruh u lat., armenskom, maronitskom obredu beskvasan; a u ostalim je obredima kvasan; od najstarijih vremena ima okrugli oblik); lat. h o s t i a (kod pogana: žrtva zaklanica, životinja, koja se žrtvuje bogovima; kod kršćana: u početku bilo koja žrtva, pa i čisto duhovna; a poslije žrtva mise; kruh, što se posvećuje). Isp. Forcellini III 319; Lex. V 156; Diz. lit. 318. U starijih i novijih pisaca (ARj s. v. križ; Kanižlić 76; Buj. I 363; Sch. — P. 355...). V. hoštija, ostija, oštija.

* **Hoštija** ž isto što hostija (Postavite unutra prisvetu hoštiju. Posilović, nasl. 179 a. ARj s. v. oštija).

I

* **Imakulata** ž naziv za Majku Božju i svetkovinu njezina bezgrešnoga Začeća (8. XII); lat. I m m a c u l a t a (immaculatus — koji je bez ljage, bez grijeha, bezgrešan...). Isp. Diz. lit. 193.

* **Imatrikulacija** ž upisivanje u župske knjige (matice) slučajeva krštenja, vjenčanja, smrti (Kod. kan. 470); crkv. lat. i m m a t r i c u l a t i o (isp. matricula — upisnik, matica, registar). U novije doba (Rog. 368).

* **Imersija** ž uronjavanje u vodu kod krštenja; lat. i m m e r s i o — uronjavanje (immergere — uroniti, potopiti). V. infuzija.

* **Impacijencija** ž neustrpljivost (koja po nauci Crkve može biti veći ili manji grijeh); lat. i m p a t i e n t i a. U starom jeziku: Impacien'ciê est' edno neuzdržan'e od srca êdovita. Starine 23, 137 (1496). Katkada i u novije vrijeme.

Impedimen(a)t m u crkv. pravu smetnja, zapreka da netko ne može položiti redovničke zavjete (kan. 586); da netko ne može primiti redove (kan. 983); da netko ne može sklopiti valjanu ženidbu (kan. 1036 ss.; Noldin, De sacr. 556 ss.); lat. i m p e d i m e n t u m — zapreka. U starijih pisaca (ARj s. v. impedimenat), a u novije vrijeme dosta često u govoru, dok se redovno piše: zapreka, smetnja, zabrana (Cr., Pr. 196). V. impedimento.

Impedimento s isto što impedimenat; tal. i m p e d i m e n t o (Sveti sabori i kanoni učiniše ovo impedimento iliti zabranjenje. Dobretić 553).

* **Imperfekcija** ž nesavršenost (npr. nepromišljeni prekršaj koje manje zapovijedi; pogreška koja se protivi nekom savjetu); lat. kršć. imperfectio (Noldin, De princ. 280 s.; Diz. mor. 665 s.). Katkada u novije doba. V. perfekcija.

* **Impetratoran** pr. ono čime se nešto isposluje, izmoli; lat. impetratorius (impetrare — isposlovati, izmoliti, postići). Redovno uz riječ vrijednost (zasluga, milost...) za oznaku one vrijednosti dobrih djela kojom se može izmoliti nova milost. V. meritoran i satisfaktoran.

* **Imprimatur** m izraz kojim se izražava dopust crkvene vlasti za štampanje knjiga koje raspravljaju o vjerskim pitanjima; lat. imprimatur — neka se tiska. U govoru: Ima li knjiga imprimatur? Tko je dao imprimatur?

* **Imunitet** m povlastica što je mogu imati klerici ili Crkva u pojedinim zemljama; lat. immunitas — oprost, oslobađanje od javnih dužnosti. U novije vrijeme (Cr., KP II 1, 113).

Incef, incefao, incefo m isto što antependij (ARj).

* **Incens** m paljenje mirisavih stvari (tamjana...) i kađenje kod službe Božje; lat. incensum (od incendere — užeći, zapaliti). Isp. Du Cange II 35 s.; Forcellini III 423; Cabrol V 1, 3 ss.; Caerem. 22 ss. U novije doba (Kn. 118).

* **Incensacija, incenzacija** ž kađenje kod službe Božje; lat. incensatio (od incendere. — V. incens). U naše doba (Kn. 118; Sch. — P. 378).

* **Incensirati, incenzirati** — paliti tamjan i kaditi kod službe Božje; lat. incensare, njem. incensieren (v. incens). U novijih pisaca (Kn. 118; Sch. — P. 348).

Inćensijer, inćensir m posuda u kojoj se pali tamjan i kojom se kadi u crkvi (ARj); lat. incensorium, tal. incensiere (Diz. lit. 197 s. V. incens).

* **Indeks** m popis knjiga koje vjernici ne smiju čitati; lat. index (Index librorum prohibitorum — popis zabranjenih knjiga). Prvi je put takav spis štampan 1564 (isp. Lex. V 380). U naše doba (Ž. I 242).

* **Indiferentan** pr. osrednji, ravnodušan, ni dobar ni zao (lat. indifferens). Obično atribut za čovjeka koji ne mari za vjerske stvari; za čin koji moralno nije ni dobar ni zao. U novijih pisaca (Sch. — P. 725 s.; Ž. I 173).

* **Indiferentizam** m (obično: vjerski i.) nemar, nehaj, ravnodušnost prema vjerskim pitanjima; lat. indifferentismus (v. indiferentan). U naše vrijeme.

* **Indulgencija** ž praštanje vremenite kazne za grijehe koji su s obzirom na krivnju već oprošteni; lat. indulgentia — popustljivost, blagost, milost (isp. Cabrol VII 1, 535 ss.; Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 253 ss.; Noldin, De sacr. 314 ss.; Kod. kan. 911). U novije doba (Buj. II 148 ss.). V. induldžencija, induldenca.

Induldžencija ž isto što indulgencija; lat. indulgentia, tal. indulgenza. U starije doba (ARj).

* **Indulđenca** ž isto što indulgencija; tal. indulgenza. U naše doba u Dalmaciji (Š).

* **Indult** m milost, povlastica, udijeljena od Apostolske Stolice, kojom se netko oslobađa od koje zakonske obveze; lat. indultum — ono što je dozvoljeno, dopušteno, darovano (indulgere — dopustiti). Isp. Kod. kan. 4; Lex. V 393. U novijih pisaca (Sch. — P. 243; Rog. 185; Cr., KP I 64).

* **Infalibilan** pr. nepogrešiv (lat. infallibilis); o papi, kad tumači nauk Kristov. U naše doba.

* **Infalibilitet** m nepogrešivost, neprevarljivost (lat. infallibilitas); obično u vezi: papin infalibilitet (papina nepogrešivost), koji se sastoji u tome da papa ne može pogriješiti kad službeno (»ex cathedra«) naučava Kristov nauk (isp. Minges, Comp. theol. dogm. gen. 243 ss.). U naše doba.

Inferata ž željezna rešetka u ženskom samostanu kroz koju redovnice razgovaraju s vanjskim svijetom (v. grata); tal. inferrata (isp. lat. ferrum — željezo). U starijem jeziku (ARj).

* **Informirati** (se) — ukloniti sumnju; doznati istinu; upoznati u konkretnom slučaju kako treba postupati; lat. informare — urediti, obrazovati. U naše doba: informirati savjest, informiranje savjesti. V. formirati.

* **Infula** ž isto što mitra (TG 155 s.); lat. infula (ures, vrpca; posebno vrpca, koju su nosili na glavi svećenici kao znak da su nepovredivi). Isp. Du Cange II 63 s.; Forcellini III 497. U novijih pisaca (K. Gruičić, Milosrdni Samaritanac, predg.). V. kofiom.

* **Infuliran** pr. koji ima pravo nositi infulu (Gruičić, ib.).

* **Infuzija** ž Sakramenat krštenja podjeljivao se od starine na dva načina: krštenik bi se uronjavao u vodu ili bi se polijevao vodom. Prvi način bio je više u običaju na Istoku i zvao se u lat. crkv. jeziku immersio (v. imersija). Drugi je način bio u običaju na Zapadu i zvao se lat. i n f u s i o — polijevanje (infundere — polijevati, ulijevati). Isp. Diz. lit. 195, 201 s.; Kn. 195.

* **Inkardinacija** ž upis, učlanjenje u koju biskupiju ili u redovničku zajednicu; lat. i n c a r d i n a t i o (in — u; cardo — stožer, pol). Isp. Kod. kan. 111 ss. U novijih pisaca (Cr., KP II 1, 18; Rog. 169).

* **Inkardinirati** (se) — upisati (se), učlaniti (se) u biskupiju ili u redovničku zajednicu; lat. i n c a r d i n a r e (v. inkardinacija). V. Rog. 169; Cr., KP II 1, 19.

* **Inkarnacija** ž utjelovljenje Sina Božjega; nauk da je Sin Božji postao čovjek; crkv. lat. i n c a r n a t i o (in — u; caro — tijelo). Isp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. I 254 ss. U novijih pisaca (Kn. 214).

* **Inklinacija** ž izraz štovanja koje se Bogu ili svecima iskazuje naklonom glave ili tijela; lat. i n c l i n a t i o — sagibanje, pregibanje (Caerem. 8 ss.). U naše doba (Gjanić 244; Kn. 111 s.).

* **Inklinirati** — nakloniti se, učiniti inklinaciju (v. inklinacija); lat. i n c l i n a r e — nagnuti, prignuti ... U novije vrijeme (Sch. — P. 350; Gjanić 214).

* **Inkorporacija** ž ujedinjenje župe s moralnom osobom (sa samostanom, kaptolskom crkvom ...); lat. i n c o r p o r a t i o — utjelovljenje (in — u; corpus — tijelo). Isp. Kod. kan. 471, 1425; Rog. 314.

* **Inkorporirati** — ujediniti župu s moralnom osobom; lat. i n c o r p o r a r e — utjeloviti (v. inkorporacija). U novijih pisaca (Rog. 316; Sch. — P. 265).

Inkvizicija ž U srednjem vijeku, kad bi se u koju zemlju stala uvlačiti hereza (kriva nauka), kršćanski bi je vladari zajedno s Crkvom nastojali odmah uništiti ili joj ograničiti širenje, jer su heretici obično rušili temelje ne samo Crkve nego i države. Posebni su ljudi nastojali istražiti krivovjernike, upoznati njihovo mišljenje pa ih obratiti. One koji bi

tvrdokorno ostajali kod svojeg mišljenja predavali bi državnim sudovima. Ljudi, koji su istraživali heretike i propovijedali im, zvali su se i n q u i s i t o r e s (istraživaoci, istražnici), a njihova se služba zvala i n q u i s i t i o (ispitivanje, istraživanje). Du cange II 78 s.; Forcellini III 526; Lex. V 419 ss.

Latinski su nazivi ušli i u hrvatski jezik, te imamo: inkvizicija, inkvizicion, inkvižicion (prema tal. i n q u i s i z i o n e), inkvizitor, inkvizitur, inkvižitur, kvižitur (prema tal. i n q u i s i t o r e) ... Od ovih su najobičniji oblici: inkvizicija, inkvizitor.

Inkvizicion, inkvižicion m i ž (v. inkvizicija). U starijih pisaca (ARj).

* **Inkvizitor** m (v. inkvizicija).

Inkvizitur, inkvižitur m (v. inkvizicija). U starijih pisaca (Imaju odkriti iziskaocem svete vire oliti inkviziturom one redovnike, od kojih se sumnji, da su u poluvirstvu. Kadčić 294. V. i ARj).

* **Inobedijencija** ž neposluh, prekršaj četvrte Božje zapovijedi; lat. i n o b e d i e n t i a. U starijem jeziku: In'obediencié aliti neposluh (1496). Starine 23, 134.

* **Insignija** s mn. odličja (odjeća i drugi predmeti) po kojima se, prema liturgijskim propisima, razlikuju stepeni crkvene hijerarhije ili prednosti; lat. insigne, mn. i n s i g n i a — obilježje, znak službe, časti (isp. Kod. kan. 325, 349, 409 ...; Diz. lit. 205). U naše vrijeme (Sch. — P. 309, 314).

* **Inspektor** m starješina jedne redovničke pokrajine (kod salezijanaca); lat. i n s p e c t o r — nadglednik. Isp. provincijal.

* **Inspektorija** ž redovnička pokrajina, provincija, koja se sastoji od više kuća, zavoda (v. inspektor). U novije doba (Rog. 560). V. provincija.

* **Inspiracija** ž milost, svjetlo, nadahnuće Duha Svetoga; posebno ono svjetlo — nadahnuće koje su imali ljudi koji su napisali knjige Sv. pisma; lat. i n s p i r a t i o — nadahnuće (isp. II Tim. 3, 16; Du Cange II 83; Forcellini III 544; Lex. V 423 ss.; Minges, Comp. theol. dogm. gen. 274 ss.). U novijih pisaca (Ž. I 22).

* **Inspirirati** — nadahnuti (lat. i n s p i r a r e); posebno o nadahnuću koje prosvjetljuje pisce sv. knjiga (v. inspiracija). Ž. I 21.

* **Instalacija** ž svečano uvođenje klerika u službu; lat. i n s t a l l a t i o. Prvotno se tako zvalo svečano uvođenje u službu kanonika, koje bi tom prigodom svečano poveli na njihovo mjesto u koru (lat. stallum — mjesto gdje netko sjedi, stoji; mjesto monaha, kanonika u koru; installare, in stallum inducere — dati mjesto u koru), a onda i uvađanje u službu drugih nadarbenika (Du Cange III 940 ss.; Lex. V 429; Rog. 291; Sch. — P. 117 s.). V. institucija, intronizacija — Dod. IV.

* **Instalator** m onaj (biskup ili njegov zamjenik) koji svečano uvodi u službu kanonike i druge nadarbenike; lat. i n s t a l l a t o r (v. instalacija). U novijih pisaca (Rog. 290 s.).

* **Instalirati** — svečano uvesti u crkvenu službu; lat. i n s t a l l a r e, njem. i n s t a l l i e r e n (Rog. 290 s.). V. instalacija, instituirati, inštalirati, intronizirati — Dod. IV.

* **Inštalirati** — isto što instalirati (Bel. I 288).

* **Institucija** ž ustoličenje, uvađanje nadarbenika u crkvenu službu; lat. i n s t i t u t i o — uredba, postupak, nastava... (Rog. 311; 323). V. instalacija.

* **Instituirati** — uvesti nadarbenika u crkvenu službu; lat. i n s t i t u e r e — postaviti, uvesti; njem. i n s t i t u i e r e n (v. instalirati). U naše doba (Rog. 328).

* **Instrukcija** ž naputak, pouka, uputa, što je podređenima daju predstavnici crkvene vlasti (papa, rimske kongregacije, biskupi...); lat. i n s t r u c t i o. U naše doba (Cr., KP I 173; Kn. 47; Ž. I 239).

* **Insuflacija** ž dihanje nad osobom ili predmetom, što simbolizira izgon đavla; crkv. lat. i n s u f l a t i o (isp. Diz. lit. 207 s.).

* **Intencija** ž volja, odluka, nakana, koju mora imati onaj koji dijeli ili prima sakramente, tko govori misu; lat. i n t e n t i o — napetost, pažnja, nakana. Bogoslovi razlikuju više vrsta ovakvih nakana — intencija: intentio actualis — aktualna intencija (v. aktualan), i. habitualis — habitualna i. (v. habitualan), i. virtualis — virtualna i. (v. virtualan), i. interpretativa — interpretativna i. (v. interpretativan). Isp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 109 s.; Noldin, De sacr. 17 ss., 176 ss.; Sch. - P. 356, 492. V. intencion.

Intencion, intencijun m i ž isto što intencija; tal. i n t e n z i o n e. U starije doba (ARj).

* **Interca** ž svečana misa uz podvorbu đakona i podđakona; tal. i n t e r z a (in — u; terzo, terza — treći, treća). U Dalmaciji vrlo često (Š).

1. * **Interdet** m isto što interdikt; lat. i n t e r d i c t u m, tal. i n t e r d e t t o. U starije doba (Način za odrišiti od suspensioni ili od interdeta, izvan ili u sakramentalnoj ispovidi. Kašić 58. Način za odrišiti od obustavljenia, ali suspensiona, ili zabrane, ali interdeta. Terzić 482).

2. * **Interdet** pr. koji je kažnjen interdiktom; lat. i n t e r d i c t u s, tal. i n t e r d e t t o. U starijem jeziku: Imaju paroki znati, da se ne imaju uzimati na ovo dilo (za kuma)... zabranjenici interdeti, ni očitni grešnici. Kašić 7.

* **Interdicirati** — kazniti interdiktom; isključiti iz bogoštovlja, prokleti, izopćiti; lat. i n t e r d i c e r e (v. interdikt). U novije vrijeme (Bel. I 107).

* **Interdik(a)t** m crkv. kazna — zaveza kojom se nekome zabranjuje obavljati bogoštovne čine i prisustvovati im; dijeliti, tvoriti i primati sakramente; kojom se nekome uskraćuje crkveni pogreb...; lat. i n t e r d i c t u m — zabrana (Du Cange II 89 s.; Lex. V 435; Cr., Pr. 394 ss.; Kod. kan. 2268 ss.). U novije doba (Bel. I 345; Sch. — P. 564; Cr., KP I 540; Kn. 313; Obr. 81). V. 1. interdet.

* **Interkonfesionalan** pr. što se odnosi na različite vjeroispovijesti i njihovu međusobnu vezu; lat. i n t e r c o n f e s s i o n a l i s (inter — između; confessio — vjeroispovijest). U naše doba (Cr., KP I 43).

* **Internuncij** m (v. nuncij).

* **Interpretativan** pr. što se podrazumijeva, što se dade izvesti, zaključiti; lat. i n t e r p r e t a t i v u s (isp. interpretari — tumačiti, razjasniti, razumijevati, zaključiti, izvoditi). Obično kao atribut uz riječi intencija, nakana... (v. intencija) za oznaku nakane, koju netko nema, ali je tako raspoložen da bi je sigurno imao kad bi na nju mislio. U naše doba (Št. II 34).

* **Intersticij** m vremenski razmak koji mora proći između primanja pojedinih redova, kako bi se ređenici mogli vježbati u već primljenim redovima; lat. i n t e r s t i t i u m — razmak (isp. Lex. V 439; Noldin, De sacr. 484; Kod. kan. 978). Među prvo striženjem i vratarstvom nema nikakva intersticija (»interstitia«) oliti vrimena. Dobretić 301. V. i Cr., KP I 720.

Introit m najprije pjevanje psalama, koje je nekoć pratilo svečani ulaz u crkvu i pristup k oltaru biskupa ili svećenika; kasnije kraća molitva (antifona i jedan redak psalma s doksologijom: Gloria Patri...) što se moli na početku mise; lat. i n t r o i t u s — ulazak, početak, uvod, pristup (Du Cange II 101; Cabrol VII 1, 1212 ss.; Diz. lit. 210). U starijih i novijih pisaca: Što zlamenuje introit ilti početak od mise? Dobretić 406. V. još Sch. — P. 379; Kn. 52 i dr.

* **Investitura** ž ponajprije predavanje crkvene službe, crkvenoga beneficija, preko različitih simbola (dok se predavao štap, prsten, misal..., izgovarala se ujedno formula kojom se izjavljuje, da se nekome predaje u posjed biskupija, župa, crkva); poslije (od XIII st.) ulazak u posjed službe, i to za niže crkvene službenike; lat. i n v e s t i t u r a (investire — zaodijevati, ukrasivati). Isp. Du Cange II 103 ss.; Lex. V 442 s. U novije vrijeme (Sch. — P. 35; Cr, KP II 1, 152; Rog. 191).

* **Invitatorij** m kratka molitva (antifona) koja poziva na pobožnost primjerenu karakteru svetkovine, a moli se u oficiju na početku matutina ispred i između pojedinih dijelova psalma 94; lat. i n v i t a t o r i u m (invitare — pozivati). Isp. Du Cange II 455 s.; Cabrol VII 1, 1419 ss.; Kn. 328. U starijem i novijem jeziku (Kašić 177; Sch. — P. 457; Kn. 60).

* **Invitatorijalan** pr. što se odnosi na invitatorij; crkv. lat. i n v i t a t o r i a l i s. U novije doba (Kn. 328).

* **Injot** m isto što unijat. Govori se u Dalmaciji, npr. u Drnišu (Š).

* **Injotski** pr. što pripada injotima. U Dalmaciji.

Iregular pr. nepravilan; onaj koji zbog koje trajne zapreke ne može biti zaređen (takvi su, npr., nezakonito rođeni, tjelesno slabi — nerazvijeni, padavičari, umobolni, ubojice...); lat. i r r e g u l a r i s (Kod. kan. 983 ss.; Noldin, De sacr. 487 ss.; Cr., Pr. 186). U starijih pisaca: Isto reci od budalasti, od slipi i od svih ostali brezrednika oliti iregulara. Dobretić 291. V. iregularan.

* **Iregularan** pr. isto što iregular. U naše doba (Bel. I 119).

Iregularitad ž trajna zapreka koja priječi primanje ili vršenje redova; lat. i r r e g u l a r i t a s (v. iregular). U starijih pisaca (Kašić 59). V. iregularitet, iregularnost.

* **Iregularitet** m isto što iregularitad. U novije vrijeme (Cr., KP I 551).

* **Iregularnost** ž isto što iregularitad; od iregularan s hrv. nastavkom. U naše doba (Bel. I 113; Buj. II 304).

* **Istešorij** m isto što ostenzorij; lat. o s t e n s o r i u m. Oblik je potvrđen u jednoj ispravi iz god. 1815: Isikoše i poklaše odnesoše... istešorij koji je gosta cekina 40. S. Kaštelan, Povjesni ulomci iz bivše slobodne općine — repuplike Poljica (Split 1940) 115.

* **Itinerarij** m putopis; posebna obredna molitva što se moli prije putovanja; crkv. lat. i t i n e r a r i u m (iter — put; itinerarius — putni). Isp. Diz. lit. 214. U naše doba.

* **Izvansakramentalan** pr. što se odnosi na vršenje duhovne vlasti na području savjesti izvan sakramenta ispovijedi; crkv. lat. e x t r a — s a c r a m e n t a l i s (isp. Kod. kan. 196). U novije doba (Cr., Pr. 46; Rog. 206). V. vansakramentalan.

* **Ižamen** m ispit zaručnika iz vjeronauka; lat. e x a m e n — ispit, istraživanje. U Žumberku.

J

* **Juridičan** pr. crkv. sudbeni, pravni; lat. i u r i d i c u s. U novije doba (Rog. 162). V. juridički.

* **Juridički** pr. isto što juridičan. U naše doba (Rog. 160, 221).

* **Jurisdikcija, jurizdikcija** ž duhovna vlast kojom Katolička crkva upravlja vjernike; lat. i u r i s d i c t i o — sudstvo, sudbeni postupak, sudačka moć (Kod. kan. 196 ss.;

Cabrol VIII 1, 438 ss.; Lex. V 724 ss.). U novijih pisaca (Bel. I 166; Rog. 9; Cr., KP II 1, 72 ss.; Sch. — P. 34, 36; Ž. I 218).

* **Jurisdikcionalan, jurisdikcioni** pr. što se odnosi na jurisdikciju; lat. i u r i s d i c t i o n a l i s (Ž. I 253; Bel. I 254; Rog. 102, 313).

K

* **Kalandora** ž isto što Kandelora. Govori se u Dalmaciji (Š).

Kalendar m knjiga u kojoj su pobilježeni dani svih mjeseci s imenima blagdana i svetaca koji se u te dane slave; lat. c a l e n d a r i u m (od kalendae — prvi dan svakoga mjeseca). Takve su knjige u općoj praksi već u IV stoljeću. Julijev kalendar, koji je Crkva zadržala, reformirao je poslije papa Grgur XIII (1582). Otud nazivi: julijanski i gregorijanski kalendar. Posebni kalendar, prema kojem svećenici govore misu i oficije, zove se directorium (v. direktorij). Isp. Forcellini II 31 s.; Cabrol VIII 1, 632 s., 668 s.; Lex. V 754; Diz. lit. 83; Cr., KP I 482 s.; Kn. 124; ARj. V. koledar.

Kalež m žrtva (isp. Luk. 22, 20); simbol žrtve ili muke (isp. Mat. 26, 39), simbol ljudske sudbine...; posebno posuda, čaša, koja se upotrebljava kod prikazivanja mise; lat. c a l i x, rom. calese (isp. Du Cange I 685 s.; Forcellini II 35; Cabrol II 2, 1595 ss.; Diz. lit. 83 s.; Lex. V 918 s.; Sch. — P. 323; Miklošić, Fremdw. DAW XV 95; Kiparsky 113 s.; Meillet, Études I 182; Skok, RESl VII 787). Od najstarijih vremena (v. ARj s. v. kálež; Kn. 89 itd.). V. kaliž, kelih.

Kaležnjak m isto što purifikator; od kalež s hrv. nastavkom. U nar. pjesmi (ARj s. v. kaležnjak. — O pitanju kaležnjak — koležnjak v. raspravu: Narodne pjesme o Gospi Sinjskoj. Hrv. straža od 1. II 1940) i u novijih pisaca. Isp. Don Bosko (Zagreb 1934) str. 114.

Kaliž m isto što kalež. U starijem jeziku (ARj).

* * **Kalota** ž mala okrugla kapica koju nose papa, kardinali, biskupi; tal. c a l l o t t a, c a l o t t a. U novije doba (Kn. 105). V. pileol, solideo.

* **Kamerlengo** m upravitelj vremenitih dobara Svete Stolice (od XV st. uvijek kardinal); ekonom kardinalskog zbora; tal. c a m a r l i n g o, c a m e r l e n g o — upravitelj dobara koje zajednice, samostana, pobožne udruge (isp. Diz. lit. 84; Lex. II 719 s.). U naše doba. V. prokurator.

Kamiž m isto što alba; tal. c a m i c e. U starijih pisaca (Kašić 141), a danas u Dubrovniku (ARj) i u Blatu na Korčuli (Š).

* **Kampana** ž zvonjenje crkvenog zvona sat poslije Zdravomarije (»Ura noći«); tal. c a m p a n a — zvono. U Blatu na Korčuli (Š).

* **Kampanel** m zgrada uz crkvu u kojoj stoje crkvena zvona; zvonik; tal. c a m p a n i l e. Tal. naziv postao je od. »campana« (zvono), a ovo opet prema imenu tal. pokrajine Campania. Drži se da je sv. Paulin, biskup grada Nole u Kampanji, prvi uveo zvono u crkvu, pa da su otud nastali tal. nazivi (Du Cange I 708 ss.; Diz. lit. 86). Govori se u Dalmaciji. V. kampanio, kampavel, kampôjel, toranj, turan.

Kampanilac m dem. od kampanio, mali zvonik. U starijem jeziku (ARj).

Kampanio m isto što kampanel. U starijih pisaca (ARj).

* **Kampavel** m isto što kampanel. U Dalmaciji, npr. u Podgori (Š).

* **Kampojel** m isto što kampanel. U Lovreću u Dalmaciji (Š).

Kamša, kamža ž isto što alba, superpelicej; lat. c a m i s i a, tal. c a m i c e (Du Cange I 705 s.; Forcellini II 47). U starije vrijeme (ARj).

* **Kamžica** ž dem. od kamža; isto što roket. Kratka košulja... s cielimi uzkimi rukavi zove se roketa ili kamžica (rochetum). Št. I 437.

Kanat m pjesma, pjevanje uopće; posebno duhovna pjesma, pjevanje; lat. c a n t u s. tal. c a n t o. U starijih pisaca (ARj s. v. kanat) i danas po primorskim krajevima. — U mn. izraz ima značenje »napovijedi«. U okolici Pazina, npr., veli se: Idemo pisati kante (Š). V. pronuncije.

Kandalir m svijećnjak uopće, posebno crkveni svijećnjak; tal. c a n d e l i e r e (Diz. lit. 89 s). Visoko s svićami stahu kandaliri. Marulić 28. V. kandelabar, kandelir, kandilir, čarjak — Dod. III.

* **Kandalora** ž isto što Kandelora. Govori se u Dalmaciji (Š) i u Istri (Jardas 39).

Kandel m isto što kandela. U starijih pisaca (ARj) i danas u Cresu (Tentor, Prilog 206).

Kandela ž svjetlo koje u crkvi stoji ili visi pred oltarom, a u kući pred slikom ili kipom svetaca; lat. - tal. c a n d e l a (isp. Du Cange I 738; Diz. lit. 87 ss.). U starijem jeziku od XV st. (ARj), a i danas se govori. V. kandel, kandjela, lampada — Dod. IV.

* **Kandelabar** m svijećnjak (v. kandalir); lat. c a n d e l a b r u m. Predmet se pojavljuje od IV stoljeća. Ispočetka je služio u praktične, a onda i u liturgične svrhe. Pravio se od srebra, pozlaćena bronza i sl. Ponajprije se postavljao pred oltar, sliku, na grob. Od XII st. dokazana je upotreba i na oltaru (isp. Forcellini II 53; Lex. VI 531; Diz. lit. 89). U naše doba.

* **Kandelir** m isto što kandalir. Govori se u Dalmaciji (Š).

Kandelora ž svetkovina Majke Božje, koja se slavi 2. II; lat. C a n d e l a r i a, tal. C a n d e l o r a. Svetkovina je tako nazvana jer se toga dana u crkvi blagoslivljaju i nose svijeće (candela — svijeća; candelarii — koji nose u crkvi svijeće). Isp. Du Cange I 739. — Dosta često u starijem jeziku (ARj), a i danas u Dalmaciji (Š). V. Kalandora, Kandalora, Kandilora, Purifikacija, Marino — Dod. IV.

* **Kandidat** m pripravnik za sveć. ili redovnički stalež i sl.; lat. c a n d i d a t u s — u bijelo obučen (candidus — bijel); kod Rimljana je bio običaj da onaj koji traži kakvu državnu službu bude odjeven u bijelu togu, u bijele haljine (isp. Du Cange 740 s.; Forcellini II 54; Reg. Const. art. 39, 40...). U novije vrijeme (Cr., Pr. 121; Rog. 561).

* **Kandidatica** ž pripravnica za redovnički stalež, pobožno udruženje. U naše vrijeme. V. kandidat, kandidatkinja.

* **Kandidatkinja** ž isto što kandidatica (Cr., KP II 2, 83).

* **Kandidatura** ž vrijeme koje netko mora provesti kao pripravnik (-ca) prije stupanja u redovnički stalež, u pobožno društvo; crkv. lat. c a n d i d a t u r a (Rog. 566).

Kandil, kandio m isto što kandilo (ARj).

Kandilan pr. što pripada kandilu (ARj).

Kandilir m isto što kandalir (ARj).

Kandilo s svjetiljka pred slikom Bogorodice u pravoslavnim crkvama i kućama; lat. c a n d e l a, stsl. kan'dilo i kan'dil' (isp. Vasmer, Izv. XII 238 s.; Miklošić, Fremdw. DAW XV 96; ARj s. v. kandilo). V. kandil, kandjelo.

* **Kandilora** ž isto što Kandelora. U Blatu na Korčuli (Š).

Kandioce s dem. od kandilo. U naše vrijeme (ARj).

Kandjela ž isto što kandela (ARj).

Kandjelo s isto što kandilo. U Crnoj Gori i Boki Kotorskoj (ARj).

Kansa ž isto što kamša. U starijih pisaca: Ima biti obučen (misnik) svarhkožnicom iliti s kansom. Kadčić 163.

Kanša ž isto što kamša. Jednu po za drugom svlačiti mu ji ima svete haljine do priramnice iliti vam kanše. A. d. Costa 2, 205.

* **Kantamisa** ž pjevana misa; zatim prihod od pjevane mise; srlat. c a n t a m i s s a (cantare — pjevati, missa — misa). Isp. Du Cange I 761. Od XV st. (A posniku momu dom Grguru da se dadu služiti kantamise za moju dušu. Ivšić, Hrv. ćir. test. Časopis za hrv. pov. I 86). — U svećeničkim krugovima izraz se redovno ne upotrebljava, ali se čuje među narodom u Dalmaciji i Hercegovini, i to u nešto izmijenjenom značenju: misa koja se daje služiti s posebnom namjerom, a ne mora biti pjevana (ib. 85), gregorijanske mise (Š). V. cirkul.

Kantati — pjevati uopće, posebno pjevati misu ili pobožne pjesme u crkvi ili izvan crkve; lat. c a n t a r e. U starijih pisaca (Nije zabranjena misa mrtačka pivana oliti kantana u dan oni kad je mrtac u crkvi. Dobretić 376) i danas u Dalmaciji (Š).

* **Kantik** m pjesma u Sv. pismu koji nije psalam, koja se ne nalazi u psaltiru (isp. Deut. 31, 19; Judit 16, 1; Efež. 5, 19; Kol. 3, 16); lat. c a n t i c u m — pjesma (najljepša Salamonova pjesma zove se Cantica canticorum — Pjesma nad pjesmama). Poslije se tako zovu posebno ispjevane pjesme koje je — čini se — prvi uveo u liturgiju Andrija iz Krete († 724). Isp. Forcellini II 65; Cabrol II 2, 1975 ss.; Lex. II 736. Od XVII st. (v. ARj s. v. kantik; Kn. 53; Sch. — P. 343; Obr. 96).

Kantika ž isto što kantik; naziv Salamonove knjige »Cantica canticorum — Pjesma nad pjesmama«; tal. c a n t i c a — pjesma. U starijem jeziku (ARj).

* * **Kantor** m tko pretpjeva u gregorijanskom pjevanju; vođa pjevačkog zbora, orguljaš; dostojanstvenik u kaptolu (primicerius, praecentor); napokon crkveni pjevač uopće; lat. c a n t o r — pjevač (isp. Lex. V 791; Diz. lit. 96). U novijih pisaca (Cr., KP II 1, 192; Kn. 289). V. kantur.

Kantore ž mn. isto što kvatre, post; lat. quatuor tempora, madž. kantor (ARj).

* **Kantual** m knjiga u kojoj su napjevi misa i različite crkvene pjesme; crkv. lat. L i b e r c a n t u a l i s — knjiga u kojoj su crkvene pjesme.

Kantur m isto što kantor; lat. c a n t o r, tal. c a n t o r e. U starijih pisaca (Red od pivalaca oliti kantura. Dobretić 280).

Kapa ž plašt, kabanica uopće; posebno plašt što ga nose monasi, klerici; napokon plašt što ga u određenim prigodama nose neki crkveni dostojanstvenici; srlat. c a p a, c a p p a (Du Cange I 772 ss.; Lex. II 742; Kn. 104). U novijih pisaca (Št. I 437; Bel. I 237).

* **Kaparon** m komad haljine, sukna, što kod novaka u Franj. redu visi sprijeda na kapuču i seže do pojasa; lat. c a p a r o (isp. Du Cange I 776). U naše doba. V. kaparun.

* **Kaparun** m isto što kaparon (Novaci imadu imat... kaparune na kapuču do pasa. P. Filipović 48).

Kapela ž manja sv. zgrada koja je o sebi, ili je u privatnoj kući, u samostanu, u crkvi; župski stan (u Bosni i Dalmaciji); od riječi c a p e l l a (dem. od cappa. — V. kapa) koja u crkv. lat. jeziku ima više značenja: prvotno manji plašt sv. Martina (koji se u srednjem vijeku u Francuskoj veoma častio i nosio u ratu pred vojskom); onda zgrada u kraljevskom dvoru gdje se taj plašt čuvao; slična zgrada u kojoj bi se čuvale relikvije drugih svetaca; zatim kasnije (od XII st.) mjesto za službu Božju (u dvoru, uz samostan, u privatnoj kući, u većoj crkvi); sveta zgradica koja nema svoga svećenika, svoje krstionice; zbor pjevača i svirača, koji je ispočetka obično stao u kapeli veće crkve; napokon skup osoba koje sudjeluju u papinoj crkvenoj funkciji (Capella Papalis ili C. Pontificia). Isp. Du Cange I 772 ss.; Cabrol III 1, 391 ss., 408 ss.; Lex. V 796, 805; Kod. kan. 451, 479, 529, 698...; ARj s. v. kapela; Bel. I 375; Cr., Pr. 229 i dr.

Kapelan m svećenik koji vrši službu Božju u bolnici, vojsci, kod kojega pobožnog društva, kod redovnica; župski pomoćnik...; od riječi c a p e l l a n u s, koja u crkv. lat. jeziku ima više značenja. Prvotno se tako zovu osobe, klerici, koji su u Francuskoj čuvali u kraljevskom dvoru ili u ratu nosili s drugim relikvijama plašt sv. Martina (cappa, capella). Oni su poslije u kapelicama na kraljevskim dvorovima obavljali svete službe, bili su kraljevski tajnici, pisari. Sačinjavali su posebni skup kojemu bi na čelu bio archicapellanus. Poslije se »capellani« zovu uopće svi čuvari relikvija; zatim upravitelji manje svete zgradice, crkvice, kapele; svećenici koji vrše službu Božju u bolnici, koji pomažu župniku (v. kapela). Od najstarijih vremena (ARj s. v. kapelan; Bel. I 297; Cr., KP II 2, 64; II 2, 255; Rog. 13 itd.).

Kapelanija ž služba, beneficij kapelana; lat. c a p e l l a n i a (v. kapela i kapelan). Kapelanije oliti beneficija crkovna jesu od četiri vrste. Dobretić 388. V. još A. d. Costa I 33; Rog. 312.

* **Kapelanski** pr. što pripada kapelanima (Rog. 471).

Kapelanstvo s stanje, služba, beneficij kapelana (ARj. V. kapelan i kapelanija).

Kapelica ž dem. od kapela (ARj s. v. kapelica; Rog. 274).

Kapitul, kapituo, kapito m kraći odlomak Svetoga pisma koji se čita na oficiju (srlat. c a p i t u l u m, dem. od caput — glava), pa: sam skup redovnika, kojemu bi se čitao odlomak Sv. pisma ili Regule prije polaska na rad; skup kanonika koji su prvotno bili redovnici; mjesto gdje bi se sastajali monasi i kanonici da raspravljaju o svojoj stezi i dr.; sastanak redovničke zajednice na kojem podložnici priznaju pogreške, a starješina daje opomene (capitulum culparum); sastanak redovničkih starješina cijeloga reda (c. generale) ili pojedinih pokrajina (c. provinciale). Isp. Du Cange I 807 ss.; Cabrol II 2, 2049 ss.; Lex. IV 372, V 802; Mažuranić IV 487 s.; Cr., KP II 1, 180 ss.; Kod. kan. 391 ss.; Reg. Const. art. 167, 346. — Kod nas su od XIV st. potvrđeni oblici »kapitul« i »kapito« (prema tal. c a p i -

tolo), a od XVII st. susreće se »kapituo«. Netom je vikar obran, sva oblast biskupova prihodi od kapitula na vikara... njega zdignut kapituo ne može brez velika uzroka. A. d. Costa I 42. Kapituo oliti zbor kanonički... Dobretić 323. Više potvrda v. u ARj; Ž. I 242; Kn. 333; Sch. — P. 459... Isp. kaptol, kaptolom.

1. **Kapitular** pr. što se odnosi na kapitul; srlat. c a p i t u l a r i s. U starijem jeziku (ARj). V. kapitul, kapitularan.

2. **Kapitular** m zbirka crkvenih zakona; lat. c a p i t u l a r i u m (v. kapitul). U starijem jeziku (ARj).

* **Kapitularac** m član kanoničkog ili redovničkog kapitula; lat. c a p i t u l a r i s (v. kapitul i 1. kapitular). U novijih pisaca (Rog. 248; Cr., KP II 1, 185).

* **Kapitularan** pr. isto što 1. kapitular; lat. c a p i t u l a r i s. U novije vrijeme (Rog. 287; Cr., KP II 2, 38), osobito uz riječ vikar (v. vikar).

Kapitulski, kapituljski, kaptuoski pr. što pripada kapitulu (v. kapitul). U starijem jeziku (Dakle sve ono što može biskup učiniti..., može i vikar poglaviti kapitulski. A. d. Costa I 42).

* **Kapošanat** m groblje; od tal. riječi c a m p o s a n t o (lat. c a m p u s s a n c t u s — sveto polje), koja je u početku bila počasni naziv za grobove pokrivene zemljom iz Palestine (od god. 1153. u Pizi), a poslije naziv za sva groblja (isp. Lex. II 724). Govori se po nekim dalmatinskim mjestima (Š).

Kaptol m zbor kanonika; lat. c a p i t u l u m (v. kapitul). Po sjeverozapadnim krajevima od XV st. (ARj s. v. kaptol), a poslije općenito (isp. Cr., Pr. 83; Rog. 191; Bel. I 275).

Kaptolac m čovjek koji pripada kaptolu (ARj). V. kaptolomac.

Kaptolom m isto što kaptol; lat. c a p i t u l u m, madž. k a p t a l a m (isp. Štrekelj, Zur slav. Lehnw. DAW 50, 26). Po sjeverozapadnim, kajkavskim krajevima (ARj).

Kaptolomac m isto što kaptolac (ARj).

Kaptolomski pr. isto što kaptolski (ARj).

Kaptolski pr. što pripada kaptolu (Cr., KP I 91; II 2, 190...). V. kaptolomski.

Kapuc m dio haljine što je nose redovnici (npr. franjevci); kukuljica; lat. c a p u t i u m — svaka odjeća što pokriva glavu, a zašivena je oko vrata u plašt koji se lat. zove cappa (v. kapa); njem. K a p u z e (Du Cange I 827 s.; Diz. lit. 98; Reg. Const. art. 100). Izraz običan među redovnicima koji takvu haljinu nose. Radi osobitog oblika kapuca, članovi jednog ogranka Franj. reda zovu se »kapucini«. Za ono, što njima pripada ima pr. »kapucinski«. V. kapuč, skapuč.

Kapucin m (v. kapuc).

Kapucinski pr. (v. kapuc).

Kapuč m isto što kapuc; lat. c a p u t i u m, tal. c a p u c c i o. U starijem jeziku od XVI st. (ARj), a i danas dosta obično.

Kardenal, kardenao m isto što kardinal. U starijem jeziku (ARj).

Kardenalski pr. isto što kardinalski (ARj).

Kardenalstvo s isto što kardinalat (ARj).

Kardinal, kardinao, kardino (u Dubrovniku) m glavni pomoćnik papin u upravljanju Crkve; lat. c a r d i n a l i s — glavni, poglaviti (cardo — pol, stožer). Naslov »cardinalis« (tituli cardinales) imale su u staro vrijeme glavne crkve u Rimu kojima je na čelu stajao svećenik, za razliku od onih kojima su upravljali đakoni (diaconiae). Kao glavne crkve, tako su i svećenici, koji su njima upravljali, zapravo župnici, nazvani »cardinales« (presbyteri cardinales). Uz svećenike, i spomenuti su rimski đakoni nazvani »cardinales«. Ovi su svećenici i đakoni imali u Rimu veliki ugled. Oni su pomagali papi kod oltara, u ophodima..., u rješavanju crkvenih pitanja; iz njihova se broja redovno birao papa.

Titul »cardinalis« primilo je poslije šest biskupa, koji upravljaju biskupijama oko Rima. Od XII st. daje se kardinalska čast i drugim biskupima, osobito po glavnijim gradovima katoličkoga svijeta. Ugled i vlast kardinala raste osobito od XII do XVI stoljeća. Oni sudjeluju s papom u upravi Crkve; oni su upravitelji kongregacija; oni biraju novoga papu... Siksto V (1586) odredio je da ih bude 70, a razlikuju se ovako: kardinali biskupi (6), k. svećenici (50), k. đakoni (14). Papa Ivan XXIII povisio je njihov broj (isp.

Du Cange I 835 ss.; III 406 s.; Forcellini II 86; Lex. V 820 ss.; Diz., lit. 98 ss.; Kod. kan. 230 ss.; ARj s. v. kardinao; Bel. I 241; Rog. 229...). V. gardenal, grdinal, kardenal.

Kardinalat m čast i služba kardinala; lat. cardinalatus, tal. cardinalato (Dobretić 286; Rog. 228). V. gardinalad, gardinalstvo, kardenalstvo, kardinalija, kardinalstvo.

Kardinalija ž isto što kardinalat (ARj).

Kardinalski, kardinaoski pr. što pripada kardinalima (ARj); Bel. I 240; Rog. 229). V. gardinalski, kardenalski.

Kardinalstvo s isto što kardinalat (ARj; Cr., KP II 2, 186).

Karita ž isto što karitas; tal. carità. U starijih pisaca i danas u Dubrovniku (ARj).

Karitad m isto što karitas; rom. caritade. U starijem jeziku i danas u Boci Kotorskoj (ARj).

Karitas, karitaš ž ljubav (lat. caritas); posebno ljubav kao bogoslovna krepost koja se dobiva po krštenju (isp. I Kor. 13, 13; Rim. 5, 5...); vršenje djelotorne ljubavi prema bližnjemu; gozba kod prvih kršćana na koju su se primali prijatelji i siromasi; ono što se daje iz ljubavi, badava, bez obveze, milostinja; izvanredna zakuska (u samostanima) što se daje izvan obroka i večere; napokon mjera vina koju dobiju redovnici na ovim zakuskama ili u drugo vrijeme (poculum caritatis). Isp. Du Cange I 841 ss.; Forcellini II 89 s.; Lex. II 757 s. — U starijem jeziku (ARj) i u naše doba, osobito kao naziv za različite kršćanske dobrotvorne ustanove. V. karita, karitad, karitat.

Karitat m isto što karitas. U starijem jeziku od XVI st. (ARj) i danas u primorskim krajevima.

* **Karitativan** pr. što se odnosi na rad iz ljubavi za dobro bližnjega; crkv. lat. caritativus (Rog. 347; Cr., KP I 99).

Karmina s mn. (karmine ž mn.) gozba, što po narodnom običaju, kad netko umre, daju ukućani na čast mrtvomu; lat. carmina — pjesme, carmen — pjesma (isp. Du Cange I 844). U naše doba. Isp. ARj s. v. karmina, zatim, npr. Ivakić, Slavonija zemlja plemenita (Zagreb 1936) str. 38 i dr. V. krmine.

Karneval m dani pred korizmu kad kršćani obilnije jedu i piju, jer s korizmom počinje post; (u Dalmaciji) kip od slame, krpetina, što se zadnji dan poklada nosi po gradu i konačno spali; od tal. carnevale (poklade, mesojeđe). Tal. oblik neki izvode od lat. naziva »carrus navalis« (kola u obliku broda koja su se upotrebljavala u rimskim poganskim zabavama); drugi od »carne, vale« (zbogom, meso!), jer se kršćani pred korizmu opraštaju s mesom; drugi opet od lat. carnelevamen (uklanjanje mesa), s metatezom predzadnjih slogova (isp. Du Cange I 848; Kn. 150). Obično od starine (Najposlidnji dan poklada oli ti karnevala. Dobretić 490). V. krnoval, krnjeval, fašenak — Dod. I.

Kas, kaz m istinit ili izmišljen događaj, kojega se moralnost ili valjanost ispituje i rješava prema općim načelima bogoslovnih nauka; lat. casus — slučaj. U starijih pisaca (ARj). V. kazus, kaž.

Kastaldo m upravitelj crkvenih dobara; od tal. castaldo (upravitelj dobara), a ovo po svoj prilici od srlat. gastaldus. Tako su Longobardi nazivali predstojnika, upravitelja kraljevskog, velikaškog imanja, sela, grada, pokrajine... Katkada se tako zvao i upravitelj crkve (isp. Du Cange II 596 s.; Mažuranić IV 489 s.). — U starijem jeziku (ARj). V. gastal(a)d, gaštal(a)d, kaštal, kaštal(a)d, kestalad, prokurator.

Kasula, kazula ž svećeničko odijelo koje se kod mise stavlja na albu; srlat. casula — mala kuća (dem. od casa — kuća), jer poput male kuće pokriva čitava čovjeka, osim glave (isp. Du Cange I 875; Forcellini II 106; Cabrol III 1, 1174 ss.; Sch. — P. 311 s.). Prvi se oblik susreće u starijem jeziku (ARj), a drugi je običniji u novijih pisaca (Sch. — P. 312; Kn. 101). V. misnica, paramenta, penula, planeta.

Kaštal m crkveni poslužnik; tal. castaldo (v. kastaldo). Govori se u Lici (ARj).

Kaštal(a)d m isto što kastaldo. U starijem jeziku. Ki muž više imenovani biše kaštald cr'kve blaženom mučeniku Kuzmi i Damianu postavljen od bratie (1495). Šurmin 218.

* **Katafal(a)k** m mrtvački odar; tal. catafalco (isp. Diz. lit. 101 s.). U naše doba (Kn. 101).

Katalet m mrtvački sanduk, mrtvačka nosila; tal. catalетto. U starijih pisaca (ARj). V. kapseo — Dod. IV.

Kauza ž uzrok, pravni postupak...; proces, postupak za proglašenje nekoga blaženim; lat. causa (isp. Kod. kan. 1999 ss.). U naše doba: Otvorena je kauza za proglašenje blaženim (za beatifikaciju) N. N.; vodi se kauza; zaključena je kauza...

* **Kazuist** m bogosl. pisac koji se bavi kazuistikom (Ž. II 4).

* **Kazuističnost** ž bavljenje kazuistikom (Ž. I 39).

* **Kazuistički** pr. što se odnosi, što biva po načelima kazuistike (Ž. I 13).

* **Kazuistika** ž ogranak moralnog bogoslovlja, koji popunja naučno moralno bogoslovlje time što upućuje kako će se opća moralna načela primijeniti na pojedine slučajeve savjesti; crkv. lat. casuistica (isp. Lex. V 865 s. V. kas). U novije vrijeme (Ž. II 37; Rog. 496).

* **Kazus** m isto što kas. U naše doba.

Kaž m isto što kas. U starijih pisaca. (Misnik) namiri se na bolesnika..., koga on ispovidi i odriši od mlogi kažova papinih i biskupovih. Dobretić 84.

Kelih m isto što kalež; lat. calix, stvnjem. chelich, srvnjem. kelich (isp. češki kalich, polj. kielich...). Kod kajkavaca (ARj).

* **Kestalad** m isto što kastaldo (ARj s. v. kastaldo).

* **Kijabet** m naziv za Isusa; od početnih latinskih riječi Psalma 90: Qui habitat — Koji stanuje... (isp. Šetka, Pjesme Fra Tome Babića. Nova revija XVII 434 ss.). U narodnim pjesmama: Kijabete Božji, koji bivaš i pribivaš u pomoći dragog Boga... Plepel L., Dalmatinske nar. pob. pjesme i legende (Šibenik 1930) str. 63.

Kijabito, Kijaveto, Kijavito s isto što Kijabet. U nar. pjesmama (ARj).

* **Klandestin** pr. tajan, potajan; lat; clandestinus. Obično se kaže za tajne ženidbe (lat. matrimonia clandestina). Ženidbe nisu vridne... klandestine, takojer potajne. Kašić 242.

Klaustar m zatvoreno mjesto, određeno za stanovanje redovničkih osoba (samostan); dvorište usred samostanskih zgrada; lat. claustrum — zavornica, ključanica, zatvor, zaklon, ograda... (isp. Du Cange I 1113 s.; Forcellini II 229; Cabrol III 2, 1991). Od XVI st. (ARj). V. klaustro, klostar.

Klaustro, klauštro s isto što klaustar (ARj).

Klauzula ž uvjet koji se katkada dodaje zakonu, pogodbi, službenom odgovoru, otpisu, podjeljivanju oprosta, povlastice i sl.; lat. clausula — zaključak, konac, svršetak, zaglavak (isp. Kod. kan. 46; Noldin, De princ. 194). U crkvenom i civilnom pravu (Bel. II 148 ss.). V. klaužula.

Klauzura ž prostor u redovničkoj kući, određen samo za stanovanje redovničkih osoba, tako da drugima nije tamo dozvoljen pristup; zakon koji redovnicima zabranjuje izlaz iz toga prostora, a drugima ulaz u nj bez potrebne dozvole; srlat. clausura — ograda, zatvor... (isp. Cr., KP II 2, 153; Kod. kan. 597 ss.; Cabrol III 2, 2025; Lex. VI 13 ss.; Du Cange I 1116. V. i klaustar). U naše vrijeme (Bel. I 224; Rog. 538).

Klaužula ž isto što klauzula. U starijih pisaca (ARj).

Klostar, kloštar m isto što klaustar; srlat. clostrum, njem. Kloster (isp. Du Cange I 1113 s.; ARj s. v. kloštar; Rog. 540).

* **Koadjutor** m pomoćnik koji se daje biskupu ili biskupskoj stolici da vrši biskupske dužnosti, koje on sam ne može vršiti radi bolesti, starosti ili kojega drugog razloga; lat. coadiutor (isp. Kod. kan. 350 ss.; Du. Cange I 1032). U naše vrijeme (Cr., KP II 1, 111; Rog. 275).

* **Koda** ž dugi skut na haljini kardinala, biskupa i drugih crkvenih prelata; lat. cauda (coda), tal. coda — rep. U naše doba. V. kuda.

* **Kodeks** m kraći naziv za novi crkveni zakonik, koji je proglasio Benedikt XV konstitucijom »Providentissima Mater Ecclesia« dne 27. V 1917; lat. codex (knjiga u kojoj je uvezano više karata, membrana, tabela; knjiga u kojoj su odredbe rimskih vladara: Codex Iustinianeus, C. Theodosianus. Potpuni je naziv crkv. zakonika: Codex iuris canonici — Zbornik kanonskog prava. Isp. Forcellini II 117, 248 s.; Rog. 16 ss.; Cr., KP I 72 i passim).

*** Kodificirati** — dovesti u sistem, sabrati kan. pravo u zbornik; crkv. lat. c o d i f i c a r e.

*** Kodifikacija** ž sređivanje, sistematiziranje kan. prava; crkv. lat. c o d i f i c a t i o. U naše vrijeme (Rog. 28; Cr., KP I 72).

*** Kodifikator** m tko sređuje, dovodi u sistem kan. pravo; lat. c o d i f i c a t o r (Rog. 17).

*** Kofiom** m isto što infula, mitra; srlat. c o p h i a, c o p h i u m. U starijem jeziku. Přepušti, koteri v kofiome služe. Perg. II t. 40 § 2. Mažuranić IV 518.

*** Kohabitacija** ž zajedničko stanovanje; od lat. c o h a b i t a t i o. U naše doba, posebno kad je govor o zajedničkom stanovanju muža i žene (isp. Kod. kan. 1128); kad se zabranjuje klericima boraviti pod istim krovom sa ženama (kan. 133). Isp. Diz. mor. 273.

Kokulica ž isto što tonsura. ARj postanak riječi dovodi u vezu s lat. c u c u l l a, tal. c o c o l l a (kukuljica), tal. c o c u z z o l o (tjeme) i kauka (v. TG 129 s.).

Kolar m dio haljine svjetovnih svećenika koji se nosi oko vrata; srlat. (i tal.) c o l l a r e — ovratnik, ogrlica (collum — vrat). Isp. Du Cange I 1049; Forcellini II 268; Petrócchi s. v. collare; Cr., Pr. 37; Rog. 183.

Koleda ž nar. pjesma što je mladež pjeva božićnih dana (redovno uoči Božića i Nove godine) ili u kojoj drugoj prigodi (npr. u vezi s proslavom mjesnoga patrona, s biranjem seoskog kralja i sl.) idući od kuće do kuće, da domaćinu i ukućanima izrazi dobre želje i od njih primi darove. Naziv je, kao i sam običaj, poznat svim slavenskim narodima, a potječe od lat. izraza k a l e n d a e, koji je k nama došao neposredno ili možda **grčkim (kalandai), odn. romanskim** posredništvom. Isp. Du Cange II 959; Miklošić, Fremdw. DAW XV 99; Vasmer, Izv. XII 244; Meillet, Études I 186; Krek 278 s., 828 s.; Brückner 205 s.; Matzenauer 208 s.; ARj s. v. koleda i kolenda; Milčetić I., Koleda u južnih Slavena. Zbornik za nar. život i običaje XXII 1 - 124; Skok, Bilješke iz rječnika balkanskog latiniteta. Živa antika IV (Skoplje 1954) str. 184 ss.; Cvitanović V., Dva priloga o »biranju kraljeva« u Dalmaciji. Zbornik za nar. život i običaje XXXV 41 s. V. koledo, koledva, kolenda.

Koledar m isto što kalendar (Št. I 342); isto što koleđanin (ARj).

Koledarnik m onaj, koji piše i izdaje koledare (ARj).

Koledarski pr. što se odnosi na koledare.

Korednica ž božićna zdravica. Govori se u Srbiji (ARj).

Koledo s isto što koleda; zatim dar koji se dobiva na Novu godinu; crkvene pjesme — antifone, koje se pjevaju u crkvi posljednjih dana adventa, a počinju sa **O** (ARj).

Koledovati — isto što kolendati (ARj).

Koledski pr. što pripada koledi (ARj).

Koledva ž isto što koleda. Govori se u Istri (Jardas 31).

Koledvač m isto što koleđanin (ARj).

Koledvati — isto što kolendati. Govori se u Istri (Jardas 31).

Koledž, koleđ m isto što kolegij; lat. c o l l e g i u m, tal. c o l l e g i o. U naše doba.

Koleđanin m tko s drugima pjeva kolede. U naše vrijeme. V. koledar, koledvač, kolendar.

Kolegij m zbor, društvo, družba, ustanova, zavod . . . (lat. c o l l e g i u m); posebno: zbor kardinala (Sacrum Collegium — Sveti zbor. — Isp. Kod. kan. 321) i drugih prelata (biskupa i dr.) na papinu dvoru (isp. Diz. lit. 116); redovnička kuća (npr. kod isusovaca); sjemenište (npr. kod franjevaca) itd. Rog. 160, 236, 505. V. koledž.

*** Kolegijalan** pr. zboran, udružen . . .; lat. c o l l e g i a l i s (od collegium. — V. kolegij). Često kao atribut uz izraz »moralna osoba — persona moralis« (isp. Kod. kan. 99 ss.). Naime, moralne osobe — personae morales u Katoličkoj crkvi mogu biti kolegijalne, zborne (collegiales) i nekolegijalne, nezborne (non collegiales). Kod kolegijalnih (zbornih) moralnih osoba dolaze u obzir u prvom redu naravne ili fizičke osobe, koje zajedno sačinjavaju moralnu ili pravnu osobu (redovnička zajednica, bratovština, nabožna društva). Kod nekolegijalnih (nezbornih) moralnih osoba promatra se u prvom redu zgrada, ustanova, gdje se skuplja i djeluje stanoviti broj vjernika, prema svrsi za koju je dotična ustanova osnovana (crkv. zgrade, sjemeništa, škole, bolnice, sirotišta). Isp. Cr., Pr. 29; Rog. 160, 161. V. kolegijatan.

* **Kolegijatan** pr. isto što kolegijalan; lat. collegiatus. U naše doba (Kn. 73).

* **Kolekta** ž prinos, skup; milostinja, što se na kršć. sastancima kupi za potrebe Crkve ili vjernika (isp. DjA. 24, 17; Rim. 15, 26 ss.); sam sastanak, skup vjernika na molitvi i žrtvi; posebna misna molitva što se moli nad skupljenim pukom; lat. collecta — skupljanje, prinos... (colligere — sabrati, sakupiti). Isp. Du Cange I 1052 ss.; Forcellini II 269; Lex. II 1013; VI 76; Diz. lit. 116. U naše doba (Sch.-P. 380 s.; Kn. 268).

* **Kolektarij** m crkvena knjiga u kojoj su kolekte i druge molitve; lat. collectarium (skup, zbirka). U novijih pisaca (Kn. 42).

* **Kolenda** ž pjesma što se pjeva uoči Božića, Nove godine... (v. koleda); zatim (obično u mn.: kolende) dar što ga djeca prime na Novu godinu za čestitanje; Nova godina. — U starije vrijeme (ARj) i danas u Dalmaciji (Š).

Kolendar m isto što koleđanin (ARj).

Kolendati — pjevati kolende; čestitati kome o Novoj godini. U starijih pisaca (ARj) i danas u Dalmaciji (Š). V. koledovati, koledvati, kolendrati.

* **Kolendrati** — isto što kolendati. U Vrbovskom na Hvaru (Š).

* **Komemoracija** ž spomen, slavljenje, svetkovanje blagdana; posebna molitva u oficiju i misi, kao spomen sveca — svetkovine, koja se svetkuje zajedno s drugom, glavnom svetkovinom dana; lat. commemoratio — spomen, spominjanje (Diz. lit. 118). U naše doba (Sch.-P. 269; Kn. 183 s., 331; Gjanić 9 ss.).

* **Komemorirati** — sjetiti se sveca, svetkovine; izmoliti molitvu u čast sveca, svetkovine, koja se slavi s drugom svetkovinom (v. komemoracija); lat. commemorare — sjetiti se, spomenuti se (Sch.-P. 249).

* * **Komenda** ž davanje prihoda jedne crkve ili samostana nekome tako da se, kad njega nestane, prihodi vraćaju crkvi ili samostanu; srlat. commenda (što je nekome povjereno na čuvanje). Isp. Du Cange I 1105 ss.; Kod. kan. 1412; Cr., Pr. 270.

Komendatar m osoba koja prima komendu; lat. commendator, tal. commendatario (ARj s. v. komendatar; Ostojić 82. — V. komenda).

* **Komendataran** pr. što se odnosi na komendatara; crkv. lat. commendatarius, tal. commendatario. U novije doba (Ostojić 82. — V. komenda).

* **Komensal, komenzal** m svećenik koji stoji uz župnika, biskupa; ponešto mu pomaže, s njim se hrani, a nije mu pravi pomoćnik; lat. commensalis (tal. commensale) — koji je pozvan na objed, koji sjedi za istim stolom (isp. Petrócchi s. v. commensale). U novije vrijeme, npr., među franjevcima u Bosni (isp. još Slavija XXV 2, 342).

* **Komesar** m osoba kojoj je povjerena kakva crkvena služba; lat. commissarius, tal. commessario (povjerenik). Vrlo obično kod starijih pisaca od XV st. (ARj), a i danas, npr. kod franjevaca: Komesar Svete Zemlje — Commissarius Terrae Sanctae (Reg. Const. art. 471 i dr.), komesar za Treći red — commissarius pro Tertio ordine (art. 648)..., V. komisar.

* **Komesarijat** m služba, ured, trajanje i područje vlasti, mjesto boravka komesara; manja redovnička pokrajina (u Franj. redu), ovisna o nekoj provinciji (Reg. Const. art. 338); povjereništvo koje sabire milostinju za očuvanje sv. mjesta (art. 622)...; crkv. lat. commissariatus, tal. commessariato (povjereništvo). V. komisarijat.

Komisar m isto što komesar (ARj).

Komisarijat m isto što komesarijat (ARj).

* **Komitiva** ž prihod koji se prima radi sudjelovanja kod nekih crkvenih funkcija; tal. comitiva — društvo, pratnja, povorka. U naše doba (Rog. 471).

Komka ž isto što komunion. U makedonskim i istočnosrpskim dijalektima. V. komkati.

Komkanje gl. im. od komkati, pričest. U starijem crkv. jeziku (isp. stsl. kom'kanije). Miklošić, Term. DAW XXIV 31.

Komkati (se) — pričestiti (se); lat. communicare, stsl. kom'kati se. U starijem crkv. jeziku (ARj; Miklošić, Term. DAW XXIV 31; Slovo — Vajsov Zbornik. Zagreb 1957. Str. 102 s.). V. komunikati.

* **Kompenzacionist(a)** m tko pristaje uz kompenzacionizam; crkv. lat. compensationista. U novije vrijeme (Ž. I 327).

* **Kompenzacionizam** m moralni sistem koji traži da u slučaju primjene probabilističkoga načela praktična korist nadoknadi eventualnu štetu, ili da relativno velika potreba opravda postupak po načelu probabilizma (Ž. I 300 i 326 s.; Diz. mor. 1357); crkv. lat. compensationismus (isp. compensatio — izravnavanje). V. sistem.

* * **Kompetenat** m (u starije vrijeme) onaj kojemu je prošlo vrijeme kušnje te se je prijavio biskupu za svečano krštenje; lat. competens (competere — iskati, biti sposoban). Isp. Kn. 192; Sch.-P. 666.

* **Kompletor** m isto što kompletorij. U novijih pisaca (Sch.-P. 245).

* **Kompletorij** m kanonski čas kojim se dovršuje oficije (v. brevijar i oficij); lat. completorium (completorius — završni; complere — dovršiti, dopuniti). Prvi se put spominje kod sv. Bazilija (IV st.). Isp. Du Cange I 1137; Forcellini II 329; Cabrol III 2, 2467 ss.; Kn. 333 s.; Sch.-P. 461. V. kompletor, komplita,, kumplit, kumplita.

Komplita ž isto što kompletorij; tal. compieta. Od XVI st. (ARj), a čuje se i danas.

* * **Komun** m dio brevijara (v. brevijar i oficij) i misala (v. misal), u kojem su obrasci, molitve zajedničke za pojedine skupine svetaca; lat. commune (Commune Sanctorum, C. Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum...; od pr. communis, e — što je opće, zajedničko). Isp. Diz. lit. 120. U naše doba. V. proprij.

* **Komunija** ž kratka molitva što se moli u misi poslije pričesti; lat. communio — pričest. U novije vrijeme (Sch.-P. 414).

Komunion m i ž pričest; lat. communio, tal. comunione. U starijem jeziku (ARj). V. komka, komkanje, komunijun, kuminion.

* **Komunijun** m isto što komunion. U Blatu na Korčuli (Š).

* * **Komunikacija** ž zajedništvo, sudjelovanje (lat. communicatio); posebno način na koji su redovnici stjecali povlastice (per communicationem — kad povlasticu primi jedan red, imaju je i drugi redovi. — Isp. Kod. kan. 64, 613; Diz. mor. 113); sudjelovanje katolika u obredima nekatoličkoga bogoštovlja (communicatio in sacris. — Isp. Diz. mor. 294). U naše doba.

Komunikati — pričestiti se; lat.-tal. communicare. U starije doba (ARj). V. komkati (se).

* **Koncelebracija** ž zajedničko govorenje mise, kao što to čine novoređenici — mladomisnici i biskup na dan ređenja; lat. concelebratio (Kn. 293, 299).

* **Koncelebrirati** — zajednički govoriti misu; lat. concelebrare — zajedno slaviti, štovati, svetkovati (v. koncelebracija). Kn. 300.

* **Koncil** m sastanak vjernika, svećenika, biskupa, na kojem se raspravlja o različnim crkvenim pitanjima (o disciplini, o vjeri, o moralu); lat. concilium — sastanak, skup (Du Cange I 1145 s.; Forcellini II 347 s.). Današnje crkveno pravo razlikuje: opći koncil (concilium oecumenicum) na kojem se sastaju svi biskupi svijeta, a predsjeda sam papa osobno ili preko zamjenika (kan. 222 ss.); plenarni koncil (c. plenarium) koji drže biskupi više crkvenih pokrajina, uz dopust pape i pod predsjedanjem papina legata (kan. 281 ss.); provincijalni koncil (c. provinciale) koji se drži u pojedinim crkvenim pokrajinama (kan. 283 ss.). U novijih pisaca (Sch.-P. 549; Ž. I 242; Rog. 234). V. koncilij, končilij, sinod — TG 191.

Koncilij, koncilijum m isto što koncil. U starijem jeziku (ARj).

Končilij, končilio m isto što koncil; lat. concilium, tal. concilio. U starije doba (ARj).

Kondicija ž uvjet pod kojim se smije dijeliti — primati sveti sakramenat; lat. conditio — pogodba, uvjet, okolnost. U novije vrijeme. V. kondicion.

Kondicion m i ž isto što kondicija; lat. conditio, tal. condizione. U starijih pisaca. Imalo bi se (krštenje) ponoviti posli pogibili s ugovorom ili kondicionom: ako nisi kršten... Dobretić 26 itd.

* * **Konferencija** ž sastanak na koji se okupljaju svećenici ili biskupi da vijećaju o crkvenim pitanjima (deka-

natske ili pastoralne konferencije — sastanci biskupskoga grada ili jednoga dekanata; biskupske konferencije — sastanci biskupa jedne crkvene pokrajine); srlat. c o n f e r e n t i a (isp. conferre — sabirati, prinositi, vijećati, dogovoriti se), tal. c o n f e r e n z a (isp. Du Cange I 1161; Forcellini II 371; Kod. kan. 131, 448). U novije vrijeme (Rog. 249; Cr., Pr. 69). V. korona.

Konfesija ž priznanje, ispovijedanje, vjera (lat. c o n f e s s i o); zatim: priznanje, očitovanje grijeha u sakramentu ispovijedi; posebna molitva što se moli u određenim prigodama, pa i prije ispovijedi (Confiteor); ispovijedanje vjere riječima ili mučeništvom (confessio fidei); mučeništvo; predjel crkve kod oltara gdje se čuvaju relikvije svetaca (Du Cange I 1162 s.; Forcellini II 372). U novije doba (isp. Sch. - P. 52). V. konfešion.

Konfesionalan pr. što pripada konfesiji — vjeri (v. konfesija); lat. c o n f e s s i o n a l i s (Rog. 358; Bel. I 101).

Konfesur m tko javno riječju i životom ispovijeda vjeru; ispovjednik, priznavalac; lat. c o n f e s s o r, tal. c o n f e s s o r e. U starijem jeziku (ARj).

Konfesurija ž ispovjedaonica; tal. dijal. c o n f e s s o r i a. U starijih pisaca (ARj).

Konfešati (se) — ispovjediti (se); tal. c o n f e s s a r s i. Govori se u Istri (ARj).

Konfešion m i ž ispovijed; lat. c o n f e s s i o, tal. c o n f e s s i o n e (v. konfesija). Govori se u Istri.

* **Konfirmant** m tko prima sakramenat potvrde, potvrđenik; lat. c o n f i r m a n s (part. prez. od confirmare — potvrditi. V. berma).

* **Konfrater** m osoba koju redovnička zajednica, zbog posebnih zasluga, dobročinstava, imenuje svojim subratom, tj. dionikom svojih duhovnih dobara; lat. c o n f r a t e r — subrat, drug (con mj. cum — s; frater — brat). Isp. Du Cange I 1168; Forcellini II 381. U naše doba. V. kumfratar.

***Kongregacija** ž skupljanje, združivanje, zbor; lat. c o n g r e g a t i o. Posebno taj naziv imaju ustanove (sacrae congregationes) koje sačinjavaju Rimski Dvor (Curia Romana) pomoću kojih papa upravlja Crkvom. Pravim osnivačem ovih ustanova može se nazvati Siksto V, koji je sve crkvene poslove (ustan. »Immensa« od 22. I 1588) razdijelio

na 15 kongregacija poput ministarstava u državama. Tokom vremena mijenjao se njihov broj i djelokrug. Posljednju važnu promjenu proveo je Pijo X (ustan. »Sapienti consilio« od 29. VI 1908. Isp. Kod. kan. 242 ss.). — Zatim, tako se još zove: redovnička zajednica (congregatio religiosa) u kojoj se polažu samo jednostavni zavjeti, bilo vječni bilo privremeni (kan. 488 ss.); vjersko udruženje koje ima pravo sebi pridružiti druga udruženja iste vrste (kan 720); sastanak, vijećanje starješinstva u nekim redovničkim zajednicama (npr. kod franjevaca: generalna i provincijalna kongregacija — congregatio generalis et provincialis. — Reg. Const. art. 410, 482). Isp. Lex. VI 123 ss. U novijih pisaca (Rog. 231, 493, 504, 584; Cr., KP II 2, 8; Sch. - P. 746 . . .). V. kongregacion.

* **Kongregacion** m i ž isto što kongregacija. U starijih pisaca (v. difinitorij).

* **Kongreganist(a)** m član pobožnog udruženja, kongregacije (v. kongregacija); crkv. lat. c o n g r e g a n i s t a. U naše vrijeme (Š).

* **Kongreganistica, kongreganistkinja** ž članica kongregacije (v. kongreganist). U naše doba (Š).

* **Kongres** m sastanak, razgovor, skup; posebno sastanak katoličkih učenjaka, vjernika, svećenika; svečana euharistijska proslava (euharistijski kongres); vijećanje redovničkih starješina (npr. kod franjevaca: kapitularni kongres — congressus capitularis. — Reg. Const. art. 478); lat. c o n g r e s s u s (Diz. lit. 125). V. Sch. - P. 48 i dr.

* **Kongresist** m tko sudjeluje na kongresu (v. kongres); crkv. lat. c o n g r e s s i s t a. U naše vrijeme.

* **Kongrua** ž doprinos što ga državna vlast daje za uzdržavanje dušobrižnika; lat. c o n g r u a (sc. sustentatio) — pristojno uzdržavanje (pr. congruus — prikladan, zgodan, primjeran). Isp. Forcellini II 379 s.; Cr., Pr. 100; Sch. - P. 361; Rog. 315, 336, 355.

* **Konklave** ž mn. soba, odaja, koja se može zaključati; posebno odaje u koje se skupe kardinali da biraju novoga papu; lat. c o n c l a v e (con mj. cum — s; clavis — ključ). Isp. Du Cange I 1149. U naše doba (Bel. I 183; Cr., KP II 1, 124).

* **Konkluzija** ž završetak službenih crkvenih molitava (npr. Po Gospodinu našem Isusu Kristu...); lat. conclusio — zaključak. U naše doba.

* **Konkordat** m trajni ugovor između Crkve i države; lat. concordatum (concordare — slagati se, skladovati). Kao najstariji spominje se Wormski konkordat iz god. 1122, kojim je dokrajčena borba oko investiture (Lex. VI 133 ss.; Bel. I 10; Rog. 54 ss.; Cr., Pr. 9).

* **Konkubina** ž žena koju netko ima, a nije mu zakonita žena; lat. concubina — suložnica, priležnica. U naše vrijeme.

* **Konkubinarac** m čovjek koji ima nezakonitu ženu; lat. concubinarius — suložnik, priležnik.

* **Konkubinat** m stanje u kojem se nalaze konkubinarac i konkubina; lat. concubinatus — suložništvo, priležništvo (isp. Du Cange I 1, 150; Forcellini II 358). U naše vrijeme.

* **Konkurencija** ž U bogoslužju nastaje k., kada blagdani padnu u dane koji slijede neposredno jedan iza drugoga, pa se njihove službe (oficija) sastaju u vesperama, i tada valja znati kada svršava prva služba, a kada počinje druga, te kako treba urediti prve i druge vespere (v. okurencija); lat. concurrentia (concurrere — stjecati se, sastati se, sudariti se). Isp. Diz. lit. 122; Sch.-P. 264; Kn. 126.

Konsangvinitad ž rod po krvi, srodnost; rodstvo koje prema crkv. pravu (kan. 1076) do trećega koljena priječi valjano sklapanje ženidbe; lat. consanguinitas. U starijih pisaca (Kašić 240). Isp. afinitad.

Konsakracion m i ž isto što konsekracija; tal. consacrazione. U starijih pisaca (ARj).

Konsakrati, konsakravati, konsakrivati — isto što konsekrirati; tal. consacrare. U starijem jeziku (ARj).

* **Konsekracija** ž posvećenje; posveta osobe, stvari, mjesta (lat. consecratio); posebno posveta biskupa (Kn. 297), pretvorba preko mise (Kn. 205; Sch.-P. 355). Isp. Du Cange I 1177; Forcellini II 405; Cabrol III 2, 2579 ss. V. konsakracion.

Konsekrati — isto što konsekrirati. U starije doba (ARj).

* **Konsekrativan** pr. onaj ili ono što posvećuje; lat. consecrativus. U novijih pisaca (Kn. 251). V. konsekratoran.

* **Konsekrator** m tko posvećuje; osobito biskup koji posvećuje novoga biskupa; lat. consecrator — posvetitelj (Sch.-P. 33; Kn. 298 i passim).

* **Konsekratoran** pr. isto što konsekrativan; lat. consecratorius. U naše doba (Kn. 249).

* **Konsekrirati** — posvetiti; lat. consecrare (uzeti nešto od ljudske porabe i opredijeliti za svetu svrhu, posvetiti), njem. konsekrieren (v. konsekracija). U naše vrijeme (Sch.-P. 323, 358). V. konsakrati, konsekrati.

Konsenčati — hotimično, slobodnom voljom pristati na zlo, na grijeh; lat.-tal. consentire — slagati se, pristati. U starijih pisaca (ARj).

* **Konsideracija** ž isto što meditacija; lat. consideratio. U novije vrijeme (Nova Manreza 193).

* **Konsignacija** ž mazanje svetim uljem i pravljenje znaka križa kod potvrde; crkv. lat. consignatio (isp. consignare — zapečatiti, utvrditi pečatom, udariti pečatom). U novijih pisaca (Kn. 198).

Konsijencija ž svijest, savjest; spoznaja i sud o onome što je dobro, a što je zlo; lat. conscientia. U starije vrijeme (ARj). V. konšencija, kunšijencija, kušenca.

Konsistorij, konzistorij m vijeće, sastanak kardinala pod predsjedanjem pape (može biti tajan, javan ili polujavan); vijeće koje biskupu pomaže u upravi biskupije (članovi su kanonici ili konsultori, a mogu biti i drugi svećenici); lat. consistorium (mjesto gdje se ljudi sastaju; mjesto gdje bi rimski car držao vijeće i raspravljao o državnim poslovima; zatim samo vijeće rimskoga cara; sastanak svećenika, biskupa, kardinala). Isp. Du Cange I 1183; Forcellini II 416; Lex. VI 158 s.; Kod. kan. 233. — U novijih pisaca (Cr., Pr. 55; Rog. 229, 279; Bel. I 181, 247; Kn. 102).

* **Konsistorija** ž svećenički sud u pravoslavnoj Crkvi (isp. Naš jezik I 150; Rog. 383); lat. consistorium (v. konsistorij).

* **Konsistorijalac** m član konsistorija; od lat. consistorialis (v. konsistorijalan), s nastavkom — ac. U naše doba (Cr., KP II 1, 201).

* **Konsistorijalan, konzistorijalan** pr. što se odnosi na konsistorij, što pripada konsistoriju (lat. c o n s i s t o r i a - l i s); osobito u nazivu jedne kongregacije: Konsistorijalna kongregacija — Congregatio Consistorialis (Kod. kan. 248; Rog. 232; Ž. I 242); u vezi s nazivima nadarje (beneficium) i služba (officium): konsistorijalna nadarja — beneficia consistorialia (koja se podjeljuju u konsistoriju), nekonsistorijalna nadarja — b. non consistorialia (koja se daju izvan konsistorija. — Isp. kan. 260, 1411; Rog. 189; Cr., Pr. 270).

Konstitucija ž. odluka, odredba, ustanova...; lat. c o n s t i t u t i o. Posebno se tako zovu: najsvečanije papino pismo koje sadrži zakon (Apostolska Konstitucija — Constitutio Apostolica), a može biti upravljeno cijeloj Crkvi ili pojedinim pokrajinama, biskupijama, redovničkim zajednicama... (Kod. kan. 1125; Herman 178; Rog. 23; Cr., KP I 122); ustanove, pravila (constitutiones), prema kojima se upravlja redovn. zajednica, kaptol i dr. (Kod. kan. 593; Rog. 322; Ž. I 224; Kn. 73). V. konstitucion, konštitucija.

* **Konstitucion** m i ž isto što konstitucija; tal. c o s t i t u z i o n e. U starije doba (ARj).

* **Konsumirati** — pričestiti se tako da se potroše sve hostije; lat. c o n s u m a r e (pojesti, potrošiti); njem. k o n s u m i e r e n. U naše vrijeme (Sch. - P. 358).

Konšencija, konšijenca, konšijencija ž isto što konsijencija; lat. c o n s c i e n t i a, tal. c o s c i e n z a. U starijem jeziku (ARj).

* **Konštitucija** ž isto što konstitucija (Bel. I 6).

* **Kontemplacija** ž duhovno razmatranje, kod kojega netko po vjeri nutarnjim pogledom gleda i promatra ono što se tjelesnim pogledom ne može vidjeti; lat. c o n t e m p l a t i o — gledanje, razmišljanje, motrenje, duševno promatranje (isp. Forcellini II 440 s.). V. kontemplacion, meditacija.

Kontemplacion m i ž isto što kontemplacija; lat. c o n t e m p l a t i o, tal. c o n t e m p l a z i o n e. U starijem jeziku (ARj).

Kontemplanje gl. im. od gl. kontemplati; isto što kontemplacija (lat. - tal. c o n t e m p l a r e — razmišljati). U starije doba (ARj).

Kontemplativ pr. koji razmišlja, koji je sklon razmišljanju; lat. c o n t e m p l a t i v u s, tal. c o n t e m p l a t i v o. U starijih pisaca (ARj). V. kontemplacija, kontemplativan.

Kontemplativac m tko razmišlja; lat. c o n t e m p l a t i v u s (v. kontemplacija i kontemplativ). U starijih pisaca (ARj), a čuje se i danas.

* **Kontemplativan** pr. isto što kontemplativ; od lat. c o n t e m p l a t i v u s. U novije vrijeme (Cr., Pr. 105; Bajić 70).

Kontemplativica ž duša (ili žena) koja razmišlja (v. kontemplacija, kontemplativ). U starije doba (ARj).

* **Kontrahent** m tko sklapa sakramenat ženidbe; lat. c o n t r a h e n s (part. prez. od contrahere — ugovoriti, sklopiti, pogoditi...). U novijih pisaca (Sch. - P. 639).

* **Kontricija** ž savršeno kajanje i bol za grijehe (grešnik se kaje što je uvrijedio Boga, a ne samo zato što je zaslužio pakao i sl.); lat. c o n t r i t i o. U naše vrijeme. V. kontricion, atricija.

Kontricion m i ž isto što kontricija; lat. c o n t r i t i o, tal. c o n t r i z i o n e. U starijem jeziku (ARj).

Kontroversija ž raspravljanje bogoslova o prijepornim pitanjima; lat. c o n t r o v e r s i a — pravdanje, prepiranje, raspravljanje na sudu, u školi (isp. Forcellini II 459; ARj s. v. kontroversija; Rog. 340, 501).

Konven(a)t m mjesto gdje se skupljaju, gdje žive redovnici, samostan; lat. c o n v e n t u s (sastanak, skup; sastanak vjernika, redovnika; samostan), tal. c o n v e n t o (isp. Du Cange I 1205; Forcellini II 467). U naše vrijeme (Sch. - P. 401; Bel. I 223). V. kumven(a)t, kunven(a)t.

1. **Konventual** pr. isto što konventualan; lat. c o n v e n t u a l i s, tal. c o n v e n t u a l e (v. konvenat). U starijih pisaca (ARj).

2. **Konventual** m isto što konventualac (Ovi redovnici male braće niki jesu od obsluženja, a niki od odpuštenja kakono konventuali. A. d. Costa I 110. Medju bratjom od obsluženja i konventuali velika razlikost biše u načinu življenja i obsluženja. P. Filipović 26); konventualna misa (Croatia sacra II 4, 236).

* **Konventualac** m član Franj. konventualskog reda koji se lat. zove Ordo fratrum minorum conventualium. U novije doba (Cr., KP II 2, 6). V. 2. konventual.

* **Konventualan** pr. što se odnosi na konvenat; samostanski (lat. — c o n v e n t u a l i s, tal. c o n v e n t u a l e). Osobito često o misi, kojoj treba da prisustvuju svi članovi samostana, kaptola (konventualna misa — missa conventualis). Danas obično (Št. I 357; Rog. 295; Sch. - P. 363; Bel. I 287). V. 1. konventual.

* **Konvers** m redovnik koji se bavi svjetovnim poslovima i na službu je drugim redovnicima (svećenicima); srlat. c o n v e r s u s (koji se obratio na kršć. vjeru, koji u odraslim godinama ostavlja svijet i dolazi u samostan), tal. c o n v e r s o (brat laik, redovnik podvornik). Isp. Du Cange I 1206; Forcellini II 468 s. U naše doba (Rog. 522).

* **Konversa** ž redovnica koja je na službu drugim redovnicama; tal. c o n v e r s a (v. konvers).

* **Konversacija,** * **konveršacija** ž zajednička zabava u samostanima (npr. kod franjevaca), razgovor redovnika poslije objeda i večere; lat. c o n v e r s a t i o — zajednički način života, samostanski život, razgovor, zabava (isp. Du Cange I 1206; Forcellini II 468 s.).

* **Konvertirati** — obratiti se na katoličku vjeru ili na bolji kršćanski život (v. konvertit).

* **Konvertit(a)** m tko se obraća na katoličku vjeru ili od grešna života na bolji život; tal. c o n v e r t i t o (isp. gl. convertirsi — obratiti se; lat. c o n v e r t e r e — obratiti, okrenuti, promijeniti). V. Sch. - P. 731.

* **Konverzija** ž obraćenje na katoličku vjeru, na bolji život; lat. c o n v e r s i o. U naše doba (Š).

Konvik(a)t m ustanova, kuća, u kojoj mladež (pod vodstvom svećenika, redovnika) živi zajedničkim životom radi odgoja i nauka; lat. c o n v i c t u s — zajedničko življenje (Rog. 536).

* **Konzultor, konsultor** m savjetnik pape, biskupa, redovničkih starješina... (lat. c o n s u l t o r). Posebno to ime nose svećenici, koje imenuju biskupi kao svoje savjetnike, u biskupijama gdje se ne može uspostaviti ili obnoviti stolni kaptol kanonika (kod nas, npr., u mostarskoj, banjalučkoj

biskupiji). Isp. Kod. kan. 423 s. — U novijih pisaca (Rog. 231, 298; Cr., KP I 1, 109; II 1, 200).

* **Kooperator** m svećenik koji pomaže župniku; lat. c o o p e r a t o r — pomoćnik (isp. Kod. kan. 476). U naše vrijeme (Rog. 179). V. vikar.

* **Kooperatura** ž dio župe kojim upravlja kooperator (v. ekspozitura). U novije doba (Rog. 320).

* **Korizam** m isto što korizma. Govori se u Istri (Jardas 51).

Korizma ž četrdesetdnevni post koji je od najstarijih vremena ustanovljen na uspomenu Isusova 40-dnevnog posta (Mat. 4); lat. q u a d r a g e s i m a (quadragesimus — četrdeseti), rom. c a r i s m a. U početku je kršćanstva bilo više postova koji su trajali 40 dana, osobito prije velikih kršćanskih svetkovina: Božića, Uskrsa i dr. Kasnije ostaje samo korizma pred Uskrs. Broj dana nije uvijek tačan i jednak u svim krajevima s obzirom na to da se u nedjelju ne posti. Tokom vremena razlika je i u kakvoći i u količini hrane (ARj. s. v. korizma; Cr., Pr. 257; Kn. 186 i passim). V. korizam, kvadragena, kvadragezima.

Korizmen pr. što pripada korizmi. Od XV st. (ARj).

Korizmenik, korizmenjak m knjiga korizmenih propovijedi (ARj).

Korona ž ures glave, vijenac, kruna; klerička tonsura; krunica (Sch. - P. 297); sastanak svećenstva u biskupskom gradu ili u pojedinim dekanatima, na kojem se vijeća i raspravlja o različitim bogoslovnim pitanjima (Rog. 179, 308; Cr., Pr. 35); lat. - tal. c o r o n a (isp. Du Cange I 1224; Forcellini II 489; Reg. Const. art. 104). V. konferencija, rosarij, tonsura.

Korosante, krosante ž. mn. svetkovina Tijelova; lat. c o r p u s s a n c t u m, tal. c o r p o s a n t o (sveto tijelo). Od XVIII st. u Dubrovniku (ARj).

Korporal, korporao, korpurao m četverouglasta bijela tkanina (oko 50 x 50 cm) na kojoj preko mise stoji hostija i kalež; lat. - tal. c o r p o r a l e (corporalis — tjelesni, corpus — tijelo). Isp. Du Cange I 1231; Forcellini II 490; Lex. VI 214 s.; Diz. lit. 133. U starije vrijeme dolaze sva tri oblika (ARj), a danas je običan samo prvi (Sch. - P. 317; Kn. 107).

Koruna ž kruna, vijenac; posebno vijenac slave na nebu, vijenac mučeništva i sl.; lat. - tal. c o r o n a. U starijih pisaca od XV st. (ARj). V. korona.

Korunica ž (dem. od koruna) mali vijenac, kruna; isto što rosárij, tonsura. Od XV st. (ARj).

Košulja ž isto što alba; srlat. c a s u l a (v. kasula. Isp. ARj s. v. košulja). Naglavnik, košulja, pas, naručnik, navratnica oliti štola, planita. Kadčić 85. Misnu košulju spominje već kartažki sabor IV (398) kano obće poznatu crkvenu odjeću. Št. I 428.

Kota ž bijela haljina, koja seže do pojasa ili nešto niže, a nose je svećenici i klerici (podvornici) kod nekih crkvenih obreda; srlat. c o t a, tal. c o t t a (Du Cange I 1245 s.; Diz. lit. 134 s.; Petrócchi s. v. cotta). Ima nositi svarhkožnicu ... oli kotu. Kadčić 32. Kratka košulja ... s pokraćenimi širokimi rukavi zove se kota. Št. I 437. V. roket.

* **Kredo** s početna riječ i naziv za molitvu, obrazac, koji sadrži glavne istine vjere (Apostolsko vjerovanje, Nicejsko vjerovanje ...); lat. c r e d o — vjerujem (Diz. lit. 135 s.). U novije doba (isp. Sch. - P. 386).

Krivorota ž, **krivorotstvo** s kriva kletva; od kriv i rota (v. 3. rota). ARj; Par. V. perjurija.

Krivorotac, krivorotnik m krivorotan čovjek (ARj).

Krivorotan pr. koji se krivo zaklinje; od kriv i rota (v. 3. rota). ARj; Par.

Krivorotnica ž krivorotna žena (ARj; Par.).

Križ m oruđe Isusove muke (kojemu se liturgijsko štovanje iskazuje od najstarijih vremena); znak koji se već od apostolskih vremena pravi rukom na sebi, nad drugom osobom, nad predmetima ... (u Istočnoj crkvi čini se stisnutom pesnicom, a tiče se čelo, prsa i desno rame; na Zapadu se s ispruženih pet prsta tiče čelo, prsa i oba ramena); vjera, crkva (kojima je križ simbol); nevolje, teškoće (koje kršćanin ima ustrpljivo podnositi) ...

O postanku naše riječi »križ« vrlo se mnogo pisalo. Svi se slažu da je postala od lat. c r u x. Ali lat. naziv nije k nama došao neposredno. Stoga naš oblik neki izvode od stnjem. c h r u z i ili c h r i u z i (Miklošić), drugi opet iz romanskih oblika: c r o c e, k r o g e — k r o ž e ili (najvjerojatnije) gornjoital. dijal. c r u c e. U stsl. jeziku ima oblik križ', ali on ne dolazi u najstarijim spomenicima, nego mjesto njega susrećemo kr'st'. I danas pravoslavni Slaveni imaju »krst«, dok zapadni Slaveni i južni Slaveni katolici (od starine) imaju »križ« (isp. Du Cange I 1271; Forcellini II 525 s.; Cabrol III 2, 3046 ss.; Lex. VI 242 ss., 255 ss., 261 ss., 265 ss.; Miklošić, Fremdw. DAW XV 95, 102; Jagić 203, 231; Jireček, Die Romanen ... DAW 48, 36 s.; Kiparsky 115; Bartoli 48; Meillet, Études I 182; Skok, RESl V 14, 18; VII 187; ARj; Kn. 114 i dr.).

Križan pr. što pripada križu (ARj; Št. I 517; Kn. 86; Bajić 75).

Križar m vojnik, vitez (u srednjem vijeku) koji je išao u Palestinu osloboditi Isusov grob. V. križnik.

Križarica ž isto što biret. Tako se zove jer ima gore oblik križa. U novije doba (Cr., Pr. 58).

Križarski pr. što pripada križarima (Sch. - P. 474). V. križnički.

Križati, križiti — činiti znak križa (ARj; Kn. 114).

* **Križec** m mali križ (kajk. dem. oblik od križ); blagoslov kuća (u zagrebačkoj nadbiskupiji) koji se obavlja prigodom svetkovine Bogojavljenja, tako nazvan jer svećenik, koji blagoslov vrši, nosi mali križ koji vjernici ljube (Rog. 470).

Križev pr. što pripada križu. U vezi sa »dan« služi kao naziv za neke posebne dane. Tako se »Križevi dnevi« zovu ponedjeljak, utorak i srijeda poslije pete nedjelje po Uskrsu (v. ARj s. v. križev. Isp. rogacioni).

Križevo s svetkovina Uzvišenja sv. Križa (14. IX). ARj.

Križi m mn. isto što Ašenzija. U starijem jeziku (ARj), a i danas u nekim krajevima (npr. u Dalmaciji).

Križnica ž isto što biret. U starijih pisaca (Od potribe je priati i posidovanje vrimenito, koje se prima po pridanju križnice, prstena, ključi i zemlje. A. d. Costa I 246).

Križnički pr. isto što križarski. Poslanja od vojske križničke (»križniske«) za oslobođenje mista sveti novu vrst od reda na svitlost podadoše. A. d. Costa I 96.

Križnik m isto što križar (Na misto bariaka križ nosili su, i zato križnici nazvani jesu. A. d. Costa II 26).

Križonoša, križonošac m tko nosi križ (ARj).

Krmine ž mn. isto što karmina. Govori se u Istri (ARj).

* **Krnoval** m isto što karneval. Govori se u Blatu na Korčuli (Š).

* **Krnjeval** m isto što karneval. Govori se u Dalmaciji (Š).

Kruna ž vijenac; posebno trnovi vijenac kojim je ovjenčan Isus; vijenac nebeske slave; isto što tonsura; lat. c o r o n a. U starijih i novijih pisaca (ARj; Cr., Pr. 37).

Krunica ž molitva koja se sastoji od niza očenaša, zdravomarija ili sl. (v. rosarij); predmet (brojanice) koji se upotrebljava dok se takva molitva moli (ARj; Sch. - P. 474 dr.).

Kruničar m tko pravi krunice (ARj); tko često moli krunicu (Š).

Kruničica ž dem. od krunica (ARj).

Kruniti — ovjenčati; posebno ovjenčati trnjem ili nebeskom slavom. Od XV st. (ARj).

Kuda ž isto što koda (ARj).

Kudonoša m tko nosi kudu (ARj).

Kukulj m dio redovn. odijela koji visi straga, prvotno da zaštiti pleća i glavu kad je kiša ili nevrijeme; srlat. c u c u l l a, c u c u l l u s, c u c u l l i o; grč. kukula, kukulion. Isp. Du Cange I 1287; Forcellini II 530; Lex. VI 289; Cabrol II 2, 2187. Kod monaha Istočne crkve (ARj; Rog. 567). V. kukuljica.

Kukuljica ž isto što kukulj. Kod redovnika Zapadne crkve. Od XVI st. (ARj).

* **Kult** m čin (misa, molitve i dr.) kojim kršćani iskazuju štovanje Bogu, Majci Božjoj i svecima; lat. c u l t u s (isp. Forcellini II 536; Lex. VI 297 s.; Diz. lit. 139; Kod. kan. 1255 ss.). U naše vrijeme (Kn. 180; Ž. II 377).

Kum m (kuma ž) svjedok ponajprije kod krštenja, a onda i kod krizme, vjenčanja . . .; crkv. lat. c o m p a t e r — tko je s nekim otac (com mj. cum — s, pater — otac), jer kum stupa u duhovno srodstvo s onim koji se krsti i prima na se obvezu da će se za novokrštenika brinuti, odgajati ga, ako to roditelji zanemare ili umru. Nije, međutim, jasno kako je od »compater« postalo »kum«. ARj (s. v. kum) misli da se je možda upotrebljavao nekakav duži oblik koji se u brzom govoru skratio (isp. gospodin — gospon; dominus — dum, don; fratar — fra). Du Cange I 1104, 1132; Forcellini II 293, 321; Skok, RESl X 186 ss.

Naši su oblici kum i kuma (ARj s. v. kum; Sch. - P. 502; Cr., Pr. 157 i dr.) s vremenom dobili i šire značenje. Vrlo se često tako zovu međusobno roditelji i drugi članovi obitelji kuma ili kume; a onda prijatelji, prijateljice, znanci. — U Istri (Rovinj) kumovi se zovu oni koji nose mrtvaca na pogrebu (Š). V. botar, fijoca, fijoco, filoco, pijun, piljun, santul, sutal, šantuja, šantul.

Kuma ž žena koja je svjedok kod krštenja, krizme, vjenčanja . . . (v. kum).

Kumašin m augm. od kum. Najčešće dolazi u vokativu i pokazuje osobito prijateljstvo (ARj).

Kumče s dijete kršteno prema kumu, kumi (ARj).

* **Kumfratar** m isto što konfratar. U starijem jeziku. Rečenih' muži imenom' kumfratrov' ovoga reda (1466). Šurmin 251.

Kumfratarstvo s stanje, služba kumfratra. U starije vrijeme (ARj).

Kumica ž dem. od kuma (od XVI st.). U Dubrovniku i u Zagrebu tako zovu seljakinje iz okolice.

* **Kuminion** m i ž isto što komunion. U starijem jeziku (Starine 47, 210).

Kumiti — biti kome kum, zvati koga kumom; pozvati koga da bude kum; moliti, zaklinjati nekoga za nešto. Danas sasvim obično.

Kumovati — raditi kao kum, biti kum (ARj).

Kumovski pr. što pripada kumu ili kumovima.

Kumpar, kunpar m isto što kum; prijatelj; tal. c o m p a r e. U primorskim krajevima (isp. Jardas 94).

Kumplit m isto što kompletorij; lat. c o m p l e t o r i u m, tal. c o m p i e t a. U starije doba (ARj).

Kumplita ž isto što kompletorij; tal. c o m p i e t a. U starijih pisaca (Završnica oliti kumplita. Kadčić 39. Redeći se na priliku u vrime none, nije dužan govorit . . nego samo nonu, večernju i kumplitu. Dobretić 275).

Kumstvo, kumovstvo s osobina kuma; srodnost, veza među kumovima; kumovanje (ARj).

* **Kumulativan** pr. skupan; zajednički; crkv. lat. cumulativus (cumulare — nagomilati, umnožiti, povećati). Redovno u vezi »kumulativno pravo« (ius cumulativum) sa značenjem: jednako, skupno pravo biskupa (ordinarija) i redovničkog starješine nad redovnikom koji je, npr. kao župnik, podložan i biskupu i svome redovničkom starješini (isp. Kod. kan. 631). U novije doba (Rog. 549). V. privativan.

* **Kumven(a)t** m isto što konvenat. U starijem jeziku. Fratar' Filip', priur' s(ve)t(a)go ...s' svoim' kum'ventom' (1451). Šurmin 191.

Kunšijencija ž isto što konsijencija; lat. conscientia, tal. coscienza. U starije doba (ARj).

* **Kunven(a)t** m isto što konvenat. U starijem jeziku: Kako da pride pred' nas' fratar' Stanislav'... u kipi svoem v kipi inih' sveta kun'ven'ta toga kloštra... (1471). Šurmin 267. Da kda bi se služila misa od ku(n)venta..., ki bi pri toi službi ne bil, nima dela (1487). Šurmin 330.

Kupa ž gornji dio kaleža ili sam kalež; srlat. cuppa — čaša. Kod starijih pisaca (Sveta je crkva odredila, da je kupa od zlata oli od srebra ili barem od mida iznutra pozlaćena. Kadčić 88. Otvori svetionicu i izvadivši svetu kupu, u kojoj staju pričestilišta, priveza je oko vrata. 151).

Kupica ž dem. od kupa; gornji dio kaleža (Kupica od kaleža ima biti najmanje srebrna. Dobretić 395).

Kurat m svećenik koji upravlja filijalnom župom (v. filijalan, filijala); župnik; lat. curatus (curare — brinuti se, starati se, upravljati, voditi), tal. curato (Du Cange I 1305; Petrócchi s. v. curato; Rog. 312 s.). Od XVII st. (ARj; Rog. 313).

* **Kuratan** pr. što se odnosi na kurata ili njegovu službu (Rog. 312).

Kuratija ž župa kojom upravlja kurat (capellania curata). Od XVII st. (A. d. Costa I 33; Rog. 312).

Kuratski pr. što se odnosi na kurata ili njegovu službu.

Kurija ž zbornica, vijećnica, skupština... (lat.-tal. curia). Posebno: papin dvor (Curia Romana), uredi koji pomažu papi u upravi Crkve (ispočetka svećenici Rima i

susjedni biskupi, kasnije kardinali i kongregacije. Isp. Kod. kan. 242 ss.; Bel. I 238; Cr., KP II 1, 108); ured koji pomaže biskupu u upravljanju biskupijom (curia dioecesana. Isp. Kod. kan. 363 ss.; Cr., KP II 1, 167), generalu kod upravljanja redom (curia generalis), provincijalu kod upravljanja provincijom (curia provincialis. Isp. Rog. 502). V. Du Cange I 1306 ss.; Forcellini II 549; Lex. VI 310 ss. U Zagrebu se kurije zovu kuće u kojima stanuju kanonici.

* **Kurijalac** m čovjek koji pripada kuriji, koji radi u kuriji (v. kurija); lat. curialis (v. kurijalan). U naše doba (Cr., KP II 1, 168).

* **Kurijalan** pr. što se odnosi na kuriju, što pripada kuriji (osobito o jeziku, stilu kurije); lat. curialis, tal. curiale (isp. Du Cange I 1314; Forcellini II 550; Cr., KP II 1, 168; Kn. 329; Rog. 440).

Kustod, kuštod m čuvar, stražar, nadzornik (lat. custos, tal. custode). Posebno: svećenik — klerik, koji je čuvar crkve, samostana; redovnički starješina (npr. u Franjevačkom redu) koji upravlja jednom redovničkom pokrajinom (custos regiminis), franjevačkom redovničkom pokrajinom u Svetoj Zemlji (Custos Terrae Sanctae), koji je zamjenik provincijalov (custos provinciae); član kaptola koji nadzire ono, što se odnosi na službu Božju (relikvije, robu, vosak, vino...). Isp. Du Cange I 1323; Lex. VI 319; Reg. Const. art. 346, 371, 506 ss.; Cr., KP II 1, 182. — Katkada u starijem jeziku (ARj), a danas sasvim obično. V. kustos.

Kustodija, kuštodija ž straža, pohrana, čuvanje (lat. custodia). Posebno: mjesto za čuvanje relikvija, sv. ulja...; posudica za čuvanje Euharistije (Obr. 96); redovnička pokrajina — skup od barem 4 samostana — kojom upravlja kustod; redovnička franjevačka pokrajina u Svetoj Zemlji; služba, čast kustoda (isp. Du Cange I 1323; Lex. VI 319; Reg. Const. art. 337, 614 ss.). Dosta često u starijih pisaca (ARj), a i danas (osobito za redovničke pokrajine).

* **Kustos** m isto što kustod (ARj s. v. častan; Rog. 432; Cr., KP II 1, 192).

Kušenca, kušencija, kušijenca ž isto što konsijencija; tal. coscienza. U starije doba (ARj).

* **Kvadragena** ž isto što korizma; od lat. num. distr. quadrageni — po četrdeset. U novije doba (Buj. II 197 s.).

* **Kvadragezima** ž isto što korizma; lat. quadragesima. U novijih pisaca (Kn. 222).

* **Kvalifikator** m član u uredu Kongregacije Sv. Oficija; crkv. lat. qualificator, tal. qualificatore — savjetnik. U naše doba (Rog. 232).

* **Kvarantore** ž mn. pobožnost kod koje se izlaže Sakramenat na klanjanje za 40 sati bez prekida ili s prekidom preko noći (prvi se put obavljala vjerojatno u Milanu 1534); tal. quarantore (quaranta — 40, ore — satovi). Isp. Diz. mor. 1196; Št. I 511. U Dalmaciji.

* **Kvartodecimani,** * **kvatrodecimani** m mn. kršćani koji su svetkovali Uskrs 14. mjeseca nisana (ožujka); od lat. quartus decimus — četrnaesti (Kn. 148).

Kvaterni pr. što pripada kvatrima. U naše vrijeme (Bel. I 129; Št. I 335; Kn. 326). V. kvatren, kvatrni.

Kvatre ž mn. trodnevni post u jednoj sedmici (u srijedu, petak i subotu) 4 puta godišnje (u ožujku, lipnju, rujnu i prosincu); lat. quattuor tempora, tal. quattro (tempora) — četiri vremena (isp. Sch.-P. 250 s.; Diz. lit. 370 s.). — Od XVI st. (ARj; Bel. I 262 i dr.). V. kantore, kvatri.

Kvatren pr. isto što kvaterni (Kn. 127; Ž. I 308).

Kvatri m mn. isto što kvatre. Od XVII st. (ARj s. v. kvatri; Sch.-P. 250; Kn. 130; Jardas 83).

Kvatrni pr. isto što kvaterni (Kn. 130; Jardas 83).

* **Kvatrnica** ž kvatrena nedjelja, sedmica. U Istri (Jardas 83).

* **Kvazidomicilij** m privremeni boravak u nekom mjestu s nakanom da se tu ostane barem veći dio godine, ili se toliko vremena stvarno ostane; crkv. lat. quasidomicilium — poluzavičaj, polustan (isp. Kod. kan. 92; Cr., Pr. 28; Rog. 151). V. domicilij.

* **Kvestija,** * **kveštija** ž rasprava o različitim bogoslovnim pitanjima; lat. quaestio (tal. questione) — pitanje, istraživanje. V. kveštion, disputa.

Kveštion m i ž isto što kvestija. U starijem jeziku (Velik je kveštion, iziskivanja, dišputanja i prigovaranja među naučitelji. Dobretić 54).

* **Kvijetizam** m nauk prema kojem se kršć. savršenost sastoji u potpunoj pasivnosti duše, koja se sasvim predala Bogu da on u njoj i bez nje čini svoju volju (ovu je nauku razvio u XVII st. španjolski svećenik M. Molinos, a osudio ju je Inocent XI); crkv. lat. quietismus (quies — mir). Isp. Diz. mor. 1200; Ž. II 119. V. semikvijetizam.

* **Kvinkvagezima** ž nedjelja koja dolazi pred prvu korizmenu nedjelju, otprilike 50 dana prije Uskrsa; lat. quinquagesima (quinquagesimus — pedeseti)). Isp. Diz. lit. 371 s. V. septuagezima.

* **Kvižitur** m isto što inkvizitor (v. inkvizicija). U XIV st. (Radovi Slav. instituta 3, 95).

Kvotidijana ž obrazac mise u misalu koji se uzimlje za pokojnika (-cu) kad nije ni dan ukopa ni godišnjica smrti; crkv. lat. missa quotidiana, (ili kraće) quotidiana (quotidianus — svagdanji, običan).

L

* **Laksan** pr. koji se, s obzirom na vršenje moralnoga zakona, drži načela laksizma (v. laksizam); lat. laxus — širok, prostran. U novije vrijeme.

* **Laksist(a)** m pristalica moralnoga sistema laksizma (v. laksizam); crkv. lat. laxista (Ž. I 327).

* **Laksistički** pr. što se odnosi na laksiste.

* **Laksizam** m moralni sistem koji tvrdi da čovjek može u praksi slijediti mišljenje koje zastupa oslobođenje od zakona, iako je to mišljenje dvojbeno ili slabo vjerojatno; crkv. lat. laxismus (isp. Noldin, De princ. 229 s.; Ž. I 300, 329). V. sistem.

* **Lamentacija** ž čitanje, lekcija prvoga nokturna u brevijaru za 3 posljednja dana Velike sedmice, uzeta iz knjige Jeremije proroka; lat. lamentatio — naricanje, jadikovanje (isp. Diz. lit. 217).

1. **Latin** pr. koji pripada Zapadnoj (Katoličkoj) crkvi (lat. L a t i n u s — latinski), jer se Katolička crkva služi lat. jezikom (isp. Du Cange II 223; ARj s. v. latin).

2. **Latin** m kršćanin Zapadne (Katoličke) crkve (L a t i n u s). V. ARj s. v. 4. Latin; Rog. 142. V. Latinac.

Latinac, Latinin m isto što 2. Latin; lat. L a t i n u s. U starijem jeziku (ARj).

Latinka ž pripadnica Katoličke crkve (v. 1. Latin i Latinac).

Latinski pr. što pripada Latinima; rimokatolički; lat. L a t i n u s (ARj s. v. latinski; Rog. 142, 158; Cr., Pr. 8; Kn. 18).

* **Laude** ž mn. crkvene pjesme — molitve za državnog i crkv. poglavara; dio oficija (v. brevijar i oficij); lat. l a u d e s (laus — hvala, pohvala). Isp. Du Cange II 231; Cabrol VIII 2, 1887 ss. U naše vrijeme (Sch.-P. 461; Kn. 263).

* **Lauretanski** pr. što pripada gradu Loretu; lat. L a u r e t u m (tal. L o r e t o), pr. Lauretanus. Redovno u nazivu litanija Majke Božje: Lauretanske litanije (Kn. 57 i dr.). V. lauretski.

* **Lauretski** pr. isto što lauretanski (Gjanić 197).

* **Lavabo** m početna riječ i naziv molitve (Ps. 25, 6-12) što svećenik moli preko mise dok pere ruke; sam obred toga pranja; posuda u kojoj je voda za to pranje; lat. l a v a b o (fut. od lavare — prati, umivati). Isp. Diz. lit. 218 s. U naše doba.

Lecion, lekcion, lekcijun m i ž isto što lekcija; od lat. l e c t i o, tal. l e z i o n e. U starije doba (ARj).

* * **Leđan** m pučki naziv za povlašteni oltar na kojemu se, kad se reče misa za pokojnika, dobiva dotičnome pokojniku potpuni oprost; lat. (altare) p r i v i l e g i a t u m, tal. (altare) p r i v i l e g i a t o. Isp. Diz. lit. 21; Cr., Pr. 177; Sch.-P. 279 ss.; Kod. kan. 916. Govori se u Makarskom primorju (Š).

Leđir m sprava u crkvi, u koru, na koju se stavlja liturgijska knjiga za čitanje; od lat. l e g i l e (prema tal. izgovoru). Isp. Lex. VI 518 s.; Diz. lit. 222; Caerem. 204. — Govori se u Dalmaciji (Š). V. legil.

* **Leđiraš** m klerik koji u koru moli antifone, čita lekcije; lat. l e g i l e (v. leđir), s hrv. nastavkom. Govori se u Dalmaciji (Š).

1. **Legat** m papin poslanik na dvoru svjetovnih vladara; lat. l e g a t u s — poslanik, poklisar. Takva služba postoji od najstarijih vremena (već od V st. drži papa poslanika na carskom dvoru u Carigradu!), a prema Kodeksu danas se razlikuje: Legatus a latere (kardinal kojega papa šalje kao drugoga sebe — alter ego — s ovim naslovom, i toliko može koliko mu papa povjeri), nuntius i internuntius (v. nuncij), delegatus apostolicus (v. delegat)... Isp. Du Cange II 246; Lex. VI 449 s.; Kod. kan. 265 ss. Od XVII st. (ARj s. v. 2 legat; Rog. 243; Cr., KP II 1, 127). V. legatuš, ligat, apokrisiarij — TG 45.

2. **Legat** m ostavština ili darovština za pobožne ustanove, bilo činom za života bilo činom nakon smrti; lat. l e g a t u m, tal. l e g a t o (isp. Cr., Pr. 408; Noldin, De praec. 520; Kod. kan. 2348). Legat nije po ti način, nego ostavljenje toliko oli toliko misa tomu oli tomu manastiru, crkvi etc. da se imadu govorit... Dobretić 387. V. još Rog. 514.

Legatuš m isto što 1. legat (ARj).

Legenda ž najprije čitanje iz života sveca koje se u određeno vrijeme, na njegovu svetkovinu, moralo čitati u crkvi, u koru; zatim (poslije) manje-više nekritička pripovijest iz života svetaca; srlat. l e g e n d a (od legere — čitati). Isp. Du Cange II 247; Lex. VI 450 s.; Diz. lit. 220. Od XVII st. (ARj; Ž. I 49).

Legendar m knjiga u kojoj su legende; srlat. l e g e n d a r i u m (Du Cange II 247). U starije doba (ARj). V. legendarij.

* **Legendaran** pr. napisan ili ispričan poput legende; nekritički; crkv. lat. l e g e d a r i u s. U novije vrijeme (Kn. 43). V. legendarski.

* **Legendarij** m isto što legendar; srlat. l e g e n d a r i u m. U naše doba (Kn. 41).

* **Legendarski** pr. isto što legendaran.

* **Legil** m isto što leđir; lat. l e g i l e. U novijih pisaca (Kn. 81).

* **Lekcija** ž odlomak iz Sv. pisma, iz djela sv. Otaca, iz života svetaca..., što se čita kod službe Božje; crkv. lat. l e c t i o — čitanje (legere — čitati). Isp. Du Cange II 237 s.; Forcellini III 719; Cabrol VIII 2, 2232 ss.; Lex. VI 524; Diz. lit. 227 s.; Sch. - P. 382, 458; Kn. 43. V. lecion.

* **Lekcionar** m knjiga u kojoj se nalaze odlomci Sv. pisma (lekcije) što se čitaju preko mise; srlat. l e c t i o n a r i u s (isp. Du Cange II 238; Lex. VI 478; Diz. lit. 227). — U novije doba (Ž. I 48). V. lekcionarij.

* **Lekcionarij** m isto što lekcionar. Lekcionarij Bernardina Splječanina. Bernardin 3. V. Kn. 37.

Lektor m tko u crkvi pred vjernicima čita odlomke iz Sv. pisma (lekcije); posebno klerik koji tu službu dobiva kad primi jedan od 4 niža reda (v. lektorat); nastavnik na crkvenoj školi (npr. kod franjevaca); jedan od dostojanstvenika u kaptolu; lat. l e c t o r — čitalac, štilac (isp. Du Cange II 238 ss.; Forcellini II 719 s.; Diz. lit. 225 s.; Reg. Const. art. 234 ss., 237, 241). U novije vrijeme (isp. npr. Sch. - P. 22, 26; Kn. 289, 302; Cr., KP II 1, 192). V. lektur, letur.

Lektorat m čast i služba lektora; jedan od 4 mala reda; lat. l e c t o r a t u s (v. lektor). Od XVII st. (ARj; Sch. - P. 26; Kn. 302).

Lektur m isto što lektor; posebno nastavnik na crkv. školi (npr. kod franjevaca). U starijih pisaca (ARj), a čuje se i danas.

Lektura ž predavanje, nastava na crkv. školi; crkv. lat. l e c t u r a — čitanje — predavanje. U starije doba (ARj).

* **Letur** m isto što lektur; lat. l e c t o r, tal. l e t t o r e. U starijem jeziku. I letur isti od šeminarija poljičkoga bija je osudjen na smrt. Iz jedne polj. isprave poč. XIX stoljeća. Kaštelan, Povjesni ulomci iz... Poljica 114.

* **Licenca** ž isto što licencija; lat. l i c e n t i a, tal. l i c e n z a. U starijem jeziku (v. potvrdu s. v. profeš) i danas u govoru (Š).

Licencija ž sloboda, dopust; posebno dopust koji se daje redovnicima da nešto urade; vlast koja se daje profesorima, doktorima, da javno naučavaju; crkv. lat. l i c e n t i a (Du Cange II 288 s.; Forcellini III 756 s.; Cr., Pr. 263). V. licenca, ličencija.

Licencijat m tko ima jedan od tri akademska stepena; sam akademski stepen; lat. l i c e n t i a t u s (v. licencija). U novijem jeziku (Bel. I 272; Rog. 281; Cr., Pr. 263).

Ličencija ž isto što licencija; lat. l i c e n t i a, tal. l i c e n z a. U starije vrijeme (ARj).

Ligat m isto što 1. legat. U starije doba (ARj).

Limb m mjesto gdje su starozavjetni pravednici čekali dolazak Kristov; mjesto gdje se nalaze duše onih koji su bez svoje krivnje isključeni iz raja (npr. duše nekrštene djece); srlat. l i m b u s (Du Cange II 301; Lex. VI 577 s.; Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 308). Od XVI st. (ARj). V. limba, limbo.

Limba ž isto što limb. U starijih pisaca XVIII st. (ARj).

Limban, limben pr. što pripada limbu (ARj).

Limbo s isto što limb; lat. l i m b u s, tal. l i m b o. U starije doba (ARj).

Lista, lišta ž popis; knjiga misnih nakana (intencija); tal. l i s t a — popis, imenik. Kod franjevaca u Dalmaciji (Š).

Loža ž mala zgrada uz crkvu u kojoj se drže različite crkvene stvari...; tal. l o g g i a — trijem. Govori se u Dalmaciji, npr. u Desnama kod Metkovića (Š).

Lucifer m zvijezda Danica; a onda posebno najveći otpali anđeo; crkv. lat. L u c i f e r (od lucem ferre — donositi svjetlost). Isp. Forcellini III 803; ARj s. v. Lucifer. V. Luciper, Lučifer.

Luciper m isto što Lucifer. Govori se u Dalmaciji (Š).

Lučifer m isto što Lucifer; lat. L u c i f e r, tal. L u c i f e r o. U starije doba (ARj).

Lumblija ž pogača što se pravi o blagdanu Svih svetih; tal. l' o b l i a (ARj). Govori se u Blatu na Korčuli (Š).

* **Lumbrela** ž isto što ombrela; tal. l' o m b r e l l o. Govori se u Dalmaciji, npr. u Desnama kod Metkovića (Š).

Luncijata ž isto što Anuncijacija; tal. N u n z i a t a (a ovo od Annunziata, lat. A n n u n t i a t i o). U Dubrovniku od XVI st. (ARj).

* **Lunula** ž mala zlatna ili barem pozlaćena spremica u kojoj stoji hostija kad se u ostenzoriju izloži na štovanje; lat. l u n u l a (dem. od luna — mjesec), jer ima oblik polumjeseca (Forcellini III 816; Diz. lit. 236; Sch.-P. 324, 517; Gjanić 179).

* **Lustracija** ž liturgijsko čišćenje, pomirenje; lat. l u s t r a t i o — čišćenje žrtvom pomirbe, pomirba... (isp. Diz. lit. 237). U naše vrijeme (Kn. 119, 319).

* **Lustralan** pr. ono ili onaj koji pomiruje, čisti... (lat. l u s t r a l i s); obično kao atribut uz riječi: so, voda i dr. (Kn. 316). V. lustrativan.

* **Lustrativan** pr. isto što lustralan; lat. l u s t r a t i v u s. U novijih pisaca (Kn. 121).

* **Luzarij** m isto što rosarij. U starijem jeziku. V jime Isusovo i blažene pričiste divice Marije od svetoga Luzarja. Kada mi braća skupšćine aliti skule pričiste divice od svetoga Luzarija... (1686). Starine 48, 175.

Lužarij m isto što rosarij. Govori se u Istri (ARj).

M

Madona ž naziv za Majku Božju, osobito kad se misli njezina slika; tal. M a d o n n a — gospođa, Majka Božja. Govori se u naše doba.

* **Madrikula** ž knjiga u kojoj su pravila bratovštine (skule), popis članova, računi...; lat. m a t r i c u l a (v. matrikula), tal. m a d r e r e g o l a (madre — mati, regola — pravilo). Često u glagoljskoj književnosti (isp. Starine 47, str. 212 i dr.; 48, str. 169 ss.).

* **Mađistar, mađister** m odgojitelj redovn. klerika; lat. m a g i s t e r (po tal. izgovoru). Čuje se katkada u Dalmaciji (Š). V. magistar.

* * **Magistar** m učitelj, odgojitelj, predstojnik, nadzornik... (lat. m a g i s t e r). Često kao naziv — titul za neke crkvene službe: Magistar Svete Palače — Magister Sacri Palatii (redovnik iz reda sv. Dominika koji pregleda govore propovjednika u papinoj kapeli; čita nešto iz teologije kad je konsistorij); magistar škola — magister scholarum (dostojanstvo u katedralama); magistar ceremonija — magister caeremoniarum (nadzornik za vršenje obreda u papinu ili biskupovu dvoru); magistar novaka, klerika — magister novitiorum, clericorum... (učitelj, odgojitelj redovničkih novaka, klerika); duhovni magistar — magister spiritus (odgojitelj pitomaca u sjemeništu)... Isp. Du Cange II 342 ss.; Diz. lit. 238 s.; Kod. kan. 559 ss., 588; Reg. Const. art. 88 ss. U naše doba. V. mađistar, magister, meštar.

* **Magistarstvo** s služba, čast magistra; od lat. m a g i s t e r s nastavkom — stvo (isp. lat. magisterium). Dosta često u Dalmaciji, osobito za službu odgojitelja (magistra) klerika.

* **Magister** m isto što magistar. U naše doba (isp. Rog. 530; Cr., KP II 1, 125).

* **Magisterij** m učiteljstvo; posebno crkveno učiteljstvo kojemu je povjereno da uči ljude kršćanski nauk; lat. m a g i s t e r i u m (ecclesiasticum). Isp. Kod. kan. 1322 ss.; Minges, Comp. theol. dogm. gen. 307 ss. U naše doba.

* **Magnifikat** m početna riječ i naziv pjesme Majke Božje; lat. M a g n i f i c a t — Veliča (Luk. 1, 46-55). Isp. Lex. VI 786; Diz. lit. 239 s.

Majurica ž isto što manjurica. Govori se oko Šibenika (Š).

* **Maleficij** m vrsta magije po kojoj netko u dogovoru i s pomoću đavla čini čudne neobične stvari s ciljem da nekom naškodi u zdravlju, u vremenitim dobrima i sl.; lat. m a l e f i c i u m (malum — zlo, facere — činiti). Isp. Diz. mor. 819; Noldin, De praec. 161 s.

Malicija ž lukavost, zloba, pakost; lat. m a l i t i a, tal. m a l i z i a. Od XVI st. (ARj).

Manipul, manipuo m dio crkvenoga ruha što ga na lijevoj ruci nosi kod mise subđakon, đakon i celebrant (svećenik ili biskup), a razvio se iz neke vrste rupca, ručnika, koji je prvotno služio za brisanje znoja ili poslije pranja; od crkv. lat. naziva m a p p u l a i kasnijega m a n i p u l u s (rukovet, snopić) koji je nastao vjerojatno po tome što se mappula nosila na lijevoj ruci složena kao u neki snopić (isp. Du Cange II 377; Forcellini IV 42; Lex. VI 852 s.; Diz. lit. 244 s.). U starije vrijeme (od XV

st.) dolaze oba oblika (ARj s. v. manipuo), a danas je običniji prvi (Sch. - P. 309; Kn. 101).

* **Mansionarij** m pomoćnik kanonika; lat. m a n s i o n a r i u s — čuvar svete zgrade, tal. m a n s i o n a r i o — koralni kapelan (isp. Raumer 300; Petrócchi s. v. mansionario; Cr., KP II 1, 182). V. ostijarij, sakristan.

* **Manual** m školski udžbenik, priručnik u crkv. školama; niz tipaka na orguljama po kojima se udara prstima obiju ruku; lat. m a n u a l i s — ručni, priručni (manus — ruka), tal. m a n u a l e (pr. ručni; im. priručna knjiga, udžbenik).

* **Manualan** pr. što se odnosi na ruku, ručni, priručni; lat. m a n u a l i s (manus — ruka). Često uz riječ »misa« ili »stipendij« i označuje onu vrstu misa ili misnih doprinosa koje vjernici daju kao iz ruke u ruku, bilo iz vlastite pobožnosti, bilo iz dužnosti koja im je nametnuta oporukom (stipendia manualia). Isp. Kod. kan. 826; Cr., Pr. 166; Sch. - P. 346; Rog. 471; Cr., KP II 2, 193.

* **Manuduktor** m svećenik koji služi kod svečane mise biskupa, višega redovn. starješine, mladomisnika; lat. m a n u d u c t o r (manus — ruka, ducere — voditi). Isp. Sch. - P. 449.

Manjurica ž žena koja pripada Trećem redu sv. Franje; nosi posebno odijelo, a živi u svijetu ili samostanu; od lat. m i n o r, tal. m i n o r e — manji, s nastavkom — ica (isp. lat. Fratres minores, tal. Frati minori — Manja braća, kako se službeno zove red utemeljen od sv. Franje Asiškoga). U starije vrijeme od XVI st. (Kako jednoj ženi manjurici pokaza se djaval... Mirakuli 39). Danas tako posebno zovu članice redovničke ženske zajednice Trećega reda koja ima sjedište u Šibeniku. V. majurica, mijurica.

Maša ž isto što misa; zatim blagdan Velike i Male Gospe: Velika Maša i Mala Maša (prvotno valjda zbog toga što se u te dane maša služila s osobitom slavom); od starijeg oblika m'ša (isp. stsl. m'ša) koji je nastao prema lat. missa negdje u sjevernoj Dalmaciji gdje se u romanskom dijalektu lat. s izgovaralo kao š (isp. Miklošić, Term. DAW XXIV 14; Jireček, Die Romanen... DAW 48, 36; ARj s. v. maša). U starijem jeziku (ARj) i danas u nekim krajevima (u Istri i dr.).

Mašan pr. isto što misni (ARj).

Mašiti — isto što misiti.

Mašnik m isto što misnik.

Materija ž tvar, predmet; posebno stvar (ulje, voda...), čin, obred (pranje, mazanje...) kod dijeljenja sakramenata (v. forma); lat. m a t e r i a. Koliko je i ke su stvari potribne za podati i prijati red? Jesu tri... 1. podlaga oliti materija, 2. forma, 3. odluka. Kadčić 12. Sakramenat dakle sastoji iz materije i forme. Buj. I 48. V. još Sch. - P. 490.

Materijal pr. isto što materijalan. U starijem jeziku (Poluvirci materiali, to jest brez nikakve zloće. Dobretić 158).

Materijalan pr. ono što je od tvari, vezano uz tvar, što je neodređeno, neizrečeno, učinjeno bez sudjelovanja volje... (v. formalan); lat. m a t e r i a l i s, tal. m a t e r i a l e. U novije doba (Ž. I 227; II 102). V. materijal.

* **Matrikula** ž isto što madrikula (Starine 47, str. 260 i 265); knjiga krštenih, krizmanih, vjenčanih, umrlih...; lat. m a t r i c u l a — matica, upisnik (mater — majka).

Matrimonij m ženidba, brak, koji je među kršćanima jedan od sedam sakramenata; lat. m a t r i m o n i u m (isp. Kod. kan. 1012 i dr.; Diz. lit. 250 ss.; Diz. mor. 931 ss.). U starijem jeziku (I taj kaže crikva mati, muž i žena da ima stati, matrimonij svet štujući viru vazda uzdržući. Marulić 302), a i danas se čuje. V. matrmonij.

* **Matrimonijal** m ženidbeno pravo; crkv. lat. m a t r i m o n i a l e (matrimonialis — ženidben). U novije vrijeme.

* **Matrimonijalan** pr. što se odnosi na ženidbu, ženidben; lat. m a t r i m o n i a l i s. U naše doba. V. matrimonijalski.

Matrimonijalski, matrimonski pr. isto što matrimonijalan. U starije doba (ARj).

Matrmonij m, **matrimonio** s (prema tal. m a t r i m o n i o) isto što matrimonij. U starije doba (ARj).

* **Matutin** m jedan od kanonskih časova što ih mole svećenici i redovnici (v. brevijar i oficij); lat. m a t u t i n u m (matutinus — rani, jutarnji). Isp. Diz. lit. 254 s.; Kn. 328; Sch. - P. 457). V. matutina.

Matutina ž isto što matutin. U starijem jeziku (Tako da redeći se na priliku u vrime od none nije dužan govorit matutine ni prime ni tercie ni sešte. Dobretić 275...).

Medalja ž najprije metalni (zlatni, srebreni...) predmet koji služi za ures, odlikovanje; zatim sličan predmet sa svetom slikom i natpisom koji se pobožno čuva i nosi; od tal. riječi m e d a g l i a kojoj je izvor srlat. m e d a l l a (komad zlatnog, srebrnog... novca), a ovo je možda od m e t a l l a (metallum — kovina, ruda, rudnik). Isp. Du Cange II 493; Diz. lit. 255 s.; Diz. mor. 844 s.; Petrócchi s. v. medaglia. Od XVII st. (ARj; Rog. 275). V. medulja.

Medaljica ž dem. od medalja (ARj; Sch.-P. 743). V. meduljica.

* **Meditacija** ž razmišljanje o vjerskim istinama, uz buđenje čuvstava i stvaranje odluka za budući život; crkv. lat. m e d i t a t i o (isp. Diz. mor. 879 s.). V. meditacion, konsideracija, kontemplacija.

Meditacion m i ž isto što meditacija; lat. m e d i t a t i o, tal. m e d i t a z i o n e. U starije doba (ARj).

Meditati — razmišljati o Bogu ili o vjerskim istinama; lat. m e d i t a r i, tal. m e d i t a r e. U starijem jeziku (ARj). V. meditirati.

* **Meditirati** — isto što meditati; lat. m e d i t a r i, njem. m e d i t i e r e n. U naše doba.

Medulja ž isto što medalja. Govori se u Dalmaciji, npr. u Sinju (Š).

Meduljica ž dem. od medulja. U krajevima gdje se čuje i »medulja«.

* **Memento** m dio mise u kojem se svećenik sjeća živih (prije posvećenja) i mrtvih (poslije posvećenja); lat. m e m e n t o — spomeni se. U naše doba.

Mendikan(a)t m redovnik prosjačkoga reda (sv. Franje, sv. Dominika...); lat. m e n d i c a n s (part. prez. od mendicare — prosjačiti), tal. m e n d i c a n t e — prosjak. U starije doba (ARj).

* **Mensa, menza** ž stol, trpeza (lat. m e n s a); posebno: stol za žrtvovanje, žrtvenik, oltar (I Kor. 10, 21); gornja oltarna ploča; prihod za uzdržavanje biskupa... (mensa episcopalis, capitularis...). V. Lex. VII 88 s.; Diz. mor. 885; Kod. kan. 1356, 1653. U novije vrijeme (Rog. 220; Kn. 117; Cr., KP II 1, 111).

Menzilan pr. mjesečan; lat. m e n s i l i s (mensis — mjesec, vrijeme od 30 dana). Kod redovnika (npr. franjevaca) izraz dolazi češće u vezi »menzilno oficije«. To je dio oficija za mrtve (1 nokturan i laude) što se ima zajednički moliti u koru jednom mjesečno (Officium mensile defunctorum). V. oficij i generalan.

Merit m, **merito** s svojstvo ljudskog čina po kojem je vrijedno nagrade ili kazne; nagrada (ili kazna) koju će krščanin primiti od Boga za svoje djelo; lat. m e r i t u m (isp. Noldin, De princ. 107 ss.), tal. m e r i t o. U starijem jeziku (ARj).

Meritati — zaslužiti, posebno zaslužiti nagradu ili kaznu pred Bogom; lat.-tal. m e r i t a r e. U starije doba (ARj).

* **Meritoran** pr. zaslužan; lat. m e r i t o r i u s. U naše vrijeme; uz riječ »djelo, čin...« označuje onu vrijednost dobrog djela kojom se zaslužuje milost (v. impetratoran i satisfaktoran).

Meša ž svetkovina Uznesenja Majke Božije (ARj.) V. maša.

Meštar m isto što magistar, osobito učitelj redovn. novaka; lat. m a g i s t e r, tal. m a e s t r o — učitelj (ARj; Rog. 232, 287, 530).

Mežnjar m zvonar, crkvenjak; njem. M e s s n e r (isp. njem. Messe, lat. missa — misa). Govori se u Lici (ARj). V. sakristan.

Mežnjarija ž mežnjarova plaća, služba.

* **Mijurica** ž isto što manjurica. U selima oko Šibenika, npr. u Čvrljevu (Š).

Ministar m redovnički starješina u nekim redovima (npr. kod franjevaca); djelitelj sakramenata; podvornik kod mise...; lat. m i n i s t e r — sluga, podvornik, pomoćnik (isp. Noldin, De sacr. 15 ss.; Kod. kan. 736, 738, 782 i dr.; ARj; Sch.-P. 538; Kn. 156, 174).

* **Ministrant** m podvornik, poslužitelj (osobito dječak) kod oltara; lat. m i n i s t r a n s (part. prez. od ministrare — dvoriti, služiti). U naše vrijeme (Sch.-P. 349; Kn. 5).

* **Ministrantski** pr. što pripada ministrantima.

* **Ministrirati** — dvoriti, posluživati kod oltara, kod mise; lat. ministrare (v. ministrant).

* **Minorist** m klerik koji ima samo niše redove; crkv. lat. minorista (minor — manji). Diz. lit. 280 s. U novije doba (Sch.- P. 25).

* **Minorit** m redovnik reda minorita; tal. minorita (isp. lat. minor — manji). U novije doba (Sch. - P. 652).

* **Minutant** m službenik u Uredu Tajništva Vatikanske Države; tal. minutante — pisar, sastavljač koncepta. U novije vrijeme (Rog. 242).

* **Mirakul** m čudo, tj. izvanredan događaj koji nadilazi prirodne sile i običan prirodan red (kao npr.: uskrisenje mrtvoga, ozdravljenje neizlječivoga bolesnika...); lat. miraculum (isp. Minges, Comp. theol. dogm. gen. 38; Diz. mor. 903 s.). Obično u starini (Kako... bila e v' ednoj hiži napisana figura naše Gospoe, ka pokaza velik' mirakul'. Mirakuli 41), no čuje se i danas u Dalmaciji (obično u značenju: nešto smiješno, neobično).

Mirakula ž isto mirakul (ARj). U Dalmaciji redovno u značenju: nešto neobično, smiješno.

Mirakulo s isto što mirakul; lat. miraculum, tal. miracolo. U starijem jeziku (ARj).

Misa ž glavna kršćanska služba Božija u kojoj se obnavlja spomen na Posljednju večeru i Kristovu muku na Kalvariji; crkv. lat. missa. Nije sasvim jasno, otkud potječe lat. naziv. Neki ga izvode iz židovskog misaah (žrtva, prinos). Drugi od mittere, transmittere — poslati, posvetiti; misa bi bila (kao transmissio) slanje molitava i žrtve Bogu preko svećenika. Čini se najvjerojatnijim da je termin postao u kasnijem lat. jeziku i stao se upotrebljavati mjesto klasičnog oblika missio, dimissio — otpuštanje (isp. collecta mj. collectio, ascensa mj. ascensio). U staro je, naime, vrijeme bio običaj, da se preko bogoslužja vjernicima glasno zapovijedalo, što imaju činiti (isp. Flectamus genua, Levate — Prignimo koljena, Dignite se; Procedamus in pace — Uputimo se u miru). Tako su se vjernici službeno i otpuštali, a to se otpuštanje zvalo »missa«. I danas postoji ista formula toga otpuštanja: Ite

missa est — Idite, otpuštanje je, svršetak je. Ovakvo otpuštanje vjernika poslije žrtve spominje se već u III stoljeću.

Prema tome je riječ misa imala u crkv. lat. jeziku više značenja: najprije službeno otpuštanje, prije ili poslije euharistijske žrtve, zatim molitva koja se molila kod otpuštanja vjernika; onda zaključna molitva uopće; javna zborna molitva; svako javno bogoslužje iza kojega se davao blagoslov; napokon cijela euharistijska žrtva. Posljednje je značenje sigurno potvrđeno od VI stoljeća. — V. Du Cange II 573 ss.; Diz. lit. 258 ss.; Lex. VII 116 ss.; Kn. 27 s.; O. A. Vykoukal, Otkud naziv »Missa«? Život s Crkvom VI (1940) 11, 273 ss.; O postanku riječi Misa. Gore srca III (1948), br. 14, str. 1.

Latinski je naziv ušao u jezike skoro svih katoličkih naroda, pa i u naš (potvrđen od XV st.). U vezi s različitim atributima riječ prima i posebna značenja: mlada ili prva misa (koju svećenik govori prvi put u životu), mala ili tiha m. (koja se govori bez ikakve vanjske svečanosti), velika ili svečana m. (koja se služi uz vanjsku svečanost), mrtvačka misa (koja se služi za mrtve), zavjetna misa (v. votivan)... Za svećenika se obično kaže da misu čita, govori, reče, pjeva, kanta, služi, prikaže... Za vjernike se veli da misu slušaju, da joj prisustvuju, da je mole i sl. Za sva ova značenja imamo mnogo potvrda u starijem i novijem jeziku (v. npr. Dobretić 365 ss.; Kadčić 60 ss.; Št. II 2 ss.; Sch. - P. 352 ss. i dr.). Isp. maša, meša.

Misal, misao, misa, miso m knjiga iz koje se čita misa; crkv. lat. missale. Ispočetka se kod čitanja mise upotrebljavalo više knjiga (npr. lekcionar i dr.) koje se u IX i X st. ujedinjuju u jednu. Konačno je rimski misal (Missale Romanum) uređen tek u XVI st. za pape Pija V. Glavni su mu dijelovi: Ordo et Canon missae (molitve što se mole u svakoj misi), Proprium de tempore (obrasci misa za blagdane Gospodnje, nedjelje, ferije), Proprium de sanctis (obrasci misa za pojedine svece), Commune sanctorum (obrasci misa za pojedine skupine svetaca: apostola, mučenika...), Missae votivae (obrasci misa za pojedine prigode), Missae defunctorum (mise za mrtve). Isp. Du Cange II 573 ss.; Lex. VII 214 ss.; Diz. lit. 278 s. — Prvi je oblik sasvim običan od XV st. (ARj s. v. misal; Kn. 21...), dok se ostali rjeđe javljaju u starijih pisaca. V. mišal.

Misar m vjernik koji je bio na misi. Govori se u Slavoniji (ARj) i u Dalmaciji (Š).

* * **Misija** ž slanje, poslanje, šiljanje; zadatak koji se ima izvršiti u vezi s poslanjem (Cr., KP I 1, 127); slanje kojim se šalje na svijet Bog Sin i Duh Sveti (Iv. 5, 23; 14, 26; Bakšić 381); crkveno poslanje, punomoć — vlast, koja se nekome daje da može biti župnik, da može ispovijedati, propovijedati... (Sch.-P. 34; Rog. 308); propovijedanje kršćanskoga nauka po katoličkim i nekatoličkim zemljama (obično u mn.: misije. — Št. I 160; Rog. 346; Cr., KP II 1, 115); crkv. lat. m i s s i o (isp. Diz. mor. 907 s.; Lex. VII 217 ss.; Bakšić 378 ss.; Kod. kan. 1349 i 1350). Vrlo obično, osobito u novije vrijeme. V. mision, mišion.

* **Misijski** pr. što se odnosi na misije (Rog. 250; Cr., KP II 1, 89). V. misionski.

Mision, misijun m i ž isto što misija; lat. m i s s i o, tal. m i s s i o n e. U starije doba (ARj).

Misionar m koji je poslan da propovijeda kršćanski nauk po katoličkim ili nekatoličkim zemljama; srlat. m i s s i o n a r i u s, tal. m i s s i o n a r i o (ARj; Kn. 116; Cr., KP II 1, 139). V. misionarij, mišionar.

Misionarij m isto što misionar (ARj).

Misionarski pr. što pripada misionarima. Danas sasvim obično.

Misionarstvo s posao misionara.

Misionija ž zemlja u kojoj su misije. U starije doba (ARj).

* **Misionski** pr. isto što misijski. U novije doba (Sch.-P. 640).

Misiti — čitati misu; od misa s inf. nastavkom -i -ti (ARj; Št. II 38; Cr., Pr. 164). V. mašiti.

Misni pr. što pripada misi (ARj; Št. I 427; Cr., Pr. 166). V. mašan.

* **Misnica** ž isto što kasula. U naše doba. V. Andrašec D., Serafsko cvijeće (1942) 248.

Misnički pr. što pripada misnicima, svećenicima. Sasvim obično, osobito u novije doba.

Misničnjak m knjiga za pouku misnicima; prijevod crkv. lat. naziva s a c e r d o t a l e koji isto znači (sacerdos — svećenik, misnik). U starije vrijeme (Misničnjak, oliti naručnjak misnički rimski. Dobretić 461).

Misnik m onaj koji govori misu, svećenik; od misa, misni s nastavkom -ik (Je li misnik dužan pod smrtni grih reć tri mise na Božić? Dobretić 368. V. još Kadčić 97; Št. II 76 i dr.). Isp. mašnik, sačerdot.

Misništvo s služba, čast misnika; skup misnika; prijevod crkv. lat. naziva s a c e r d o t i u m koji isto znači (Zašto oblast za posvetit Tilo Isusovo prima se zaedno s pečatom svetoga misništva. Dobretić 114 i dr.).

Mišal m isto što misal (ARj).

Mišion m i ž isto što misija (isp. misijun). U starije vrijeme (Ne more viditi... mišione, pripovidanja, dugačke mise. Dobretić 211).

Mišionar m isto što misionar (Dolaze u to vrime poslani pripovidaoci oliti mišionari. Dobretić 105).

* **Mizerere** m početna riječ, a onda i naziv za Psalam 50; lat. m i s e r e r e — smiluj se (Diz. lit. 281; Diz. mor. 905).

Mladomisnik m svećenik koji je istom rekao prvu misu, mladi misnik (U ovomu najpokonjemu iziskovanju naučićemo mladomisnika od stvari potrebni za reći i govoriti svetu misu. Kadčić 73. V. još Št. II 139; Kn. 99 i dr.).

* **Moceta** ž manji ogrtač, sa sasvim malim naglavkom, koji se na prsima zatvara; nosi ga papa, kardinali, biskupi i neki viši prelati papinske kurije; a kanonici i drugi samo na osnovu naročitoga privilegija; tal. m o z z e t a (isp. Du Cange II 686; Petrócchi s. v. mozzeta; Lex. VII 353; Diz. lit. 284; Kn. 104). — U novije vrijeme (Bel. I 262; Št. I 437). V. mucet.

* **Modernist(a)** m pristalica modernizma; crkv. lat.-tal. m o d e r n i s t a (v. modernizam).

* **Modernizam** m općenita težnja za onim što je novo; crkv. lat. m o d e r n i s m u s, tal. m o d e r n i s m o (moderno — današnji, nov, suvremen). U crkv. jezik ulazi izraz početkom XX stoljeća, kad je papa Pijo X pod tim imenom (enciklikom »Pascendi Dominici gregis«) osudio

različite novije vjerske zablude. Prema Papinim riječima, modernizam bi bio skup svih zabluda (»omnium haeresium collectum«). Isp. Lex. VII 249 ss.

* **Monsinjor** (skr. Mons., Mgr., Msgr.) m počasni titul za više i niže crkvene prelate, osobito prelate Rimske kurije; tal. m o n s i g n o r e (doslovno: moj gospodine). Isp. Lex. VII 289. U novije vrijeme (Cr., Pr. 73).

* **Monstranca** ž isto što ostenzorij; tal. m o s t r a n z a (tal. mostrare, lat. monstrare — pokazati). Isp. Lex. VII 289 s.; Petrócchi s. v. ostensorio; Sch.-P. 324, 325.

Monstrancija ž isto što ostenzorij (Sch.-P. 470).

* **Monštranca** ž isto što ostenzorij. Govori se u Dalmaciji (Š).

1. **Moral** m opće duševno stanje čovjeka koji uvijek živi i radi slobodno, u nekom stalnom, sređenom stavu, vrijednu pažnje i poštovanja (»filozofski moral«); duševno stanje čovjeka koji živi i radi slobodno prema načelima Kristova nauka (»kršćanski moral«); a onda još: moralna nauka (v. moralka), učitelj morala (v. moralist); od lat. riječi m o r a l i s, koju je od Cicerona uzeo sv. Augustin, a za njim skolastici srednjega vijeka (isp. Ž. I 2, ss.; Noldin, De princ. 70 ss.).

2. **Moral** pr. isto što moralan; lat. m o r a l i s, tal. m o r a l e. U starijem jeziku (ARj s. v. 2. moral).

Morala ž isto što moralka; tal. l a m o r a l e. U starijih pisaca (ARj), a čuje se i u naše doba.

Moralan pr. što je po moralu, što se odnosi na moral, što se zbiva po načelima morala; što nije fizičko, metafizičko; lat. m o r a l i s, tal. m o r a l e. Često u izrazima: moralna teologija — moralno bogoslovlje (Ž. I 55; Sch.-P. 3), moralni preporod, moralne zasade (Ž. I 16), moralna nauka (Ž. I 23), moralna obveza (Ž. I 139), moralna osoba (Rog. 160; Cr., KP I 96)... V. 2. moral.

Moralist(a) m učitelj morala; crkv. lat. m o r a l i s t a (ARj; Ž. I 10; Sch.-P. 227; Rog. 367). V. moral.

* **Moralka** ž nauka koja — na osnovu sistematski razvijenih pravila iz objave i razuma — ravna ljudskim djelovanjem i upravlja ga k Bogu kao konačnoj svrsi (Ž. I 3; Sch.-P. 3); lat. m o r a l i s s nastavkom — ka. V. 1. moral, morala.

Moralnost ž odnos ljudskog čina prema moralu, prema posljednjem cilju čovjeka (isp. lat. m o r a l i t a s, tal. m o r a l i t à. — Diz. mor. 923). U naše doba (Ž. I 138).

* **Mortifikacija** ž čin kojim se uskraćuje sebi nešto što je čovječjoj prirodi ugodno; a čini nešto što je prirodi neugodno, a to s ciljem da se izbjegne grijeh i razvija vrhunaravni život duše; crkv. lat. m o r t i f i c a t i o (isp. Forcellini IV 180; Diz. mor. 927). Vrlo često u naše vrijeme. V. mortifikacion.

Mortifikacion m i ž isto što mortifikacija; lat. m o r t i f i c a t i o, tal. m o r t i f i c a z i o n e. U starijem jeziku (ARj).

* **Mortificirati** — isto što mortifikati; lat.-tal. m o r t i f i c a r e, njem. m o r t i f i z i e r e n.

Mortifikati — uskraćivati sebi nešto što je prirodi ugodno, a činiti nešto što je prirodi neugodno (v. mortifikacija); lat.-tal. m o r t i f i c a r e. U starije doba (ARj), a čuje se i danas. V. mortificirati.

Mortorij m pogreb, ukop (isp. funeral); tal. m o r t o r i o (isp. lat. mortuarium — prinos crkvi ili crkv. upravitelju kad tko umre. — Du Cange II 682). Govori se na Rabu (ARj).

* **Mostranca**, * **moštranca** ž isto što ostenzorij. Govori se u Dalmaciji.

* **Motiv** m razlog, povod, pobuda, radi koje nešto činimo ili propuštamo (lat. m o t i v u m, tal. m o t i v o). Osobito kada je govor o moralnosti naših čina (Ž. I 131).

Motupraprij, motuproprio m pismo koje papa piše na vlastiti poticaj; pismo koje papa izdaje na molbu nekoga drugoga, ali se u njemu ne drže formalnosti kakve se drže u drugim pismima...; lat. »M o t u p r o p r i o — Na vlastiti poticaj« (isp. Cr., KP I 124; Diz. lit. 126). U naše doba (Kn. 20; Herman 178).

* **Mucet** m isto što moceta. Čuje se u svećeničkim krugovima.

N

* **Naddekan** m tko upravlja naddekanatom.

* **Naddekanat** m služba, čast naddekana; crkveno područje, koje sačinjava više dekanata (v. dekanat). Rog. 222.

Napa ž stolnjak, isto što oltarnik; tal. m a p p a, u mlet. narj. n a p a (isp. Du Cange II 433 s.; Petrócchi s. v. mappa; ARj s. v. napa). U starijem jeziku (Ako bi oštija... pala na napu od oltara ... ima se s pomljom oprati. Dobretić 360).

Natpastir m vrhovni pastir, biskup (ARj; Par.).

Natura ž priroda, narav; posebno priroda, red prirode, kao nešto što je protivno redu milosti; lat. n a t u r a (isp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. I 240 ss.). U starijem jeziku (ARj).

* **Natural** pr. što je u skladu s prirodom; naravan, prirodan (v. natura), za razliku od onoga što je natprirodno, nadnaravno, svrhunaravno; lat. n a t u r a l i s, tal. n a t u r a l e. U starijem jeziku XV i XVI st. (ARj). V. naturalan.

Naturalan, naturalski pr. isto što natural (ARj).

Nedevocion m i ž nebogoljubnost, nepobožnost (v. devocion). U starije doba (ARj).

Nedevot pr. nepobožan, nebogoljuban (v. devot). U starijem jeziku (ARj).

* **Nekolegijalan** pr. (v. kolegijalan).

* **Nekonsistorijalan** pr. (v. konsistorijalan).

* **Nemoral** m ono što je protivno moralu (v. moral). U naše vrijeme.

Nemoralan pr. onaj (ono) koji (što) nije po moralu (v. moralan). Ž. I 127.

Nemoralnost ž što se protivi moralu, moralnosti (v. moralnost). U naše doba.

* **Nepotizam** m preveliko pomaganje rodbine, osobito nećaka sa strane crkv. lica; crkv. lat. n e p o t i s m u s (nepos — nećak). Isp. Lex. VII 486 s.; Cr., KP II 1, 125.

* **Neprivilegovan** pr. onaj (ono) koji (što) nema privilegija (v. privilegij). Kn. 128.

* **Nerezerviran** pr. nepridržan; redovno o grijehu, kazni, zavezi (v. rezervirati).

* **Nesakramentalan** pr. što nije vezano uz sakramenat, posebno sakramenat ispovijedi (v. sakramentalan). U novije doba (Rog. 239; Cr., Pr. 47).

Noktur(a)n m dio noćnoga oficija (matutina) koji se sastoji od tri psalma i tri lekcije s responzorijima; lat. n o c t u r n u s — noćni (isp. Du Cange II 744; Forcellini IV 281; Lex. VII 609; ARj s. v. nokturan; Sch.-P. 457; Kn. 326, 329).

* **Nona** ž dio oficija koji se u starini molio u deveti sat dana, tj. tri sata prije zalaza sunca; crkv. lat. n o n a (nonus — deveti). V. Du Cange II 749; Forcellini IV 290; Diz. lit. 292. Za primu, tercu, sestu i nonu za svaku po sedam (tj. očenaša neka mole braća laici). P. Filipović 37. V. još Sch.-P. 461; Kn. 263.

* **Noncula** ž poslužnica u crkvi, sakristanka (v. nonculo).

* **Nonculo** m crkveni poslužnik, sakristan. Govori se u nekim mjestima Dalmacije, na Cresu, Lošinju, u Istri (I. Jakominić).

* **Norma** ž u moralnoj teologiji pravilo prema kojemu čovjek ima udesiti svoje djelovanje da bude onakvo kako ga iziskuje postignuće svrhe; lat. n o r m a — propis, mjerilo, pravilo (Ž. I 134 ss.; Noldin, De princ. 71 ss.).

* * **Nota** ž obilježje, svojstvo Kristove Crkve (tj. da je jedna, sveta, katolička i apostolska); lat. n o t a — znak, biljeg, obilježje (Minges, Comp. theol. dogm. gen. 183 ss.). U naše doba.

Notar m službenik u crkvenim kurijama; od riječi n o t a r i u s koja u lat. jeziku ima više značenja: brzopisac, pisar, posebno pisar na vladarskom i papinu dvoru... U III i IV st. notari se u Rimu zovu oni koji skupljaju podatke o procesu i djelima mučenika. U V st. čine ovi notari neki kolegij, a poslije (u XIII st.) imaju neku vrstu zajedničkoga života (v. protonotar). Isp. Du Cange II 757 ss.; Forcellini IV 294; Diz. lit. 363 s.; Kod. kan. 139, 372, 503 i passim.

* **Novena** ž pobožnost koja se kroz devet dana obavlja na čast Božju, Majke Božje ili koga sveca, redovno prije njihove svetkovine; tal. n o v e n a (nove — devet). U Dalmaciji.

Novic m redovnik koji se nalazi u novicijatu (v. novicijat); lat. n o v i t i u s, tal. n o v i z i o (novus — nov). Isp. Reg. Const. art. 47 i dr. U starije doba (ARj). V. novica.

Novica m isto što novic. U naše vrijeme.

Novicijat m vrijeme kušnje (redovno godina dana) koje prema crkv. pravu (kan. 542 ss.) svaki redovnički kandidat mora provesti na početku redovničkoga života u određenoj kući, pod vodstvom jednoga učitelja; zgrada u kojoj se kandidat kroz to vrijeme nalazi; crkv. lat. n o v i t i a t u s (isp. Lex. VII 639 s.). Ovako imadu nosit svi novici i posli njiova noviciata. P. Filipović 48. V. još Rog. 520; Cr., KP II 2, 102.

* **Novoskolastičar** m bogoslov koji pristaje uz pokret novoskolastike; crkv. lat. n e o s c h o l a s t i c u s. U naše doba.

* **Novoskolastički** pr. što se odnosi na novoskolastiku (Ž. I 42).

* **Novoskolastika** ž moderni teološki pokret na području kršćanske filozofije i teologije koji počinje u prvoj polovini XIX stoljeća, a teži za povratkom k idejama starih i velikih bogoslova XIII st. (skolastika); crkv. lat. n e o s c h o l a s t i c a (isp. Ž. I 41).

* **Nuncij** m redoviti predstavnik, poslanik Sv. Stolice kod civilnih vlada. Ako ima kakva trajna zapreka, radi koje ne može doći nuncij, tad se postavlja internuncij. Nuncij ima stepen ambasadora, a internuncij stepen opunomoćenog ministra. Redovno su nadbiskupi. Nazivi postaju od lat. n u n t i u s (vjesnik) i i n t e r n u n t i u s (posrednik). Isp. Diz. lit. 294; Kod. kan. 267. U novije vrijeme (Cr., KP II 1, 128; Rog. 243). V. 1. legat, pronuncij.

* **Nuncijata** ž isto što Anuncijacija; tal. N u n z i a t a (skr. od Annunziata). Govori se u Dalmaciji, npr. u Blatu na Korčuli (Š).

* **Nuncijatura** ž zgrada, palača, u kojoj boravi nuncij; zatim čast, služba nuncija; tal. n u n z i a t u r a (Diz. lit. 294). U novije doba (Cr., KP II 1, 127; Rog. 243). — Danas Katolička crkva ima 44 nuncijature na svijetu.

O

Obedijenca ž posluh, pokornost; posebno posluh prema starješinama na koji se redovnici zavjetom obvezuju; pismena naredba, odredba, koju redovničke starješine daju svojim podložnicima; lat. o b e d i e n t i a, tal. o b e d i e n z a

(isp. Reg. Const. art. 10, 12 i dr.). U starijem jeziku (ARj), no čuje se i danas, npr. u Dalmaciji (Š). V. obedijencija.

Obedijencija ž isto što obedijenca. U starijih pisaca (Prošper redovnik... pisa provincialu, da mu pošalje poslušnicu, oliti obedienciu za drugi manastir. Dobretić 324).

* **Oblat** m čovjek (npr. u Franjevačkom redu) koji nosi redovničko odijelo, živi u samostanu, ali nema redovničkih zavjeta; lat. o b l a t u s (prvotno: dan, predan, prinesen; zatim: dječak kojeg bi roditelji dali u samostan da bude posvećen službi Božjoj; kasnije: onaj koji bi od svoje volje stupio u samostan). Isp. Du Cange III 11 ss.; Lex. VII 658 ss.; Cr., KP II 2, 8.

Obleg, oblig m dužnost koja obvezuje vjernike, svećenike, redovnike; tal. o b b l i g o — dužnost, obveza. U starijem jeziku (ARj). V. obligacija.

* **Obligacija** ž isto što obleg; lat. o b l i g a t i o — sveza, jamčenje, obveza (isp. Diz. mor. 967 ss.). U naše vrijeme.

Obligati — obvezati, zadužiti, posebno obvezati na nešto vjernike, svećenike, redovnike (v. obleg); lat. - tal. o b l i g a r e. U starije vrijeme (Nicefor parok, oliti župnik... budući obligan i dužan reći u taj dan svomu puku svetu misu. Dobretić 166). V. obligirati.

Obligirati — isto što obligati; lat. o b l i g a r e, njem. o b l i g i e r e n, U naše doba.

* **Ocomo** m isto što ecomo. U Blatu na Korčuli (Š).

Ofar m dragovoljan prinos, davanje; posebno dragovoljan prinos za kult Božji, za bogoštovlje, siromahe, uzdržavanje svećenika i sl.; žrtva; srlat. o f f e r t a (ili offra), njem. O p f e r (isp. Diz. mor. 973; Kod. kan. 1504; ARj s. v. ofar). U starih pisaca (v. ARj ib.). Isp. ofer, oferta.

* **Ofer** m isto što ofar; posebno još: dragovoljni prinos što se po nekim župama (npr. u Istri) u posebnim zgodama u crkvi daje dok se ljubi križ (Š).

Oferovati — prikazivati, dati nešto u bogoštovne svrhe; tal. o f f e r i r e (offrire) — pružiti, dati. U starije doba (ARj). V. ofrati, ofar.

Oferta ž isto što ofar; srlat. o f f e r t a. U starijem jeziku. Jošće da 20 krat na godišće, kada se služi za mrtvih,

vsu ofertu imi(j)te kanonici (1380). Senj. ARk. 82. Mažuranić VI 810.

* **Ofertor** m obred i molitve, koje u misi poslije evanđelja i kreda prate prikazivanje kruha i vina, koje se ima pretvoriti u tijelo i krv Isusovu; (u užem smislu) antifona (ostatak psalma!) što se moli na početku toga obreda; lat. offertorium — prinos (isp. Diz. lit. 297 s.). — U novije vrijeme (Sch.-P. 387, 414). V. ofertorij, ofertorije, ofertorio.

* **Ofertorij** m isto što ofertor (Kn. 36).

* **Ofertorijalan** pr. što pripada, što se odnosi na ofertor, ofertorij; lat. offertorialis (Kn. 225).

* **Ofertorije** s isto što ofertor. U starijem jeziku (Jakov govoreći misu bijaše jurve učinio prikazanje oliti ofertorie od kruha i vina. Dobretić 358).

Ofertorio m isto što ofertor; tal. offertorio. U starijih pisaca (ARj).

Oficij m dužnost, posao, usluga, služba, javna služba... (lat. officium); duhovno zanimanje koje se zakonito vrši; zanimanje koje sobom nosi barem neki dio vlasti reda ili uprave, a daje se po propisima kanona (officium ecclesiasticum); jedna od glavnih služba crkvenih osoba — moljenje službene crkvene molitve (v. brevijar), koja prati i produžuje centralni obred Crkve, misu (officium divinum); knjiga u kojoj su molitve, molitvenik; jedna od rimskih kongregacija (Kongregacija Sv. Oficija — Congregatio S. Officii) kojoj je služba da štiti nauku o vjeri i ćudoređu (isp. Du Cange III 41; Forcellini IV 396 s.; Diz. lit. 450; Cr., Pr. 39, 59; Kod. kan. 145 ss., 247, 413, 610; ARj s. v. oficij; Rog. 183; Cr., KP II 1, 40...). V. oficije, oficio, oficice.

Oficijal m službenik, činovnik uopće; klerik, svećenik, koji služi crkvi; lat. officialis (pr. od officium. — V. oficij). Isp. Du Cange III 39; Forcellini IV 395; ARj s. v. oficijal; Rog. 240.

* **Oficijalat** m služba, čast oficijala; mjesto gdje službu vrše oficijali; crkv. lat. officialatus. U novije vrijeme (Rog. 279).

* **Oficijant** m glavni svećenik kod vršenja sv. obreda (celebrant), za razliku od ostalih koji služe, koji su ministri; lat. officians (part. prez. od officiare. — V. oficijati). Isp. Diz. lit. 298; Kn. 170.

Oficijati — vršiti, vršiti službu u crkvi; lat. officiare. U starije doba (ARj).

Oficije s isto što oficij (Dobretić 106; Rog. 232, 239).

Oficio, ofičije s isto što oficij; lat. officium (tal. ufficio, uffizio). U starije vrijeme (ARj).

Ofičice s dem. od oficij; mali oficij u čast Majke Božje — Parvum officium b. Mariae Virginis. U starijih pisaca (ARj).

Ofrati, ofrovati — isto što oferovati; lat. offerre, njem. opfern. U starije doba (ARj).

* **Okazija** ž vanjska okolnost koja nekome pruža prigodu da sagriješi i na grijeh ga mami, potiče; lat. occasio — zgoda, prigoda (isp. Noldin, De sacr. 407 ss.; Diz. mor. 970 s.). V. okazion.

Okazion, okažion m i ž isto što okazija; lat. occasio, tal. occasione. U starijih pisaca (ARj).

* **Okazionalizam** m filozofsko-teološki pravac koji tvrdi: stvorene stvari nemaju prave uzročnosti, nego samo pružaju prigodu (occasio — prigoda) da Bog sam — kao jedini, najveći, opći uzrok — u njima proizvodi svako djelovanje; crkv. lat. occasionalismus (isp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. I 175; Lex. VII 690).

* **Okazionarij** m čovjek koji se nalazi u prigodi da sagriješi; crkv. lat. occasionarius (isp. Diz. mor. 970 s.; Noldin, De sacr. 407 ss.). U novije doba.

Oktaba ž isto što oktava. U starim glagolj. knjigama (M Vat 133 d, 206 b).

Oktava ž osmina; osam dana ili samo osmi dan poslije svetkovine; crkv. lat. octava (octavus — osmi). Novi opći dekret S. Kongr. Obr. od 23. III 1955. ukida sve oktave, osim božićne, uskrsne i duhovske (isp. Diz. lit. 315; Sch.-P. 243 i dr.). V. oktaba.

* **Oktavarij** m knjiga u kojoj su sabrane lekcije (II i III nokturna) za oktave različnih patrona i titulara, koje nisu u rimskom brevijaru ni u propriju dijeceze ili reda; lat. octavarium (Diz. lit. 319). U naše doba.

*** Okultizam** m skupno ime za različne tajne nauke (teosofija, misticizam, kabalistika, magija, astrologija), što se bave pojavama koje se ne mogu objasniti poznatim silama ili zakonima; crkv. lat. o c c u l t i s m u s (occultus — skriven, potajan). V. Lex. VII 690.

Okumiti (se) — uzeti za kuma, postati kum (v. kum i izvedenice).

*** Okurencija** ž potpuni sukob služba (officia) koji nastaje u bogoslužju kad u isti dan padnu dva ili više blagdana; razlikuje se od nepotpunoga koji nastaje kad se blagdani sastanu u vesperama (v. konkurencija); crkv. lat. o c c u r r e n t i a (isp. occurrere — susresti se, naići). Isp. Sch.-P. 265; Diz. lit. 297. U novije doba (Kn. 126).

Oltar m mjesto na kojem se govori misa, žrtvenik; od lat. izraza a l t a r e (altus — visok; alta res — visoka stvar; alta ara — visok žrtvenik?) koji je ušao u naš jezik u najstarije vrijeme (isp. stsl. al'tar', ol'tar', oltar'). Neki misle da je k nama došao preko stvnjem. altari; drugi drže da je naš oblik romanskoga izvora (tal. altare). Isp. Raumer 305; Du Cange I 151 ss.; Forcellini I 213 s.; Cabrol I 2, 3155 ss.; Lex. I 294 ss.; Diz. lit. 18 ss.; Cr., Pr. 231; Sch.-P. 278 s.; Kod. kan. 916 ss., 1197 ss.; Kiparsky 119 s.; Miklošić, Term. DAW XXIV 18; Miklošić, Fremdw. DAW XV 114. — Ostavi ondi dar tvoj prid oltarom. Bernardin 126. Je li od potribe, da je oltar posvećen. Kadčić 90... V. altar, ontar, otar.

Oltaran pr. što pripada oltaru (Sch.-P. 214; Kn. 86). V. otaran.

Oltarnik, oltarnjak m bijelo platno kojim se pokriva oltar; od oltaran s nastavkom — ik. Obično u naše doba (v. Kn. 106; Sch.-P. 314). Isp. napa, otarnik.

Oltarski pr. što pripada oltarima (ARj; Sch.-P. 279). V. otarski.

Ombrela ž naprava od bijelog platna, svile, s drškom, slična suncobranu ili kišobranu; drži se nad svećenikom dok nosi Sakramenat u procesiji, ili stoji nad sjedalom — tronom crkv. prelata (isp. baldakin); tal. o m b r e l l o (Diz. lit. 302). U starijem jeziku (Kašić 68). V. lumbrela, umbela.

Ontar m isto što oltar (ARj).

*** Opcija** ž izražavanje želje kojim crkveni dostojanstvenik nižega reda moli da mu se dade dostojanstvo višega reda; lat. o p t i o — volja, želja, izbor (optare — željeti). V. Du Cange III 49; Lex. VII 738; Kod. kan. 236, 396, 422. — U novije vrijeme (Cr., KP II 1, 104; Rog. 297).

Opoganiti — oskvrniti, obeščastiti sv. mjesto, stvar, osobu (ARj; Par.); od pref. o- i poganiti (v. poganiti).

*** Opservant** m do 1897. g. službeni naziv za franjevce koji doslovno vrše pravilo što ga je potvrdio papa Honorije III (29. XI 1223); lat. o b s e r v a n s (part. prez. od observare — opsluživati, izvršivati). Leon XIII uklonio je posebne nazive i sve opservante ujedinio pod imenom »Red manje braće« (4. X 1897). Isp. Lex. VII 664; Cr., Pr. 105. — U naše doba.

*** Opsesija** ž stanje čovjeka kojega đavao posjedne i čini da govori i radi na njegov način; lat. o b s e s s i o — opsjedanje (isp. Diz. mor. 1012 s.).

*** Optirati** — izraziti želju da se dobije crkveno dostojanstvo višega reda (v. opcija); lat. o p t a r e — željeti (Cr., KP II 1, 104).

*** Oracija** ž kratka molitva koja se moli u oficiju na kraju kanonskih časova; a u misi prije poslanice (v. kolekta), na kraju ofertorija (v. sekreta) i poslije pričesti (v. postkomunija); lat. o r a t i o — govor, molitva (isp. Du Cange III 55; Forcellini IV 132 s.; Diz. lit. 306; Diz. mor. 986 ss.; Sch.-P. 430).

*** Orale** s dio liturg. ruha što ga nosi papa; lat. o r a l e (Du Cange III 52; Kn. 94). V. fanon.

Orar m dio liturg. ruha koji nosi đakon u Ist. crkvi, a odgovara stoli Zapadne crkve; lat. o r a r i u m. Bio je to do VIII st. u Rimu liturgijski znak klera uopće, za razliku od svjetovnjaka, pa ga nisu nosili samo klerici viših redova, nego uopće svi klerici. Od IX st. naziv o. potisnut je na Zapadu od novoga imena »stola«, koju od X st. nose samo đakoni, svećenici i biskupi (Du Cange III 53 s.; Kn. 101, 109; ARj s. v. orar). V. stola — Dod. IV.

*** Oratorij** m mjesto, zgrada određena za molitvu; crkv. lat. o r a t o r i u m (orare — moliti). Posebno se tako zove: zgrada određena za molitvu jednoj skupini vjernika (redovnicima u samostanu, članovima obitelji po kućama);

jedna vrsta glazbene kompozicije (uz operu, kantatu), koja je nastala po tome što je sv. Filip Neri običavao u dvoranama za molitvu (oratorijima) sa svojim društvima pjevati (isp. Du Cange III 56 s.; Forcellini IV 433; Lex. VII 746 s.; Diz. mor. 984 s.; Diz. lit. 305 s.; Noldin, De sacr. 204 s.; Kod. kan. 1188 ss.; Kn. 78; Sch. - P. 296 s., 441).

* **Oratorijanac** m član redovn. zajednice koju je osnovao sv. Filip Neri; tal. o r a t o r i a n o (Cr., KP II 2, 4 ss.).

Ordenati, ordenavati, ordinati, ordinavati — dijeliti sakramenat reda, rediti; lat. o r d i n a r e — vrstati, upravljati, rediti. U starijem jezku (ARj).

Ordin m sakramenat reda po kome se klerici razlikuju od svjetovnjaka te mogu vršiti bogoslužje i upravljati Crkvom (Kod. kan. 948 ss.); od naziva o r d o koji u crkv. lat. jeziku znači još: redovnička zajednica u kojoj se polažu svečani zavjeti (kan. 488); crkvena knjiga s uputama kako se vrše crkv. obredi (Kn. 37). — U starijem jeziku (Da jedan pristupi na ordine u smrtnomu grihu povoljno i znadući, primio bi samo pečat, al ne bi milosti... Dobretić 289).

* **Ordinacija** ž podjeljivanje redova, ređenje; u mn. (ordinacije) posebne uredbe pojedinih provincija jednoga reda; crkv. lat. o r d i n a t i o (uredba, uređenje, davanje sakramenta reda), ordinationes (isp. Reg. Const. art. 5). U naše doba.

* **Ordinand** m koji ima primiti sakramenat reda; lat. o r d i n a n d u s (ordinare — rediti; v. ordenati). Sch. - P. 225; Kn. 294.

1. **Ordinarij** m tko ima redovitu duhovnu vlast (ordinariam iurisdictionem) u crkvenim poslovima nad podložnicima određenoga teritorija; lat. o r d i n a r i u s — običan, redovit... Takvi su ordinariji: papa za svu Crkvu; a za svoja područja: residencijalni biskup, opat ili prelat »nullius« i njihovi generalni vikari; administrator, vikar i prefekt apostolski, viši redovnički poglavari u svećeničkim redovima za svoje podložnike. — Pod imenom »mjesni ordinarij« (ordinarius loci) dolaze u Kodeksu svi ovi, osim redovničkih poglavara (isp. Du Cange III 60; Forcellini IV 473; Diz. lit. 307; Cr., KP I 89 ss.; Rog. 206 s.; Kod. kan. 198).

2. **Ordinarij** m dio misala ili brevijara (v. brevijar) koji obuhvaća skup molitava što se ne mijenjaju, za razliku od promjenljivih dijelova koji sačinjavaju Proprium (v. proprij) ili Commune (v. komun); crkv. lat. o r d i n a r i u m (isp. Diz. lit. 308). U naše doba.

* **Ordinarijat** m ured onoga koji ima višu redovitu jurisdikciju; osobito: biskupska kurija kojoj je predstavnik sam biskup, a obuhvaća i druge osobe koje pomažu biskupu u upravljanju biskupijom; crkv. lat. o r d i n a r i a t u s (isp. Rog. 206 s.; Cr., KP I 90 s.; Bel. I 251).

* **Orijentalist(a)** m tko se bavi pitanjima Istočne crkve; od crkv. lat. o r i e n t a l i s t a.

* **Orijentalni** pr. istočni (lat. o r i e n t a l i s). U naše vrijeme češće kao atribut u različitim nazivima koji se odnose na Istočnu crkvu: Orijentalni institut, orijentalni obredi, orijentalne crkve...

* **Ornat** m sprava, priprava, nakit, kićenje; posebno: crkveno ruho koje se uzimlje kod svečane službe Božje; crkv. lat. o r n a t u s. U novije vrijeme (Kn. 96).

* **Ostenzorij** m zlatna ili pozlaćena sprava u kojoj se Hostija izlaže na javno štovanje vjernika tako da se može vidjeti kroz staklo; lat. o s t e n s o r i u m, tal. o s t e n s o r i o (ostendere — pokazati). Isp. Diz. lit. 317; Sch. - P. 470, 473; Gjanić 200. V. istešorij, monstranca, monstrancija, monštranca, mostranca.

Ostija ž isto što hostija. U starijem jeziku (ARj).

Ostijica, oštijica ž dem. od ostija, oštija (ARj).

Ostijarij m klerik koji ima najniži mali red; lat. o s t i a r i u s — vratar (ostium — vrata). Ostijariji su u staro doba držali ključe crkve, zatvarali, otvarali crkvu, puštali unutra vjernike, gonili izopćene... Njihovu su službu kasnije preuzeli mansionarii koji nisu bili klerici, nego kao neki sakristani. Oni se spominju od VI st. (isp. Du Cange III 76; Forcellini IV 454; Lex. VII 823 s.; Diz. lit. 319; ARj s. v. ostijarij; Sch. - P. 24; Kn. 289 s.). Isp. sakristan.

Ostijarijat m red, služba ostijarija; lat. o s t i a r i a t u s (isp. Du Cange III 76; ARj; Sch. - P. 25; Kn. 302).

Oštija ž isto što hostija. U starijem jeziku (Ako bi oštia upala u kalež i skvasila se svakolika, što ima bit? Dobretić 344...), no i danas se čuje (npr. u Dalmaciji).

Otar m isto što oltar. U starijih pisaca (Dužnosti diakonove... služit misniku na otaru. Dobretić 276. Prisveti Sakramenat otara. J. Filipović I 431).

Otaran pr. isto što oltaran (Ima se također znati, da su moći otarne... vazda manje od korporala. Dobretić 358).

Otarnica ž crkvica, u kojoj je oltar (ARj).

Otarnik m isto što oltarnik (ARj).

Otarski pr. isto što oltarski (ARj).

P

* **Pacifikal** m mali križ što ga svećenik daje na ljubljenje, npr. prigodom blagoslova kuća (v. križec); crkv. lat. p a c i f i c a l e. Naziv dolazi otud što svećenik na početku toga blagoslova kaže: »Mir kući ovoj!« (isp. pacificare — miriti, pacificus — miran).

Pacijencija ž kršćanska krepost koja se sastoji u tome da mirna srca iz vrhunaravnih motiva podnesemo moralna i fizička trpljenja; lat. p a t i e n t i a — ustrpljivost (isp. Diz. mor. 1050). U starijem jeziku (ARj).

Paganin m isto što poganin (ARj).

* **Paganizam** m zajedničko, opće obilježje moralnog života ljudi koji misle, govore i žive kao oni koji ne znaju za Boga, kao pogani (v. pogan); lat. p a g a n i s m u s — poganska vjera, idolatrija (isp. Du Cange III 84 ss.; Forcellini IV 467; Ž. I 53).

* * **Pala** ž komad platna kojim svećenik preko mise pokriva patenu i kalež; katkada se tako zove još: korporal, oltarnik, slika na oltaru; lat. p a l l a — pokrivač, plašt (v. Du Cange III 99 s.; Forcellini IV 473; Diz. lit. 321; Sch.-P. 319; Kn. 107).

Paleta ž mala pala; tal. p a l l e t t a (dem. od palla). U starijih pisaca (ARj).

* * **Palij** m plašt, pokrivač, zavjes...; isto što antependij (Kn. 81); lat. p a l l i u m. Posebno se tako (od V st.) na Zapadu zove liturgijski znak, simbol punine biskupske vlasti, što ga danas uvijek i svagdje može nositi samo papa; a metropolite u određenim zgodama, prema liturgijskim i kanonskim propisima. To je bijeli 3 — 4 prsta široki vuneni pas sa 2 traka. U nj je ušiveno 6 svilenih i crnih križeva. Napravlja se od vune janjaca koji se blagosivlju na dan sv. Janje. Palije blagosivlje papa u bazilici sv. Petra i Pavla; a onda se čuvaju u srebrenom kovčegu pred oltarom sv. Petra. Nose se na planeti preko ramena. Jedan trak visi na prsima, drugi na leđima. Ono što je palij na Zapadu to je na Istoku omoforion (TG 161). Isp. Du Cange III 100 s.; Diz. lit. 322 ss.; Diz. mor. 1026; Kod. kan. 275 ss.; Bel. I 247; Rog. 230; Cr., KP II 1, 133 s.; Kn. 102.

* **Pange lingva** početne riječi i naziv himna što ga je sastavio sv. Toma Akvinski, a moli se u oficiju i u različitim euharistijskim funkcijama; lat. P a n g e l i n g u a... — O jeziče spjevaj... (u starijim lit. knjigama), Usta moja... (u novijim lit. knjigama).

Paramenat m ures; liturgijsko rublje uopće; crkv. lat. p a r a m e n t u m ili pl. p a r a m e n t a (od parare — spremati, pripravljati). Isp. Du Cange III 152; Diz. lit. 327; Caerem. 119 s., 131 s. Da vs'ki misnik' imêj držati svoj paramenat čist i opran (1457). Šurmin 210. V. još Kn. 93.

Paramenta ž isto što kasula; lat. p a r a m e n t a (v. paramenat). (H)aljine oliti odića misnička jest ova: naglavnik... jarmica oliti paramenta... Dobretić 395.

Partikula ž kruh, hostija, posebno mala hostija što se preko mise posvećuje u tijelo Isusovo; lat. p a r t i c u l a — čestica, mrvica, mali komad (dem. od pars — dio). Isp. Forcellini IV 514 s.; Bel. I 349; Kn. 156.

Partikulica ž dem. od partikula (Kašić 61).

* **Partikularan** pr. što se odnosi na dio; osobit, poseban, pojedinačan, privatan; lat. p a r t i c u l a r i s (od particula — mali dio). U Kodeksu često kao oznaka za sabor, zakon, pravo, običaj, koji ne vrijede za svu Crkvu, nego samo za pojedine crkvene pokrajine, za pojedine skupine vjernika, za pojedine osobe (isp. kan. 153) — za razliku

od općih (universalnih) sabora, zakona, koji vrijede za svu Crkvu (v. universalan i ekumenski — TG 87). — U novije vrijeme (Sch.-P. 262; Kn. 19; Ž. I 25; Rog. 193.

* **Pasional (pasionar)** m sredovječna liturgijska knjiga u kojoj su odlomci, uzeti iz legendara (v. legendar), što se u Crkvi čitaju u dane pojedinih svetaca; lat. passionale, liber passionarius (passio — muka, mučeništvo). V. Lex. VII 1015. U naše doba.

* **Pasionski** pr. mučenički; od lat. passio, tal. passione — patnja, mučeništvo. Obično u vezi: pasionske igre kojima se predstavlja muka Isusova (isp. Lex. VII 1012 ss.).

Pastir, pastijer (kod dubrov. pisaca) m Od najstarijih vremena oni koji upravljaju Crkvom (papa, biskupi, svećenici) zovu se duhovni pastiri ili jednostavno pastiri. Riječ postaje od lat. pastor, preko vulg. lat. pastore, pâstûr; stsl. pastyr' (isp. Meillet, Études I 186; M Vat. 30 c; ARj s. v. pastir; Št. II 401; Cr., KP I 130).

Pastirovati — biti pastir duša, upravljati vjernicima (Koji pastiruje stadu Isukrstovu. Kadčić na nasl. str.).

Pastirski pr. što se odnosi na pastire. Tako se veli: pastirsko pismo (Cr., KP I 130), pastirsko bogoslovlje (Kn. 6)... V. pastoralan.

Pastirstvo s služba, čast duhovnih pastira. U starijem jeziku (Odabranje jednoga misnika za pastirstvo duša. Kadčić 308).

Pastoral m isto što pastoralka (Kn. 6; Ž. I 4), prema lat. theologia pastoralis. Još češće se tako zove štap koji upotrebljavaju biskupi u liturgijskim funkcijama (Dobretić 286...), prema crkv. lat.-tal. pastorale (baculus pastoralis). Taj se štap spominje prvi put u liturgijskim dokumentima VII stoljeća. Od IX st. služi kao opći znak duhovne vlasti svih biskupa. Papa ga ne nosi (isp. Diz. lit. 331 s.).

* **Pastoralan** pr. isto što pastirski; lat. pastoralis. Obično u vezi: pastoralno bogoslovlje (Ž. I 4), pastoralna teologija (Kn. 11), pastoralna konferencija (Rog. 305).

* **Pastoralka** ž posebna grana moralnoga bogoslovlja (moralke), koja govori o dužnostima dušobrižnika kao pastira duša (Ž. I 7); lat. pastoralis s nastavkom — ka (Kn. 6; Rog. 326). V. pastoral.

Patena ž mali okrugli pozlaćeni ili zlatni tanjurić na kojemu stoji hostija za vrijeme mise; lat. patena (isp. Du Cange III 190; Lex. VII 1027 s.; Diz. lit. 332 s.). Od starine (Sudovi dakle ovoga posvetilišta potrebiti jesu: kalež i plitnica oliti patena... Dobretić 395. V. još Sch.-P. 323; Kn. 89).

Pater m otac (lat. pater); često kao naziv za svećenika redovnika.

Patrice ž mn. krunica, očenaši (u Bosni i Slavoniji); lat. pater noster — oče naš (isp. Miklošić, Fremdw. DAW XV 117; ARj s. v. patrice). V. rosarij.

Patrimonij m baština, očinstvo...; posebno: crkveni imutak, crkv. dobro; crkv. lat. patrimonium (Du Cange III 203; Forcellini IV 532). U starijih pisaca (ARj). V. patrimonio.

Patrimonio s isto što patrimonij; tal. patrimonio. Ima mu (biskup svećeniku) odmah zabiližiti patrimonio oliti baštinu, s kojom se ima uzdržati pošteno. Dobretić 292.

* **Patrocinij** m okrilje, zaštita (crkv. lat. patrocinium), pa: okrilje patronsko, obrana na sudu; svetkovina mjesnoga patrona (patrocinium loci. V. patron). U novije vrijeme (Sch.-P. 262).

Patron m štitnik, skrbnik, branitelj, branitelj na sudu; posebno: svetac zaštitnik nekoga mjesta, pokrajine, naroda, koji se ne smije poistovjetovati sa svecem kojemu je posvećena crkva (Sch-P. 263. V. titul); čovjek koji ima patronatsko pravo — ius patronatus (Bel. I 197; Rog. 191. V. patronat); lat. patronus (isp. Du Cange III 205; Forcellini IV 533 s.; Diz. lit. 333 s.; Diz. mor. 1048 s.; Sch.-P. 261 ss.; Kod. kan. 1278 i dr.). V. patronuš.

* **Patronat** m skup povlastica s nekim obvezama, koje Crkva daje zakladnicima crkve, kapele i nadarja, kao i njihovim nasljednicima; lat. patronatus, ius patronatus (isp. Du Cange III 205 s.; Lex. VIII 5 ss.; Cr., Pr. 275 ss.; Kod. kan. 1448 ss.). — U novije doba (Bel. I 199; Rog. 191).

* **Patronatski** pr. što se odnosi na patronat (Bel. I 190; Rog. 321).

Patronuš m isto što patron (ARj).

Pedal m tipke kod orgulja po kojima se prebire, tj. gazi, nogama; tal. p e d a l e — podnožnik.

* **Pektoral** m križ što ga biskupi nose na prsima; lat. crux pectoralis ili p e c t o r a l e (pectus — prsi). Isp. Kn. 106. V. pektorale, enkolpion — TG 88.

* **Pektorale** m isto što pektoral (Sch.-P. 314).

* **Pekulij** m ovlaštenje da redovnik, boraveći u redovničkoj kući, može imati pokretna dobra i sebi pribaviti potrebne ili korisne stvari (protivno Kod. kan. 594 koji redovnike veže na zajednički život); lat. p e c u l i u m (ponajprije imovina u stoci, zatim svaki imutak; posebno imutak kojim je sin ili rob kao svojim vlasništvom upravljao, neovisno od oca, odn. gospodara). Isp. Lex. VIII 59; Cr., KP II 2,150 s.

* **Pekulijaš** m redovnik koji — uz dopust Crkve — ima pekulij. U naše vrijeme.

Pelegrin m poklonik, hodočasnik; lat. p e r e g r i n u s (tuđ, stran, tuđin), tal. p e l l e g r i n o (putnik, hodočasnik). U starije vrijeme (ARj). V. piligrin.

Pena, pijena ž kazna, posebno kazna za grijehe; lat. p o e n a, tal. p e n a — kazna (ARj).

Penetencijarij m isto što penitencijar. U starijem jeziku (ARj).

* **Penitencijal** m spis u kojem su upute kakva se vrsta javne pokore ima odrediti za različne grijehe; lat. p o e n i t e n t i a l i s — što se odnosi na pokoru, pokornički (liber poenitentialis — pokornička knjiga). U novije vrijeme (Kn. 286).

* **Penitencijar** m svećenik koji je u staro vrijeme (od III st.) nalagao javne pokore grešnicima i predvodio biskupu na izmirenje one koji su izvršili pokoru; svećenik koji bi odrešivao vjernike koji su bili otpali od vjere; lat. p o e n i t e n t i a r i u s (poenitentia — pokora). Poslije se tako posebno zove: svećenik u katedralnim crkvama koji ima vlast odriješiti od slučajeva pridržanih biskupu (canonicus poenitentiarius. — Isp. Kod. kan. 399, 401; Rog. 287); svećenik koji odrešuje vjernike koji dolaze u Rim prigodom jubileja (poenitentiarius minor); svećenik koji je na čelu Penitencijarije Apostolske (Poenitentiarius Maior). Isp. Du Cange III 331; Lex. VIII 368 s.; Diz. mor. 1066 ss.; Cr., KP II 1,121 s. V. penetencijarij, penitencijarij, penitencijer.

* **Penitencijarij** m isto što penitencijar (Rog. 238).

* **Penitencijarija** (apostolska) ž jedno od sudišta Sv. Stolice kojemu je vlast ograničena na unutrašnje područje, bilo sakramentalno bilo nesakramentalno; lat. P o e n i t e n t i a r i a a p o s t o l i c a (Kod. kan. 258). V. Cr., KP I 57; Bel. II 155; Rog. 127.

Penitencijer, penitencir m isto što penitencijar. U starijih pisaca (ARj).

* **Peniten(a)t** m kršćanin koji se radi grijeha kaje, ispovijeda i čini pokoru; lat. p o e n i t e n s (part. prez. od poenitere — kajati se). Isp. Diz. lit. 334 ss. U novije vrijeme (Ž. I 123).

* **Penula** ž isto što kasula; od naziva profane rimske nošnje koja se zvala p a e n u l a. U naše doba (Kn. 97).

* **Perfekcija** ž moralna kršćanska savršenost koju čovjek postizava kad se, koliko je moguće više, čuva grijeha i nastoji steći što veći stepen kreposti; lat. p e r f e c t i o — savršenost (Diz. mor. 1074). U novije doba. V. imperfekcija.

Perjurija ž isto što krivorota; lat. p e r i u r i u m. U starijem jeziku (ARj).

Picokara, picukara ž pobožna žena koja ima zavjet čistoće i živi u svijetu; tal. b i z z o c h e r a, p i n z o c h e r a — bogomoljka. U starijih pisaca (Koji dopuštaju ... oblačit se u fratiće oli picokare. Kadčić 291), a i danas u Dalmaciji, npr. u Poljicima (ARj) i oko Sinja (Š).

Picokarski pr. što pripada picokarama (ARj).

Pijatić m mali tanjurić, plitica, što se mora držati ispod brade vjernika dok se pričešćuju (Sv. Kongr. Sakr. 26. III 1929); tal. p i a t t o, p i a t t e l l o (isp. Diz. mor. 1517). U starijem jeziku (ARj) i danas u Dalmaciji (Š).

Pijetat m ljubav, poštovanje, milosrđe, smilovanje, koje proizlazi iz kršć. motiva; lat. p i e t a s. U starije vrijeme (ARj). V. pijetet.

Pijetet m isto što pijetat. U novije doba (Ž. I 385).

Pijun m kumče; lat. f i l i o l u s (v. piljun). Govori se u Istri (ARj).

* **Pileol** m isto što kalota; lat. p i l l e o l u s — kapica. U naše doba (Gjanić 240).

Piligrin m isto što pelegrin; hodočašćenje (prema jednom primjeru iz poč. XV st. u ARj).

Piljun m kumče (kod krizme). Za ARj postanje je naziva tamno. Skok ga izvodi iz riječi f i l i o l u s, koji u srlat. znači: mali sin, zatim dijete koje se drži na krstu, kumče (RESl X 194 s.; v. Du Cange II 438). Govori se u Dubašnici na Krku (ARj), u okolici Karlovca (Oberški) i dr.

* **Piscina** ž podzemna zatvorena spremica koja prima upotrebljenu krsnu vodu iz krstionice (Sch.-P. 285); lat. p i s c i n a — mjesto gdje se kupi voda, ribnjak (piscis — riba). U naše vrijeme.

* **Plagula** ž poseban liturgijski ures, osobito na rubu i na kraju albe; lat. p l a g u l a (Kn. 95. V. parura — TG 170).

Planeta, planita ž isto što kasula; srlat. p l a n e t a (Du Cange III 301; Forcellini IV 693; Diz. lit. 338; Caerem. 222; Sch.-P. 313; Kn. 97).

Pleban, plebanus, plebanuš (u kajkavaca) m svećenik koji stoji na čelu određenoj skupini vjernika, na određenom području, župnik; srlat. crkv. p l e b a n u s (plebs, plebes — puk, vjernici; župa, župska crkva...). Isp. Du Cange III 307 ss.; Lex. VI 534 s.; Miklošić, Fremdw. DAW XV 118; Matzenauer 403; Skok, RESl VII 198. U starijem jeziku (ARj). V. plevan, plibanuš, plovan, prebanoš, pribanuš.

Plebanija ž župa (v. pleban). U starije doba (ARj). V. plovanija, fara — Dod. IV.

Plebanuški pr. što pripada plebanima, plebanušima (ARj).

* **Plenaran** pr. pun, potpun (lat. p l e n a r i u s); osobito u vezi »plenarni koncil — concilium plenarium« (tj. sabor biskupa i metropolita više crkvenih pokrajina s papinim legatom na čelu). V. Kod. kan. 281, 282; Rog. 247; Cr., KP I 129; II 1, 135.

* **Plevan, pelvan** m isto što pleban. Na Cresu (Skok, Sl. 3, 55).

Plibanuš m isto što pleban. Az domin Paval plibanuš ste Marije pod Okićem (1505). K. 189. Mažuranić II 260.

* **Plikata** pr. ž savijena, smotana (lat. p l i c a t a, od plicare — saviti, smotati). Dolazi samo u vezi »planeta plikata« (lat. planeta plicata). Tako se zovu podmotane, savijene planete, koje su prije nosili đakon i poddakon u nedjelje i ferije adventa i korizme i još u nekim prigodama mjesto dalmatike i tunike (v. planeta). U naše doba (Kn. 146).

Plovan m isto što pleban; rom.-tal. p i o v a n o. U starijem jeziku od XIV st. (ARj) i danas među čakavcima (na Krku, Rabu, u Istri...). Isp. Skok, Sl. 3, 55.

Plovanija ž župa (u Istri, na Krku); župska kuća (u Lici). V. ARj s. v. plovanija; Skok, Sl. 3, 55. Isp. plebanija.

Plovijal, plovio (u Dubrovniku) m isto što pluvijal (ARj).

Pluvijal m dugi široki liturgijski ogrtač koji seže od vrata do gležnja, a upotrebljava se kod ophoda, svečanih večernja, blagoslova...; od lat. naziva profane nošnje p l u v i a l e (vestis pluvialis, cappa pluvialis) koji znači: putna, kišna kabanica (lat. pluvialis — kišni, pluvia — kiša). Isp. Du Cange III 318 s.; Diz. lit. 340 s. — Obično od starine (ARj; Kn. 100 s.; Sch.-P. 312, 322). V. plovijal.

* **Pluvijalist** m klerik (ne svećenik!) koji nosi pluvijal u liturgijskim funkcijama (npr. pjevač koji intonira antifone, upravlja pjevanjem u koru, incenzira kor...); crkv. lat. p l u v i a l i s t a, tal. p i v i a l i s t a (Diz. lit. 341; Sch.-P. 474).

Poddatar m do Pija X zvao se kardinal koji je vodio Apostolsku Datariju, a sada se tako zove njegov zamjenik (v. datar); lat. s u b d a t a r i u s (sub — pod; datarius — datar). U naše doba (Cr., KP II 1, 123).

* **Poddekan** m kardinal, koji nasljeđuje kardinala dekana (v. dekan); lat. s u b d e c a n u s (sub — pod; decanus — dekan). Isp. Kod. kan. 237. — U novije vrijeme (Cr., Pr. 56). V. subdekan.

1. **Pogan** m (ž) neznabožac, idolopoklonik, nekršćanin; zao; grešnost; poganska vjera; od lat. naziva p a g a n u s koji označuje najprije onoga koji stanuje na selu, izvan grada (pagus — selo, zaselak); zatim onoga koji ne služi

u vojsci; a kad je kršćanstvo Milanskim ediktom (g. 313) dobilo slobodu te neznaboštvo bilo potisnuto na selo, dobiva značenje: pristalica stare vjere, neznabožac. S tim novim značenjem dolazi prvi put u ediktu cara Valentinijana od god. 368, kojim se zabranjuju razne vrste neznabožačkih kultova (isp. Raumer 285; Forcellini IV 467; Oberški 335. V. još etnik — TG 92).

Latinski je termin rano ušao u slavenske jezike. U stsl. imamo pr. i im. pogan' i im. poganin'. Miklošić drži da su njemački misionari donijeli lat. riječ u Panoniju, a odatle da se raširila među ostale Slavene. Vjerojatnije je, međutim, mišljenje Skoka da su je Slaveni uzeli od Romana na Balkanu. Slaveni su primili kršćanstvo kad kod Romana već nije bilo razlike između kršćanskoga grada i poganskog sela, kad je kršćanstvo svagdje pobijedilo, pa se kod Romana razvilo i drugo značenje riječi »paganus« — zao. Zato u Slavena na Balkanu »pogan(in)« znači: neznabožac, krivobožac, a onda i zao (v. Miklošić, Term. DAW XXIV 9 s.; Fremdw. DAW XV 119; Matzenauer 68; Meillet, Études I 185; Skok, RESl VII 193 ss.). — Obično u starijem i novijem jeziku (ARj s. v. 1. i 2. pogan).

2. **Pogan** pr. isto što poganski (ARj s. v. 3. pogan).

Poganica, poganka, pogankinja ž žena neznabožačke vjere (ARj).

Poganik m isto što poganin (Kadčić 488).

Poganin m neznabožać; zao čovjek (v. 1. pogan). U starijih pisaca (ARj), a i danas. V. paganin, poganica, poganik.

Poganiti — kaljati, oskvrnjivati; od pogan s nastavkom -i-ti. Dosta često u starije vrijeme (ARj), a čuje se i danas. V. opoganiti.

Poganluk m, **poganština** ž isto što poganstvo (ARj).

Poganski pr. neznabožački, zao, zlo. V. 2. pogan.

Poganstvo s poganska vjera, idolatrija; prema lat. p a g a n i s m u s (v. paganizam i 1. pogan) i gentilitas (ARj; Ž. II 100). V. poganluk.

Pokorizmić m vrijeme između Uskrsa i Đurđeva. Govori se u Srbiji (ARj). V. prikorizmić.

Polatiniti — pokatoličiti (v. Latin). U starije doba, a i danas po nekim krajevima (ARj).

* **Pontificirati** — obavljati biskupske čine, osobito govoriti pontifikalnu misu; crkv. lat. i tal. p o n t i f i c a r e. U novije vrijeme (Kn. 264). V. pontifikal.

* **Pontifikal** m liturgijska knjiga s obredima, propisima i molitvama za biskupske funkcije (Št. I 325; Bel. I 181; Rog. 345); svečana misa biskupa ili onoga koji ima pravo pontificirati; crkv. lat. p o n t i f i c a l e (pontificalis — što pripada vrhovnom svećeniku, biskupu; pontifex — vrhovni svećenik, biskup). Isp. Du Cange III 347; Forcellini IV 732 s.; Lex. VIII 372; Diz. lit. 343; Diz. mor. 1096 s.

* **Pontifikalan** pr. biskupski; lat. p o n t i f i c a l i s (v. pontifikal). Isp. Cr., KP I 107; Rog. 268; Kn. 21.

* **Pontifikalij** m knjiga u kojoj su biskupski obredi; lat. pr. mn. p o n t i f i c a l i a — biskupski ures, odjeća; što se odnosi na biskupa (v. pontifikal). U novije doba (Kn. 45).

* **Pontifikat** m služba, čast biskupa, pape; lat. p o n t i f i c a t u s (Rog. 168; Kn. 158).

* **Porcijunkula** ž mala crkvica kod Asiza u Italiji (možda iz VI st.), kolijevka Franj. reda, poznata po oprostu koji se u njoj (a onda i u drugim crkvama) dobiva 1. i 2. kolovoza; lat. P o r t i u n c u l a (tal. Porzioncola) — mali dio (isp. Lex. VIII 380 s.; Sch.-P. 743).

* **Porcijunkulski** pr. što pripada Porcijunkuli, osobito u vezi s oprostom (Cr., KP I 352; Pr. 180).

Porgatorio s isto što purgatorij; prema tal. purgatorio (ARj).

Porta ž vrata ili dvorište oko crkve, samostana; lat.-tal. p o r t a — vrata.

Postila ž knjiga propovijedi za sve nedjelje i blagdane; od lat. p o s t i l l a (tj. verba textus) — poslije onih (riječi teksta) koje propovjednik reče da slušači znadu o čemu će biti govor (isp. Lex. VIII 398 s.). U starijem jeziku (ARj). V. postilja.

* * **Postilja** ž isto što postila (Sch.-P. 47).

* **Postkomunija** ž molitva koju svećenik moli poslije pričesti; lat. p o s t c o m m u n i o (post — poslije, communio — pričest).

*** Postulacija** ž jedan od načina kako netko može steći crkvenu službu (sastoji se u tome da birači svojim glasovima od nadležnoga starješine mole da se nekome povjeri odnosna služba); lat. p o s t u l a t i o — želja, molba, zahtjev (v. Kod. kan. 197 ss.; Cr., KP II 1, 64 s.).

*** Postulant** m pripravnik za redovnički stalež (v. postulat); lat. p o s t u l a n s (par. prez. od postulare — željeti, moliti, tražiti). V. Rog. 516.

*** Postulantica** ž pripravnica za redovnički stalež; lat. p o s t u l a n s (v. postulant). Isp. Rog. 518.

*** Postulat** m vrijeme pripravništva što ga barem kroz punih 6 mjeseci imaju obaviti u ženskim redovima vječnih zavjeta sve osobe, a u muškim redovima braća laici, prije nego se pripuste u novicijat; crkv. lat. p o s t u l a t u s — želja, molba, zahtjev (v. Kod. kan. 539 ss.; Reg. Const. art. 34 ss.; Diz. mor. 1110; Lex. VIII 399; Forcellini IV 759; Du Cange III 364; Cr., KP II 2, 79; Rog. 515).

*** Postulator** m tko pred nadležnim sudištem vodi raspravu za proglašenje blaženih i svetih; crkv. lat. p o s t u l a t o r (Kod. kan. 2003 ss.; Cr., Pr. 357).

*** Postulatura** ž služba, ured postulatorov; crkv. lat. p o s t u l a t u r a.

Pounijatiti (se) — učiniti (se) unijatom (v. unijat).

*** Pra** isto što fra. Govori se u Dalmaciji.

Prakanatur m isto što prakaratur. — ARj misli da je oblik postao od »prakatur«, samo da je s neznana razloga umetnuto — **na.** Bit će vjerojatnije da je riječ postala od »prakaratur«, iskrivljivanjem srednjega sloga ra — na.

*** Prakaratur** m čovjek koji poslužuje župnika u crkvi ili župi; lat. p r o c u r a t o r — skrbnik, upravljač, ovlašteni upravitelj dobra... (v. prokurator). Govori se u Bosni. V. prakanatur, prakatur, kamerar — Dod. IV.

Prakatur m isto što prakaratur (oko Vinkovaca). ARj izvodi riječ od lat. precator — molitelj, jer je posao crkvenjaka moliti milostinju u crkvi. To nije uvjerljivo jer se lat. riječ malo upotrebljava među svećenicima, pa je teško mogla ući među narod. Mnogo je vjerojatnije da je naziv postao skraćivanjem od »prakaratur«.

Pratar m isto što fratar; lat. f r a t e r. U nekih starijih pisaca (ARj) i danas u Dalmaciji (Š).

Pratarski pr. što pripada pratrima. U Dalmaciji (Š).

Prator m isto što fratar (isp. Miklošić, Fremdw. DAW XV 136).

Prebanoš m isto što pleban (ARj).

*** Prebenda** ž prihod, nadarje klerika; posebno prihod, beneficij nadarbenika u kanoničkim kaptolima; od crkv. lat. izraza p r a e b e n d a (praebere — dati, predati; dati što je potrebno za život), koji je prvotno značio dio hrane i pića što se dnevno davao kanonicima i redovnicima; zatim, kad su kanonici napustili zajednički stan i hranu, prihod kanonika... (v. Du Cange III 373 ss.; Forcellini IV 768; Kod. kan. 394). Vrlo obično u novijem jeziku (Bel. I 169; Rog. 287, 297; Cr., KP II 1, 183). V. prevenda.

Prebendar m tko ima prebendu; osobito nadarbenik u kaptolskoj crkvi, koji nije ni dostojanstvenik ni kanonik; lat. p r a e b e n d a r i u s (v. prebenda). Isp. ARj s. v. prebendar; Bel. I 379; Rog. 287; Cr., Pr. 83). V. prebendat, provendar.

*** Prebendarski** pr. što pripada prebendarima.

*** Prebendat** m isto što prebendar; lat. p r a e b e n d a t u s (Kod. kan. 394). V. Rog. 287.

*** Precedencija, * precedenca** ž propis o prednosti između pojedinih fizičkih i moralnih osoba, kojega se treba držati u različitim crkvenim funkcijama, sastancima, saborima; crkv. lat. p r a e c e d e n t i a (od praecedere — ići ispred, prednjačiti). V. Diz. lit. 345 ss.; Diz. mor. 1112; Kod. kan. 106, 233, 236, 347, 478; Kn. 46.

*** Precep(a)t** m zapovijed kojom zakoniti crkv. starješina nameće neku obvezu pojedincima ili — za ograničeno vrijeme — nekoj zajednici; lat. p r a e c e p t u m (isp. Kod. kan. 24; Diz. mor. 1113; Cr., Pr. 15).

*** Preceptivan** pr. što obvezuje kao zapovijed; lat. p r a e c e p t i v u s (praeceptum — naredba, zapovijed). Dolazi redovno uz riječi: rubrika, dekret... — i označuje one rubrike, dekrete, koji obvezuju pod grijeh (Sch.-P. 227 s.; Kn. 20). V. još: dekret, direktivan, rubrika.

* **Predestinacija** ž preodređenje; odredba Božja koja čovjeka preodređuje za vječni život; lat. praedestinatio (isp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 37; Lex. VIII 406 ss.). U novije doba.

* **Predestinirati** — preodrediti za spasenje; lat. praedestinare (unaprijed odrediti), njem. predestinieren (v. predestinacija). U naše doba.

Predika ž propovijed, propovijedanje Kristove nauke; lat. praedicatio (isp. Mat. 12, 41; I Kor. 15, 14), tal. predica (v. Du Cange III 382; Forcellini IV 784; Diz. lit. 347 ss.; Diz. mor. 1114). Od XVI st. (isp. ARj s. v. predika). V. pridika, prodeka, prodičastvo, sermon.

Predikač, predikalac, predikavac, predikator m isto što predikatur (ARj).

Predikaonica ž mjesto odakle se govori u crkvi, isto što pulpit. V. pridikaonica, prodekaonica.

Predikati — propovijedati nauk Kristov; lat. praedicare (Mark. 16, 15; I Kor. 1, 23; I Petr. 3, 19), tal. predicare (v. predika). U starije doba (ARj) i danas (npr. u Dalmaciji). V. predikovati, pridikati, prodekovati.

Predikatur m tko propovijeda nauk Kristov; lat. praedicator, tal. predicatore (v. predika). U starijem jeziku (ARj) i danas u Dalmaciji (Š). V. predikač, pridikatur, prodekator.

Predikovati — isto što predikati. U starije doba (ARj).

* **Predmisa** ž dio mise od početka do prikazanja; od pred — i misa. Obično se taj dio mise zove katekumenska misa jer su mu u staro vrijeme smjeli prisustvovati i katekumeni (isp. Kn. 228; Št. II 4).

Predoltarje s isto što antependij (Št. I 403).

* **Predoltarnica** ž isto što antependij. U jednom starom spomeniku: Vsa opščina i plovan s redovnici jesu dali v Krk... 3 predoltarnice, križa 2, kaleža tri, štriti jedne, ubrusa dva na kaležih.

Predoltarnik, predotarnik m isto što antependij. U starije doba (ARj).

Pregatorije s isto što purgatorij. Govori se u Dalmaciji.

* **Prefacija** ž predgovor, uvod; posebno dio mise ispred kanona jer je uvod u kanon; lat. praefatio (isp. Du Cange III 382 s.; Diz. lit. 349; Lex. VIII 416 s.; Kn. 245 s.). — Danas obično (Kn. 58; Sch.-P. 390). V. prefacion, propacija.

Prefacion m i ž isto što prefacija; lat. praefatio, tal. prefazio (prefazione). U starijem jeziku (ARj).

* * **Prefekt** m poglavar, nadstojnik (lat. praefectus); posebno nadstojnik u crkvenom zavodu, sjemeništu i sl.; kardinal prefekt (cardinalis praefectus) koji stoji na čelu pojedinim kongregacijama (Kod. kan. 246; Rog. 231); apostolski prefekt (praefectus apostolicus) koji upravlja apostolskom prefekturom (kan. 215, 293 ss.; Cr., KP II 1, 131 ss.; Rog. 250)... Isp. Forcellini IV 789; Lex. VIII 418; Diz. mor. 1116.

Prefektura (apostolska) ž crkveno područje u misijskim zemljama, koje radi malenoga opsega ili nedovoljne organizacije ne može postati vikarijat apostolski (vicariatus apostolicus); crkv. lat. praefectura apostolica (v. prefekt). U novije vrijeme (Rog. 213; Cr., KP II 1, 140).

* **Prekonij** m obred što ga vrši đakon na Veliku subotu, kad pjevajući »Exsultet« (Nek se veseli...) navješćuje slavu uskrsne noći; lat. praeconium (praeco — glasnik). Isp. Caerem. 423. U naše doba (Sch.-P. 666). V. egzultet.

* **Prekonizacija** ž čin kojim papa objavljuje novoimenovanog biskupa u Tajnom konsistoriju; lat. praeconizatio (praeconizare — objaviti, proglasiti...). V. Forcellini IV 779; Du Cange III 381; Rog. 267.

Prekonsekrativan pr. što dolazi prije onoga što je konsekrativno; što dolazi prije konsekracije; crkv. lat. praeconsecrativus (v. konsekrativan). Isp. Kn. 251.

Prekrižiti (se) — prekrstiti (se), učiniti znak križa, položiti unakrst (v. križ). Isp. Kadčić 187; Št. II 90.

Prekriživati — činiti znak križa (Kadčić 280).

Prelat m pretpostavljeni u državnoj ili crkvenoj službi; lat. praelatus (od praeferre — pretpostavljati). U crkv. govoru tako se posebno zovu: klerici koji imaju redovitu duhovnu vlast (jurisdikciju) na vanjskom području (Kod.

kan. 110), a mogu biti viši (svi crkveni dostojanstvenici, počevši od biskupa pa više) i niži (npr. samosvojni, ničiji, neovisni prelat — »praelatus nullius« — koji ima pod sobom neko područje zajedno s vjernicima, neovisno od bilo kojega biskupa ili biskupije. Kod. kan. 319 ss.); (u širem smislu) svećenici koji su od Sv. Stolice dobili taj počasni naslov, ali nemaju nikakve vlasti na vanjskom području (apostolski protonotari, tajni i počasni komornici Sv. Oca...). Isp. Du Cange III 384; Forcellini IV 800; Diz. lit. 350 s; Diz. mor. 1120; Lex. VIII 426 s. U novije doba (Dobretić 127; Cr., KP I 89, 92 s.; II 1, 146 ss.; Rog. 253; Bel. I 263).

* **Prelatski** pr. što pripada prelatima (Cr., Pr. 72; Rog. 252).

Prelatura ž dostojanstvo, čast prelata; područje, kojim upravlja prelat (neovisni prelat); lat. p r a e l a t u r a (praelatura nullius). V. ARj s. v. prelatura; Bel. I 176; Rog. 253; Cr., KP II 1, 146.

* **Preludij** m uvod u razmatranje, u kojem se živo predstavi otajstvo o kojem se ima razmišljati; crkv. lat. p r a e l u d i u m (tal. p r e l u d i o) — predvježba, predigra (prae — pred; ludere — igrati se, vježbati se). U novije vrijeme (Bajić 56).

Premancer m tko je upravljao poukom, školom u katedralnim crkvama; zatim prvi pjevač (cantor) kojemu je dužnost učiti i voditi pjevanje; lat. p r i m i c e r i u s (prvotno: svaki onaj koji je među vršiocima neke službe bio prvi zabilježen na voščanoj tabli, u albumu, katalogu...; primus — prvi, cera — vosak. Kasnije: prvi u bilo kojoj javnoj službi). Isp. Du Cange III 417 s.; Forcellini IV 858; Lex. VIII 476; Diz. lit. 345. U starijem jeziku (ARj). V. primancir, primencir, primicir, primincir, prmancer, prmancir.

Preposit, prepozit m isto što prepošt. U novije vrijeme (Rog. 282, 495, 503).

* **Prepositura, prepozitura** ž čast, služba, područje vlasti prepošta; lat. p r a e p o s i t u r a (v. prepošt). U naše doba (Rog. 252).

Prepošt m tko je na čelu kanoničkom zboru; lat. p r a e p o s i t u s (koji je na čelu u bilo kojoj službi; predstojnik, namjesnik; koji je drugima na čelu u crkvi, u samostanu); preko tal. p r e p o s t o (ARj) ili madž. p r é p o s t (Skok). Isp. Du Cange III 386 ss.; Forcellini IV 811 s.; Skok, RESI VII 197; ARj s. v. prepošt; Rog. 286, 482. V. preposit, prepušt, pripušt.

Prepušt m isto što prepošt. U starije vrijeme (v. kofiom).

* **Preskripcija** ž oslobađanje od obveze ili stjecanje posjeda na taj način što je netko bio u posjedu prava ili imutka kroz vrijeme i na način kako zakon određuje; lat. p r a e s c r i p t i o — prijepis, naredba, izgovor (isp. Noldin, De praec. 383 ss.; Diz. mor. 1222 ss.). U naše vrijeme (Cr., KP I 224; Ž. I 238).

* **Preskrutinij** m tajni razgovor koji ima predsjednik kanonskoga izbora s glasačima o prikladnim kandidatima; lat. p r a e s c r u t i n i u m (v. Reg. Const. art. 397, 468).

* **Presumirati, prezumirati** — smatrati da je nešto istinito, dopušteno, u skladu sa zakonom, iako za to nemamo izričitoga, pozitivnog dokaza; lat. p r a e s u m e r e — unaprijed uzeti, unaprijed uzeti da je istina, istinom smatrati. U naše vrijeme (Sch.-P. 540).

* **Presumpcija** ž nada, drsko očekivanje da ćemo se spasiti na način koji je protivan onome što Bog određuje (npr. da ćemo se spasiti bez dobrih djela, iako se ne ostavimo grijeha i sl.); znak, vjerojatno nagađanje nesigurne stvari; lat. p r a e s u m p t i o (Noldin, De praec. 52 s.; De princ. 170; Cr., Pr. 330; Kod. kan. 1825 ss.; Ž. I 315).

* **Pretkorizmen** pr. što je prije korizme; redovno kao atribut uz riječ vrijeme, doba, što je prije korizme, tj. od nedjelje sedamdesetnice do prve nedjelje korizme (v. korizma). Isp. Kn. 194, 329.

Preur m isto što prior. Fratr' Filip' reda od remet' s(veta)go Pavla prvago remete, preur' od kloštra s(ve)te Marie D(i)vi (1447). Šurmin I 168.

* **Preveleg** m isto što privilegij. Kako se uzdrži v njih starih listih i prevelezih. Mon. serb. 279. ARj s. v. breveleg.

Prevenda ž isto što prebenda; crkv. lat. p r a e b e n d a, p r o v e n d a. U starije doba (ARj).

* **Prezentacija** ž svetkovina Majke Božje kojom se svetkuje njezino prikazanje u hramu (21. XI); lat. p r a e s e n t a t i o (praesentare — predati, prikazati). V. Diz. lit. 354. — U naše vrijeme.

Prgatorij m, **prgatorija** ž, **prgatorio** (prema tal. p u r g a t o r i o) s isto što purgatorij (ARj).

Prgatorski pr. što pripada prgatoriju. U Istri (ARj).

Pribanuš m isto što pleban (ARj).

Pridika ž isto što predika (ARj).

Pridikaonica ž isto što predikaonica (ARj).

Pridikati — isto što predikati. Govori se u Dalmaciji (Š).

Pridikatur m isto što predikatur. Govori se u Dalmaciji (Š).

* **Prigatorij** m isto što purgatorij. U Blatu na Korčuli (Š).

Prikorizmić m isto što pokorizmić (ARj).

Prikumak m čovjek koji je pri kumu na krštenju, vjenčanju (ARj).

Prikumica ž žena koja je uz kumu na krštenju, vjenčanju (ARj).

Prikumovati — biti prikumak (ARj).

* **Prima** ž prvi dnevni čas božanskoga oficija (v. brevijar i oficij); lat. p r i m a (sc. hora — prvi sat). O postanku i razvoju v. Du Cange III 115; Diz. lit. 356; Sch.-P. 459 s.; Kn. 331 s. Salam od prime. Terzić 217. Redovnici su pjevali primu i kompletorij u spavaonici. Kn. 326.

* **Primacijalan** pr. što pripada primasu; lat. p r i m a c i a l i s. U novije doba (Bel. I 246; Rog. 245).

* **Primacijalat** m čast i služba primasa; crkv. lat. p r i m a c i a l a t u s (Rog. 168).

Primancir m isto što premancer (ARj).

* **Primas** m biskup koji je prije (u srednjem vijeku) imao neku vlast i prednost pred ostalim biskupima u državi, a sada (po općem pravu) nema nikakve vlasti, nego samo čast i prednost nad biskupima i nadbiskupima (Cr., Pr. 66; Rog. 244); zatim viši poglavar (superior maior) u nekim redovima (Rog. 495; Cr., Pr. 107); lat. p r i m a s (od primus — prvi). Isp. Du Cange III 415 s.; Forcellini IV 857 s.; Diz. mor. 1130; Diz. lit. 358; Cr., KP II 1, 131 s.; Bel. I 245 s.; Kod. kan. 223, 271, 280.

Primat m vrhovna vlast koju papa ima nad cijelom Crkvom (Cr., KP II 1, 93 ss.; Rog. 160), prema crkv. lat. p r i m a t u s (v. Du Cange III 858; Kod. kan. 218); isto što primas (Kašić XXXIV), prema lat. p r i m a s, gen. primatis.

Primencir m isto što premancer. U starijem jeziku (Od primencira ilivam prvopivaoca. A. d. Costa I 49).

* **Primicijant** m mladomisnik, novoređenik; lat. p r i m i t i a n s (part. prez. od primitiare. V. primicirati). U naše doba.

* **Primicije** ž mn. prva misa koju novoređenik govori poslije nego je zaređen; slavi se obično uz posebne svečanosti; lat. p r i m i t i a e (prvine od ploda, prvi pokušaj, početak . . .). Isp. Lex. VIII 476 s. U novije vrijeme (Sch.-P. 449; Št. I 155).

Primicir m isto što premancer (Rog. 287).

* **Primicirati** — slaviti primicije; crkv. lat. p r i m i t i a r e (v. primicije). U naše doba.

* **Primincir** m isto što premancer (Dužnost primincira jest naredjivati kor. A. d. Costa I 49).

* **Prior** m crkveni, osobito samostanski starješina kod nekih redova; lat. p r i o r (koji je prvi po vremenu, mjestu ili po čemu drugom; prednji, veći, bolji, stariji; poslije upravitelj grada, samostana . . .). Isp. Du Cange III 425 s.; Forcellini IV 868; Lex. VIII 478. — U starije vrijeme naziv dolazi u crkvenom i profanom značenju (upravitelj grada). Danas redovno samo u crkvenom značenju (Kn. 230; Rog. 253). V. preur, priur.

* **Priorat** m čast, služba, područje vlasti priorove; lat. p r i o r a t u s. Isp. Rog. 253.

* **Priorica** ž starješica u ženskom samostanu; lat. p r i o r, p r i o r i s s a (Rog. 495). V. prior, oberica — Dod. I.

Pripušt m isto što prepošt. U starije vrijeme (ARj).

Priur m isto što prior (ARj).

Privatan pr. poseban, osoban (lat. p r i v a t u s); češće kao atribut uz riječ »misa«. U opreci prema konventualnim (v. konventualan), župskim i svečanim ili pjevanim misama (koje se služe pred određenom zajednicom, općinom), sve se druge zovu privatne mise (v. Sch.-P. 400 s., 415; Kn. 139).

* **Privativan** pr. koji lišava, isključuje; lat. p r i v a t i v u s (od privare — lišiti, nijekati, izbaviti). Dolazi kao atribut uz riječi »vlast, ovlaštenje« (»facultates privativae«), kad je govor kako ovlaštenja biskupa nad župnikom — redovnikom ne isključuju pravo redovničkoga starješine da nadzire, opominje i kazni svoga podložnika — redovnika (Kod. kan. 631). V. kumulativan.

Privileđo s isto što privilegij; tal. p r i v i l e g i o. U starije vrijeme. Misnik samo po privileđu (»privilegiu«) pristolja apostoskoga može crkvu od biskupa posfećenu pomiriti i rekoncilijati. Kašić 287.

Privileg, privilej, privilež m isto što privilegij (ARj).

Privilegij m naredba, zakon, koji se tiče pojedinih ljudi ili mjesta; napose pogodnost koju crkveni poglavar daje trajno podložnicima; lat. p r i v i l e g i u m (v. Forcellini IV 871; Lex. VIII 482; Diz. mor. 1131; Cr., Pr. 23; Kod. kan. 63 ss.; Dobretić 386; Ž. I 231; Kn. 40 . . .). Isp. breveleg, preveleg, privileđo, privileg.

Privilegijati — isto što privilegirati; lat. p r i v i l e g i a r e. U starije vrijeme (Misa rečena . . . na otaru blagodarnomu oliti privilegiatomu . . . . Dobretić 374).

Privilegirati — obdariti privilegijem; lat. p r i v i l e g i a r e, njem. p r i v i l e g i e r e n. U naše doba. V. privilegijati, privilegovati, privilejati.

Privilegovati — isto što privilegirati; lat. p r i v i l e g i a r e. U novijih pisaca (Kn. 28, 128; Sch.-P. 279).

Privilejati — isto što privilegirati (ARj).

* **Prmancer** m isto što premancer. Ja pop' Balaš', prman'cer crikve senske . . . (1487). Šurmin 328.

Prmancir m isto što premancer. Počtovanomu u Isukrstu popu i prmanciru splickomu. Marulić 3.

* **Probabiliorist(a)** m tko pristaje uz probabiliorizam; crkv. lat. p r o b a b i l i o r i s t a (Ž. I 303).

* **Probabilioristički** pr. što pripada probabilioristima (Ž. I 304).

* **Probabiliorizam** m moralni sistem koji naučava da se u sukobu dvaju mišljenja, od kojih je jedno za zakon, a drugo za slobodu, može poći za ovim posljednjim ako je ono vjerojatnije; crkv. lat. p r o b a b i l i o r i s m u s (probabilis — vjerojatan, probabilior — vjerojatniji). Isp. Ž. I 303 ss.; Noldin, De princ. 227 ss. V. sistem.

* **Probabilist(a)** m tko pristaje uz probabilizam; crkv. lat. p r o b a b i l i s t a.

* **Probabilistički** pr. što pripada probabilistima (Ž. I 309 i passim).

* **Probabilizam** m moralni sistem koji uči da je slobodno u prakši poći za mišljenjem, koje dozvoljava neki čin i pogoduje slobodi, kad je to mišljenje u svakom pogledu vjerojatno; crkv. lat. p r o b a b i l i s m u s (probabilis — vjerojatan). Isp. Noldin, De princ. 230 ss.; Ž. I 299, 309. V. sistem.

* **Probacija** ž u redovničkim zajednicama vrijeme kad se ispituje je li kandidat za redovnički stalež ili nije; lat. p r o b a t i o — ispitivanje, istraživanje, pregledanje, odobravanje, dokaz.

Proces m napredak, porast . . .; pravni postupak; posebno postupak, koji se ima obaviti, da se netko proglasi blaženim, svetim (ARj s. v. proces; Rog. 297); postupak kod otpuštanja iz redovničkoga staleža, kod premještaja nepokretnoga župnika (Rog. 319), kod kažnjavanja teških prekršaja klerika . . .; lat. p r o c e s s u s (v. Diz. mor. 1134 s.; Kod. kan. 1552 — 2194; Cr., Pr. 293).

Procesija, (rjeđe: **procešija**) ž svečana molitva vjernika koji idu uredno pod vodstvom svećenstva od jednoga svetoga mjesta do drugoga da pobude svoju pobožnost, da se sjete Božjih dobročinstava i na njima mu zahvale, da isprose Božju pomoć (Kod. kan. 1290); crkv. lat. p r o c e s s i o (stupanje, napredovanje, hodanje). Ovakve su pobožnosti vrlo stare u Crkvi (isp. Du Cange III 431; Diz. lit. 358 ss.; Diz. mor. 1133 s.; ARj s. v. procesija; Sch.-P. 478 ss.; Cr., Pr. 247; Kn. 112). V. procesijun, procesion, prošecija, prošešijun, prošešion, litija — TG 146.

Procesijun m isto što procesija; tal. p r o c e s s i o n e. Od procesiuna na dan sfetkovine Očistenja B. Marie vazda Divice. Kašić 293. Od procesiuna ili sprovoda. 292. — Govori se na Rabu (ARj) i u Blatu na Korčuli (Š).

Procesion, procešion, pročesijun, pročesion, pročišijun m isto što procesija; tal. p r o c e s s i o n e (ARj).

* **Procesualan** pr. što se odnosi na procese; lat. p r o c e s s u a l i s — parbeni, postupni, U novije vrijeme (Rog. 385).

Prodeka, prodika ž isto što predika (ARj).

* **Prodekan** m tko zamjenjuje dekana; lat. p r o d e c a n u s (pro — mjesto, za, kao; decanus — dekan). V. Rog. 305.

Prodekaonica ž isto što predikaonica (ARj).

Prodekator, prodikač m isto što predikatur (ARj).

Prodekovati, prodikati, prodikovati — isto što predikati (ARj).

Prodičastvo s isto što predika. Kada počniše misliti od prodičastva i od molitve. Mirakuli 21.

* **Prodikovanje** gl. im. od prodikovati. Ako bi hotili poiti na misu ili na prodikovan'e... Kolunić 13.

* **Profan** pr. neposvećen, nesvet, svjetovan...; lat. p r o f a n u s. U naše doba (Cr., KP II 2, 147; Kn. 92; Ž. I 151).

* **Profanacija** ž oskvrnjenje svetoga predmeta, mjesta ili osobe; lat. p r o f a n a t i o (Cr., KP II 1, 110; Kn. 246).

* **Profanirati** — oskvrnuti, dokinuti nečemu svetost, proglasiti nesvetim; crkv. lat. p r o f a n a r e. U novije vrijeme.

1. **Profes** m zavjetovanje (ARj s. v. 1. profes); zavjetovani redovnik (Da imadu obslužit svaka koja se postavljaju u reguli u načinu od abita, toliko novica, koliko profesa. P. Filipović 48. V. još Sch.-P. 543); lat. p r o f e s s u s (part. perf. od profiteri) — koji je položio zavjete. V. profeš.

2. **Profes** pr. što pripada zavjetovanim redovnicima; lat. p r o f e s s u s (v. ARj s. v. 3. profes).

Profesati (se) — zavjetovati (se), položiti redovničke zavjete; lat. p r o f i t e r i, tal. p r o f e s s a r e — javno ispovjediti, položiti zavjete (v. profesija). Mi posli kako se profesamo, ne možemo već izać iz ovoga reda. P. Filipović 23. Isp. još Rog. 519. V. profešati.

Profesija ž javno, svečano ispovijedanje vjere; formula prema kojoj se to ispovijedanje vjere čini (isp. Kod. kan. 1406 ss.); javno polaganje triju redovničkih zavjeta: siromaštva, čistoće i posluha (Kod. kan. 571 ss.; Cr., KP II 2, 29; Rog. 524 i passim); lat. p r o f e s s i o — javna izjava, službeno očitovanje (isp. Du Cange III 437; Forcellini IV 901 s.; Lex. VIII 485 s.; Diz. lit. 360 s.; Diz. mor. 1140 s.). V. profesion, profešion.

Profesion, profesijun m isto što profesija; tal. p r o f e s s i o n e. U starije vrijeme (ARj).

* **Profesorije** s mjesto gdje borave klerici koji su položili zavjete; crkv. lat. p r o f e s s o r i u m (pr. professorius — što se odnosi na zavjetovane redovnike). V. profešorije.

* **Profeš** m zavjetovanje; lat. p r o f e s s u s, tal. p r o f e s s o (v. 1. profes). A z'vrh' toga prepovedamo, da niednomu bratu v(a)šemu po učineniju profeša v kloštri v(a)ših' ne dostoit'se bez licen'ci priura v(a)šega enerala... is tih' kloštar' otiti (iz XIV st.). Starine 35, 429.

Profešati — isto što profesati. U starijih pisaca (Dobretić 429) i u naše vrijeme u govoru (Š).

* **Profešion** m isto što profesija; tal. p r o f e s s i o n e. U starijih pisaca (Također da jedan prvo nego se redi ovim redom oli profešion učini, reče svekoliko oficie onoga dneva, nije ga dužan posli ređenja oli profešiona opet iznova govoriti. Dobretić 275).

* **Profešorije** s isto što profesorije. U naše vrijeme (Š).

Profikatur m isto što purifikator (ARj).

Prokaratur m zagovornik pred Bogom (Isus ili svetac); skrbnik crkve, crkv. imanja (v. prokurator. Isp. Starine 47, 211 i 219; 48, 176). Govori se u Vodicama kod Šibenika (Š).

Prokoradur, prokorator, prokoratur m isto što prokurator (ARj).

* **Prokratur** m tko poslužuje župniku u crkvi ili u župi (v. prakaratur i prokurator). Govori se oko Banjaluke (Š).

Prokuradur m tko upravlja crkvenim prihodom ili rashodom (v. prokaratur i prokurator). Govori se u Boci (ARj).

Prokurator m zamjenik, ovlaštenik, skrbnik, namjesnik; lat. procurator. U crkvenom pravu posebno: zamjenik onoga koji ne može osobno doći na sabor (kan. 224); osoba koja nekoga zastupa kod ženidbe (kan. 1088); zastupnik kod vođenja crkvenih parnica (kan. 1655 ss); zastupnik u raspravama za proglašenje blaženih i svetih (kan. 2018); zastupnik muških redova papinskoga prava koji obavlja poslove reda kod Sv. Stolice (kan. 517; Reg. Const. art. 425 ss.; Rog. 509; Cr., KP II 2, 49); upravitelj crkvenoga imanja; ekonom redovničke zajednice (npr. kod franjevaca)... Isp. Du Cange III 435; Forcellini IV 888 ss.; Lex. VIII 435; Diz. mor. 1137. V. prakaratur, prokaratur, prokoradur, prokratur, prokuradur, prokuratur, fabricijer, kamerlengo, kastaldo, sakristan, santiz.

Prokuratur m isto što prokurator (Ženidba mora biti učinjena dobro i valjano po providiocu oliti prokuraturu, to jest po drugomu na misto svoje. Dobretić 471). — Govori se u Siveriću kod Drniša (Š).

Prokuraturstvo s služba prokuratura (ARj).

* **Proloncije** ž mn. isto što pronuncije. Čuje se u Dalmaciji, npr. u Desnama kod Metkovića (Š).

* **Promision** ž obećanje; nagrada koju Krist obećava svojim sljedbenicima poslije smrti u nebu; lat. promissio — obećanje. U starijem jeziku (Svi sveti, koji za vjeru jesu u mjestu i čine pravdu i dobiše zemlju od promisioni. Ranjina 257).

* **Promotor** m promicatelj; lat. promotor. U crkv. pravu postoji posebno: promicatelj vjere (promotor fidei) koji štiti pravo i vjeru (Kod. kan. 2010); opći promicatelj vjere (promotor fidei generalis) kojemu službu određuje Kodeks (kan. 2066 i dr.); promicatelj pravde (promotor iustitiae) koji će sudjelovati u parnicama gdje, po mišljenju biskupa, može biti ugroženo javno dobro (kan. 1586). Isp. Diz. mor. 1144. Uz riječ »promicatelj« čuje se češće i nepreveden lat. naziv »promotor«.

* **Pronuncij** m nuncij, koji je postao kardinal, dok još vrši službu nuncija; lat. pronuntius (pro — za, mjesto; nuntius — nuncij). U naše doba (Rog. 244; Bel. I 176). V. nuncij.

* **Pronuncijati** (se) — napovjediti (se); javno oglasiti crkvenu ženidbu; lat. pronuntiare — oglasiti, razglasiti. Govori se u Blatu na Korčuli (Š).

* **Pronuncije** ž mn. ženidbene napovijedi; lat. pronuntiatio — javna objava, oglas, oglasivanje. U Blatu na Korčuli (Š). V. proloncije, kanat.

Propacija ž isto što prefacija. U starijem jeziku (ARj).

Propaganda ž jedna od rimskih kongregacija, koja stoji na čelu katol. misijama, koja upravlja propovijedanjem Evanđelja (v. kongregacija). Ustanovio ju je Grgur XV s konst. »Inscrutabili« (od 22. VI 1622). Službeni je lat. naziv: S. Congregatio de Propaganda Fide (Kod. kan. 252) koji se redovno prevodi: kongregacija za raširenje vjere (propagare — rasploditi, rasprostraniti, raširiti...). Isp. Cr., KP II 1, 115 s. Međutim, vrlo se često veli jednostavno: Propaganda (Bel. I 243).

* **Propicijacija** ž žrtva; djelo kojim čovjek moli milost zbog grijeha; lat. propitiatio — smilovanje, umilostivljenje.

* **Propicijatoran** pr. ono (onaj) što (koji) umilostivljuje; lat. propitiatorius. Obično kao atribut uz riječi žrtva, molitva, dobro djelo i sl. — i označuje onu vrijednost tih djela kojom čovjek postizava milost zbog grijeha (v. propicijacija).

* **Propozicija** ž kratka izreka, formula, koja sadrži krivu nauku što je Crkva osuđuje; lat. propositio - izreka, tema... Tako je Crkva osudila 41 propoziciju Luterovu (1520), neke p. Jansena (1653); zatim 80 p. god. 1864 (Silab Pija IX), pa 40 p. god. 1887. i dr. Isp. Diz. mor. 1147 s. V. propozicion, silab — Dod. IV.

* **Propozicion** m i ž isto što propozicija (Dobretić 71).

* **Proprefekt** m privremeni nasljednik apostolskoga prefekta u misijskim područjima (Kod. kan. 309); lat. propraefectus (pro — mjesto, za; praefectus — prefekt). Isp. Cr., KP II 1, 143. V. prefekt.

* **Proprij** m dio misala i brevijara u kojem se nalaze obrasci, molitve, za pojedine svetkovine svetaca (Proprium Sanctorum), za nedjelje, ferije... (Proprium de Tempore); lat. p r o p r i u m — svojina, vlasništvo (proprius — svoj, vlastit, osobit). Isp. Diz. lit. 361 s. Isp. komun.

* **Proprijetarac** m redovnik koji se ogriješio o zavjet siromaštva; lat. p r o p r i e t a r i u s — vlasnik.

* **Prostracija** ž liturgijski čin, koji se sastoji u tome da netko klekne, a onda legne potpuno na tle, licem okrenut dolje (ovaj se liturg. čin u Ist. crkvi vrši često, a u Zapadnoj vrlo rijetko: kod primanja viših redova, kod posvete biskupa, kod redovničkog zavjetovanja...); lat. p r o s t r a t i o (Diz. lit. 362 s.; Sch.-P. 348 s.; Kn. 110 s.).

Prošecija ž, **prošencija** ž, **prošecion** m isto što procesija (ARj).

* **Prošešijun** m isto što procesija. Govori se u Dalmaciji (Š).

* **Prošešion,** * **prošišion** m isto što procesija. Da kada bismo pošli so prošešionom crikvam..., a ne budući ki od nas za prošišionom..., nima dela od toga (1487). Šurmin 330. — Govori se u Istri (Š).

* **Protektor** m pokrovitelj, nebeski zaštitnik; kardinal koji je kod Sv. Stolice pokrovitelj pobožnih društava, redovničkih zadruga (Kod. kan. 499; Kn. 76; Rog. 500); lat. p r o t e c t o r. Isp. Cr., KP II 2, 28 s. V. protektur, protetur.

Protektur m isto što protektor. U starijem jeziku (ARj).

* **Protestan(a)t** m pristalica Luterova pokreta, reformacije, protestantizma. Ime dolazi otud što su pristalice nove vjere prosvjedovali (lat. protestor — prosvjedujem; p r o t e s t a n t e s — koji prosvjeduju) protiv zaključaka državnog sabora u Speyeru (19. IV 1529), prema kojemu bi širenje nove vjere imalo biti ograničeno. Isp. Lex. VIII 509 ss.

* **Protestantizam** m pokret protiv papine vlasti u XVI stoljeću; skupno ime za pristalice Luterova pokreta i druge kršćanske zajednice, koje su se reformacijom odcijepile od Katoličke crkve; nauk, vjerovanje protestanata; crkv. lat. p r o t e s t a n t i s m u s. V. reformacija.

* **Protestantski** pr. što pripada protestantima (Ž. I 12).

Protetur m isto što protektor; lat. p r o t e t t o r e. U starije vrijeme (ARj).

Protonotar m prvi između notara (v. notar); lat. p r o t o n o t a r i u s. Poslije izraz (protonotar apostolski — protonotarius apostolicus) postaje najviši počasni titul za crkvene prelate rimske kurije koji nemaju biskupskoga posvećenja (isp. Du Cange II 757 ss.; Diz. lit. 363 s.; Lex. VIII 524 s.; Št. II 97; Rog. 250; Cr., KP II 1, 42).

Provencijal m isto što provincijal (ARj).

Provendar m isto što prebendar; lat. p r a e b e n d a r i u s, p r o v e n d a r i u s. U starije vrijeme (ARj).

* **Provicijer** m isto što fabricijer. U Hrvacama kod Sinja (Š).

Providencija ž providnost; skrb, kojom se Bog za sve stvorove stara, sve uzdržava; lat. p r o v i d e n t i a (ARj).

Providencijalan pr. koji je u skladu s Božjom providnošću; ono što je pametno, mudro (v. providencija); lat. p r o v i d e n t i a l i s.

* **Providirati** — brinuti se, starati se; brinuti se za župu (da joj se dade župnik), starati se za bolesnike (opremiti ih sakramentima umirućih); lat. p r o v i d e r e (isp. Rog. 473).

* **Provikar** m svećenik koji zamjenjuje i pomaže generalnoga vikara (Cr., KP I 91; Rog. 281); koji nasljeđuje apostolskog vikara u misijama (Kod. kan. 309); lat. p r o v i c a r i u s (pro — mjesto, za; vicarius — vikar). V. vikar.

* **Provikarijat** m čast, služba, ured provikara; crkv. lat. p r o v i c a r i a t u s (Rog. 304).

* **Provincija** ž pokrajina; posebno: područje od više biskupija s nadbiskupom ili metropolitom na čelu (Kod. kan. 215, 281; Rog. 246); zajednica od više redovničkih kuća koje su međusobno združene pod jednim starješinom, a sačinjavaju jednu pokrajinu ili jedan dio reda (Kod. kan. 488; Dobretić 128; Rog. 494; Cr., KP II 2, 20); lat. p r o v i n c i a (isp. Du Cange III 451; Forcellini IV 963 s.). V. inspektorija.

Provincijal, provincijao m starješina nad nekoliko samostana koji sačinjavaju provinciju; lat. minister provincialis (ili samo: provincialis). Isp. ARj s. v. provincijal; Bel. I 300; Rog. 495; Kn. 86. V. provencijal, inspektor.

Provincijalan pr. što pripada provinciji, pokrajinski; lat. provincialis (v. provincija). Isp. Cr., KP I 233; II 2, 39; Rog. 137, 278.

* **Provincijalat** m služba, ured provincijalov; lat. provincialatus (Rog. 207; Cr., KP I 92).

Provincijalski pr. što pripada provincijalima (ARj).

Provincijalstvo s služba provincijalova.

* **Provincijski** pr. što pripada provinciji (Ž. I 25).

* **Provizija** ž podjeljivanje crkvene službe sa strane nadležne crkvene vlasti, prema propisima kanona (Kod. kan. 147; Cr., KP II 1, 151; Kn. 102); staranje oko bolesnika, opremanje bolesnika sakramentima umirućih (Sch.-P. 325); lat. provisio — predviđanje, briga, staranje, čuvanje, nabava onoga što je potrebno za život.... (v. Du Cange III 451 s.).

* **Provizor** m privremeni upravitelj župe; lat. provisor (skrbnik; tko se brine za potrebe redovnika...). Isp. Du Cange III 452; Forcellini IV 964; Rog. 466.

Publikan m (u Evanđelju) glavni zastupnik rimskih državnih prihoda, carinik (lat. publicanus). Kako je služba carinika bila omražena kod Židova, riječ publikan — publicanus postala je sinonim za javnog grešnika. U starijih pisaca (ARj).

* **Pulifikatur** m isto što purifikator. U Blatu na Korčuli (Š).

* **Pulpit** m izdignuto mjesto u crkvi s kojega se čita Sv. pismo i propovijeda; lat. pulpitum (katedra, tribina, pozornica), tal. pulpito. Razlikuje se od ambona (TG 37) poglavito time što ne služi za liturgijska čitanja nego samo za propovijed. Obično mu je mjesto sa strane evanđelja gdje se spaja lađa s prezbiterijem (Diz. lit. 364 s.). Od XVII st. (ARj), a i danas sasvim obično. V. predikaonica.

Puncjela, punčela ž djevica, koludrica, redovnica reda sv. Franje; tal. pulcella — djevica (ARj).

* **Punktator** m onaj kojemu je služba (u kaptolu) da bilježi tko ne prisustvuje božanskim službama (kan. 395); lat. punctator (od punctum — tačka...). U naše doba (Cr., KP II 1, 186). V. cenzor.

Purgatorij m mjesto gdje poslije smrti duše trpe vremenitu kaznu za svoje grijehe, prije nego budu pripuštene u kraljevstvo nebesko; lat. purgatorium (isp. purgare — čistiti; purgatorius — onaj koji čisti, koji može očistiti). V. Du Cange III 474; Forcellini IV 1006; Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 316 ss. — Vrlo obično u starijih pisaca (ARj). V. porgatorio, prgatorij, pregatorije, prigatorij, purgatorija.

Purgatorija ž, **purgatorije** s, **purgatorio** (prema tal. purgatorio) s, **purgatorijum** m isto što purgatorij (ARj).

* **Purificirati** — očistiti sv. posude (kalež, piksidu...) u kojima je bila krv i tijelo Isusovo; lat. purificare (očistiti); njem. purifizieren (Sch. - P. 325; Kn. 142). Isp. purifikati.

* **Purifikacija** ž liturgijsko pranje, čišćenje... (Kn. 120); lat. purificatio — čišćenje. U novije doba tako se katkada zove još svetkovina Majke Božje (Purificatio beatae Mariae Virginis — Očišćenje blažene Djevice Marije) koja se svetkuje 2. II (isp. Diz. lit. 365 ss.). V. Kandelora.

Purifikati (se) — očistiti (se) uopće, posebno u duhovnom smislu; lat. - tal. purificare (v. purificirati). U starijem jeziku (ARj).

Purifikator m komad platna kojim svećenik čisti kalež, prste i usta poslije pričesti; lat. purificatorium (purificare — čistiti; purificatorius — koji čisti, koji može čistiti). V. Du Cange III 475; Forcellini IV 1008; Diz. lit. 363; Lex. VIII 566; Sch. - P. 324. V. profikatur, pulifikatur, purifikatorij, purifikatur, kaležnjak.

Purifikatorij m isto što purifikator (ARj; Kn. 107, 142).

Purifikatur m isto što purifikator. U starije vrijeme (Čišnjake oliti purifikature prati i čiste držati. Dobretić 275), a obično i danas (Š).

R

Raka ž mrtvački kovčeg, sanduk, lijes; grob, grobnica; metatezom od lat. a r c a (isp. Meillet, Études 184; Kiparsky 252 s.; Vasmer XII 271). Od XIII st. (v. ARj s. v. 1. raka). Isp. rakva, kapseo — Dod. IV.

Rakva ž isto što raka. U starije vrijeme kod nekih pisaca, a danas u sjevernijem dijelu čakavskoga područja (ARj).

* **Recidiv** pr. tko je više puta ispovjedio jedan grijeh i opet u nj upada, a da se nimalo ne popravlja niti nastoji da spriječi novi pad; crkv. lat. r e c i d i v u s (isp. recidere — natrag pasti, opet pasti). V. Noldin, De sacr. 404 ss.; Diz. mor. 1216; Kod. kan. 2208.

* **Recitacija** ž čitanje, glasno moljenje; moljenje uopće; lat. r e c i t a t i o — čitanje pjesme, molitve (Ž. I 236; Kn. 124).

* **Recitirati** — glasno čitati; moliti; osobito moliti brevijar (v. brevijar i oficij); lat. r e c i t a r e (glasno čitati), njem. r e z i t i e r e n (isp. Rog. 183). V. recitovati.

* **Recitovati** — isto što recitirati (Kn. 52; Ž. I 235).

* **Redempcija** ž otkupljenje ljudskoga roda što ga je izvršio Isus smrću na križu; crkv. lat. r e d e m p t i o (isp. redimere — izbaviti, otkupiti, osloboditi).

* **Redentur** m isto što ecomo; lat. r e d e m p t o r — otkupitelj. U Korčuli (Š).

* **Redukcija** ž vraćanje, povraćanje, smanjenje (lat. r e d u c t i o); posebno vraćanje klerika među svjetovnjake (reductio clericorum ad statum laicalem); ukidanje, smanjenje obveza (npr. ultimarum voluntatum reductio — smanjenje posljednjih oporučnih odredaba). Isp. Diz. mor. 1241; Cr., KP II 1, 84 s.; Kod. kan. 211 s., 1517.

Refektorij m blagovaonica u samostanu; crkv. lat. r e f e c t o r i u m. U starijem jeziku (ARj). V. refektorije, refetorio, revetorje.

* **Refektorije,** * **refetorije** (prema tal. reffetorio) s isto što refektorij. U Dalmaciji (Š).

Refetorio s isto što refektorij; tal. r e f f e t o r i o. U starije vrijeme (ARj s. v. refektorij).

Reformacija ž vjerski i politički pokret poč. XVI st. u Njemačkoj (v. protestantizam); lat. r e f o r m a t i o — obnova.

* **Reformat** m član ogranka Franj. reda koji ide za strožim vršenjem pravila; lat. r e f o r m a t u s — obnovljen (v. reformati). Isp. Lex. VIII 688 s. U starijih pisaca (Leon X... potvrdi za zakonitoga i pravoga starišinu na misto svetoga Otca Franceška Ministra generala Bratje manje, toliko od obsluženja, koliko reformata. P. Filipović 26), kao i u naše doba (Cr., KP II 2, 6).

Reformati — promijeniti, preobraziti, obnoviti uopće; u crkv. smislu obnoviti, npr., redovničku zajednicu, župu i sl.; lat. - tal. r e f o r m a r e. U starije doba (ARj). V. reformirati.

* **Reformirati** — isto što reformati; lat. r e f o r m a r e, njem. r e f o r m i e r e n.

Regula ž pravilo, norma, simbol vjere; pravilo zajedničkoga života u nekoj zajednici, u samostanu; lat. r e g u l a (Du Cange III 565; Forcellini V 146 s.). Od XIV st. (ARj s. v. regula; Sch. - P. 540 i dr.).

Regulan pr. koji živi po reguli (v. regula). Daemo viditi i otkrivamo, kako muži regulni i b(og)u obetni... (1466). Šurmin 249.

1. **Regular** pr. što je po pravilu; koji živi po pravilu; zajednički; lat. r e g u l a r i s. U starije doba (ARj). V. regularan.

2. **Regular** m redovnik reda u kojem se polažu svečani zavjeti; lat. r e g u l a r i s (isp. Kod. kan. 488). U starijem jeziku (Dobretić 150; A. d. Costa I 106).

* **Regularan** pr. koji živi po pravilu (v. regula i 1. regular); što se odnosi na redovnike — regulare (v. 2. regular). Isp. Rog. 463, 497; Cr., KP II 2, 5.

Regularski pr. što pripada redovnicima-regularima (v. 2. regular). U starije doba (Dobretić 150).

* **Regulnost** ž život po reguli, redovnički život, redovništvo. Mošč ča ne budi s(v)etoj regulnosti raz'b'eniê (XIV st.). Starine 35, 428.

* **Rekolekcija** ž dan sabranosti, duhovne obnove; crkv. lat. recollectio (isp. gl. recolligere — sabrati, opet skupiti).

* **Rekolekt** m član ogranka Franj. reda koji je išao za strožim vršenjem pravila, za obnovom Reda; lat. recollectus (part. per. od recolligere. V. rekolekcija). Isp. Lex. VIII 54; Cr., KP II 2, 6. V. rekolet.

Rekolet m isto što rekolekt; tal. recolletto. U starijem jeziku (Ovi franceškani, koji naslidovali su ova popravljenja, nazivlju se rekoleti. A. d. Costa I 110 s.).

* **Rekoncilijacija** ž čin kojim se izmiruje s Bogom i Crkvom Bogu posvećena osoba, sveta stvar ili mjesto koje je bilo obeščašćeno (Kod. kan. 1177, 1207; Sch.-P. 295; Kn. 321); ispovijed, dizanje suspenzije s klerika... (isp. Kn. 275); lat. reconciliatio — povraćanje, pomirenje (isp. Diz. lit. 381 ss.; Kn. 285 ss.).

Rekoncilijati (se) — pomiriti (se), blagosloviti; poispovjediti se (v. rekoncilijacija); lat. reconciliare — opet pomiriti, popraviti... U starije doba (Misnik... može... crkvu... pomiriti i rekoncilijati. Kašić 287).

Rektor m upravitelj uopće (lat. rector); posebno: upravitelj crkve (Kod. kan. 479, 480 i dr.), sjemeništa (kan. 1360), crkvenih sveučilišta (kan. 1406); redovnički starješina (Rog. 495)... Obično u naše doba. V. rektur.

Rektur m isto što rektor (ARj).

* **Rekurs** m obraćanje, utjecanje (lat. recursus); osobito: utjecanje k višemu starješini (Kod. kan. 345, 647; Rog. 319); (kod franjevaca) obraćanje k duhovnim prijateljima (recursus ad amicos spirituales) da bi oni novčanim sredstvima doskočili potrebama braće (Reg. Const. art. 206).

* **Rekvijem** m prva riječ introita mise za pokojne; misa za pokojne; lat. requiem (nom. requies — mir, pokoj, odmor). Isp. Lex. VIII 832 s. U naše doba.

* **Relator** m član zbornoga suda, koji na poziv predsjedatelja izvješćuje o stanju parnice i pismeno sastavlja presudu; lat. relator — izvjestitelj (Kod. kan. 1584; Cr., Pr. 298).

Religija ž najprije: veza između Boga i čovjeka; zatim: skup naravnih i vrhunaravnih odnosa između Boga i čovjeka; proučavanje tih odnosa; štovanje Boga koje iz toga proučavanja slijedi; pobožnost; samostanski — redovnički život; lat. religio (pobožnost, strah Božji...). Lat. naziv neki izvode od gl. relegere — opet pomnjivo čitati, jer ono što se odnosi na Boga treba opet i opet čitati i razmišljati da se može tačno vršiti (Ciceron). Drugi ga opet izvode od: religare — privezati, jer r. veže čovjeka s Bogom (Laktancije); reeligere — nanovo uzeti (sv. Augustin). Isp. Du Cange III 573; Forcellini V 153 s.; Lex. VIII 758 ss.; Diz. mor. 1219 ss.; Minges, Comp. theol. dogm. gen. 11; König 703 ss.; Ž. II 371 s.; Cr., KP II 2, 11 ss.; Kod. kan. 488; Sch.-P. 709; Kn. 1; Rog. 509. V. religion.

Religijski pr. što pripada religiji, vjerski. Vrlo obično (Sch.-P. 50; Ž. I 54).

Religion m i ž isto što religija; lat. religio, tal. religione. U starijem jeziku (ARj).

* **Religiozan** pr. pobožan, bogomoljan, bogobojazan, svet, Bogu posvećen...; vjerski; od riječi religiosus koja u crkv. lat. govoru znači još (kao pr.) redovnički i (kao im.) redovnik (isp. Du Cange III 573; Forcellini V 154 s.; Kod. kan. 488; Cr., KP I 99; Buj. II 357).

* **Religioznost** ž pobožnost, bogoštovlje, religija; od religiozan s nastavkom — ost (v. religija i religiozan). U novije vrijeme (Ž. II 372).

Relijoz m redovnik; čakavski oblik prema tal. religioso (v. religiozan). U starije doba (ARj).

Relikvija ž (obično u mn.: relikvije) ostatak nečega uopće; ostatak tijela kojega sveca; predmet kojim se svetac služio, kojim je bio mučen; lat. reliquiae (Du Cange III 573 ss.; Forcellini V 156 s.; Lex. VIII 805 ss.; Diz. lit. 374 ss.; Diz. mor. 1518; Sch.-P. 327 ss.; Kod. kan. 1276 ss.; ARj s. v. relikvije; Rog. 236; Kn. 26).

* **Relikvijar,** * **relikvijarij** m mjesto, posuda, teka, u kojoj relikvije stoje ili se izlažu na štovanje (v. relikvija); crkv. lat. reliquiarium (Kn. 89, 106).

* **Reparacija** ž naknada koja se prikazuje Bogu za učinjene grijehe (misa, pričest, molitva, post i dr.); naknada kojom se popravlja šteta što se je nanijela ljudima; lat. reparatio (isp. reparare — popraviti, nadoknaditi). U novije vrijeme.

* **Repozicija** ž spremanje olt. Sakramenta, npr., poslije blagoslova... (Sch.-P. 473; Kn. 118); prenašanje svetkovine kod stalnoga sukoba koji se opetuje svake godine (Sch.-P. 265); crkv. lat. r e p o s i t i o (isp. reponere — natrag stavljati, skinuti, spremiti).

* **Reservacion** ž isto što rezervacija (Ako li se tkogod ispovi, na pogibli smrtnoj stojeći, ima biti odrišen oda sfih griha i censura kolikomu god reservanih... jere se diže tada sfaka reservacion. Kašić 53).

* **Reservati** — isto što rezervirati; lat. r e s e r v a r e. Imaju znati (ispovjednici) kasove i censure zavezaje pristolju apostoskomu i biskupu svomu reservane zadržane. Kašić 51.

Residencija, rezidencija, rezedencija, rezidenca ž dužnost koja veže crkvena lica da borave u mjestu službe (Cr., KP II 2, 40; Rog. 93; Kn. 313); redovnička kuća koja nije pravi samostan — domus formata (Rog. 490); crkv. lat. r e s i d e n t i a (prvotno: dužnost vazala da boravi u granicama feuda). Isp. Du Cange III 586; Forcellini V 198; Lex. VIII 837 s.; Diz. mor. 1233.

* **Residencijalan, rezidencijalan** pr. što je u vezi s residencijom, tj. s dužnošću boravka u mjestu službe; crkv. lat. r e s i d e n t i a l i s. U crkv. pravu česti su izrazi: residencijalna nadarbina — beneficium residentiale (kan. 143; Rog. 186; Cr., KP II 1, 20), residencijalni biskup — episcopus residentialis (kan. 334 i passim; Rog. 251; Kn. 84)...

* **Residirati** — boraviti u mjestu službe; ckrv. lat. r e s i d e r e (v. residencija). Isp. Rog. 230, 296.

* **Reskrip(a)t** m pismeni odgovor nadležnoga crkvenog poglavara na molbu podložnika; lat. r e s c r i p t u m (prvotno: pismeni odgovor kojim su rimski vladari rješavali pravna pitanja prefektima pokrajina, gradova, pretorima, tribunima..., a nerijetko i privatnicima; zatim pismeni odgovor što su ga davale pape na podneske biskupa ili drugih crkvenih lica). Isp. Forcellini V 196; Lex. VIII 838 s.; Diz. mor. 1230 ss.; Cr., KP I 530 s.; Pr. 19; Kod. kan. 36 ss.; Kn. 29. V. reškrip(a)t.

Respondžati (u izrazu »respondžat misu«) — odgovarati, ministrirati kod mise; prema tal.-mlet. r e s p o n d e r l a m e s s a. Govori se u Prčanju (Boka Kotorska). ARj.

Respons, rešpon m odgovor u bogoslužju; lat. r e s p o n s u m — odgovor (v. responsorij). U starijem jeziku (ARj).

Responsor m isto što responsorij (Baur, Rasvijetli se I 41).

* **Responsorij,** * **responzorij** m izmjenično pjevanje u bogoslužju, osobito iza čitanja lekcija u misi i časoslovu; lat. r e s p o n s o r i u m (od respondere — odgovarati). V. Du Cange III 591 s.; Forcellini V 208; Lex. VIII 899; Diz. lit. 380 s. — U novije vrijeme (Kn. 147, 329; Sch.-P. 453). V. responsor, responsorio, rešponšorija.

* **Responsorijalan,** * **responzorijalan** pr. što je u obliku responsorija; lat. r e s p o n s o r i a l i s (isp. Kn. 36, 66). V. responsorij, responzoran.

Responsorio s isto što responsorij; tal. r e s p o n s o r i o. U starijem jeziku (ARj).

* **Responzoran** pr. isto što responsorijalan (Kn. 61).

* **Restitucija** ž naknada, popravljanje štete, koju smo nekome nepravedno nanijeli u duhovnom ili materijalnom pogledu; lat. r e s t i t u t i o — popravljanje, obnavljanje (isp. Noldin, De praec. 412 ss.; Diz. mor. 1235 ss.). U novijih pisaca (Sch.-P. 599; Rog. 337). V. reštitucija.

* **Restituirati** — popraviti štetu (v. restitucija); lat. r e s t i t u e r e, njem. r e s t i t u i e r e n.

* **Restrikcija,** * **restrinkcija** (mentalna) ž nutarnji čin pameti po kojemu, dok govorimo, sužujemo riječi na drugi smisao koji nije njihov običan, naravan (lat. r e s t r i c t i o — stezanje, suženje; m e n t a l i s — duševan). Ovomu načinu govora prvotni je cilj da se sakrije istina; a što će netko time biti doveden u zabludu, to se pripušta, a ne namjerava. Npr. kad netko pita svećenika je li mu N. N. ispovjedio grijeh krađe, svećenik može odgovoriti: »Ne znam!« Kod toga odgovora on opći pojam »znanja« sužuje na »znanje« koje nikome ne smije saopćiti (isp. Noldin, De praec. 588 ss.; Diz. mor. 1238 s.). U novije vrijeme.

* **Reškrip(a)t** m isto što reskript (Bel. I 214; II 162).

Rešponšorija ž isto što responsorij (ARj).

* **Reštitucija** ž isto što restitucija. Govori se u naše vrijeme.

Retual m isto što ritual (A. d. Costa I 142).

* **Revelacija** ž otkrivanje vjerskih istina čovjeku sa strane Božje; od Boga otkrivena, objavljena istina; lat. r e v e l a t i o — očitovanje, saopćenje tajne stvari (Minges, Comp. theol. dogm. gen. 23). — U naše doba.

Reverencija ž znak štovanja (klicanje, naklon glave i dr.) koji se iskazuje Bogu, Majci Božjoj, svecima, crkvenim osobama (papi, biskupima, svećenicima...) i predmetima koji su vrijedni štovanja; lat. r e v e r e n t i a — smjernost, poštovanje (isp. Diz. lit. 386; Sch. - P. 472; Kn. 156).

Reverenda ž duga crna haljina što je nose svjetovni svećenici; od počasnoga lat. titula r e v e r e n d u s (tal. r e v e r e n d o) — velečasni koji se daje svećenicima (Rog. 183; Cr., Pr. 37). V. talar.

Reverendača ž redovnica reda sv. Franje. Naziv je pučka kovanica od tal. počasnog titula r e v e r e n d a (časna), koji se daje časnim sestrama. Govori se u Dubrovniku (ARj).

Revetorje s isto što refektorij. U Dalmaciji (Š).

* **Rezervacija** ž pridržavanje grijeha ili zaveza, koje nastaje tako da zakoniti starješina pridržava sebi sud i odrešenje od nekog grijeha, ograničujući vlast redovitim ispovjednicima da od njega odriješe; lat. r e s e r v a t i o — pridržavanje (reservatio peccatorum — pridržavanje grijeha; reservatio censurae — pridržavanje zaveza). Isp. Kod. kan. 893 ss., 2245 ss.; Diz. mor. 1255; Cr., Pr. 173, 390; Sch. - P. 544 ss. V. reservacion.

* **Rezervat,** * **reservat** m pridržani grijeh (slučaj); lat. r e s e r v a t u m (peccatum reservatum — pridržani grijeh, casus reservatus — pridržani slučaj). U novijih pisaca (Rog. 290; Ž. I 250).

* **Rezervirati** — pridržavati grijehe (v. rezervacija); lat. r e s e r v a r e, njem. r e s e r v i e r e n (Sch. - P. 544, 545, 570). V. reservati.

* **Rigorist(a)** m tko pristaje uz rigorističke sisteme (v. rigorizam); crkv. lat. r i g o r i s t a.

* **Rigoristički** pr. što je po načelima rigorista (Ž. I 300).

* **Rigorizam** m opći naziv za odveć stroge moralne sisteme (apsolutni i umjereni tuciorizam, probabiliorizam); crkv. lat. r i g o r i s m u s (isp. rigor — tvrdina, oporost, strogost). U naše doba (Ž. I 248, 300).

Rim m kao grad, u kojem stoluje poglavar Katoličke crkve, znači katkada vrhovna uprava Kat. crkve, papa...; od Rym', a ovo od rom. R o m a (isp. Brückner 206). Od XIII stoljeća.

Rimkinja ž pripadnica Crkve kojoj je na čelu rimski papa; katolikinja (ARj). V. Rim.

Rimljanin m član Crkve kojoj je na čelu rimski papa; katolik (ARj). V. Rim.

Rimski pr. što pripada Rimu, Kat. crkvi (v. Rim). Isp. ARj s. v. rimski; Rog. 158 s.

Riniganje, gl. im. od rinigati (tal. rinnegare — odreći se); otpad od vjere. U starijem jeziku (Ot riniganiê ili ot'meta. Kolunić 216).

Rit m stalni običaj, način, obred...; lat. r i t u s. Posebno se tako zove: skup bogoštovnih kršćanskih čina koji sačinjavaju zapadni (rimski, milanski ili ambrozijanski, mozarabički, lionski, kartuzijanski, dominikanski, benediktinski) ili istočni obred (bizantinski ili grčki, sirski, aleksandrijski, maronitanski, armenski, koptski, slavenski...); liturgijski način, propis, kako se imaju dijeliti sveti sakramenti (Kod. kan. 733 i dr.) i obavljati različiti drugi bogoštovni čini (kađenje, mazanje uljem, škropljenje...); stepen svečanosti pojedinih svetkovina (prije: simplex, semiduplex, duplex, duplex maius, duplex primae — secundae classis; sada: festum primae, secundae, tertiae, quartae classis). Isp. Forcellini V 246; Diz. lit. 184 s., 384 s.; Lex. VIII 911 s., 915 s. — U starijih pisaca (ARj), a čuje se i danas.

Ritual m knjiga s molitvama za podjeljivanje sakramenata i sakramentala kao i za vršenje drugih liturg. svećeničkih čina; lat. l i b e r r i t u a l i s ili samo R i t u a l e. Takva je knjiga prvi put objavljena g. 1614. po naredbi pape Pavla V. Ne mnogo poslije (1640) pojavljuje se Kašićev »Ritual rimski«. Isp. još Dobretić 41; Sch. - P. 227; Št. I 324. V. retual.

* **Ritualan** pr. što se odnosi na rit, obred; obredni; lat. r i t u a l i s (v. rit). Isp. Rog. 117.

* **Ritualistika** ž knjiga koja izlaže pravila spoljašnjeg vršenja bogosluženja, bez obzira na istorijski postanak i

duh bogoslužbenih radnja (Kn. 13); crkv. lat. ritualistica (ritualis — obredni).

Rogacioni m mn. trodnevne molitve s procesijom, što se drže kroz tri dana prije Uzašašća, da se isprosi blagoslov Božji na polja, a ukloni kazna Božja za grijehe; lat. rogationes (rogatio — molitva, moljenje; rogare — moliti), tal. rogazioni. Ovaj je obred nastao u V stoljeću. Zove se još: Litaniae minores (isp. Du Cange III 622 s.; Forcellini V 251; Diz. lit. 387 s.; Sch.-P. 481 s.). U starijem jeziku (ARj). V. rogacijuni, križev.

Rogacijuni m mn. isto što rogacioni. U naše vrijeme.

Roket m pokraćena platnena odjeća, s dugim uskim rukavima, koju po pravu mogu nositi biskupi i prelati, a drugi svećenici samo ako im je ta povlastica dana od Sv. Stolice (razlikuje se od kote ili superpeliceja koji ima kratke, široke rukave); crkv. lat. rochetum, tal. rochetto (v. Du Cange III 620; Miklošić, Fremdw. DAW XV 122; Diz. lit. 386 s.; Sch.-P. 314; Št. I 437). U nekih starijih pisaca (ARj). V. roketa, kamžica, kota, superpeliceј.

* **Roketa** ž isto što roket. U novije doba (Cr., Pr. 77; Bel. I 309).

Romar m (u početku) tko hodočasti u Rim (ARj); zatim (u sjevernim stranama) svaki hodočasnik; od lat. Roma (Rim). Isp. Miklošić, Fremdw. DAW XV 122; Matzenauer 71; Mažuranić III 398.

* **Romariti** — hodočastiti (v. romar).

* **Romarstvo** s hodočašćenje (v. romar).

* **Rorate** votivna misa, koja se govori kroz advenat — došašće; prema početnim lat. riječima: Rorate, coeli, desuper — Rosite, nebesa, odozgo (isp. Lex. VIII 982). U novije doba (Št. II 115).

Rosarij m pobožnost koja se sastoji od 150 zdravomarija, a moli se tako da se ispred svakih deset zdravomarija izmoli očenaš, a na kraju Slava Ocu, i ujedno se razmišlja o životu, muci i slavi Isusa i Marije (radosna, žalosna i slavna otajstva!); katkada predmet na koji se moli r.; lat. rosarium (od rosa — ruža). Forcellini V 256; Diz. lit. 390 ss.; Lex. VIII 989 ss. — U starijem jeziku (Kašić 443). V. korona, korunica, krunica, luzarij, lužarij, patrice, rosarije, rozarij, rozario, rožarij, rusar, ruzarij, ružar, ružarij, kralješ — Dod. II.

Rosarije, rosarje, rosario (prema tal. rosario) s isto što rosarij (ARj).

1\. **Rota** ž (Sveta Rimska Rota) jedno od tri sudišta Sv. Stolice (druga su dva: Penitencijarija i Signatura); lat. Rota (Sacra Rota Romana). Naziv dolazi otud što suci sjede oko okrugloga stola (lat. rota — kolo, točak, kotač). Isp. Du Cange III 631 ss.; Lex. VIII 1007 ss.; Cr., Pr. 300; Kod. kan. 1598 ss. Obično od starine (I tako hoće da je odgovorio sv. skup i da tako vazda sudi Rota Rimska. Kadčić 485. Osudjenja od Rote, to jest najvišega sidališća Pravde, čine zakon. A. d. Costa I 6. V. još Rog. 220; Cr., KP II 1, 121; Bel. I 242).

2\. **Rota** ž (u samostanskim zgradama) sprava kroz koju se različite stvari daju u samostansku klauzuru; lat. rota — kolo.

3\. **Rota** ž zakletva, prisega, zaklinjanje; lat. rupta, barbarsko-lat. ruota, preko starofranc. rote, njem. Rotte. U starijih pisaca (v. ARj s. v. 1. rota).

Rotiti (se) — zaklinjati (se), prisizati (se). U starijem jeziku (ARj).

Rotnik m prisežnik. U starije doba (ARj).

Rozarij m, **rozarije** s isto što rosarij. U Dalmaciji (Š).

Rozario, rožario s isto što rosarij; prema tal. rosario. U starije vrijeme (ARj).

Rožarij m, **rožarije** s isto što rosarij. U starijih pisaca (ARj) i danas u Dalmaciji (Š).

* **Rubricist(a)** m tko poznaje ili proučava rubrike; crkv. lat. rubricista (Sch.-P. 227; Kn. 112).

* **Rubricistički** pr. što je po pravilima rubricistike (Sch.-P. 234).

* **Rubricistika** ž ogranak liturgike koji posebnu pažnju posvećuje rubrikama; crkv. lat. rubricistica. U naše doba.

Rubrika ž uputa, propis za obavljanje obreda što se nalazi u liturgijskim knjigama. Naziv dolazi otud što su ovi liturgijski propisi bili prije pisani i danas se tiskaju crvenom bojom, za razliku od liturgijskih tekstova koji

se štampaju crnom bojom (lat. ruber — crven; rubrica — crvena zemlja; natpis, naslov u zakonima, odredbama, koji se pisao crvenim slovima radi ukrasa i da bolje odskoči; sam zakon, koji je sadržan u natpisu). V. Forcellini V 263; Lex. VIII 1032 s.; Diz. lit. 393; Diz. mor. 1267; Sch.-P. 227 ss.; Kn. 22 s. — Obično od XV st. (Dobretić 279; Št. I 326; Kn. 133).

Rusa ž svetost, nevinost; nosilac svetosti, nevinosti; sitna zrna krunice; lat.-tal. rosa — ruža. U starijih pisaca (ARj).

* **Rusaja** ž isto što rusalje. U Blatu na Korčuli (Š).

Rusalan, rusaljan pr. što pripada rusaljama: rusalna nedjelja... (ARj).

Rusalnica ž rusalna nedjelja (ARj).

Rusalje ž mn. blagdan Duhova (u jugozapadnim krajevima); lat. rosalia, novogrč. rusalia. Kod Rimljana je »rosalia« bio dan kad su se ruže bacale u grob, svetkovina ruža. Kod kršćana: dies rosarum, Dominica rosarum, Pascha rosarum, Pascha rosata ili samo rosalia — zove se blagdan Duhova jer su se toga dana sa stropa crkve u brod bacale crvene ruže (isp. Forcellini V 255; Miklošić, Fremdw. DAW XV 123; Brückner 206; Krek 278 s.). U starijem jeziku (ARj). V. rusaja.

Rusar, rusarij m isto što rosarij (ARj).

Ruzarij m isto što rosarij. U naše doba (isp. Rog. 577).

Ružar m isto što rosarij (ARj).

Ružarica ž (u nekim dalmatinskim mjestima) svetkovina sv. Rosarija koja se svetkuje 7. X, a ustanovio ju je Pijo V kao spomen na pobjedu kršćana nad Turcima (7. X 1571); lat. Festum s. Rosarii.

* **Ružarij** m, **ružarije** s, **ružarje** s isto što rosarij. U naše doba (isp. Bajić 73; Rog. 275...).

S

Sačerdocio s stanje, služba, čast svećenika; svećenstvo; lat. sacerdotium, tal. sacerdozio. U starijem jeziku (ARj).

Sačerdot m svećenik; lat. sacerdos, tal. sacerdote. U starije doba (ARj). V. misnik.

Sagrestan m isto što sakristan; lat. sacristanus, tal. sagrestano. U Boci Kotorskoj (ARj).

Sakramenat m otajstvo; sveta, tajna stvar; vidljiv znak ustanovljen od Krista koji označuje i proizvodi posvećenje; lat. sacramentum (novčana svota, koju bi kod civilne parnice svaki od parbenika položio na sveto mjesto, pa bi je izgubio onaj koji je parnicu izgubio, jer bi išla u državnu blagajnu; globa, jamčevina, prisega; zakletva, osobito u vojsci; od XII st. kod skolastika: vidljiv znak koji proizvodi posvećenje). V. Du Cange III 659 ss.; Forcellini V 289 s.; Diz. lit. 400; Diz. mor. 1271 ss.; Lex. IX 78 ss., 93 ss.; Kod. kan. 731 ss.; Buj. I 1 ss.; Sch.-P. 490 ss., 640 ss.; Kn. 34.

1. **Sakramental** m stvar ili čin (blagoslovljena voda, znak križa...) kojim se Crkva, oponašajući sakramente, običaje služiti da svojim zagovorom dobije neke učinke, navlastito duhovne; lat. sacramentale (obično u mn.: sacramentalia). V. Cr., Pr. 223; M. Kulunčić, Blagoslovine sv. Katoličke crkve (Split 1937); Diz. mor. 1269 ss.; Diz. lit. 399 s.; Lex. IX 90 s.; Kod. kan. 1144 ss. Naš je oblik sakramental (mn. sakramentali i sakramentalija) u novije vrijeme vrlo običan (Sch.-P. 640; Št. II 367; Kn. 45; Kulunčić 4).

2. **Sakramental** pr. isto što sakramentalan; lat. sacramentalis, tal. sacramentale. U starijem jeziku (Ispovid svetotajstvena oli sakramentala jest jedno osvađenje od svoji vlastiti griha. Dobretić 139).

Sakramentalan pr. što je u vezi, što se odnosi, što pripada sakramentima; lat. sacramentalis (ARj s. v. sakramentalan; Buj. I 6; Ž. I 242; Sch.- 633). V. 2. sakramental, sakramentan.

Sakramentan, sakramentani, sakramentiv, sakramentski pr. isto što sakramentalan. U starijem jeziku (ARj).

Sakramentar m crkvena knjiga u kojoj su obredi za podjeljivanje sakramenata i ostalo što se odnosi na bogoštovlje (Buj. II 219; Sch.-P. 373), prema lat. sacramentarium; član neke kršćanske sekte (ARj). V. sakramentarij.

Sakramentarij m isto što sakramentar: crkvena knjiga (Kn. 37); pristalica neke kršć. sekte (ARj).

Sakrarij m mjesto kamo se stavljaju blagoslovljeni predmeti koji više nisu za liturg. upotrebu (pepeo neuporabivih i spaljenih sv. stvari; pamuk koji je upotrebljen kod mazanja sv. uljem; voda za liturg. pranje); lat. s a c r a r i u m (mjesto gdje se ostavljaju i čuvaju svete stvari; nutarnji, svetiji dio hrama, hram, bogomolja). Isp. Du Cange III 664 s.; Forcellini V 290; Diz. lit. 401; Lex. IX 68. — Obično u starijem i novijem jeziku (Pepeo će vrći u sakrarij ili sfetenište. Kašić 79. Isp. još Sch.-P. 285; Kn. 83; Obr. 98). V. sakrario.

Sakrario s isto što sakrarij; tal. s a c r a r i o (Kašić 49).

Sakrestan m isto što sakristan; crkv. lat. s a c r i s t a n u s, tal. s a c r e s t a n o. U starije vrijeme (Zakon crkveni teško zapovida svetoskraniteljom oliti sakrestanom, da imaju držati svetu odiću čistu. Kadčić 87).

Sakrestija ž isto što sakristija; lat. s a c r i s t i a, tal. s a c r e s t i a. U starijem jeziku (Kad crkva neima svetoskranice oliti sakrestije, može se misnik s oltara oblačiti. Kadčić 87).

Sakreštan m isto što sakristan; tal. s a c r e s t a n o U starije doba (ARj) i danas u Novigradu na moru (Š).

Sakreštija ž isto što sakristija; tal. s a c r e s t i a. U starijih pisaca (ARj).

Sakrificij m sveti čin, sveta služba, žrtva, koju čovjek prinosi Bogu; posebno žrtva Križa ili mise; lat. s a c r i f i c i u m — žrtva, prinos (isp. Diz. mor. 1276). U starijih pisaca (ARj), a katkada i u naše doba (Š).

* **Sakrileđij** m isto što sakrilegij; lat. s a c r i l e g i u m, tal. s a c r i l e g i o. U starije vrijeme (Ta grih' se zove sakrileđij, to est' nepoč'tovan'e svetih' riči crikvenih'. Kolunić 124).

Sakrileđijum m, **sakrileđ** m, **sakrilegio** s, **sakriledžio** s isto što sakrilegij; lat. s a c r i l e g i u m, tal. s a c r i l e g i o (ARj).

* **Sakrileg** pr. svetogrdan; koji počinja svetogrđe; nad čim se počinja svetogrđe; lat. s a c r i l e g u s — bezbožan, opak (v. sakrilegij). Niceforova ispovid tako učinjena nije ni svetogrdna ni sakrilega. Dobretić 167.

Sakrilegij m nedoličan postupak; oskvrnuće, obeščašćenje osobe, stvari ili mjesta, koja su posvećena službi Božjoj; lat. s a c r i l e g i u m (krađa svete stvari, povređivanje vjerskih dužnosti i običaja). Isp. Kod. kan. 2325; Diz. mor. 1277; Noldin, De praec. 169 ss.; ARj s. v. sakrilegij; Sch.-P. 493. V. sakrileđij, sakrileđijum, sakrilejij.

Sakrilego pril. nesveto, grešno, svetogrdno. Pril. postaje od srednjeg roda pridjeva sakrileg, za koji ARj (s. v. sakrilego) netačno tvrdi da mu nema potvrde (v. sakrileg).

* **Sakrilejij** m isto što sakrilegij; čak. prema sakrileđij (Po ki način' se sagriša va t' grih sakrilejii? Kolunić 125).

Sakrist m isto što sakristan; lat. s a c r i s t a. Govori se na Rabu (ARj).

Sakristan m čovjek koji čuva crkvu i sakristiju, koji pomaže svećeniku kod službe Božje; lat. s a c r i s t a n u s (v. sakristija). Isp. ARj s. v. sakristan; Kn. 290; Rog. 189. V. sagrestan, sakrestan, sakreštan, sakrist, sakristijan, sakrištan, mansionarij, mežnjar, ostijarij, prokurator.

Sakristija ž soba, mjesto uz crkvu (uz svetište), gdje se čuvaju crkvene stvari, gdje svećenici oblače i svlače crkveno ruho, mole prije i poslije mise, obavljaju neke bogoštovne čine...; crkv. lat. s a c r i s t i a. Isp. Du Cange III 666; Lex. IX 99; Diz. lit. 403 s.; Št. I 368 s.; ARj s. v. sakristija; Kn. 156; Rog. 307. V. još O čistoći i pravilnosti hrvatskoga jezika. Hrv. prosvjeta 27 (1940), br. 1-2, str. 68. Isp. sakrestija, sakreštija, sakrištija, sekrestija, šekreštija.

Sakristijan m isto što sakristan (ARj).

Sakrištan m isto što sakristan. U starijem jeziku (Sakrištan oliti svetopomnik. Dobretić 358) i danas u Dalmaciji (Š).

Sakrištija ž isto što sakristija. U starijih pisaca (Ako je rečeni misnik imao pravu odluku u sakrištiji, da će posvetiti svekolike oštie..., tada su dobro sve posvećene. Dobretić 353...) i danas u Dalmaciji (Š).

* **Salve Regina** početne riječi, a onda i naziv molitve u čast Majke Božje koja potječe iz XI stoljeća; lat. S a l v e R e g i n a — Zdravo Kraljice (isp. Diz. mor. 1279 s.). U naše doba.

* **Sanacija** ž osnaženje, ukrijepljenje nevaljanoga pravnog čina kojemu su ispunjeni naravni uvjeti (lat. s a n a t i o — ozdravljenje, izliječenje); posebno osnaženje redovničke

profesije (Kod. kan. 586; Rog. 529); ukrijepljenje ženidbe u korijenu — sanatio in radice (Kod. kan. 1138 ss.).

* **Sanirati** — osnažiti, ukrijepiti pravni čin (v. sanacija); lat. s a n a r e — izliječiti, ozdraviti. U novijih pisaca (Cr., KP I 101; Sch. - P. 334).

Santiz m crkveni službenik; svećenik koji upravlja crkvenom imovinom, gospodarstvom; tal. s a n t e s e (isp. Petrócchi s. v. santese; ARj s. v. santiz; Mažuranić IX 1286; Skok, Sl. 3, 56). U starijem jeziku. A to bilo je u Bašci pred popom Ricem, santizom baškim (1423). Šurmin 122. V. prokurator.

* **Santuarij**, * **sanktuarij** m svetište, crkva; posebno dio crkve oko oltara, određen za vršenje liturgijskih funkcija; lat. s a n c t u a r i u m, tal. s a n t u a r i o (isp. Diz. lit. 410).

* **Santul** m, * **santula** ž — kum (kuma) na krštenju ili krizmi (u nekim čakavskim krajevima: Istra, Dugi otok...); tal. s a n t o l o isp. Skok, RESl X 195 ss.).

Sarabaita m nadimak za jednu vrstu kaluđera, koji su po dva ili tri zajedno živjeli bez odobrenja crkvene vlasti i bez upravnika; od lat. imena S a r a b a i t a e (v. Mažuranić IX 1237). U starije vrijeme (A. d. Costa I 92).

Satisfacion, satisvacion m i ž isto što satisfakcija; tal. s a t i s f a z i o n e. U starije doba (ARj).

* **Satisfakcija** ž naknada, zadovoljština (pokora, molitva, post i druga dobra djela), koju čovjek prikazuje Bogu da nadoknadi za uvredu koju mu je grijehom nanio; lat. s a t i s f a c t i o — zadovoljština, naknada (isp. Diz. mor. 1367 s.; Kod. kan. 887). V. satisfacion.

* **Satisfaktoran** pr. naknadan (koji pruža naknadu, čime se pruža zadovoljština); lat. s a t i s f a c t o r i u s. Češće uz riječi »djelo, čin...« te označuje onu vrijednost dobrog čina kojom se zadovoljava za grijehe. V. satisfakcija, impetratoran, meritoran.

Satisfati, satisvati — zadovoljiti, nadoknaditi; dati zadovoljštinu, naknadu Bogu za grijehe (v. satisfakcija); lat. s a t i s f a c e r e, tal. s a t i s f a r e (isp. Kod. kan. 932). U starijem jeziku (ARj).

* **Sedisvakancija** ž vrijeme kroz koje je ispražnjena Apostolska Stolica (Kod. kan. 241) ili biskupija (kan. 427); crkv. lat. s e d i s v a c a t i o (sedis — stolica, vacare — biti prazan, nepopunjen).

Sekrestija, sekreštija, sekristija ž isto što sakristija (ARj).

* **Sekreta** ž molitva kojom se u misi završuje ofertorij; lat. s e c r e t a. Ta se molitva prije zvala »oratio super oblata — molitva nad darovima«, a naziv »secreta« pojavio se vjerojatno kad se je molitva počela moliti tiho (secretus — tajan, skrovit). Isp. Diz. lit. 411; Sch. - P. 440.

* **Seksagezima** ž nedjelja, koja dolazi otprilike 60 dana prije Uskrsa; druga nedjelja pretkorizmenoga vremena; lat. s e x a g e s i m a (sexagesimus — šezdeseti). V. septuagezima.

* **Seksta** ž jedan od kanonskih časova u oficiju (v. brevijar i oficij); lat. s e x t a (sc. hora) — šesti sat (Sch. - P. 461). V. sesta, šesta.

Sekta ž skupina vjernika koja se je odijelila od Crkve (isp. Kod. kan. 542); lat. s e c t a — stranka, nauk, škola; skup osoba, koje se drže iste nauke (isp. sequi — slijediti). V. König 806 ss.; Cr., KP II 2, 84.

* **Sektaš** m član neke sekte; prema lat. riječi s e c t a r i u s koja isto znači.

* **Sektaški** pr. što biva na način sektaša (isp. Ž. II 113).

Sekular m svjetovnjak; svjetovnjak koji nije klerik; svećenik koji nije redovnik; crkv. lat. s a e c u l a r i s (stoljetni, svjetski, svjetovni...; saeculum — vijek, svijet...). Isp. Du Cange III 667 s.; Forcellini V 294; Lex. IX 100 ss.; Diz. mor. 1305 s. Od XVII st. (ARj). V. sekularac.

* **Sekularac** m isto što sekular; lat. s a e c u l a r i s. U naše doba.

* **Sekularizacija** ž uzimanje crkvenih posjeda — protiv volje Crkve — u državne ili svjetovne svrhe; dopust kojim zakonita crkvena vlast oslobađa redovnika redovničkih obveza i dopušta mu da trajno živi izvan samostana (Kod. kan. 608 ss.; Bel. I 216; Rog. 551; Cr., KP II 2, 200). Isp. eksklaustracija.

* **Sekularizirati** (se) — vratiti (se) iz redovničkoga staleža u svijet; lat. s a e c u l a r i z a r e (v. sekularizacija). Isp. Bel. I 214; Cr., KP II 2, 201.

*** Sekundicije** ž mn. drugo svečano mladomisničko slavlje; crkv. lat. s e c u n d i t i a e (isp. secundus — drugi, drugi pir). U novijih pisaca (Št. I 155; Sch. -P. 117).

*** Sekvencija, * sekvenca** ž pjesma, u ritmičkoj prozi ili u stihovima, koja na neke svetkovine dolazi u misi iza poslanice; lat. s e q u e n t i a (sequi — slijediti), tal. s e q u e n z a. Rimski misal ima samo pet sekvencija za opću Crkvu: Victimae Paschali (Uskrs); Veni Sancte Spiritus (Duhovi); Lauda Sion (Tijelovo); Stabat Mater (svetk. Žalosti Majke Božje); Dies irae (na misi za mrtve). Isp. Diz. lit. 414; Lex. IX 482 ss.; Kn. 64 s.; Sch. - P. 430.

Semidupleks m naziv za stepen svetkovine u bogoslužju; lat. s e m i d u p l e x — poludvostruk (v. rit). Isp. Diz. lit. 413. U glagolj. spomenicima XV i XVI st. (ARj), kao i u naše doba (Sch. - P. 245).

*** Semikvijetizam** m nauk koji uči da u čovjeku postoji takvo stanje ljubavi prema Bogu, te mu je svako nadanje suvišno; crkv. lat. s e m i q u i e t i s m u s (semi — po, pola; quies — mir). Isp. Ž. II 119. V. kvijetizam.

Seminar m zavod u kojem se odgaja svećenički podmladak; lat. s e m i n a r i u m (Lex. IX 457 ss.; Diz. mor. 1315 s.; Cr., Pr. 358 ss.; Kod. kan. 1354 ss.). U starijem jeziku (Odavle početak imali su stanišća mladosti učeće, to jest seminari. A. d. Costa I 88). — Za naziv »seminar« pri fakultetima isp. Kostić 150. V. seminarij, seminarija, šeminarij.

*** Seminarac** m pitomac koji se odgaja u seminaru (sjemeništu). Govori se u naše vrijeme. V. seminarist(a).

Seminarij, semenarij m isto što seminar (A. d. Costa I 88).

Seminarija ž isto što seminarij. U Istočnoj crkvi (Kostić 150).

Seminarist(a) m isto što seminarac; tal. - lat. s e m i n a r i s t a. Čuje se u naše vrijeme.

Sensa ž isto što Ašenzija; lat. A s c e n s i o, tal. dial. S e n s a (ARj).

*** Sensana** ž isto što Ašenzija (v. i Sensa). U glagolj. književnosti (Starine 47, 204).

*** Sensova** ž isto što Ašenzija (v. i Sensa). Govori se u Istri (Deset dan pred Duhovun je blagdan Sensova. Jardas 67).

Sentencija, sentenca ž odluka crkv. suda; mišljenje, tvrdnja, nauk bogoslova; lat. s e n t e n t i a (isp. Kod. kan. 1868 ss.); tal. s e n t e n z a. U naše doba. V. setencija, šentencija.

Senza ž isto što Ašenzija (v. i Sensa). Govore čakavci (ARj), npr. u Blatu na Korčuli (Š).

Septimana ž sedmica; vulglat. s e p t i m a n a, tal. s e t t i m a n a (lat. septem — sedam). U starije vrijeme (ARj). V. setimana.

Septuađezima ž isto što septuagezima; od lat. s e p t u a g e s i m a, prema tal. izgovoru (ARj).

Septuagezima ž treća nedjelja pred korizmom koja dolazi otprilike 70 dana prije Uskrsa; vrijeme od 3 sedmice što dolazi pred korizmu; lat. s e p t u a g e s i m a (septuagesimus — sedamdeseti). Isp. Diz. lit. 416 s.; ARj s. v. septuagezima; Sch. - P. 383. V. septuađezima, seksagezima, kvinkvagezima.

*** Septuaginta** ž prijevod Sv. pisma iz židovskoga na grčki, što su ga priredili Židovi u Egiptu u III st. pr. Krista (v. König 818); od lat. s e p t u a g i n t a (sedamdeset), jer se drži da je na prijevodu radilo 70 učenjaka. U novijih pisaca (Šarić II 209).

Sermon, sermun m govor, isto što predika; lat. s e r m o. U starijih pisaca (ARj).

*** Sesta** ž isto što seksta; lat. s e x t a, tal. s e s t a. U starijih pisaca. Za primu, tercu, sestu i nonu za svaku po sedam (očenaša neka mole braća laici). P. Filipović 37.

Sešta ž isto što seksta; lat. s e x t a, tal. s e s t a. U starije vrijeme. Tako da redeći se (subđakon) na priliku u vrime od none nije dužan govorit matutine, ni prime, ni tercie, ni sešte. Dobretić 275.

Setencija, setenca ž isto što sentencija (ARj).

Setimana ž isto što septimana; tal. s e t t i m a n a — sedmica. U starije doba (ARj) i danas u Dalmaciji (Š).

*** Sigil** m obveza da će se čuvati stroga tajna o svemu onome što pokornik kaže na ispovijedi s ciljem da dobije

odrešenje od grijeha; lat. s i g i l l u m — pečat (Noldin, De sacr. 416 ss.; Diz. mor. 1346 s.; Kod. kan. 889).

* **Signatura Apostolska** ž vrhovni sud Sv. Stolice. Sastoji se od nekoliko kardinala od kojih jedan vrši službu pročelnika (Kod. kan. 1602 ss.). Ime dolazi od ureda koji je u staro doba rješavao molbe upravljene Sv. Stolici. Pojedini izvjestitelji toga ureda rješavali su molbe i podnosili ih papi na potpis — s i g n a t u r a (od signare — bilježiti, stavljati znak, pečat). Pijo X ustan. »Sapienti consilio« dokinuo je taj ured i pod imenom »Signatura Apostolica« ustanovio novi — Vrhovni Sud Sv. Stolice (v. Cr., Pr. 300; KP II 1, 121; Rog. 240).

* **Silencij** m samostanska šutnja, tišina; crkv. lat. s i l e n t i u m — muk, šutnja. U naše doba (Š). V. silencio.

Silencio s isto što silencij; lat. s i l e n t i u m, tal. s i l e n z i o (ARj).

* **Simpleks** m naziv za stepen svetkovine u bogoslužju (v. rit); lat. s i m p l e x — jedan, jednostavan. V. simplic.

Simplic m isto što simpleks; od lat. simplex, gen. simplicis. U starije vrijeme (ARj).

* **Simplicija** s mn., * **simplicije** ž mn. (v. duplicija).

Sipant m škropilo načinjeno od trave koja se lat. zove h y s s o p u s (ARj). Naziv dolazi uglavnom samo u molitvi koja je uzeta iz Ps. 50, a moli se prije mise dok se škropi puk: Oškropiti ćeš mene, Gospodine, sipantom. Terzić 12.

Sistem m u moralnom bogoslovlju skup načela pomoću kojih se može doći do praktički izvjesne savjesti, kad je čovjek teorijski u sumnji glede zakonske obvezatnosti (v. Ž. I 298 ss.; Diz. mor. 1356 ss.); grč.-lat. s y s t e m a — uređenje, ustav, sustav... Ima sedam moralnih sistema: apsolutni tuciorizam, umjereni tuciorizam, probabilizam, ekviprobabilizam, probabiliorizam, kompenzacionizam, laksizam (o svakom se od njih u ovoj knjizi govori posebno!).

Skalinik m isto što 1. gradual; tal. s c a l i n o (lat. scalae) — stube, stepenice. U starijem jeziku (ARj).

Skalinski pr. što se odnosi na skalinik (Kanižlić 113). V. 2. gradual.

Skapuč m isto što kapuc; tal. s c a p u c c i o (ARj).

Skapular m haljina koja pokriva prsa i leđa i seže do ispod koljena, a nose je neki redovnici (benediktinci, karmelitanci, dominikanci...); dva komadića vunene robe na prsima i leđima, koji su vezani vrpcom preko ramena, što nose članovi nekih bratovština, trećoreci...; lat. s c a p u l a r e (scapularis - što se odnosi na leđa; scapulae - pleća, leđa), tal. s c a p o l a r e (isp. Du Cange III 726; Forcellini V 362; Lex. IX 616 s.; Diz. mor. 1290; Matzenauer 412; Sch.-P. 743; Rog. 580). V. sklopar, skoplar, škapular, šklopar.

Sklopar m isto što skapular. U starijem jeziku (Nika sestra dojde prosit stari sklopar, hteć ga nosit. Marulić 260...).

* **Skolastičar** m filozof-teolog, koji proučava skolastiku, koji pristaje uz nauk skolastika; lat. s c h o l a s t i c u s (v. skolastik). U naše doba.

* **Skolastički** pr. što se odnosi na skolastiku i na metodu učenja skolastike (Ž. I 34).

* **Skolastik** m filozof-teolog koji pripada periodi skolastike (sv. Albert, sv. Toma, sv. Bonaventura, Duns Skot...); lat. s c h o l a s t i c u s (Bakšić 406). V. školastik.

* * **Skolastika** ž filozofsko-teološka škola srednjega vijeka koja je slijedila Aristotelovu i Platonovu metodu; crkv. lat. s c h o l a s t i c a (schola — rasprava, nauk, škola; scholasticus — školski). Isp. Lex. IX 296 ss. U novijih pisaca (Ž. I 34).

Skomunika ž isto što ekskomunikacija; lat. e x c o m m u n i c a t i o, tal. s c o m u n i c a. U starijih pisaca (ARj), a čuje se i danas.

Skomunikanik m tko je izopćen iz Crkve (ARj).

Skomunikati, skomunikavati — isto što ekskomunicirati; lat. e x c o m m u n i c a r e, tal. s c o m u n i c a r e. U starije vrijeme (ARj).

Skoplar m isto što skapular. U starom jeziku (Za to skoplar, ki ti nosi, daj ga onoj, ka ga prosi. Marulić 261).

* **Skriptura** ž Sv. pismo; lat. s c r i p t u r a — pismo, spis, pisanje (Scriptura sacra — Sveto pismo).

* **Skripturist(a)** m tko proučava Sv. pismo; crkv. lat. s c r i p t u r i s t a.

* **Skripturistički** pr. što se odnosi na skripturu (Bakšić 69 s.). V. skripturističan.

*** Skripturističan** pr. isto što skripturistički (Cr., KP I 54).

Skrupul m nemir, sumnja; nemir savjesti zbog prevelike osjetljivosti; pretjeran, neosnovan, nerazuman strah, po kojem čovjek misli da griješi ili da je sagriješio gdje stvarno nema nikakva grijeha; lat. s c r u p u l u s (zapravo: kamenčić koji — kad upadne u cipelu — smeta kod hodanja), tal. s c r u p o l o (v. Lex. IX 626 ss.; Diz. mor. 1299 s.; ARj s. v. skrupul; Sch. - P. 734; Ž. I 278). V. škrupul.

*** Skrupulant** m koji ima skrupule (Ž. I 278).

*** Skrupulantski** pr. što se odnosi na one koji imaju skrupule (Ž. I 279).

Skrupulanje gl. im. od skrupulati (sumnjati, imati skrupule) kojemu nisam našao potvrde. U starije doba (ARj).

*** Skrupulozan** pr. koji ima skrupule; lat. s c r u p u l o s u s, tal. s c r u p o l o s o (Sch. - P. 734; Ž. I 277). V. škrupulozan, škrupulož.

*** Skrupuloznost** ž stanje onoga koji ima skrupule, koji je skrupulozan (Sch. - P. 734; Ž. I 278).

*** Skrutator** m glasač koji kod kanonskoga izbora pregleda glasovnice, broji glasove, objavljuje rezultat izbora, potpisuje dokumenat o izboru . . .; lat. s c r u t a t o r — pretraživalac (isp. Reg. Const. art. 367).

*** Skrutatorica** ž redovnica (npr. kod milosrdnica) koju neka redovnička kuća izabere kao predstavnicu da sudjeluje kod izbora č. Majke (v. skrutator).

*** Skrutinij** m kušnja, ispit, kojemu su se u starini morali podvrći katekumeni prije krštenja (Sch. - P. 136; Kn. 159, 192 ss.); ispit onih koji pristupaju na ređenje (Kn. 292 ss.); glasanje o kandidatima prije redovničkoga zavjetovanja, ređenja (Reg. Const. art. 65, 255); kanonski izbor tajnim glasanjem (Reg. Const. art. 364); lat. s c r u t i n i u m (izbor, glasovanje, osobito kad se ide za tim da se dozna tačan broj povoljnih i nepovoljnih glasova).

*** Sodalicij** m pobožno društvo vjernika koje je uređeno kao organsko tijelo (članovi, uprava, pravila...); lat. s o d a l i c i u m — društvo (isp. Kod. kan. 707; Cr., Pr. 147). Čuje se u naše vrijeme.

*** Sodalist** m član sodalicija, pob. društva.

Soleja ž u Ist. crkvi prostor do ikonostasa gdje se u starini nalazilo carsko prijestolje (Pavić, Liturgika 12); lat. s o l i u m — prijestolje.

Solenitat ž svečanost, slavlje, svetkovanje . . .; lat. s o l l e m n i t a s, rom. s o l e n i t a t e (isp. tal. sollenità). U starije vrijeme (ARj).

*** Solicitacija** ž napastovanje, nagovaranje, osobito nagovaranje na nečedne grijehe; lat. s o l i c i t a t i o — uznemirivanje, napastovanje (isp. Kod. kan. 904; Diz mor. 1371). Isp. tentacija.

*** Solidan** pr. stalan, sav, cio, postojan; lat. s o l i d u s. Dolazi u crkv. pravu kad je govor o povjeravanju kakva posla većemu broju osoba. Takvo povjeravanje može biti dano zasebno, tj. svakomu napose — in solidum; ili zajednički, tj. svima zajedno - collegialiter (isp. Kod. kan. 205; Cr., Pr. 48). Dok se izraz »collegialiter« redovno prevodi (zajednički, zborni...; zborno delegiranje, zborna delegacija), za izraz »in solidum« susrećemo i oblike: solidno delegiranje, solidna delegacija . . . (isp. Rog. 209).

*** Solideo** m mala kapica što je biskup nosi uvijek, pa i preko mise, a skida je jedino preko glavnoga dijela mise (od posvećenja do pričesti), iz počasti prema Bogu koji se tada nalazi na oltaru. Otud naziv . . . soli Deo — samome Bogu. V. kalota.

*** Spiritist(a)** m čovjek, koji se bavi spiritizmom; crkv. lat. — tal. s p i r i t i s t a (Ž. II 113).

*** Spiritistički** pr. što se odnosi na spiritizam, spiritiste.

*** Spiritizam** m (u širem značenju) vjerovanje u duhove, čašćenje duhova; (od prošloga stoljeća, u užem i pravom značenju) nauk i vještina u dozivanju duhova i razgovaranju s njima s tim ciljem da se doznaju tajne stvari ili da se proizvedu neobične pojave (redovno to biva preko medija); lat. s p i r i t i s m u s (spiritus — duh), tal. s p i r i t i s m o. Isp. Lex. IX 729 s.; Diz. mor. 1385 s.; Noldin, De praec. 164 ss. V. špiritizam.

*** Spiritual** m član ogranka Franj. reda, koji je u počecima Reda htio savršeno slijediti primjer sv. Franje i prvih drugova, osobito u siromaštvu, bez obzira na razvoj Reda i na prilike (isp. Lex. IX 730 ss.); svećenik koji redovničke

i svećeničke kandidate upućuje u duhovni život; lat. spiritualis, tal. spirituale — duhovan (isp. naziv »director spiritus« u Kod. kan. 588, 1358, 1360). V. špiritual.

*** Spiritualnost** ž duhovnost; način za sticanje moralne savršenosti; škola pojedinih duhovnih učitelja, pojedinih redova (kao npr. benediktinska, franjevačka, dominikanska, karmelitanska... spiritualnost); lat. spiritualitas, tal. spiritualità (isp. Diz. mor. 1386 s.). U naše vrijeme.

*** Stabat Mater** početne riječi i naziv poznatoga liturgijskog spjeva o bolima Majke Božje koji potječe iz XIV stoljeća; lat. Stabat Mater — Stala Majka (isp. Diz. mor. 1395 s.).

Statua ž sveti kip; lat. - tal. statua. Divojka vrlo vruće moljaše se prid jednom statuom iliti prilikom svete. J. Filipović I 303. Isp. još Sch. - P. 297. V. štatua, kip — Dod. II.

Statut m zakon, norma, naredba; ustanova, zakon, prema kojem se upravlja neko pravno biće, društvo, zajednica; pravila različitih pobožnih udruženja, bratovština (Kod. kan. 689, 715; Rog. 579), kapitula (Kod. kan. 410; Bel. I 8; Rog. 295); lat. statutum (od statuere — postaviti, odrediti, odlučiti). Isp. Diz. mor. 1401 s. V. štatut.

*** Statutaran** pr. što je u obliku statuta, po statutima; crkv. lat. statutarius, tal. statutario. U novijih pisaca (Rog. 496).

*** Stipendij** m prinos koji vjernici daju svećeniku da na njihovu nakanu služi misu (isp. Kod. kan. 824 ss.); lat. stipendium — vojnička plaća, danak, prinos, carina (Sch. - P. 360; Kn. 20; Rog. 342; Cr., KP II 2, 193). V. štipendij, štipendija.

Stomanja ž isto što alba; od mletačkog stamegna, stamigna — prosta pređa od kozje dlake. Dosta često u starije doba, a i danas u nekim krajevima (ARj s. v. stomanja; Skok, Sl. 3, 59; Št. I 427).

Stomorina ž svetkovina svete Marije (Velika, Mala Stomarina — Velika, Mala Gospa); lat. sancta Maria, rom. santa Marina. U starijem jeziku (ARj s. v. 2. stomorina; Mažuranić IX 1374...) i danas u Rijeci, po Riječkom primorju (ARj), u Istri (Jardas 76).

Subdekan m isto što poddekan; lat. subdecanus (sub — pod; decanus — dekan). U novijih pisaca (Rog. 230).

Subdelegacija ž daljnje predavanje povjerene — delegirane vlasti (Kod. kan. 199); lat. subdelegatio (sub — pod; delegatio — delegacija). Isp. Rog. 207. V. delegacija.

Subdelegirati — predati nekome povjerenu, delegiranu vlast; lat. subdelegare (sub — pod; delegare — povjeriti, odrediti), njem. subdelegieren. U novijih pisaca (Rog. 207). Isp. subdelegacija, delegati.

Subordinacionizam m hereza koja drži da su u Bogu tri različite božanske osobe, ali da su Bog Sin i Duh Sveti podložni Bogu Ocu; lat. subordinatianismus (isp. subordinare — podložiti). V. Minges, Comp. theol. dogm. sp. I 120; Kn. 232.

Suburbikaran pr. podgradan; lat. suburbicarius (sub — pod; urbs — grad). Samo kad se govori o biskupijama oko Rima (koje se zovu dioeceses suburbicariae — suburbikarne dijeceze), ili o biskupima koji njima upravljaju (suburbikarni biskupi). Isp. Kod. kan. 231; Kn. 224.

1. **Sufragan** m biskup pokrajinskog mjesta koji je ovisan o biskupu glavnoga grada (metropoliti), pomaže mu i dolazi na sinod s pravom glasa...; lat. suffraganeus (suffragium — glas, pomoć...). Isp. Du Cange III 1002 s.; Lex. IX 882; Bel. I 246; Rog. 247.

2. **Sufragan** pr. isto što sufraganski; lat. suffraganeus (Rog. 216; Bel. I 56).

Sufraganski pr. što pripada sufraganima (Rog. 300). V. 2. sufragan.

Sufragij m (u brevijaru) antifona, versikul i molitva svim svetima, što se prije molilo na vesperama i laudama u dane, kad je obred svetkovine bio simplex ili semiduplex; lat. suffragium — pomoć, molitva (isp. Lex. IX 882; Diz. lit. 1419 s.). Ove su molitve ukinute dekretom 23. III 1955.

Suma ž zajednički naziv za posebnu vrstu srednjovječnih bogoslovnih djela, u kojima se razlažu različita filozofsko-teološka pitanja ili se daju upute ispovjednicima i sl.; lat. summa — skup, broj, količina... Poznate su takve knjige: Summa Raymundiana, Summa Monaldina, Summa Joannina... (v. Diz. mor. 1372).

Supatron m dionik, član patronatskoga prava (v. patron). U novijih pisaca (Bel. I 195).

Supcinktorij m dio liturgijskog ruha (sličan manipulu) koji su u srednjem vijeku nosili biskupi, a danas ga nosi samo papa; lat. s u b c i n c t o r i u m (subcingere — zavrnuti, opasati, ogrnuti). U novijih pisaca (Kn. 96).

Supedanej m najgornja stepenica pred oltarom; lat. s u p p e d a n e u m. U naše doba (Kn. 282; Gjanić 246).

Superbija ž oholost, jedan od sedam smrtnih grijeha; lat. - tal. s u p e r b i a (v. Diz. mor. 1426). Ošće ishodi ta superbiê kada e človik' mudar' ali ima ko koli dobro (1496). Starine 23, 133. Post suprot hudobi duhovnoj od superbije. Korizm. 7 b. ARj s. v. duhovan. Govori se u Istri (Jardas 403).

Superior m starješina redovničke zajednice kod nekih redova; lat. s u p e r i o r — veći, viši, starješina (isp. Kod. kan. 499 ss.; Lex. IX 907; Diz. mor. 1427 ss.; Forcellini V 769 s.; Rog. 495). V. superiur.

Superiur m isto što superior. U starijem jeziku. I tko z dopuščen'em' i svitom' superiurov' svojih' po zakonu i običaju nih' mesto i crik(a)v' r(e)č(e)nu od n(a)s' napuni priêše v puno držan'e po običaju regule nih' (1490). Šurmin 345.

Superogatoran pr. prekomjeran, nezapovjeđen; lat. s u p e r r o g a t o r i u s. Dolazi kao atribut uz riječi »djelo, čin« i označuje ona dobra djela koja nam nisu zapovjeđena, nego ih činimo dobre volje. U naše doba (Bajić 126).

Superpelicej m liturgijska bijela, lanena haljina, koja seže do koljena, sa širokim, kratkim rukavima. Razlikuje se od roketa (v. roket). Pojavljuje se najprije u sjevernim krajevima, gdje su ga zimi svećenici i redovnici kod službe Božje oblačili mj. albe povrh krznenih odijela, jer je bio zgodniji, udobniji, širi od albe. Otud naziv s u p e r p e l l i c e u m (super — nad, povrh; pelliceae — krzneno odijelo, kožuh; pellis — koža). U Italiju je dospjelo ovo odijelo negdje u XII st. i prozvalo se cotta (v. kota). Danas je superpelicej liturgijska odjeća svih klerika koji je primaju s tonsurom (isp. Lex. IX 908; Sch. - P. 313 s.; Kn. 96 s.). V. superpelicij, kamša.

Superpelicij m isto što superpelicej (Sch. - P. 24).

Supersticija ž grijeh koji se protivi kreposti religije, a sastoji se u tome što se daje Bogu štovanje koje ne dolikuje; ili se božansko štovanje iskazuje ljudima, predmetima . . .; lat. s u p e r s t i t i o — sujevjerstvo, praznovjerje (Diz. mor. 1430 s.). Danas vrlo obično.

Supersticiozan pr. praznovjeran (v. supersticija); lat. s u p e r s t i t i o s u s. U naše vrijeme.

Supranaturalizam m (uopće) vjerovanje u natprirodne, vrhunaravne stvari; posebno (pretjerani s.) podcjenjivanje razuma i isticanje potrebe vrhunaravne objave, da spoznamo i one stvari o Bogu koje se mogu shvatiti prirodnim putem; lat. s u p r a n a t u r a l i s m u s — nadnaravnost (supra — nad; natura — priroda). Isp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. I 11.

Suprior m zamjenik priora (npr. kod dominikanaca); lat. s u p p r i o r.

Supstancija ž biće koje postoji u sebi, a ne u drugom, kao u subjektu (čovjek, kuća, stablo . . .), za razliku od akcidenata (v. akcidenat); lat. s u b s t a n t i a. Susreće se često kad se tumače različite vjerske istine (Bakšić 16; Buj. I 470; Kn. 373).

Supstancijalan pr. što se odnosi, što pripada supstanciji; bitan; lat. s u b s t a n t i a l i s (Bakšić 177).

Suspendirati — kazniti kaznom suspenzije (v. suspenzija); lat. s u s p e n d e r e (zapravo: objesiti, ostaviti neodlučno; kazniti suspenzijom). Isp. Kod. kan. 2282; Bel. I 343; Rog. 511. V. suspendovati.

Suspendovati — isto što suspendirati. U nekih novijih pisaca (Kn. 18).

Suspension ž isto što suspenzija. U starijem jeziku (Gospodin naš Isukrst odrišio tebe, i ja oblastju njegovom tebe odrišujem od svakoga zavezanja, proklestva, suspensioni i interdeta. Kašić 54).

Suspenzija ž crkvena kazna kojom se kleriku zabranjuje služba ili nadarje ili jedno i drugo; crkv. lat. s u s p e n s i o (v. Kod. kan. 2278; Lex. IX 914 s.; Diz. mor. 1378 s.; Bel. I 343; Cr., KP I 540). V. suspension.

Sutal m, **sutla** ž kum (kuma); od lat. s a n c t u l u s, tal. s a n t o l o (isp. Skok, RESl X 195 ss.). Govori se u Istri, na Krku, Rabu . . .

Š

Šantuja ž kuma (v. santul). Govori se u Istri (Š).

Šantul m, **šantulo** m, **šantula** ž kum (kuma). Govori se u Istri, na Cresu... (Š).

Šćavet m crkvene knjige, pisane pučkim hrvatskim jezikom zapadnoga narječja (navlastito »Pištule i Evanđelja«), štampane latinskim slovima mnogo puta od kraja XV st. pa do naših dana; lat. s c h i a v e t t o (schiavo mj. slavo — slavenski). Isp. Mažuranić IX 1423; Starine 47, str. 213, 217 i dr.

Šćavetarski pr. ono što se odnosi na šćavet.

Šekreštija ž isto što sakristija. U starijem jeziku. I da sta vzda 2 redovnika, ka imejta to strešči, i paramenti šekreštie opščene držati čiste pod tu istu penu. Šurmin 210.

Šeminarij m isto što seminarij. U starijem jeziku (v. potvrdu s. v. letuř) i danas u Dalmaciji (Š).

Šeminarski pr. što se odnosi na šeminarij. U Dalmaciji (Š).

Šentencija, šetenca ž isto što sentencija. U onih koji lat. s izgovaraju kao š.

Šikutor m crkveni otac (u Žumberku); lat. e x s e c u t o r — kaznitelj, osvetnik.

Škapular m isto što skapular. Danas vrlo obično (Sch.-P. 743).

Škapularski pr. što pripada škapularu (Sch.-P. 743).

Šklopar m isto što skapular. U Dalmaciji (Š).

Školastik m isto što skolastik (Buj. I 4).

Škrupul m isto što skrupul. U naše vrijeme (Š).

Škrupulozan pr. isto što skrupulozan. Danas obično (Š).

Škrupulož pr. isto što skrupulozan. U starijem jeziku (Niti ima biti u te stvari misnik odviše sumljiv oliti škrupulož... Dobretić 360).

Špiritizam m isto što spiritizam.

Špiritual m isto što spiritual.

Štacija ž bdjenje koje su kršćani u staro doba (uz molitvu, procesiju, misu...) provodili uoči svetkovine u neke dane godine; mjesto, crkva, gdje se to bdjenje provodilo; lat. s t a t i o (kod Rimljana vojničko stražarsko mjesto). Isp. Diz. lit. 424; Diz. mor. 1403 s.; Kn. 221.

Štatua ž isto što statua. U nekih bosanskih pisaca (v. ARj s. v. statua), a čuje se i danas.

Štatut m isto što statut (u mn. štatuti i štatuta). V. Bel. I 189, 307.

Štipendij m isto što stipendij.

Štipendija ž isto što stipendij (Bel. I 154).

Štrat m komad crne robe sa znakom križa, što se prostre na podu crkve kad se daje odrešenje za mrtve; lat. s t r a t u m (pokrivač), tal. s t r a t o. U Dalmaciji (Š). V. štrit.

Štrit m isto što štrat (v. potvrdu s. v. predoltarnica).

Švora ž časna sestra; tal. s u o r a. U Dalmaciji (Š).

T

Tabernakul, tabernakuo m mjesto na oltaru gdje se sprema olt. Sakramenat (Kod. kan. 1269); lat. t a b e r n a c u l u m (šator, privremeni pokrov; sveto mjesto u kojem je Bog na poseban način boravio među izraelskim narodom. Exod. 26). Isp. Forcellini VI 7 s.; Du Cange III 1046 s.; Lex. IX 968 s.; Diz. lit. 432 ss.; Sch.-P. 276; Kn. 82. U starije vrijeme imamo oba oblika (Tabernakuo ima biti šatorićem pristojno pokriven. Kašić 61. Ujedno na kolina kada redovnik otvori tabernakul pokloni se. Terzić 450), a danas je prvi običniji (Sch.-P. 276).

Tabla ž naziv za tri ploče na oltaru na kojima su napisani neki dijelovi mise što ih svećenik govori napamet; lat. t a b u l a — daska, ploča, slika, ploča zakona... (isp. Du Cange III 1047 ss.; Forcellini VI 9 ss.; Št. I 413; Sch.-P. 315). V. tablica.

Tablica (dem. od tabla) ž isto što i tabla (Št. II 21; Kn. 82; Sch.-P. 315).

Tabula ž kod nekih redovnika (npr. franjevaca) mala knjižica koja se redovno izdaje poslije provincijalnoga i generalnog kapitula (v. kapitul), a iznosi rad kapitula, izbore, odredbe i dr.; lat. t a b u l a (v. tabla). Isp. Reg. Const. art. 408, 481.

Talar m isto što reverenda, tako nazvana jer seže do gležnja; lat. t a l a r i s (sc. vestis — haljina koja seže do gležnja; talus — gležanj), tal. t a l a r e (v. Du Cange III 1056; Forcellini VI 16; Bel. I 237, 262; Kn. 312).

Tantum ergo početne riječi i naziv predzadnje strofe himna »Pange lingua« (Usta moja), što se pjeva kod svečanoga blagoslova u crkvi (isp. Diz. mor. 1436); lat. T a n t u m e r g o (Sacramentum) — Sakramentu dakle tomu (u starijim liturg. knjigama), Divnoj dakle Tajni (u novijim liturg. knjigama).

Tastamen(a)t m isto što testamenat. U staro vrijeme. Medoe sin' Nikolin' . . . učini svoi tas'tamen't' (1392). Stojanović I 2, 463.

Taštamen(a)t m isto što testamenat. U starijem jeziku. A ta ta'štamen't imii se dati... fra Ivanu, var'dianu s(ve)toga Iv(a)na, i Rat'ku Zagorčiću (1472). Šurmin 269. V. i Kolunić 235.

Tavaja ž bijeli laneni pokrivač na oltaru; zatim isto takav pokrivač na pričesnoj klupi; od lat. t o b a l e a, tal. t o v a g l i a — stolnjak (v. Diz. lit. 442 s.). Obično u Dalmaciji (Š).

Te Deum početne riječi i naziv poznate pohvalne pjesme što se moli u oficiju i u nekim drugim liturgijskim funkcijama; lat. T e D e u m — Tebe Boga (Diz. mor. 1441; Diz. lit. 434; Lex. IX 1027 s.). Latinski i hrvatski naziv podjednako se upotrebljavaju.

Tempal, tempao m hram; redovno židovski hram, a rjeđe kršćanska crkva; lat. t e m p l u m (motrilište augura, posvećeno mjesto, svetište, hram...). Isp. Du Cange III 1087; Forcellini VI 46 ss.; Miklošić, Fremdw. DAW XV 132. — Dosta često u starijem jeziku (Da su slišali Stefana psujući Boga, Mojsesa, zakon i tempal. Glavinić 253. I uljeze Isus u tempal Božiji... I pristupiše k njemu slijepi i hromi u tempao. Ranjina 130. I ulize Isus u tempal Božji. Bernardin 29). V. tempio, templo.

Tempio s isto što tempal; tal. t e m p i o. U starije vrijeme (I budući Isus prorokovao, da će se razrušit tempio jeruzolimsko, što se biše sasvim ispunilo. J. Filipović I 35).

Templar m član viteškoga reda koji je utemeljen g. 1118; prema lat. t e m p l u m — hrv. tempal.

Templo s isto što tempal; ikonostas u pravoslavnoj crkvi (IB).

Tentacija ž kušnja koja ide za tim da se ustanovi da li neka osoba ima krepost, ili da se neka osoba navede na čin protivan kreposti; crkv. lat. t e n t a t i o — kušnja, napast (isp. Diz. mor. 1448 s.). Isp. solicitacija.

Tentati — kušati, napastovati, nagovarati na čin protivan kreposti; lat. t e n t a r e (v. tentacija). Ako je kada tental ali dal' impač' druzim' da bi ga ubili (1496). Starine 23, 137. — Čuje se dosta često i danas, npr.: vrag ga tenta i sl.

Terca ž jedan od dnevnih časova božanskoga oficija (v. brevijar i oficij); od lat. t e r t i a (sc. hora) — treći sat (taj se dio oficija molio u treći sat dana, prema računanju starih, tj. oko devet sati izjutra), tal. t e r z a (isp. Diz. lit. 437 s.). U starijih pisaca (v. potvrdu s. v. sesta), a i danas vrlo obično. V. tercija.

Tercija ž isto što terca; lat. t e r t i a. U starijem jeziku (v. potvrdu s. v. šešta), kao i danas (Kn. 264; Sch. - P. 461).

Tercijar, tercijarij m član nekoga trećeg crkv. reda, trećoredac; od crkv. lat. t e r t i a r i u s (tertius — treći). Isp. Kod. kan. 702 ss.; Reg. Const. art. 25 ss., 646 ss. — Čuje se često u naše doba.

Tercijarat m stanje trećoredaca; kuća u kojoj su trećoreci; treći red; crkv. lat. t e r t i a r a t u s.

Tercijarija ž članica trećega reda, tercijarka; lat. t e r t i a r i a. U starije doba. Također ni terciarie, koje stoje po sebi u svojih domovih..., ako nisu u redu zavećale ona tri zaveta (ne mogu se razumjeti pod imenom koludrice). P. Filipović 19. V. tercijarka.

Tercijarka ž isto što tercijarija. U naše vrijeme (Bel. I 227).

Testamen(a)t m oporuka, posljednja volja; čin kojim netko raspolaže imovinom za vrijeme poslije svoje smrti (lat. t e s t a m e n t u m); posebno još: zavjet, ugovor između Boga i ljudi (Vetus et Novum Testamentum — Stari i Novi zavjet. Isp. Mat. 26, 28; Luk. 1, 72; DjA 3, 23; II Kor. 3, 14). V. Du Cange III 1108; Forcellini VI 75 s.; Lex. X 6 ss.; Diz. mor. 1462 ss.; Raumer 321. — Obično u starijem i novijem jeziku. Ja pop Brajko Hran'šić'... činio moi testamen't' (1473). Šurmin 272. Ja Radič' Aligretović... činim moj napokoni testamenat (1510). Stojanović I 2, 465. Testament duševni, ali način najzadnje volje. Terzić 86. Isp. još Kašić 100; Bel. I 224. V. tastamen(a)t, taštamen(a)t, testamienat, testaminat, teštamenat, tištamenat.

Testamienat m isto što testamenat. U starije doba. Ja Slavuša... činju moj napokoni testamienat' u dobru pamet' (1463). Stojanović I 2, 469.

Testaminat m isto što testamenat. U starijem jeziku. Ja Radosav' Šagarilić... činu moj napokogni testaminat' (1478). Stojanović I 2, 471.

Teštamenat m isto što testamenat. U starijih pisaca (Valja vidit, kako teštamenat oliti oporuka govori. Dobretić 381) i u naše doba (Š).

Tištamenat m isto što testamenat. U starijem jeziku. Kako napravi Martin pridivkom Malković svoi tištament (1484). Šurmin 298.

Titul, tituo m natpis, naslov, častan naslov, uzrok... (lat. t i t u l u s); posebno: naslov kojim se imaju osloviti crkvene osobe (Sanctissime Pater, Reverendissime Domine... Sveti Oče, Preuzvišeni Gospodine...); naslov crkve ili oltara (titulus ecclesiae vel altaris), tj. otajstvo, svetac, kome je na čast posvećena crkva ili oltar, i po kojem se zove (u početku kršćanstva po imenu utemeljitelja ili prvašnjega vlasnika; kasnije po otajstvu, svecu kojem je posvećena. — Kod. kan. 1168, 1201; Kn. 81, 221; Sch.-P. 261); naslov ređenja (titulus ordinationis), tj. beneficij, imovina, nadarbina, kojom se ima uzdržavati klerik koji se redi (Kod. kan. 979; Bel. I 124); kardinalski naslov (titulus cardinalium), tj. crkva u Rimu koju papa daje kao naslov kardinalu (Kod. kan. 231). Isp. Diz. lit. 438 s.; Diz. mor. 1478 ss. — U starije doba dolaze oba oblika

(Vraćam tebi tituo ili titule od beneficia. Kašić 59...). Danas je prvi običniji (Kn. 81...).

Titular m tko ima titul (svetac kojemu je crkva posvećena; kardinal, biskup..., koji kao titul ima crkvu, biskupiju...); lat. t i t u l a r i s, tal. t i t o l a r e (v. Diz. lit. 438 s.). U naše doba.

Titularan pr. što se odnosi na onoga, koji ima titul, ili na ono, što se daje kao titul (Kn. 295); lat. t i t u l a r i s (v. titular). Isp. Lex. X 180; Kod. kan. 348. Vrlo obično, posebno u izrazu: titularni biskup — episcopus titularis (tj. posvećeni biskup s titulom nestale dijeceze).

Tolerancija (vjerska) ž poštovanje, obzir prema pripadnicima druge vjere; dopust sa strane države da svatko može slobodno ispovijedati svoju vjeru; lat. t o l e r a n t i a (trpljenje, podnošenje, strpljivost), njem. T o l e r a n z, tal. t o l l e r a n z a (Diz. mor. 1483 s.). U naše doba.

Tonsura, tonzura ž šišanje kose kod ulaska u klerički stalež; zatim obrijano, ošišano mjesto na glavi s vijencem kose naokolo kod klerika, redovnika; crkv. lat. t o n s u r a (od tondere — ošišati, obrijati). Takvo šišanje kose bilo je na Istoku u običaju i prije Krista. Ono je značilo odricanje od svijeta i smatralo se kao neki religiozni čin. Vrlo je rano ušao taj običaj među monahe, a onda i među klerike. S Istoka se (u V st.) raširio i na Zapad. U VI st. primanje tonsure postaje crkveni zakon i vrši se odijeljeno od primanja redova (Du Cange III 1143; Forcellini VI 116; Lex. X 207 s.; Diz. lit. 440 s.; Diz. mor. 1487; Kod. kan. 108, 136; Rog. 187; Kn. 290 s.; Sch.-P. 23). — Prvi je oblik potvrđen u starini (Prva tonsura oli bilig i striženje. Dobretić 277) i u naše vrijeme (Kn. 291); drugi se susreće samo u novijih pisaca (Bel. I 127; Ž. I 238; Cr., KP II 1, 19...). V. kokulica, korona, korunica, kruna; ćelika, kauka — TG 70, 129 s.

Torac m velika crkvena svijeća što se upotrebljava kod svečane mise, blagoslova i procesije sa Sakramentom; tal. t o r c i a (zublja, luč), t o r c e t o (debela voštanica). V. Diz. lit. 441 s. Govori se u Dalmaciji (Š).

Toranj m isto što kampanel (Miklošić, Fremdw. DAW XV 132; Št. I 360); lat. t u r r i s (tal. t o r r e) — kula, zvonik.

Tradicija ž predaja; nauk koji je Crkva usmeno primila od Isusa ili od apostola i do danas ga sačuvala; lat.

t r a d i t i o — predaja (v. Forcellini VI 133; Lex. X 243 ss.; Minges, Comp. theol. dogm. gen. 260; Bakšić 96; Ž. I 9; Rog. 14).

Tradicionalan pr. što je po tradiciji; lat. t r a d i t i o n a l i s. U naše doba (Rog. 347; Sch.-P. 262).

Traktat m rasprava o pojedinim bogoslovnim pitanjima; lat. t r a c t a t u s — zanimanje, obrađivanje, rasprava... (Kn. 6; Ž. I VII; Bakšić 10).

Traktus m psalam ili odlomak psalma što se pjeva od sedamdesetnice do Uskrsa i u neke druge pokorne dane preko mise poslije graduala; od crkv. lat. t r a c t u s (vlak, zatezanje, vučenje...), jer je to u staro vrijeme pjevao jedan pjevač polako, bez prekida— tractim (vukući, potežući, polagano). V. Du Cange III 1164; Forcellini VI 132 s.; Lex. X 252 s.; Diz. lit. 444; Sch.-P. 384; Kn. 149; Gjanić 161. Isp. trat.

Translacija ž prijenos svetkovine na drugi dan, ako je u dan svetkovine pala koja druga svetkovina većega obreda; lat. t r a n s l a t i o — prijenos (isp. Diz. lit. 444; Kod. kan. 922, 1247; Sch.-P. 263, 265).

Transupstancijacija ž mijenjanje jedne supstancije (biti) u drugu supstanciju (bit); osobito promjena kruha i vina u tijelo i krv Isusovu preko mise; od lat. izraza t r a n s u b s t a n t i a t i o koji je poznat od XII st. (trans — preko, s one strane; substantia — bit). Isp. Minges, Comp. theol. dogm. sp. II 169 ss.; Lex. X 255 s.

Tranzit m prijelaz čovjeka iz vremena u vječnost, smrt; posebno preminuće sv. Franje Asiškoga koje se slavi s posebnim obredom uoči ili na dan njegove svetkovine (4. X); crkv. lat. t r a n s i t u s — prijelaz, prohod... (isp. Lex. X 254).

Trat m isto što traktus; tal. t r a t t o. U starijem jeziku (Vlečnik, uzdišnik iliti trat zlamenuje duhovno uzdišanje... i govori se u vrimena pokorna. Kadčić 99).

Tribunal m sud, sudište; mjesto kod oltara gdje je biskup ili svećenik u staro vrijeme ispovijedao pokornike; lat. t r i b u n a l (povišeno mjesto na kojem su prvobitno sjedili — po svoj prilici — samo tribuni, a kasnije i druge poglavarstvene osobe kad su sudili ili koju drugu službu javno vršili). Isp. Sch.-P. 282.

Tridua, triduva s mn. trodnevna pobožnost (npr. priprava za koju svetkovinu, misije...); osobito: tri dana Velike sedmice koji imaju posebne obrede; trodnevna pobožnost za mrtve (u Sinju); lat. t r i d u u m (triduus — trodnevni; tres — tri, dies — dan), tal. t r i d u o. Isp. Forcellini VI 176; Diz. lit. 445; Lex. X 273.

Trinacija ž govorenje triju misa u isti dan; crkv. lat. t r i n a t i o (trini — po tri, trostruk). U naše vrijeme. V. binacija.

Trinirati — reći isti dan tri mise; lat. t r i n a r e (v. trinacija). U naše doba. Isp. binirati.

Trinitarski pr. što se odnosi na Trojstvo; lat. t r i n i t a r i u s (Trinitas — Trojstvo). U novijih pisaca (Bakšić 70).

Tuciorist(a) m tko se drži sistema tuciorizma; crkv. lat. t u t i o r i s t a. U naše vrijeme (Ž. I 303).

Tucioristički pr. što je po načelima tuciorizma.

Tuciorizam m moralni sistem koji se drži načela da se u svakoj sumnji valja prikloniti onome mišljenju koje je sigurnije, makar protivno bilo i najvjerojatnije; lat. t u t i o r i s m u s (tutus — siguran, tutior — sigurniji). Isp. Ž. I 301; Noldin, De princ. 226 s. U naše vrijeme. V. sistem.

Tumba ž sprovod, pogreb, grobnica; tal. t o m b a. U novijih pisaca (Sch.-P. 393). V. funeral.

Tunicela ž. liturgijska haljina podđakona i jedna od pontifikalnih haljina biskupovih koja se nosi na albi; lat. t u n i c e l l a, a ovo je dem. od t u n i c a (v. tunika). Isp. Du Cange III 1219; Lex. X 330; Diz. lit. 447 s.; Kn. 100. Subdiakon (bit će obučen) amitkom, kamisom, pasom, manipulom i tunicelom modrom. Kašić 141. V. još Sch.-P. 312; Št. I 436; Kn. 97; Rog. 269.

Tunika ž vunena haljina redovnika; liturgijska haljina podđakona (tunicela); lat. t u n i c a (vunena donja haljina; odijelo klerika, svećenika, biskupa...). Isp. Du Cange III 1218; Lex. X 330. Da bratja imadu jednu tuniku s kapučem, a drugu brez kapuča, koji hoće imat. P. Filipović 28. Subđakonalna se tunika razvijala sasvim usporedo s dalmatikom. Kn. 100.

Turan m isto što kampanel; lat. turris (tal. torre) — kula, zvonik. Govori se u Istri (Š).

Turibul m sprava, posuda, što se u njoj nosi ugljevlje, na koje se postavlja tamjan za kađenje kod službe Božje; lat. thuribulum, tal. turibolo (Diz. mor. 1518; Caerem. 21). U naše doba.

Turifer m isto što turiferarij (Gjanić 247).

Turiferarij m klerik, podvornik, koji nosi turibul u liturgijskim funkcijama; lat. thuriferarius (Diz. lit. 448; Caerem. 21; Kn. 146). V. turifer.

Tutor m zaštitnik, čuvar crkvene imovine; lat. tutor — čuvar, skrbnik, zaštitnik (Rog. 331).

U

Umbela ž isto što ombrela; tal. umbella. U novijem jeziku (Obr. 96).

Unija ž jedinstvo, ujedinjenje raskolnika s Katoličkom crkvom; lat. unio — ujedinjenje. U naše doba.

Unijat m kršćanin biz. obreda ujedinjen s Katoličkom crkvom; lat. unitus (unire — ujediniti, sjediniti). Isp. Rog. 145. V. injot.

Unijatiti (se) — ujediniti (se) s Katoličkom crkvom (Vuk; IB).

Unijatka, unijatkinja ž kršćanka biz. obreda, sjedinjena s Katoličkom crkvom (v. Vuk; IB).

Unijatski pr. što pripada unijatima (Rog. 187). V. injotski.

Unionistički pr. što se odnosi na uniju.

Unitarac m pristaša sekte koja niječe dogmu Presv. Trojstva i u Bogu priznaje samo jednu osobu; lat. unitarius — jedinstven (unitas — jedinstvo, unus — jedan). U novijih pisaca (Bel. II 66).

Unitarski pr. što pripada unitarcima (Bel. II 63).

Universalan, univerzalan pr. općenit, sveopći, ukupan (lat. universalis); obično kao atribut uz izraze: Crkva,

Evanđelje, zakon, za koje se time veli da vrijede za sve ljude, za sva vremena. U naše doba (Sch.-P. 244; Ž. I 214). V. partikularan.

V

Vana glorija ž isprazna, varava, lažna slava, od koje kršćani moraju bježati; lat. vana gloria (vanus — isprazan, gloria — slava). U starijem jeziku. Vana gloriê aliti tašća slava est' kada človik' ima blaga dovole... i ošće da se zna (1496). Starine 23, 133. — Čuje se i danas.

Vansakramentalan pr. isto što izvansakramentalan. U naše doba (Cr., KP II 1, 121; Rog. 206; Ž. I 241).

Vardijan m isto što gvardijan. U starijem jeziku (v. potvrdu s. v. taštamenat. Isp. i Mažuranić X 1541).

Vatikan m jedan od sedam brežuljaka rimskih na kojem se nalazi papinska palača i crkva sv. Petra; lat. Vaticanus. Od 11. II 1929 (po Lateranskome ugovoru) Vatikan je samostalna država.

Vatikangrad m grad, država Vatikan; prema tal. Città del Vaticano (isp. Rog. 240).

Vatikanski pr. što pripada Vatikanu. Npr. Sabor Vatikanski i dr.

Vel, veo m zastor, pokrivač (lat. velum); osobito: pokrivač na glavi redovnice, zaručnice kod vjenčanja, prvopričesnice..., pokrivač križa, oltarske slike (Kn. 154), pokrivač na ciboriju (v. ARj s. v. kandilir; Sch.-P. 324); pokrivač kojim se pokriva kalež i patena (velum calicis), kad se nosi iz sakristije, pa preko mise do ofertorija, a onda od pričesti do kraja (Sch.-P. 317; Kn. 107); pokrivač, koji se kod nekih liturgijskih funkcija stavlja preko leđa (velum humerale), da se krajevima neki predmeti uzmu, pa drže ili drugima predaju (Kn. 108). Isp. Diz. lit. 456 s. V. šlajer — Dod. I.

Veleta ž koprena koju žene stavljaju na glavu idući na pričest; tal. veletta — vel, koprena. U Dalmaciji (Š).

Venijal pr. oprostiv; crkv. lat. venialis (venia — milost, blagost, oprost...). Dolazi u starijem jeziku kao

atribut uz riječ »grijeh« i označuje mali, lagani grijeh, za razliku od teških, velikih, smrtnih grijeha. More biti g'rih' smrtni i g'rih' veneêli. Kolunić 3. Marta ispovidi nike grihe samo prosne oliti veniale. Dobretić 181.

Veni Kreator početne riječi, a onda i naziv za himan u čast Duha Svetoga koji potječe iz IX ili X stoljeća, a moli se u oficiju na Duhove i u različnim drugim prigodama; lat. V e n i C r e a t o r — Dođi Stvorče (isp. Diz. mor. 1525). — U naše vrijeme.

Veni Sankte početne riječi i naziv duhovske posljednice (v. sekvencija); lat. V e n i S a n c t e (Spiritus) — Dođi Duše Sveti.

Veras, veraz m kratak zaziv (molitvica) — iza kojega dolazi jednako kratak odgovor (responsorium) — što se često pjeva ili moli u oficiju (osobito kod prijelaza iz psalmodije na lekcije, iz jednoga dijela na drugi, od himna na oraciju...), u misi (iza poslanice) i u nekim drugim funkcijama...; lat. v e r s u s — okretanje, redak, stih (isp. Du Cange III 1286 s.; Forcellini VI 296; Diz. lit. 460 s.; Sch. - P. 457). V. beraš, veraš, versikul.

Veraš m isto što veras. U starije doba (Posli introita slidi veraš oliti redak pisma svetoga. Dobretić 407).

Versikul, verzikul m mali redak, stih; isto što veras; lat. v e r s i c u l u s (dem. od versus — mali redak). U novijih pisaca (Sch. - P. 270, 656; Kn. 43; Rog. 330).

Veršarije s pjevana misa za mrtve s katafalkom i odrešenjem; lat. a n n i v e r s a r i u m (v. aniversar). Govori se u Šibeniku (Š).

Vesperal m crkvena knjiga u kojoj se nalazi oficij vespera (v. vespere); lat. v e s p e r a l e. Npr. vesperal rimsko-slovenski. Slavija XXV (1956) 2, 345.

Vespere ž mn. jedan od kanonskih časova božanskog oficija koji se moli uvečer (v. brevijar i oficij); lat. v e s p e r a e (vesper — večernjica, zapad; vespera — večer, večernja doba). Isp. Du Cange III 1288; Forcellini VI 306 s.; Diz. lit. 467 ss.; Sch. - P. 461; Kn. 332.

Vicedekan m zamjenik dekana; crkv. lat. v i c e d e c a n u s (vice — na način, poput, kao; decanus — dekan). U naše doba (Rog. 304). V. dekan.

Vicedekanalan pr. što se odnosi, što pripada vicedekanu; crkv. lat. v i c e d e c a n a l i s. U novijih pisaca (Rog. 312).

Vicedekanat m služba, ured, područje vlasti vicedekana; crkv. lat. v i c e d e c a n a t u s (v. dekan, dekanat, vicedekan). Isp. Rog. 222, 304.

Vicepostulator m pomoćnik, zamjenik postulatora; od lat. v i c e p o s t u l a t o r (v. Kod. kan. 2005), a ovo od vice (na način, poput, kao) i postulator (v. postulator). U naše doba. Isp. Vjesnik đakovačke biskupije XI (1958) 1, 8.

Vicepostulatura ž služba, ured vicepostulatora; crkv. lat. v i c e p o s t u l a t u r a. U novije vrijeme (v. vicepostulator).

Vigilija ž najprije služba Božja (bdjenje, post, molitva, pjevanje psalama, slušanje propovijedi...), što se od najstarijih vremena obavljala u noći pred velike svetkovine; poslije, kad ovih noćnih bogoslužnih sastanaka uoči svetkovina pomalo nestaje (od XI st.), ovako se zove priprava za svetkovinu što se uz slične obrede vrši u dan pred svetkovinu; lat. v i g i l i a (bdjenje, straža; vrijeme noćne straže — četvrti dio noći; budnost, noćna religiozna svečanost). Isp. Du Cange III 1329 s.; Forcellini VI 334; Diz. lit. 472. — U starijih pisaca (Postit vigilie oliti poste svetim. P. Filipović 39) i u naše doba (Sch. - P. 242 ss.; Kn. 126). V. vijilija, vilija.

Vigilijski pr. što pripada vigilijama (Sch. - P. 243).

Vijatik m popudbina, putnina...; posebno pričest onih koji umiru, jer im se daje kao popudbina na putu za vječnost; lat. v i a t i c u m — hrana, odjeća, novac za put (viaticus — putni, via — put). V. Du Cange III 1306 s.; Forcellini VI 319; Diz. lit. 471; Kod. kan. 864 ss. — U starijem jeziku (Ako li paka nemoćnik bude poživiti, uzamši viatik..., i bude se htiti pričestiti, ne ima parok želji njegovoj bogomiloj pomanjkati. Kašić 67), a i danas. V. vijatikum.

Vijatikum m isto što vijatik (Sch. - P. 318).

Vijilija ž isto što vigilija; čak. oblik prema tal. v i g i l i a. V blagdan' ali v ki ini dan' sveti ali vijiliju (1496). Starine 23, 130.

Vikar m zamjenik, namjesnik (lat. vicarius. — V. Du Cange III 1307 ss.; Forcellini VI 321 s.); onda posebno (u starijem jeziku) zamjenik svjetovnih i crkvenih poglavara uopće, zamjenik Kristov. Naiprie imii biti vikar i pop Luka i pop Mikula... (1471). Šurmin 264... On bo je (papa) vikar Isukrstov. P. Filipović 5. Ovi papi biše naslidnici apostola Petra, vikari Isukrstovi. J. Filipović I 183. Ispovid svetotajstvena... prid misnikom vikarom Isukrstovim. Dobretić 139.

S različitim atributima riječ v. označuje različite vrste zamjenika pape, biskupa, župnika i dr., npr.: Vikar grada Rima (vicarius Urbis) — kardinal koji kao opći papin namjesnik upravlja rimskom biskupijom (Koju izvršiti čini po kardinalu vikaru gradskom. A. d. Costa I 21. Isp. Cr., Pr. 52); vikar apostolski (vicarius apostolicus) — osoba (redovno posvećeni ili naslovni biskup) koju papa postavlja da upravlja određenim crkvenim područjem (vicariatus apostolicus) u krajevima gdje još nije uvedena redovita crkvena hijerarhija (Vikari apostolski koji misto imahu najstarije među svima vikari crkovni. Ovi poslani jesu od istoga pape na misto svoje. A. d. Costa I 43. — Isp. Kod. kan. 293 ss.; Rog. 250 s.; Cr., KP II 1, 138 ss.; Bel. I 231; Ž. I 242); kapitularni ili kaptolski vikar (vicarius capitularis) — osoba koja u ime kaptola upravlja ispražnjenom biskupijom (Kod. kan. 429 ss.; Cr., KP II 1, 204 ss.; Bel. I 279; Rog. 164); generalni vikar (vicarius generalis) — svećenik kojega biskup postavi da mu s redovitom vlašću pomaže u upravi biskupije (Kod. kan. 366 ss.; Lex. IV 374 s.; Cr., KP II 1, 171 ss.; Rog. 281 s.; Bel. I 111; Kn. 87); foranski, vanjski ili izvanjski vikar (vicarius foraneus) — isto što dekan (Kod. kan. 445 ss.; Rog. 381, 395. V. dekan i foranski); vikar delegat (vicarius delegatus) — svećenik koji apostolskom vikaru ili prefektu pomaže u upravi vikarijata ili prefekture (Cr., KP II 1, 143. — V. delegat).

Župskih vikara (vicarii paroeciales) ima više vrsta:

1. vikar dušobrižnik, župski vikar, župski vikar moralne osobe (vicarius paroecialis) koji u ime moralne osobe (redovničke kuće, kaptolske crkve...), s kojom je župa ujedinjena, vrši dušobrižničku službu (Vikar parokianski ne može uzdržati mnoge parokije. A. d. Costa I 41. — Isp. Kod. kan. 471; Rog. 458 ss.; Cr., KP II 1, 234. V. aktualan);

2. vikar upravitelj (vicarius oeconomus) koji privremeno upravlja ispražnjenom župom (Kod. kan. 472 s.; Cr., KP II 1, 235; Rog. 466 ss,);

3. vikar zamjenik (vicarius substitutus) koji je zamjenik odsutnog župnika (Kod. kan. 474; Rog. 468; Cr., KP II 1, 236 s.);

4. vikar adjutor (vicarius adiutor) koji pomaže nemoćnoga župnika (Kod. kan. 475; Rog. 468 s.; Cr., KP II 1, 237. V. adjutor);

5. vikar pomoćnik (vicarius cooperator) koji pomaže prezaposlenoga župnika (Kod. kan. 476; Rog. 470 ss.; Cr., KP II 1, 237 ss. V. kooperator);

6. međutimni vikar (vicarius ad interim) koji u hitnim slučajevima preuzme ravnanje župom (Rog. 467).

U kaptolskoj crkvi postoji još koralni vikar (vicarius choralis) — niži nadarbenik (isp. Cr., Pr. 83).

Kod redovnika (redovnica) također mogu biti različite službe kod kojih oni, koji ih vrše, nose naslov vikar — vicarius. Tako u Franj. redu postoji samostanski vikar — vicarius conventus — zamjenik samostanskog starješine (isp. Reg. Const. art. 524; Rog. 509); vikar zamjenik provincijalov — vicarius ministri provincialis (Reg. Const. art. 499); vikar provincije — vicarius provinciae (Reg. Const. art. 502); opći vikar reda — vicarius generalis ordinis (Reg. Const. art. 422). V. vikarij, vikariš.

Vikaran pr. zamjenički; lat. vicarius (isp. Kod. kan. 197). U novijih pisaca (Rog. 206, 484).

Vikarij m isto što vikar. U starije doba. Slišite vi, gdne vikariju i vi redovnici (1484). Šurmin 301. Mažuranić X 1573.

Vikarija ž služba, dužnost, područje vlasti vikara (v. ARj s. v. kustodija); župa u kojoj vrši službu župski vikar (v. ARj s. v. kapelanija; Rog. 476); zamjenica starješice u ženskim samostanima; crkv. lat. vicaria (v. Kod. kan. 477, 1412; Du Cange III 1309 ss.; Forcellini VI 322).

Vikarijat m služba, vlast, područje vlasti vikara (crkv. lat. vicariatus). Posebno se u crkv. pravu spominju: apostolski vikarijat (vicariatus apostolicus) — crkvena pokrajina u misijskim zemljama kojom upravlja apostolski vikar (Kod. kan. 293 ss.; Rog. 250 s.; Cr., KP II 1, 138 ss.); foranski, vanjski ili seoski vikarijat (vicariatus foraneus)

— isto što dekanat (isp. Cr., KP II 1, 90; Rog. 221. — V. foranski).

Vikariš m isto što vikar. U sredovječnim spomenicima. Fratar' Mihal', vikariš' kloš'tra s(ve)te Marie (1491). Šurmin 353.

Vilija ž isto što vigilija. U starije doba (Na viliju svetoga Matije. Miklošić, Fremdw. DAW XV 136...) i danas u Istri (Vilija Božja — Badnji dan; Mala vilija Božja — stara godina. Saopćio I. Jakominić. Isp. Jardas 24, 35).

Violacija ž oskvrnjenje sv. mjesta (crkve, groblja) koje nastaje ako se na tome mjestu počine neki grešni čini, npr. ubojstvo, krvoproliće... (v. Kod. kan. 1172 ss., 1207; Cr., Pr. 228; Diz. mor. 536); oskvrnjenje osoba Bogu posvećenih, tjelesa mrtvih (kan. 2328), ispovjednoga sigila (kan. 2369)...; lat. violatio — oskvrnjenje. U naše doba.

Violati — obeščastiti oskvrnuti, zlostavljati; lat. violare. U starije doba (v. ARj s. v. rekoncilijanje).

Virtualan pr. što je u moći, snazi, a ne u činu; crkv. lat. virtualis (virtus — krepost, snaga, vrlina). Dolazi redovno uz riječ nakana, namjera, intencija... i označuje onu nakanu koju smo jednom učinili i sada traje, ali kod obavljanja čina na nju ne pazimo (isp. Noldin, De princ. 51; Sch.-P. 491; Št. II 34. V. intencija). U naše doba.

Virtud ž krepost; lat. virtus, tal. virtude. U starijem jeziku. Ošće vsemogući Bog' zvrh' 7 virtudi poglavitih' zvrhu rečenih' (1496). Starine 23, 149.

Visita, vizita ž isto što vizitacija; tal. visita. Mogu... ulazit u manastire rečeni koludrica... visitaturi za učinit visitu. P. Filipović 19 s. Pod kanoničkom se vizitom razumijeva nadzorno pregledavanje župa od strane biskupa ili njegova zamjenika. Lanović 21.

Visitatur m isto što vizitator; lat. visitator, tal. visitatore (v. visita).

Vizija ž viđenje, gledanje, pogled; viđeni predmet, pojava, prikaza; osobito gledanje nadnaravne pojave, sama nadnaravna pojava (Gen. 46, 2; Exod. 3, 3; Deut. 4, 34; I Reg. 3, 1); knjiga u kojoj su nadnaravne pojave (Is. 1, 1; II Paral. 32, 32); lat. visio (v. Forcellini VI 364; Lex. X 646 ss.; Diz. mor. 1540 ss.; Bakšić 61).

Vizitacija ž posjet, pohađanje, pohod, pregled... (crkv. lat. visitatio); posebno službeni pregled biskupija, župa, crkvenih ustanova, samostana..., što ga čine crkvene starješine sami ili preko zamjenika (kanonska vizitacija — visitatio canonica, jer se čini po odredbi i u duhu crkv. propisa, kanona. — Isp. Du Cange III 1350 s.; Lex. X 650 s.; Diz. mor. 1542 s.; Diz. lit. 473 s.; Kod. kan. 343 ss., 511, 600, 1491 i dr.; Ž. I 242; Kn. 21; Rog. 307); svetkovina kojom se 2. VII slavi posjet Majke Božje sv. Elizabeti (prema lat. Visitatio Beatae Mariae Virginis). V. visita, vižita.

Vizitator m osoba koja obavlja kan. posjet, vizitaciju; lat. visitator, tal. visitatore (v. vizitacija). U naše vrijeme, obično s atributom »apostolski« ili »generalni«, prema tome da li je v. poslan od Sv. Stolice (visitator apostolicus) ili od vrhovnoga starješine reda (visitator generalis). V. visitatur, vižitatur.

Vizitirati — obaviti kanonski pohod župe, biskupije, provincije; lat.-tal. visitare, njem. visitieren. U naše doba (isp. Lanović 21). V. vižitati.

Vižita ž isto što vizitacija; tal. visita. U Dalmaciji (Š).

Vižitanje gl. im. od vižitati. Budušči priš'l' na vižitan'i crkav' i kapitula kaštela više rečenoga gospodin biskup Mikula Krčki... (1457). Šurmin 209 s.

Vižitati, vižitirati — isto što vizitirati. U naše doba (Š).

Vižitatur m isto što vizitator; tal. visitatore. Pohoditelj oliti vižitatur od manastira jedne provincije. Dobretić 128.

Vokal m osoba koja ima pravo glasa kod kanonskoga izbora; lat. vocalis (vox — glas). Isp. Reg. Const. art. 387, 459.

Votant m službenik vrhovnoga Sudišta Apostolske Signature; lat. votans (part. prez. od votare — izraziti želju, glas, mišljenje), tal. votante (glasač). U novijih pisaca (Rog. 240).

Votivan pr. što se čini po želji; zavjetan; lat. votivus (votum — zavjet, želja). Obično kao atribut uz riječ »misa« i označuje misu koju celebrant govori ne u skladu sa svetkovinom, nego iz vlastite pobožnosti, ili po želji Crkve, ili po potrebi vjernika... prema posebnom obrascu (Diz. lit. 474 s.; Lex. X 701 s.; Sch.-P. 402 ss.; Kn. 263).

Vra isto što fra. Govori se u Dalmaciji (Š).

Vratar m isto što fratar. U Dalmaciji (Š).

Vratarski pr. isto što fratarski. U Dalmaciji (Š).

Vrator m isto što fratar (isp. Miklošić, Fremdw. DAW XV 136; Vuk; IB).

Vratorski pr. isto što fratarski (Vuk; IB).

Vulgata ž latinski tekst Sv. pisma što ga je većim dijelom preveo s grčkoga sv. Jeronim (347—420); od lat. v u l g a t a (vulgatus — općenito poznat, razglašen). Isp. Bel. I 5; Bakšić 94; Šarić II 215.

Vulgatin pr. što pripada Vulgati (Šarić II 215).

Ž

Žežin m vrlo strogi post, tako da se cijeli dan uzimlje samo kruh i voda ili se uopće ništa ne jede i ne pije; lat. i e i u n i u m — uzdržavanje od jela, glad, post (v. Miklošić, Fremdw. DAW XV 119; Matzenauer 378; Bartoli 53; Skok, RESl VII 190). Ne odhojaše od crikve žežini i molitvami služeći bogu. Bernardin 13. Zato nastojati će (ispovjednik), koliko se učiniti može, da naredi suprotivne grihom pokore... bludnikom poste, žežine. Kašić 52. Grihi protiva sebi otkupljuju se s žežinom. Kadčić 358. Isp. žežinj, apstinencija, post — Dod. I.

Žežinati — držati vrlo strogi post, žežin; lat. i e i u n a r e — uzdržavati se od hrane, postiti (v. žežin). Kada žežinati budete, ne htijte biti uhiljeni. Bernardin 24. Je li ko bolestan, radi velike škode oli betežstva žežinati ne može. A. d. Costa I 15. V. žežinjati.

Žežinj m isto što žežin (v. Mažuranić X 1708; Babić 136). Govori se u Dalmaciji.

Žežinjati — isto što žežinati. U starije doba (Postiti ili žežinjati svu korizmu. Babić 8), a i danas u Bosni i Dalmaciji (isp. TG 16).

DODATAK I

HRVATSKI KRŠĆANSKI TERMINI GERMANSKOGA PORIJEKLA

Bez m vrag, đavao, sotona; od srnjem. f i e s z — lukav, neprijatelj, đavao. U starije doba (ARj).

Blustar m, **blustro** s posuda u kojoj se čuva Euharistija; od stnjem. b l u o s t a r — žrtva. U starijih pisaca (ARj).

Crnorizac m — stsl. čr'noriz'c' — čovjek koji nosi crnu rizu, haljinu (v. riza), monah, kaluđer. U sredovječnim crkvenim knjigama (Miklošić, Term. DAW XXIV 16; ARj).

Crnorizački pr. što pripada crnoriscima (ARj).

Crnorizica ž monahinja, koludrica (Miklošić, Term. DAW XXIV 16; ARj). V. crnorizac.

Hljeb m najobičnija hrana, kruh; katkada duhovna hrana, pričest (Može se slobodno približati k hlibu anđelskomu. Kadčić 158); vjerojatno german. porijekla (isp. got. h l a i f s, stvnjem. h l e i b). V. ARj.

Fašenak, fašenjak, fašinak m pokladni dani, poklade; od njem. f a s c h i n g. Po sjevernim hrvatskim krajevima (Miklošić, Term. DAW XXIV 47; ARj). Isp. karneval.

Fašenkovati — veseliti se o pokladama (ARj).

Fašenski, fašenjski pr. što pripada fašenku, pokladama (ARj).

Ispaštati — nesvr. prema svr. ispostiti; čistiti mrsne sudove, činiti pokoru, zadovoljiti za grijehe (ARj; IB).

Isposnica ž soba, ćelija, u kojoj se isposnik isposti; od ispostiti (ARj; IB; Par.).

Isposnik m kaluđer koji ode u isposnicu da posti i moli; od ispostiti (ARj; IB; Par.).

Ispostiti (se) — svršiti post (ARj; IB; Par.).

Kralj m državni vladalac koji nema drugoga nad sobom; od njem. K a r l (po svoj prilici po Karlu Veli-

kome). Često o Bogu kao vladaru neba i zemlje (Ps. 5, 3; 10, 16; Iz. 6, 5 . . .), o Kristu (Isus Nazaranin, kralj žudijski. Bernardin 89). U svezi: Tri kralja — svetkovina (6. I) koja podsjeća na dolazak istočnih mudraca, kraljeva na poklon Isusu (isp. epifanija — TG 89); Krist Kralj — svetkovina (u posljednju nedjelju listopada) kojom se slavi Kristova vladalačka vlast.

Kraljevati — biti kralj, vladati kao kralj. O Bogu koji upravlja, vlada nad nebom i zemljom (vrlo često u završetku službenih crkvenih molitava: Koji živiš i kraljuješ . . .); o svecima koji s Isusom u nebu slave slavlje, kraljuju; o službi Božjoj (Služiti Bogu jest kraljevati. Kadčić 30).

Kraljevina ž zemlja, država, nad kojom je kralj. U svezi: nebeska k. — raj. U nekih starijih pisaca (ARj).

Kraljevstvo s kralj. čast, država. U svezi: Božje, mesijansko k. — Crkva (Njegova kraljevstva neće biti konac. Marulić 167. Isp. Luk. 1, 33); nebesko k. — rajsko uživanje, raj (isp. Mat. 7, 21), prema lat. regnum coelorum.

Kraljica ž žensko čeljade koje kraljuje. Od starine vrlo obično o Majci Božjoj, npr. u molitvi: Zdravo, Kraljice . . .

Luter m prezime osnivača protestantizma (M. Luther); pristalica protestantizma (ARj). V. protestantizam.

Luteran, luteranac, lutor, lutoran m pristalica Luterova nauka (ARj).

Luteranski, lutoranski pr. što pripada luteranima (ARj).

Luteranstvo, lutorstvo s Luterov zakon, ljudi Luterova zakona (ARj).

Lutoranka ž pristalica Luterove vjere (ARj).

Nepostan pr. koji nije natašte. O čovjeku koji nije natašte (Da se u nemoći može podiliti tilo Gospodinovo nepostnim. Kadčić 159); o danu kad se ne posti (Par.); o hrani koja nije posna (Š).

* **Oberica** ž samostanska starješica kod nekih redovnica (npr. kod milosrdnica); od njem. O b e r i n. V. priorica.

Posnica ž - stsl. postinica (v. post) - žena koja posti; soba, ćelija onoga koji posti (Meillet, Études 348; ARj).

Posnik m — stsl. post'nik' (v. post) — čovjek koji posti (ARj); ispovjednik (ARj); duhovni otac (Ivšić, Hrv. ćir. test. 85).

Post m (rjeđe ž) — od stvnjem. f a s t a, stsl. post' (Miklošić, Fremdw. DAW XV 119; Term. DAW XXIV 46; Maretić, Gram. 59; ARj) — djelo pokore kojim se kršćanin uzdržava od uživanja hrane (u starije doba p. se sastojao u tome da se nije jelo dosita niti se smjelo jesti meso; danas se razlikuje nemrs od zakona posta — lex ieiunii — koji obvezuje da se ne može nego jednom samo dnevno jesti do sitosti, a kakvoća jela nije bitna. Isp. Kod. kan. 1251 ss.; Cr., Pr. 239); vrijeme kad se posti: korizma, dan pred svetkovinu . . . (ARj). U svezi: suhi p. — uzdržavanje od kuhanog i začinjenog jela (Kadčić 371); časni p. — (u Ist. crkvi) korizma. V. apstinencija, žežin.

Postan pr. koji pripada postu, koji se odnosi na post: čeljade (koje je natašte), jelo, dan, vrijeme . . .

Postitelj m čovjek koji posti (ARj).

Postiti (se) — držati post. Obično od starine (Miklošić. Term. DAW XXIV 46; M Vat 124 a; ARj).

Riza ž ruho, odjeća, posebno svećenička odjeća; katkada isto što stola (Dod. IV); vjerojatno od srvnjem. r i s e — velika marama kojom su se gospođe zamatale (ARj).

Riznica ž spremište riza, ruha, osobito crkvenog ruha (ARj).

Sredoposnica ž sredoposna nedjelja, četvrta nedjelja korizme. U mn. (sredoposnice) — posti četiriju vremena u kojih se srijede poste (ARj).

* **Sredopost** m, **sredopošće** s, **sredopošnica** ž — sredina korizme (Par.; ARj).

Sredopostan pr. što pripada sredini posta. Samo u svezi: sredoposna nedjelja — četvrta nedjelja u korizmi (ARj; Par.). V. sredoposnica.

Šlajer m koprena, vel na glavi žene, zaručnice, djevice, redovnice; od njem. S c h l e i e r (isp. Lex. IX 267). Čuje se među redovnicama po krajevima koji su pod utjecajem njem. jezika. V. vel.

DODATAK II

HRVATSKI KRŠĆANSKI TERMINI MADŽARSKOGA PORIJEKLA

Aldomaš, aldumaš m blagoslov i napitak za svjedočanstvo da je pravni posao među strankama završen; od madž. á l d o m á s (ARj; Mažuranić I 2 s.).

Aldomašnik m svjedok kod aldomaša (ARj; Mažuranić I 3 s.).

Aldov m žrtva; od madž. á l d ó (ARj; Miklošić, Fremdw. DAW XV 74).

Aldovan pr. koji se odnosi na aldov (ARj).

Aldovati — žrtvovati. Kod kajkavaca (ARj).

Aldovavac, aldovnik m tko žrtvuje, svećenik (ARj).

Dezma, dežma ž deseti dio prihoda što se nekad davao za uzdržavanje crkve i svećenika; od madž. d é z s m a, a ovo prema lat. d e c i m a. V. ARj; Miklošić, Fremdw. DAW XV 83.

Kip (u starije doba i **hip**) m slika, oblik, lice; osoba u presv. Trojstvu (npr. U presv. Trojstvu tri su kipa: Otac, Sin i Duh Sveti); lik kršćanskog sveca; od madž. k é p. Isp. ARj; Miklošić, Term. DAW XXIV 36; Št. I 411; Kn. 85. V. statua.

*** Kipoborac, kipovoborac** m čovjek koji se bori protiv čašćenja kipova (Par.; ARj). V. ikonoborac i dr. — TG 107.

Kipočasnik, kipočastitelj m čovjek koji časti kipove (ARj).

Kipočastan pr. koji pripada kipočašću (ARj).

Kipočastiti — častiti kipove kao bogove (ARj).

Kipočašće, kipočašćenje gl. im. od kipočastiti (ARj).

Kipoklanjac, kipoklanjalac, kipoklanjavac m čovjek koji se klanja kipovima kao bogovima (Bijaše svit posidovan od neznabožaca i kipoklanjaca. Dobretić 530. V. ARj; Par.).

Kipoklanjati — klanjati se kipovima kao bogovima (ARj).

Kipoklanjstvo, kipoklonstvo s klanjanje kipovima kao bogovima (Pasti u kipoklanstvo oliti u idolatriju. Kadčić 55. V. ARj; Par.).

*** Kipolomac** m čovjek koji lomi, ruši kipove (Par.) V. kipoborac.

Kipoštolac, kipoštovac m čovjek koji štuje kipove kao bogove (ARj).

Kipoštolstvo, kipoštovstvo, kipoštovlje s štovanje kipova kao bogova (ARj).

Kraliješ (ikav. krališ) m brojanice, čislo, krunica; vjerojatno prema madž. k l á r i s (v. ARj; IB; Par.). V. rosarij.

DODATAK III

HRVATSKI KRŠĆANSKI TERMINI ISTOČNOGA (TURSKOG, ARAPSKOG...) PORIJEKLA

Balvan, bolvan m greda, kip, idol; vjerojatno iz tatarskog balaban (velik), prema stsl. bal'van', madž. bálvány (isp. Brückner 169; Miklošić, Fremdw. DAW XV 76; Matzenauer 18; ARj).

Balvanski, bolvanski pr. što pripada balvanima, bolvanima (ARj).

Balvanstvo, bolvanstvo s štovanje balvana kao boga (ARj).

Bolvanik, bolvanin m štovalac bolvana, balvana (ARj).

Čarjak, čirak, čirjak m svijećnjak, osobito svijećnjak što svjećonoše nose i drže kod svečane službe Božje; od tur. čirak — žižak, fenjer. U starijih pisaca (ARj) i danas u Dalmaciji (Š). V. kandalir.

Dušman, dušmanin m neprijatelj kojega kršćanin mora ljubiti; od tur. düšmen (ARj; IB; Ž. I 278).

Dušmanski pr. koji pripada dušmanu (ARj; IB).

Džin m nenaravno biće, div (IB); zao duh, vrag (Bulat, JF V 149); od arap. džinn, tur. džin (isp. ARj).

Grimiz m sukno žive crvene boje; od arap. qermez — skerlet (ARj). U svezi: sveti g. (ili samo »grimiz«) — posebna grimizna haljina što je nose kardinali, kardinalska čast (Rog. 229).

Kuba ž, **kube** s isto što kupola; od arap. tur. kubbet, kubbe (ARj).

* **Kupola** ž svod zaobljen kao pola kugle, najčešće nad crkvom ili nad crkvenom apsidom; od arap. tur. kubbet, kubbe (v. kuba), preko tal. cupola (Kn. 275).

Miraz m isto što dota; od tur. miras — baština (isp. ARj; Par.; Cr., KP II 2, 97 s.).

Nalet m kletva (obično u svezi: Nalet te bilo! Nalet ga bilo!); od tur. na'let — kletva (ARj).

Naletnica ž ženski vrag, prokleto žensko čeljade, prokletnica (ARj).

Naletnik, naletnjak m vrag, đavao. U Bosni i Hercegovini (ARj).

Sanduk m kovčeg, skrinja; lijes u kojem se mrtvi ukopavaju; od tur. sandyk, a ovo iz arap. sanduk (isp. ARj). V. kapseo — Dod. IV.

Sat m sprava kojom se označuje vrijeme, određeni razmak vremena u danu (60 minuta); dio božanskog oficija, isto što hora (Dod. IV); od arap. saat, sa'at. U starijih pisaca (Pače kada bi redovnik ostavio veći dio jednoga sata maloga, sagrišio bi smrtno. Zoričić 69. V. i ARj).

DODATAK IV

HRVATSKI KRŠĆANSKI TERMINI GRČKOGA PORIJEKLA

(Ovdje se navode termini koji nisu uneseni u I dio hrvatske kršć. terminologije).

* **Abak** m stol u prezbiteriju sa strane poslanice, na kome kod svečane službe Božje stoji kalež, misal, gostarice...; od grč. ą b a k s, lat. a b a c u s (stol za igranje; umjetno izrađeni stolić na koji se stavljalo skupocjeno posuđe. Isp. Caerem. 203 s.). Danas sasvim obično (Š).

* **Agonija** ž posljednji časovi bolesnika koji se bori između života i smrti; od grč. a g o n í a, lat.-tal. a g o n i a (isp. Diz. mor. 35 s.). U naše vrijeme obično (Š). Isp. angunija.

* **Angunija** ž isto što agonija; prvo zvonjenje za umrlim. U Baški na Krku (Narodni običaji na Krku. Danica 1951, str. 76).

* **Ankonija,** * **ankunija** ž okvir ili kutija za svetu sliku; sveta slika; od grč. e i k ó n, preko srlat. a n c h o n a (Mažuranić I 5). V. ikona — TG 107.

* **Atenej** m sveučilište ili fakultet koji je ovisan o crkvenoj vlasti (isp. Kod. kan. 256; Rog. 237); od grč. A t h é n a i o n (hram Atenin, mjesto gdje su se sakupljali pjesnici i govornici), tal. a t e n e o.

* **Azil** m mjesto utočišta, skloništa; pravo po kojem se krivac, koji se sklonio u crkvu, iz nje ne smije izvući, ako ne sili nužda, bez pristanka ordinarija ili barem upravitelja crkve (isp. Kod. kan. 1179); od grč. á s i l o n, lat. a s y l u m (mjesto utočišta, zaklona). U novije doba (Sch.-P. 558).

Baraban m ime razbojnika kojega su Židovi pretpostavili Isusu; grč. B a r a b b â s (Mat. 27, 16). Po tome onda: buka, udaranje po podu, što biva u crkvi u Velikome tjednu poslije »oficija tmina« (u Dalmaciji. Š.); drvena naprava kojom se u crkvi daje znak mj. zvonom kroz tri posljednja dana Velikog tjedna (u Blatu na Korčuli. Š).

Ćirilica, ćurilica ž alfabet što ga je za potrebe slav. panonske crkve izumio sv. Ćiril; po imenu Sveca: Ćiril, grč. K y r i l l o s (ARj; IB).

* **Ćirilski,** * **ćirilovski, ćurilski, ćurilički** pr. što pripada ćirilici (IB; ARj).

Domadar m isto što hebdomadar (v. potvrdu iz Bandulavića u ARj s. v. nedjeljnik).

* **Ekdik** m čovjek koji brani prava Crkve (Rog. 481); od grč. é k d i k o s, lat. e c d i c u s (odvjetnik, branilac, zastupnik). Isp. Forcellini II 813.

Fara ž župa; od grč. p a r o i k í a (v. parokija — TG 169), preko svnjem. p h a r r e (isp. Miklošić, Fremdw. DAW XV 87; ARj). Isp. plebanija.

Glosa, gloša, gloza, gloža ž kratko tumačenje koje riječi ili rečenice Sv. pisma, napisano u knjizi ili rukopisu na rubu; grč. g l ô s s a lat. g l o s s a. U nekih starijih pisaca (ARj).

Gostarica, gustarica, gusterica goštarica ž staklena posudica, posebna oblika, što se upotrebljava u bogoslužju; dem. od g o s t a r a (stakleni sud), a ovo od novogrč. g a s t é r a. U starijih pisaca (ARj) i u naše doba (Š). V. kostarica.

* **Gregorijanski** pr. od lat. G r e g o r i a n u s, a ovo od imena Gregorius, grč. G r e g ó r i o s. Često u svezi s nazivima, kojima je postanak vezan uz ime pape Grgura Velikoga ili Grgura XIII. Tako: Gregorijansko pjevanje — crkveno pjevanje (koral) koje je reformirao papa Grgur Veliki (Diz. lit. 185 ss.; Kn. 66, 69, 73), prema lat. cantus Gregorianus; gregorijanske mise — mise koje se čitaju za pokojne, ne za žive, kroz trideset dana koji slijede jedan za drugim bez prekida (opširnije o postanku v. Sch.-P. 421 s.; Diz. lit. 279), prema lat. missae Gregorianae (v. cirkul); gregorijanski kalendar (v. kalendar).

Grgurov, grgurovski, grgurevski, grgurski pr. isto što gregorijanski: Grgurove (Kadčić 94), grgurovske (Sch.-P. 421 s.), grgurske (Dobretić 377) mise; grgurovski, grgurski piev (Št. I 465)...

Grčki pr. što pripada Grcima; što pripada Istočnoj, pravoslavnoj crkvi (v. Grk). U starijih pisaca (ARj) i u naše doba (Š).

Grk m čovjek iz Grčke; pripadnik grčke, istočne, pravoslavne vjere, makar i ne bio po porijeklu Grk; od grč. dijal. G r í k o s, stsl. Gr'k' (v. ARj; Kiparsky 125).

* **Grkoistočnjak** m kršćanin pravoslavne vjere (Rog. 143); od Grk i istočnjak.

* **Grkokatolik** m kršćanin istočnoga obreda koji je ujedinjen s Katoličkom crkvom (Rog. 145); od Grk i katolik.

* **Harmonij** m muzički instrumenat koji prati crkveno pjevanje (Kn. 80); od crkv. lat. h a r m o n i u m, a ovo od harmonia, grč. h a r m o n í a — sklad, suglasje.

* **Hebdomadar** m redovnik ili kanonik koji vrši neku crkvenu službu za sedmicu dana u samostanu ili u kaptolu (Rog. 294); od crkv. lat. h e b d o m a d a r i u s, a ovo od hebdomas ili hebdoma, grč. h e b d o m á s — sedam, sedmica (isp. Du Cange II 711 s.; Forcellini III 270; Diz. lit. 154 s.). V. domadar.

* **Heortologija** ž nauk o svetkovinama; od grč. h e o r t é — svetkovina, l ó g o s — riječ, govor. U naše doba.

Hora ž dio božanskog oficija koji se ima moliti u određeni sat, prema propisu kanona (v. brevijar i oficij); od grč.-lat. h o r a — sat, ura, vrijeme, doba... Često u svezi: kanonska hora, prema crkv. lat. hora canonica (isp. Du Cange II 770 s.; Forcellini III 310; Kn. 125; Sch.-P. 457). V. ura, sat — Dod. III.

Intronizacija ž dovađanje na tron (v. tron), uvađanje u crkvenu službu (v. Diz. lit. 210 ss.; Rog. 268; Kn. 293). Isp. instalacija.

Intronizirati — dovesti na tron (v. tron), uvesti u crkvenu službu (Rog. 199). V. instalirati.

* **Jubilacija** ž veselje, slavlje, koje doživljava svećenik, redovnik koji je dugo godina pohvalno vršio jednu službu; od crkv. lat. i u b i l a t i o (v. jubilej). Isp. Kn. 422; Cr., KP II 1, 199; Rog. 297.

* **Jubilarac** m svećenik, redovnik..., koji je — npr. — navršio 50 godina svećeničkog, redovničkog... života, ili je dugi niz godina vršio koju službu, pa slavi jubilej (v. jubilej); od crkv. lat. i u b i l a r i u s (v. jubilaran). U naše doba (Cr., KP II 1, 199; Št. I 155). V. jubilat.

* **Jubilaran** pr. što pripada jubileju, što se odnosi na jubilej: jubilarna godina (Cr., Pr. 179), jubilarni oprost...; od crkv. lat. i u b i l a r i u s, a ovo od iubilaeus (v. jubilej).

* **Jubilat** m isto što jubilarac (Rog. 297); od lat. i u b i l a t u s (isp. Kod. kan. 420, 422; Reg. Const. art. 240), a ovo od iubilaeus (v. jubilej).

Jubilej m sveto vrijeme, sveta godina, kad kršćani mogu dobiti potpuni oprost svih grijeha i druge milosti (Št. I 158; Sch.-P. 547; Cr., Pr. 179); u govoru katkada isto što jubilacija. — Naziv potječe iz lat. i u b i l a e u s ili i u b e l a e u s, grč. i o b i l a í o s ili i o b e l a í o s; a lat.-grč. izrazi nastali su prema hebr. iobel — trublja, jer se kod Židova trubljenjem u trublju navieštao početak svete — svake pedesete! — godine kad su se praštali dugovi, oslobađali robovi, zemlja vraćala prvom gospodaru (isp. Lev. 25, 8-55; Num. 36, 4; Jos. 6, 4-6). Prvi jubilej, prvu jubilejsku godinu proglasio je papa Bonifacije VIII god. 1300. On odredi da svaka stota godina bude jubilejska. Međutim Klement VI (1343) odredi da jubilejska bude svaka pedeseta godina, pa se prema tome jubilej slavio 1350. Urban VI ustanovi (1383) da se jubilej slavi svake trideset i treće godine (zbog godina Isusova zemaljskog života!). Napokon Pavao II (1470) odredi da se jubilej slavi svake dvadeset i pete godine. To je redoviti jubilej. Izvanredni je jubilej koji se proglasuje u drugim općim izvanrednim prigodama (npr. g. 1933. bila je jubilejska zbog 1900-godišnjice otkupljenja ljudskog roda). Isp. Du Cange II 123 s.; Forcellini III 638 s.; Lex. V 665 s.; Cr., Pr. 179.

* **Jubilejski** pr. što se odnosi na jubilej, što pripada jubileju: jubilejska godina, jubilejski oprost...

* **Kamera** (apostolska) ž isto što komora (apostolska). V. Ž. I 243.

* **Kamerar** m isto što prakaratur; od tal. c a m e r a r i o, c a m e r i e r e (sobar, konobar), a ovo prema grč. k a m á r a (v. komora). Na Krku (I. Jakominić).

Kapsa, kavsa ž isto što kapseo (ARj); posuda za čuvanje sv. moćiju (Kn. 87); od grč. k á p s a, k á m p s a, lat. c a p s a (skrinja, kovčeg, kovčeg za spremanje relikvija svetaca). Isp. Du Cange I 815 s.; Forcellini II 76 s.

Kapseo m mrtvački lijes (ARj); od lat. c a p s e l l a, dem. od capsa. V. kapsa, kapsela, kasa, kasel, kasil, katalet, raka.

* **Kapsela** s mn. isto što kapseo; prema lat. c a p s e l l a. Govori se u Dalmaciji (Š).

Karakter, karater m neizbrisivi duhovni znak, biljeg, što ga sakramenti krštenja, krizme i reda utiskuju u dušu (ARj; Rog. 211); od grč. h a r a k t é r, lat. c h a r a c t e r — znak, biljeg.

Kasa ž isto što kapseo; grč.-lat. c a p s a (v. kapsa), tal. c a s s a. Govori se u Istri (Š).

* **Kasel** m isto što kapseo; lat. c a p s e l l a, tal. c a s s e l l a (dem. od cassa). U Istri (Jardas 100).

Kasil m isto što kapseo; lat. c a p s e l l a, tal. c a s s e l l a (v. kasel). U Blatu na Korčuli (Š).

* **Kirijal** m knjiga u kojoj su koralni napjevi različitih dijelova mise (Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Benedictus, Agnus Dei); od crkv. lat. K y r i a l e (v. kirije). Isp. Lex. VI 322.

Kirije, kirijelejson, kirijelejšon m liturgijski zaziv, kao odgovor kora ili puka na zaziv svećenika ili đakona; naziv jednoga od početnih dijelova mise; od grč.-lat. K y r i e e l e i s o n — Gospodine, smiluj se. Zaziv je uveden na Zapad (u V st.) iz istočne liturgije. Isp. Cabrol VIII 1, 908 ss.; Lex. VI 322; Diz. lit. 216; ARj s. v. kirije, kirijelejšon.

Komora ž soba; od grč. k a m á r a; lat. c a m a r a, c a m e r a; stsl. komara (isp. Miklošić Fremdw. DAW XV 99). U svezi: nebeska, vječna k. — raj (Marulić 220); Apostolska k. — jedan od ureda Sv. Stolice koji se brine nad dobrima i vremenitim pravima Sv. Stolice, osobito u vrijeme kad je ona ispražnjena (Kadčić 302; Rog. 242; Cr., KP II 1, 124), prema lat. Camera Apostolica (isp. Kod. kan. 262).

Komornik m u starijem jeziku čovjek koji služi u komori, sobi; koji upravlja kraljevim ili državnim novcem; plemić koji ima neku osobitu čast u kraljevskom dvoru...; naslovni prelat papina dvora (Cr., Pr. 73; Rog. 254); od lat. c a m e r a r i u s, tal. c a m e r i e r e, a ovo od grč.

k a m á r a (Diz. lit. 84. V. komora). U svezi: kardinal, stožernik k. — predsjednik Apostolske Komore (Rog. 242; Cr., Pr. 64), prema lat. cardinalis camerarius (isp. Kod. kan. 262).

Konopej, konopeum m zastor ispred tabernakula; grč. k o n o p e î o n. Isp. Diz. lit. 125; Vjesnik đakovačke biskupije XII (1959), br. 2, str. 30.

Korabalj m, **korablja** ž lađa, brod; lađa u kojoj se spasio Noe i njegovi sinovi; prema stsl. korabl', korablj' a ovo prema grč. k a r á b i o n, k á r a b o s (Miklošić, Fremdw. DAW XV 100; Meillet, Études 187; Vasmer XII 246; Krek 178).

Kostarica ž isto što gostarica (Št. I 449).

Kovčeg m drvena naprava za spremanje; posebno: skrinja, sprema, u kojoj su se čuvale ploče na kojima su pisane Božje zapovijedi i dr.; mrtvački lijes; lađa u kojoj se spasio Noe (v. korabalj); prema stsl. kov'čeg', a ovo vjerojatno prema novogrč. k a y k í o n, k a y k o s (isp. Miklošić, Fremdw. DAW XV 101; Jagić 355; ARj).

Lampada ž svjetlo, svijeća, crkvena svijeća; svjetlo pred tabernakulom; od tal. l a m p a d a, a ovo prema grč. l a m p á s, lat. l a m p a s (Diz. lit. 217 s.; ARj). V. kandela.

Lažiapostol m lažni apostol; od laži (smatra se da je impt. od lagati, iako je stariji oblik bio l'že, a stoji prema grč. p s e u d o —) i apostol (v. ARj s. v. laži- i lažiapostol).

Lažibiskup m lažni biskup; od laži (v. lažiapostol) i biskup (ARj).

* **Lažikrst** m lažni krst; od laži (v. lažiapostol) i krst (Par.). V. antikrst — TG 4.

Lažipatrijarha m lažni patrijarha; od laži (v. lažiapostol) i patrijarha (ARj).

Lažisinoda ž lažna sinoda; od laži (v. lažiapostol) i sinoda (ARj).

Mana ž hrana kojom je Bog čudesno hranio Izraelce u pustinji; pren. duhovna hrana, pričest; iz grč. (hebr.) m á n n a (isp. Preuschen 684).

Marino, Marinje (Marinje svjetlo) s isto što Kandelora; (ARj); od imena Marija (TG 150).

Parabola ž prispodoba, priča; poseban oblik naučavanja Kristova; grč. parabolé, lat. parabola (isp. Preuschen 858 s.; Sch. - P. 64).

* **Polifonija** ž višeglasje u smislu istovremenih, melodijski samostalnih i jednakopravnih glasova. P. može biti profana i crkvena. Najveća i najbolja djela polifonije imaju liturgijski tekst (v. Kn. 66, 68, 73 s.). Naziv potječe od grč. polyfonos — mnogoglasan (polys — mnogostruk, foné — glas, govor).

* **Polujubilej** m posebni jubilej što ga papa proglasuje za neki kraj (državu, narod, pokrajinu...) prigodom stogodišnjice kojega sveca ili prigodom koje druge njihove znamenite proslave (Cr., Pr. 179); od pola, polu i jubilej (v. jubilej), prema lat. ad instar iubilaei.

Profecija ž proročanstvo, proroštvo (Sch. - P. 666); grč. profeteía — proročki dar, proroštvo.

* **Sandala** ž (redovno u mn. sandale) obuća biskupa u pontifikalnim funkcijama (Sch. - P. 314; Cr., Pr. 53); posebna obuća koju nose neki redovnici (npr. franjevci); od grč. sandálion, lat. sandalium, mn. sandalia (v. Du Cange II 696 s.; Forcellini V 327; Diz. lit. 408; Vasmer XII 273; Matzenauer 303). Isp. šandala.

Silab m skup glavnih zabluda vremena što ih je sabrao, objavio i osudio Pijo IX uz encikliku »Quanta cura« od 8. XII 1864 (Diz. mor. 1348; Lex. IX 920 ss.); od grč. syllabos, lat. syllabus — skup, indeks. Isp. propozicija.

Sindik m pravni zastupnik, skrbnik, crkveni zaštitnik, punomoćnik (isp. Mažuranić IX 1308; ARj); od grč. syndikos, lat. syndicus. U svezi: s. apostolski — osoba koja u Franj. redu u ime Sv. Stolice raspolaže novčanim sredstvima za potrebe braće, prema lat. syndicus apostolicus (isp. Reg. Const. art. 209 i passim). V. šindik.

Skandal m riječ, čin neke osobe koji može biti uzrok grijehu druge osobe (Kami od skandala onijem, koji uvrjeđuju riječju. Ranjina 210. V. još Kašić 53; Dobretić 83); od grč. skándalon, lat. scandalum — (predmet na putu na koji se netko može spotaći i pasti, sablazan, povod grijehu), stsl. skan'dal', skandal', skan'dêl' (Preuschen 1021; Jagić 318; Meillet, Études 163; Vasmer XII 275; Diz. mor. 1288 ss.). V. škandal.

Skandalizirati — isto što skandaližati. U naše doba (Š).

Skandaližati — pružiti nekome skandal, sablazniti nekoga (Da se ne smetu i skandaližaju... Kašić 52); grč. skandalízo, stsl. skandalisati, skan'dalisati. V. skandalizirati, škandalizirati.

Skula ž nauk, učionica, sljedba; posebno: bratovština (Mažuranić IX 1381. V. još IX 1320, 1323; Zbornik za nar. život i običaje 35, str. 35; Starine 47, str. 198, 212); zgrada bratovštine (u Blatu na Korčuli. Š); nastup bratovštine, svećenstva u sprovodu (u Sinju. Š); od grč. sholé, lat. schola, tal. scuola — škola (v. škola).

* **Stigma** ž (u mn., prema grč., stigmata s) znak Isusove muke na tijelu svetaca koji imaju stigmatizaciju (Vjesnik đak. bisk. XI /1958/, br .1, str. 2); od grč. stígma (ubod, znak, žig na čelu i rukama pobjeglih robova, uhvaćenih neprijatelja).

* **Stigmatizacija** ž odlikovanje znakovima muke Isusove, mistično — nevidljivo! — ili vidljivo. Obično s. označuje primanje vanjskih znakova, rana na rukama, nogama, prsima, kako su to imali neki sveci, npr. sv. Franjo Asiški (Lex. IX 829 ss.); od crkv. lat. stigmatizatio, a ovo od grč. stígma (v. stigma).

* **Stigmatizirati** — dati znakove Isusove muke. O Bogu koji tako odlikuje poneke svece (Vjesnik đak. bisk. XI /1958/, br. 1, str. 2). Naziv potječe od crkv. lat. stigmatizare, a ovo od grč. stígma (v. stigma).

Stilita m svetac, pokornik koji je — u staro vrijeme — živio na stupu (grč. stylítes, stylos — stup). Takvi su stupovi bili od drveta ili kamena, 3-18 m visoki. Imali su prsobran, mjesta za kućicu. Odozgor su bili otvoreni. Neki su pokornici stali na takvu stupu više godina (sv. Šimun 68 godina...). V. Lex. IX 871 s.

Stola ž liturgijska odjeća (duga 2,50 m, široka 8—10 cm) koju nose đakon, svećenik i biskup dok obavljaju neke liturgijske čine. To se liturgijsko ruho ispočetka i na Istoku i na Zapadu zvalo orarium (v. orar). Ime »stola« povezano je sa svjetovnom grčkom i rimskom nošnjom. U kl. lat. jeziku stola (grč. stolé) zove se duga gornja haljina, što su je nosile odlične grčke i rimske gospođe, bogati patriciji, pa i kraljevi, a onda poganski svećenici.

S nepromijenjenim imenom i oblikom ušla je ta haljina iz svakidašnje upotrebe u kršćansko bogoslužje. U prvo je kršćansko vrijeme bila, kao alba, od bijeloga lanenog platna, te je pokrivala cijelo tijelo, osim glave i vrata. Kao ures imala je zlatan ili grimizan trak tako prišit, da ju je kao ukrasni rub resio, idući oko vrata i sprijeda s obje strane preko prsiju. U tom se obliku uzdržala stola kao potpuno odijelo do VI stoljeća. Kad se je alba razvila u samostalnu liturgijsku haljinu, stola se tako preinačila da je posve otpalo platno, koje je prije pokrivalo cijelo tijelo, a ostalo je samo onaj uski u bojama izvezani rub, na koji je tada preneseno ime cijele haljine (isp. Diz. lit. 424 ss.; Lex. IX 838 s.; Du Cange II 964 s.; Forcellini V 646; Sch.-P. 309 s.; Kn. 101). Obično od starine (Diakon biti će obučen... stolom priko livoga ramena. Kašić 141. V. još Kadčić 163; Sch.-P. 310; Kn. 200...). Isp. štola.

* **Stolarina** ž prinos koji se daje župniku ili crkvi prigodom stanovitih obrednih čina što ih župnik ne vrši čitavoj župi nego pojedinom župljaninu (isp. Lanović 141; Sch.-P. 369); od lat. s t o l a, iura stolae. V. stola, štolarina.

* **Stolarinski** pr. što se odnosi na stolarinu, npr. stolarinska pristojba (isp. Rog. 471; Lanović 4). V. štolarinski.

* **Stolun** m široka stola što je nosi đakon u vrijeme pokore (adventa i korizme) preko mise od evanđelja do pričesti kad ne nosi dalmatike; od tal. s t o l o n e, a ovo od stola (v. stola). U Dalmaciji (Š).

Šandala ž isto što sandala. U naše vrijeme (Š).

Šindik m isto što sindik. U starijih pisaca (Uteći se k imenovanim priateljem duhovnim ili šindikom apostolikom... P. Filipović 44) i u naše doba (Š).

Škandal m isto što skandal. Danas obično (Š).

Škandalizirati (se) — isto što skandaližati (se). U naše doba (Š).

Škola ž isto što skula, bratovština (Mažuranić IX 1427); poseban filozofsko-teološki pravac u katoličkoj filozofiji-teologiji (npr. franjevačka ili skotistička š., dominikanska ili tomistička š. i sl.).

Štola ž isto što stola. Vrlo obično od starine (Aljine oliti odića misnička jest ova... nadramenica oliti štola. Dobretić 395. V. još Kadčić 85; Bel. I 237; Kn. 306 i dr.).

Štolarina ž isto što stolarina. U naše doba (Š).

Štolarinski pr. isto što stolarinski. U naše vrijeme (Cr., Pr. 270; Rog. 344).

Teka ž posudica u kojoj se nosi pričest bolesnicima; posudica u kojoj se čuva lunula s Hostijom za ostenzorij; posuda za čuvanje sv. moćiju (Kn. 87); grč. t h é k e — posuda, pretinac. Isp. Diz. lit. 434; Diz. mor. 1517.

Tijara ž papina kruna koja simbolično označuje vanliturgijsku papinu učiteljsku, zakonodavnu i sudačku vlast (liturgijsku funkciju obavlja papa s mitrom, kao i drugi biskupi); grč. t i á r a — kapa u istočnjaka, osobito u Perzijanaca (v. Lex. X 154; D. J. D., Tiara u povijesti i umjetnosti, Život s Crkvom VI /1940/, br. 4, str. 94-98; Cr., Pr. 53; Kn. 103).

Tron m posebno nepokretno sjedalo za biskupa u liturg. funkcijama; naprava na glavnom oltaru na koju se stavi ostenzorij kad je Sakramenat svečano izložen; od grč. t h r ó n o s (počasno sjedalo, prijestolje), tal. t r o n o. Isp. Diz. lit. 445 s.

Ura ž isto što hora; od grč.-lat. h o r a, preko tal. o r a. U nekih dalmatinskih pisaca (Ova zapovid duži /klerike/ govorit svaki dan ono sedam dila ili uri božanstvenoga oficia. P. Filipović 36. V. još Rog. 182; Sch.-P. 453 i dr.) i u govoru (Š).

KAZALO LATINSKIH RIJEČI

(Broj označuje stranicu)

A

abacus 208
ablutio 23
absolutio 27, 58
abstinentia 28
accidens 24
acclamatio 25
actio 25
actualis 25, 66
actus 25, 29
adiutor 23, 197
administratio 23
administrator 23
administratura 23
admonitio 23
admonitor 23
adorare 24
adoratio 23
adorator 24
adulterium 24
adventus 24
aedificare 50
aedificatio 50
aequiprobabilismus 52
aequiprobabilista 52
affinitas 24
agonia 208
alba 25
allocutio 25
altare 126
alumnus 26
amictus 26
ampulla 26
anchona 208
anniversarium 26, 194
annuntiatio 27
anticipare 26
anticipatio 26
antipendium 26
applicare 27
applicatio 27
approbare 27
approbatio 27
appropriatio 27
arca 158
archicapellanus 75
archidecanus 28
ascensio 29, 174
aspersorium 28
aspirans 29
assignatio 28
assistens 28
assistentia 28
assistere 28
assumptio 29
asylum 208
attritio 29
audientia 30
auditor 30, 40
aureola 30
auxiliaris 30
Ave Maria 30

B

baccalaureatus 30
baldachinum 30
ballotatio 31
beatificare 31
beatificatio 31
benedicta 31
benedictio 31
beneficialis 32
beneficiarius 32
beneficiatus 32
beneficium 31

bilocatio 32
binare 33
binatio 32
birretum 33
breve 33
breviarium 33
bugia 35
bulla 35
bullarium 35
bursa 35

C

Caecilia 35
caelibatus 36
caeremonia 37
caeremoniale 37
caeremonialis 37
caeremoniarius 37
caeremonista 37
caerimonia 37
calendarium 70
calix 70, 80
camera 212
camerarius 212
camisia 71
campus sanctus 76
candela 72, 73
candelabrum 72
Candelaria 72
candidatura 72
candidatus 72
cantamissa 73
cantare 73
canticum 73
cantor 74
cantualis 74
cantus 71
capa 74
caparo 74
capella 74
capellanus 75
capitularis 76, 89, 196
capitularium 76
capitulum 58, 75, 76
cappa 74, 77
capsa 212
capsella 212
caputium 77
cardinalatus 57, 78
cardinalis 57, 77
caritas 78
caritativus 78
carmen 78
carnelevamen 79
carrus navalis 79
casuistica 80
casula 79, 96
casus 79
cauda 81
causa 80
celebrans 35
celebrare 36
celebratio 35
celebret 36
censor 36
censura 36, 38, 164
cereus 36
ceroferarius 37
character 212
cingulum 37
circulus 38
circumcisio 38
civilis 38
clandestinus 80
clausula 81
clausura 81
claustrum 81
clostrum 81
coadiutor 81
codex 81
codificare 82
codificatio 82
codificator 82
cohabitatio 82
collare 82
collecta 84
collectarium 84
collegialis 83
collegiatus 84
collegium 83
commemorare 84
commemoratio 84
commenda 84
commendatarius 85
commendator 85
commensalis 85
commissariatus 85
commissarius 85
commune 34, 86
communicare 85, 87
communicatio 86
communio 86
compater 33, 98
compensationista 86
compensationismus 86

competens 86
completorium 34, 86, 99
concelebrare 87
concelebratio 87
concilium 87
conclave 89
conclusio 90
concordatum 90
concubina 90
concubinarius 90
concubinatus 90
concurrentia 90
conditio 87
conferentia 88
confessio 32, 58, 88
confessionalis 32, 88
confessor 88
confirmans 88
confirmatio 32, 55
confrater 88
congreganista 89
congregatio 88
congressista 89
congressus 89
congrua 89
consanguinitas 90
conscientia 91, 92, 100
consecrare 91
consecratio 90
consecrativus 91
consecrator 91
consecratorius 91
consentire 91
consideratio 90
consignatio 91
consistorialis 91
consistorium 91
constitutio 92
consultor 94
consumare 92
contemplare 92
contemplatio 92
contemplativus 93
contrahens 93
contritio 93
controversia 93
conventualis 93, 94
conventus 93
conversatio 94
conversus 94
convertere 94
convictus 94
cooperator 95, 197
cophia, cophium 82
corona 95, 96, 98
corporale 95
corpus sanctum 95
cota 96
crates 59
credo 96
crux 96
cuculla, cucullus, cucullio 82, 98
cultus 98
cumulativus 100
cuppa 100
curatus 100
curia 100
curialis 101
custodia 101
custos 101

D

dalmatica 38
Dataria Apostolica 38
datarius 38
decanalis 40
decanatus 40
decanus 40
decretalis 40
decretista 40
decretum 40
dedicatio 39
definire 39
definitio 39
definitor 39, 58
definitorium 39
degradare 39
degradatio 39
delegans 41
delegare 41
delegatio 41
delegatus 41, 105, 196
delictum 41
depositio 41
deprecativus 41
deprecatorius 41
desperare 42
desperatio 42
determinismus 42
determinista 42
devotio 42
devotionalis 42
devotus 43
dimissoriae 43

directivus 43
directorium 44
disciplina 44, 45
disciplinaris 44
discretorium 44
discretus 44
dispensare 44, 45
dispensatio 44, 45
disponere 45
dispositio 45
disputare 45
disputatio 45
distinctio 45
distributio 45
diurnalis 43
doctor 46
doctoratus 46
doctrina 46
domicilium 47
dominus 46
dos 47
dotare 48
dotatio 47
duplerius 48
duplex 48
duplicia 48
duplicare 48

E

ecce homo 49
ecdicus 209
electoratus 52
examen 69
excardinari 51
excardinatio 51
exclaustrare 51
exclaustratio 51
excommunicare 51, 177
excurrere 52
excustos 52
exdefinitor 50
exemptio 50
exercitia (spiritualia) 50
exhortari 51
exhortatio 51
exhortator 51
exponere 52
expositio 52
expositura 52
exsecrari 50
exsecratio 50
exsequiae 51
exsequialis 50
exsufflatio 52
exsultet 50
extrasacramentalis 69

F

fabrica 53
faldistorium 53
fallentia 53
fano 53
feria 53, 55
ferialis 54
feriatio 54
festivus 54
festum 54
figura 54
figuralis 54
filia 55
filialis 55
filiola 55
filiolus 55, 136
flagellans 55
foraneus 40, 55, 196, 197
forma 55
formalis 55
formare 56
formula 56
fragmentum 56
frater 56, 141
functio 57
fundamentalis 57
fundatio 57
fundator 57
funeralis 57
funus 57

G

gastaldus 79
generalis 49, 58, 75, 89, 196
gentilis 49
genuflectere 58
genuflexio 58
gloria 58
glossa 209
graduale 59
gradualis 59
gratia 59
Gregorianus 209
gremiale 60
guardianatus 60
guardianus 60

H

habitualis 60, 66
habitudinarius 60
habitus 23
harmonium 210
hebdomadarius 210
hora 210, 217
hospitium 60
hostia 61
hyssopus 176

I

ieiunare 200
ieiunium 200
Immaculata 61
immatriculatio 61
immersio 61, 64
immunitas 62
impatientia 61
impedimentum 61
imperfectio 62
impetratorius 62
imprimatur 62
incardinare 64
incardinatio 64
incensare 62
incensatio 62
incensorium 62
incensum 62
inclinare 64
inclinatio 64
incorporare 64
incorporatio 64
index 62
indifferens 62
indifferentismus 63
indulgentia 63
indultum 63
infallibilis 63
infallibilitas 63
informare 63
infula 63
infusio 64
inobedientia 65
inquisitio 65
inquisitor 65
insignia 65
inspector 65
inspirare 66
inspiratio 65
installare 66
installatio 66
installator 66
instituere 66
institutio 66
instructio 66
insuflatio 66
intentio 66
interconfessionalis 67
interdicere 67
interdictum 67
interdictus 67
internuntius 105, 122
interpretativus 67
interstitium 68
introitus 68
investitura 68
invitatorialis 68
invitatorium 68
irregularis 68
irregularitas 69
itinerarium 69
iubilaeus, iubelaeus 211
iubilarius 210, 211
iubilatio 210
iubilatus 211
iuridicus 69
iurisdictio 69
iurisdictionalis 70

K

Kalendae 70, 82
Kyriale 212

L

lamentatio 103
lampas 213
Latinus 104
laudes 34, 104
Lauretanus 104
Lauretum 104
lavabo 104
laxismus 103
laxista 103
laxus 103
lectio 104, 106
lectionarius 106
lector 106
lectoratus 106
lectura 106
legatum 105
legatus 105
legenda 105

legendarium 105
legendarius 105
legile 104, 105
licentia 106, 107
licentiatus 107
limbus 107
Lucifer 107
lunula 108
lustralis 108
lustratio 108
lustrativus 108

M

magister 58, 108, 109, 113
magisterium 109
Magnificat 109
maleficium 109
malitia 109
manipulus 109
mansionarius 110
manualis 110
manuductor 110
mappula 109
materia 111
materialis 111
matricula 111
matrimoniale 111
matrimonialis 111
matrimonium 111
matutinum 34, 111
medalla 112
meditari 112
meditatio 112
memento 112
mendicans 112
mensa 112
mensilis 113
meritare 113
meritorius 113
meritum 113
minister 58, 113
ministrans 113
ministrare 114
minor 110
minorista 114
miraculum 114
miserere 117
missa 110, 114
missale 115
missio 116
missionarius 116
modernismus 117
modernista 117
moralis 118
moralista 118
moralitas 119
mortificare 119
mortificatio 119
mortuarium 119
motivum 119
motu proprio 119

N

natura 120
naturalis 120
neoscholastica 122
neoscholasticus 122
nepotismus 120
nocturnus 121
nona 34, 121
norma 121
nota 121
notarius 121
novitiatus 122
novitius 121
nuntius 105, 122

O

obedientia 122
oblatus 123
obligare 123
obligatio 123
observans 127
obsessio 127
occasio 125
occasionalismus 125
occasionarius 125
occultismus 126
occurrentia 126
octava 125
octavarium 125
offerre 125
offerta 123
offertorialis 124
offertorium 124
officialatus 124
officialis 124
officians 125
officiare 125
officium 58, 124, 125
optare 127
optio 127
orale 127
orarium 127
oratio 127
oratorium 127
ordinandus 128
ordinare 128
ordinariatus 129
ordinarium 33, 129
ordinarius 128
ordinatio 128
ordo 128
orientalis 129
orientalista 129
ornatus 129
ostensorium 69, 129
ostiariatus 129
ostiarius 129

P

pacificale 130
paenula 135
paganismus 130, 138
paganus 137
palla 130
pallium 131
Pange lingua 131
parabola 214
paramenta 131
paramentum 131
particula 131
particularis 131
passio 132
passionale 132
passionarius 132
pastor 132
pastorale 132
pastoralis 132
patena 133
pater 133
pater noster 133
patientia 130
patrimonium 133
patrocinium 133
patronatus 133
patronus 133
pectorale 134
peculium 134
peregrinus 134
perfectio 135
periurium 135
pietas 135
piscina 136
plagula 136
planeta 136
plebanus 136
plenarius 87, 136
plicata 137
pluviale 137
pluvialista 137
poena 134
poenitens 135
poenitentialis 134
poenitentiaria 135
poenitentiarius 134
pontificale 139
pontificalis 139
pontificare 139
pontificatus 139
porta 139
Portiuncula 139
postcommunio 139
post illa 139
postulans 140
postulatio 140
postulator 140
postulatura 140
postulatus 140
praebenda 141, 145
praebendarius 141, 155
praebendatus 141
praecedentia 141
praeceptivus 44, 141
praeceptum 141
praeconium 143
praeconizatio 143
praeconsecrativus 143
praedestinare 142
praedestinatio 142
praedicare 142
praedicatio 142
praedicator 142
praefatio 143
praefectura 143
praefectus 143
praelatura 144
praelatus 143
praeludium 144
praepositura 144
praepositus 144
praescriptio 145
praescrutinium 145
praesentatio 146
praesumere 145
praesumptio 145
precator 140

prima 34, 146
primacialis 146
primacialatus 146
primas 147
primatus 147
primicerius 144
primitiae 147
primitians 147
primitiare 147
prior 58, 147
prioratus 147
priorissa 147
privativus 148
privatus 148
privilegiare 148
privilegiatus 104
privilegium 148
probabiliorismus 149
probabiliorista 148
probabilismus 149
probabilista 149
probatio 149
processio 149
processualis 150
processus 149
procurator 140, 152
prodecanus 150
profanare 150
profanatio 150
profanus 150
professio 151
professorium 151
professus 150, 151
profiteri 150
promissio 152
promotor 152
pronuntiare 153
pronuntiatio 153
pronuntius 153
propaganda 153
propitiatio 153
propitiatorius 153
propositio 153
propraefectus 153
proprietarius 154
proprium 33, 154
prostratio 154
protector 154
protestantes 154
protestantismus 154
protonotarius 155
provenda 145
provendarius 155
provicariatus 155
provicarius 155
providentia 155
providentialis 155
providere 155
provincia 155
provincialatus 156
provincialis 75, 87, 89, 156
provisio 156
provisor 156
publicanus 156
pulpitum 156
punctator 157
purgatorium 157
purificare 157
purificatio 157
purificatorium 157

Q

quadrageni 102
quadragesima 95, 102
quaestio 102
qualificator 102
quartus decimus 102
quasidomicilium 102
quatuor tempora 74, 102
quietismus 103
qui habitat 80
quinquagesima 103
quotidianus 103

R

recidivus 158
recitare 158
recitatio 158
recollectio 160
recollectus 160
reconciliare 160
reconciliatio 160
rector 160
recursus 160
redemptio 158
reductio 158
refectorium 158
reformare 159
reformatio 159
reformatus 159
regula 159
regularis 159
relator 160
religio 161
religiosus 89, 161
reliquiae 161
reliquiarium 161
reparatio 161
repositio 162
requiem 160
rescriptum 162
reservare 162, 164
reservatio 164
reservatum 164
reservatus 164
residentia 162
residentialis 162
residere 162
responsorialis 163
responsorium 163
responsum 163
restituere 163
restitutio 163
restrinctio mentalis 163
revelatio 164
reverendus 164
reverentia 164
rigorismus 165
rigorista 164
rituale 165
ritualis 165
ritualistica 166
ritus 165
rochetum 166
rogationes 166
Roma 165, 166
rorate 166
rosa 168
rosalia 168
rosarium 166
rota 167
rubrica 168
rubricista 167
rubricistica 167
rupta, ruota 167

S

sacerdos 117, 168
sacerdotium 117, 168
sacerdotale 117
sacramentale 169
sacramentalis 169
sacramentarium 169
sacramentum 169
sacrarium 170
sacrificium 170
sacrilegium 170
sacrilegus 170
sacrista 171
sacristanus 169, 170, 171
sacristia 170, 171
saecularis 173
saecularizare 173
Salve Regina 171
sanare 172
sanatio 171
Sancta Maria 180
sanctuarium 172
sanctulus 183
sandalium 214
Sarabaita 172
satisfacere 172
satisfactio 172
satisfactorius 172
scalae 176
scandalum 214
scapulare 177
schola 215
scholastica 177
scholasticus 177
scriptura 177
scripturista 177
scrupulosus 178
scrupulus 178
scrutator 178
scrutinium 178
secreta 173
secta 173
sectarius 173
secunditiae 174
sedisvacatio 173
semiduplex 174
seminarista 174
seminarium 174
semiquietismus 174
sententia 175
septimana 175
septuagesima 175
septuaginta 175
sequentia 174
sermo 175
sexagesima 173
sexta 34, 173, 175
sigillum 176
Signatura (Apostolica) 176
silentium 176
simplex 48, 176
simplicia 48
sodalitium 178
soli Deo 179

solidus 179
solium 179
sollemnitas 179
sollicitatio 179
spiritismus 179
spiritista 179
spiritualis 180
spiritualitas 180
Stabat Mater 180
statio 185
statua 180
statutarius 180
statutum 180
stigmatizatio 215
stipendium 110, 180
stola 215, 216
stratum 185
subcinctorium 182
subdatarius 137
subdecanus 181
subdelegare 181
subdelegatio 181
subordinatianismus 181
substantia 183
substantialis 183
suburbicarius 181
suffraganeus 181
suffragium 181
summa 181
superbia 182
superior 182
superpelliceum 182
superrogatorius 182
superstitio 183
superstitiosus 183
suppedaneum 182
supprior 183
supranaturalismus 183
suspendere 183
suspensio 183
syllabus 214
syndicus 214
systema 176

T

tabernaculum 185
tabula 185, 186
talaris 186
Tantum ergo 186
Te Deum 186
templum 186, 187
tentare 187
tentatio 187
tertia 34, 187
tertiaria 187
tertiariatus 187
tertiarius 187
testamentum 188
thuribulum 192
thuriferarius 192
titularis 189
titulus 188
tobalea 186
tolerantia 189
tonsura 189
tractatus 190
tractus 190
traditio 190
traditionalis 190
translatio 190
transitus 190
transubstantiatio 190
tribunal 190
triduum 191
trinare 191
trinatio 191
trinitarius 191
tunica 191
tunicella 191
turris 189, 192
tutiorismus 191
tutiorista 191
tutor 192

U

unio 192
unitarius 192
unitus 192
universalis 192

V

vana gloria 193
Vaticanus 193
velum 193
venialis 193
Veni Creator 194
versiculus 194
versus 194
vesperae 34, 194
vesperale 194
viaticum 195
vicaria 197
vicariatus 197

vicarius 40, 55, 196, 197
vicedecanalis 195
vicedecanatus 195
vicedecanus 194
vicepostulator 195
vicepostulatura 195
vigilia 195
violare 198
violatio 198
virtualis 66, 198
virtus 198
visio 198
visitare 199
visitatio 199
visitator 198, 199
vocalis 199
votans 199
votivus 199
vulgata 200

KAZALO TALIJANSKIH (ROMANSKIH) RIJEČI

A

abito 23
agonia 208
amitto 26
ateneo 208
atto 29
attrizione 29

B

balaustra 30
baldacchino 30
ballotta 31
baretta 31
beghina 31
bergolare 34
beretta 32
bizzochera 135
breviale 33, 34
bugia 35

C

calese 70
callotta 70
camarlingo, camerlengo 71
camerario cameriere 211
camice 71
campana 71
campanile 71
camposanto 76
candela 72
candeliere 71
Candelora 72
cantare 73
cantica 74
canto 71
cantore 74
capitolo 75
cappuccio 77
cardinalato 78
carisma 95
carità 78
caritade 78
carnevale 79
cassa 212
cassella 212
castaldo 79
catafalco 79
cataletto 80
censura 38
cocolla 82
cocuzzolo 82
coda 81
collare 82
collegio 83
comitiva 85
commendatario 85
commensale 85
commessario 85
commessariato 85
communicare 85
communione 86
compare 99
compieta 86, 99
concilio 87
condizione 87
conferenza 88
confessarsi 88
confessione 88
confessore 88
confessoria 88
consacrare 90
consacrazione 90
consentire 91

contemplare 92
contemplativo 93
contemplazione 92
contrizione 93
convento 93
conventuale 93, 94
conversa 94
converso 94
convertito 94
corona 95, 96
corporale 95
corpo santo 95
coscienza 92, 100, 101
costituzione 92
cotta 96
croce 96
cruce 89
cupola 206
curato 100
curia 100
curiale 101
custode 101

D

de Loreto 46
devoto 43
devozione 43
disciplina 45
disciplinare (disciplinarsi) 46
dispensa 44
dispensazione 44
disperazione 42
disposizione 45
disputa 45
disputare 45
divoto 46
doppiere 48
dotare 48
dote 47
dottrina 48

F

fabriciere 53
faldistorio 53
fanone 53
festa 54
festivo 54
fiera 55
fra 56
funerale 57

G

gardinalado 57
generale 49
gentile 49
grata 59
guardiano 60

I

impedimento 61
incensiere 62
indulgenza 63
inferrata 63
inquisizione 65
inquisitore 65
intenzione 67
interdetto 67
interza 67

L

lampada 213
legato 105
lettore 106
lezione 104
licenza 106, 107
limbo 107
lista 107
loggia 107
Loreto 104
Lucifero 107

M

Madonna 108
maestro 113
malizia 109
mansionario 110
manuale 110
mappa 120
materiale 111
matrimonio 111
medaglia 112
meditare 112
meditazione 112
mendicante 112
meritare 113
merito 113
minore 110
minorita 114
minutante 114
miracolo 114

missionario 116
missione 116
modernismo 117
modernista 117
monsignore 118
morale 118
moralità 119
mortificare 119
mortificazione 119
mortorio 119
mostranza 118
motivo 119
mozzeta 117

N

napa 120
naturale 120
novena 121
novizio 121
Nunziata 107, 122
nunziatura 122

O

obbedienza 122
oblia 107
obligare 123
obligo 123
occasione 125
offerire (offrire) 123
offertorio 124
ombrello 107 126
ora 217
oratoriano 128
ostensorio 129

P

palletta 130
passione 132
pastorale 132
patrimonio 133
pedale 134
pellegrino 134
pena 134
piatto 135
piattello 135
pinzochera 135
piovano 137
pivialista 137
pontificare 139
porta 139
Porzioncola 139
predica 142
predicare 142
predicatore 142
prefazio (prefazione) 143
preludio 144
preposto 145
privilegiato 104
privilegio 148
processione 150
professare 150
professione 151
professo 151
protettore 155
pulcella 157
pulpito 156
purgatorio 139, 157
purificare 157

Q

qualificatore 102
quarantore 102
quattro 102
questione 102

R

recolletto 160
refettorio 159
reformare 159
religione 161
respondere 162
responsorio 163
reverenda 164
rinnegare 165
rochetto 166
rogazioni 166
rosa 168
rosario 167

S

sacerdote 168
sacerdozio 168
sacramentale 169
sacrario 170
sacrestano 170
sacrestia 170
sacrilegio 170
sagrestano 169
Santa Marina 180
santese 172

santolo 172, 183
santuario 172
satisfare 172
satisfazione 172
scalino 176
scapuccio 176
scapolare 177
schiavetto 184
scomunica 177
scomunicare 177
scrupolo 178
scrupoloso 178
scuola 215
seminarista 174
Sensa 174
sentenza 175
sequenza 174
sesta 175
settimana 175
sillenzio 176
solenitate (sollenità) 179
spiritismo 179
spiritista 179
spirituale 180
spiritualità 180
stamegna, stamigna 180
statua 180
statutario 180
stolone 216
strato 185
suora 185
superbia 182

T

talare 186
tempio 187
terza 187
titolare 189
tolleranza 189
tomba 191
torceto 189
torcia 189
torre 189, 192
tovaglia 186
tratto 190
triduo 191
trono 217
turibolo 192

U

ufficio, uffizio 125
umbella 192

V

Vaticano 193
veletta 193
vigilia 195
virtude 198
visita 198, 199
visitare 199
visitatore 198, 199
votante 199

KAZALO NJEMAČKIH (GERMANSKIH) RIJEČI

adorieren 24
applizieren 27
approbieren 27
assistieren 28
bluostar 201
chelich 80
chruzi, chriuzi 96
degradieren 39
delegieren 41
dispensieren 45
disponieren 45
ekskomunizieren 51
fasching 201
fasta 203
fiesz 201
firme 32, 55
hlaifs 201
hleib 201
incensieren 62
installieren 66
instituieren 66
kapuze 77
Karl 201
kelich 80
kloster 81
konsekrieren 91
konsumieren 92
Luther 202
meditieren 112
messner 113
mortifizieren 119
oberin 202

obligieren 123
opfer 123
opfern 125
phare 209
predestinieren 142
privilegieren 148
purifizieren 157
rezitieren 158
reformieren 159
reservieren 164
restituieren 163
rise 203
rotte 167
schleier 203
subdelegieren 181
toleranz 189
visitieren 199
zelebrieren 36

KAZALO MADŽARSKIH RIJEČI

áldó 204
áldomás 204
dézsma 204
kantor 74
kaptalam 76
kép 204
kláris 205
prépost 145

KAZALO TURSKIH, ARAPSKIH... RIJEČI

balaban 206
čirak 206
düšmen 206
džinn, džin 206
kubbe, kubbet 206
miras 206
na'let 206
qermez 206
saat, sa'at 207
sandyk, sanduk 207

KAZALO GRČKIH RIJEČI

ábaks 208
agonía 208
ásylon 208
Athénaion 202
Barabbâs 208
eikón 208
ékdikos 209
gastéra 209
glôssa 209
Gregórios 209
Gríkos 210
haraktér 212
harmonía 210
hebdomás 210
heorté 210
hóra 210, 217
iobelaíos, iobilaíos 211
kalándai 82
kamára 211, 212, 213
karábion, kárabos 213
kápsa, kámpsa 211, 212
kaukíon, kaúkos 213
konopeîon 213
koukoúla, koukoúlion 98
Kyrie eléison 212
Kyrillos 209
lampás 213
lógos 210
mánna 213
parabolé 214
paroikía 209
polyfonos 214
profeteía 214
rousalía 168
sandálion 214
sholé 215
skándalon 214
skandalízo 215
stígma 215
stóle 215
stylítes 215
syllabos 214
syndikos 214
systema 176
théke 217
thrónos 217
tiára 217

S A D R Ž A J

Uvod 3
Izvori i literatura 15
Hrvatski kršćanski termini latinskoga porijekla 23
Dodatak I: Hrvatski kršćanski termini germanskoga porijekla 201
Dodatak II: Hrvatski kršćanski termini madžarskoga porijekla 204
Dodatak III: Hrvatski kršćanski termini istočnoga (turskog, arapskog . . .) porijekla 206
Dodatak IV: Hrvatski kršćanski termini grčkoga porijekla 208
Kazalo latinskih riječi 219
Kazalo talijanskih (romanskih) riječi 229
Kazalo njemačkih (germanskih) riječi 232
Kazalo madžarskih riječi 233
Kazalo turskih, arapskih . . . riječi 233
Kazalo grčkih riječi 233

ISPRAVCI

Str. 17 redak 2 odozgo: mj. »1944« ima biti »1934«
Str. 28 redak 19 odozgo: iza riječi »doznačivanje umetni »(Sch. - P. 265).U naše vrijeme,«
Str. 28 redak 6 odozdo ide iza devetog retka
Str. 31 redak 8 odozgo: mj. »biretta« ima biti »baretta«
Str. 51 redak 3 odozdo: iza riječi »oprosta« umetni »crkv. lat. excommunicatio«
Str. 73 redak 13 odozdo: mj. »lat.« ima biti »lat.-tal.«
Str. 73 redak 9 odozdo: mj. »koji« ima biti »koja«
Str. 74 redak 6 odozgo: mj. »praecentor« ima biti »praecantor«
Str. 74 redak 16 odozdo: mj. »novaci« ima biti »novici«
Str. 89 redak 7 odozdo: mj. »primjeran« ima biti »primjeren«
Str. 110 iza natukn. »manuduktor« umetni:

Manzionar m isto što mansionarij (Stošić K., Sela Šibenskoga kotara 99).

Str. 147 iza natukn. »primencir« umetni:

Primicerij m isto što premancer (Stošić, Sela Šibenskoga kotara 100).

Str. 155 redak 2 odozgo: mj. »lat.« ima biti »tal.«
Str. 173 redak 6 odozdo: iza riječi »samostana« umetni »crkv. lat. saecularizatio«
Str. 184 redak 7 odozgo: mj. »lat.« ima biti »tal.«
Str. 208 redak 9 odozdo: mj. »ásilon« ima biti »ásylon«

Poneke manje pogreške sam će čitalac lako ispraviti.